

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Anželika SMETONIENĖ

LIETUVIŲ KALBOS
PRIESAGINIAI VEIKSMAŽODŽIAI
SLAVIZMAI IR HIBRIDAI
(XVI–XVII a. LDK TEKSTUOSE)

DAKTARO DISERTACIJA
HUMANITARINIAI MOKSLAI, FILOLOGIJA (04 H)

Vilnius, 2015

Mokslo daktaro disertacija rengta 2010–2014 metais Lietuvių kalbos institute. Doktorantūros teisė suteikta Lietuvių kalbos institutui kartu su Vytauto Didžiojo universitetu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 15 d. nutarimu Nr. 926

Mokslinis vadovas

Prof. habil. dr. Sergejus Temčinas

Lietuvių kalbos institutas, humanitariniai mokslai – 04 H

TURINYS

IVADAS	5
1. SKOLINIŲ IR HIBRIDŲ SAMPRATA, TERMINAI	15
2. AIŠKIOS KILMĖS SKOLINIAI	25
2.1. Skoliniai iš rytų slavų	25
2.1.1. Fonologinis kriterijus	25
2.1.1.1. Slavų prokalbės * <i>o</i> , * <i>ę</i> refleksai	25
2.1.1.2. Redukuotųjų balsių * <i>b</i> , * <i>ɓ</i> refleksai	50
2.1.1.3. Slavų <i>a</i> po minkštojo <i>č</i> atliepimai	53
2.1.1.4. Slavų prokalbės * <i>tj</i> , * <i>dj</i> refleksai	54
2.1.1.5. Lenkų ir rytų slavų kalbų * <i>t'</i> , * <i>d'</i> refleksai	57
2.1.1.6. Rytų slavų <i>s</i> , <i>z</i> ir lenkų kalbos <i>s'</i> , <i>z'</i> refleksai	60
2.1.1.7. Sporadiniai atliepimai	75
2.1.2. Šaltinio buvimo kriterijus	78
2.1.3. Išorinės tipologijos kriterijus	83
2.2. Skoliniai iš lenkų kalbos	90
2.2.1. Fonologinis kriterijus	90
2.2.1.1. Slavų prokalbės * <i>tj</i> , * <i>dj</i> refleksai	90
2.2.1.2. Lenkų ir rytų slavų * <i>t'</i> , * <i>d'</i> refleksai	91
2.2.1.3. Priebalsio <i>h</i> atliepimas	92
2.2.1.4. Sporadiniai atliepimai	94
2.2.2. Šaltinio buvimo kriterijus	95
3. TIKĖTINI SKOLINIAI IŠ RYTŲ SLAVŲ ARBA POLONIZMAI	99
3.1. Tikėtini skoliniai iš rytų slavų kalbų	99
3.1.1. Semantikos kriterijus	99
3.1.2. Chronologijos kriterijus	109
3.1.3. Vidinės tipologijos kriterijus	112
3.2. Tikėtini skoliniai iš lenkų kalbos	130
3.2.1. Semantikos kriterijus	130
3.2.2. Tekstologinis kriterijus	142
4. NEAIŠKIOS KILMĖS SKOLINIAI	151
5. GALIMI SKOLINIAI ARBA HIBRIDAI	154
5.1. Kilmė iš rytų slavų kalbų	154
5.2. Kilmė iš lenkų kalbos	182
5.3. Neaiški kilmė	190
6. HIBRIDAI	203
6.1. Adaptaciniai hibridai	203
6.1.1. Kilmė iš rytų slavų kalbų	204

6.1.2. Kilmė iš lenkų kalbos.....	209
6.1.3. Neaiški kilmė	212
6.2. Derivaciniai hibridai	215
6.2.1. Kilmė iš rytų slavų kalbų.....	215
6.2.2. Kilmė iš lenkų kalbos.....	230
6.2.3. Neaiški kilmė	235
7. VEIKSMAŽODŽIŲ VARIANTAI	256
8. SEMANTIKOS ASPEKTO PATIKIMUMAS	260
9. VEIKSMAŽODŽIŲ SANTYKIS SU LIETUVIŲ KALBOS RAŠTAIS IR TARMĖMIS	262
10. HIBRIDAI IR JŲ VARIANTAI.....	278
IŠVADOS.....	284
ŠALTINIAI	287
LITERATŪRA	289
PRIEDAS.....	293

ĮVADAS

DARBO OBJEKTAS IR TEMOS NAUJUMAS. Disertacijos **objektas** yra skolinti lietuvių kalbos veiksmažodžiai slavizmai, skolintų vardažodžių slavizmų kamienus turintys hibridai. Apie juos jau parašytas magistrinis darbas¹, tačiau jame buvo aptariamas tik morfologinis kriterijus. Disertacijoje žengiama toliau – remiantis gausiais slavų kalbų žodynų duomenimis, tyrimo metu nustatytais kriterijais ir neatsisakant darybinės interpretacijos, mėginama LDK XVI–XVII a. raštų veiksmažodžius slavizmus klasifikuoti pagal kilmę.

Slavizmų aptarimui pirmiausia svarbi LDK kalbinė padėtis. Ją savo straipsnyje yra aprašiusi R. Ragauskienė (Ragauskienė 2013), be to, ji pateikia termino *rusėnų kalba* istoriją (Ragauskienė 2013, 143). Pačios rusėnų kalbos įsitvirtinimą LKD išsamiai yra nagrinėjęs S. Temčinas (Темчинас 2012), kituose jo straipsniuose yra platesnio konteksto – ne tik kalbinės situacijos apibūdinimo Lietuvoje, bet ir kultūrinės (Temčinas 2008, 2009, 2011). Daugiakalbė ir daugiatautė LDK padėtis yra savotiška, ji veikė ir lietuvių kalbą, ir jos raštus. Mažajoje Lietuvoje kalbinė ir politinė padėtis skyrėsi nuo LDK, todėl medžiaga šiai disertacijai buvo rinkta tik iš viduriniojo ir rytinio senųjų raštų kalbos variantų, vartotų LDK. Mažajoje Lietuvoje vartotas vakarinis raštų variantas neišvengiamai turėjo patirti žymią vokiečių kalbos įtaką, todėl vienodai vertinti LDK ir Mažosios Lietuvos raštus nėra tikslinga.

Darbų apie lietuvių kalbos slavizmus apžvalga būtų nepilna be anksčiausio šiai sričiai skirto veikalų – A. Brücknerio „Die slavischen Fremdwörter im Litauschen“ (1877). Nors šio darbo didelis įnašas į slavizmų tyrinėjimą neabejotinas, vis dėlto nuo veikalų išleidimo praėjo nemažai laiko ir esama netikslumų, pirmiausia – skoliniais laikomi lietuvių indigeniai žodžiai. Kitas didelis darbas, skirtas skolinių kilmei nustatyti, yra P. Skardžiaus „Die slavischen Lehnwörter im Altlitauischen“ (Skardžius 1998), tačiau jame itin trūksta paaiškinimų, kodėl skolinys priskiriamas polonizmas ar skoliniam iš rytų slavų. Apie lietuvių kalbos slavizmus daug ir išsamiai yra rašęs K. Būga (Būga 1958, 1959, 1961). Jo darbuose pateikiama nemažai argumentų, kodėl skoliniui priskiriama vienokia ar kitokia kilmė, paprastai šie argumentai yra fonetikos pobūdžio. Z. Zinkevičius yra atkreipęs dėmesį į slavizmuose pasitaikančią balsių kaitą (Zinkevičius 1997), pateikęs garsų atitikmenis senuose lietuvių kalbos slavizmuose (Zinkevičius 2002). Lietuvių kalbos skoliniai, ypač slavizmai, yra minimi senųjų raštų leksikos (Palionis 1967; Lebedys 1977; Zinkevičius 1968; 1988) arba tarmių (Otrębski 1965; Kardelis 2003) kontekste, plačiai aptariami darbuose, skirtuose konkreitiems senųjų

---

¹ A. Smetonienė *Skolintų lietuvių kalbos priesaginių veiksmažodžių darybos interpretacija (XVI–XVII a. LDK tekstų pagrindu)*, magistro darbas, Vilnius: Vilniaus universitetas.

lietuvių kalbos raštų autoriams ar šaltiniams (Zinkevičius 1974; Siaurukienė 1987; Dini 1987, 1989; Pociūtė 2004). Duomenų apie slavizmus lietuvių kalbos leksikos žodyno kontekste yra ir kituose šaltiniuose (Pokorny 1959; Fraenkel 1962; Sabaliauskas 1990; Smoczyński 2007). Gausių svarstymų apie polonizmą ir baltarusizmą skaičių lietuvių kalboje esama J. Palionio bei V. Urbučio darbuose (Palionis 1967; Urbutis 1992; Urbutis 1993). P. Dini yra atkreipęs dėmesį į senųjų lietuvių kalbos raštų būdvardžių su slaviška kilme darybą (Dini 1993), S. Widłakas yra paskyręs straipsnį lotynizmas lietuvių kalboje aptarti, kurie į lietuvių kalbą atėję per lenkų (Widłak 2012). Nepamirštini ir gausūs I. E. Adomavičiūtės–Čekmonienės darbai ne tik apie lituanizmus slavų kalbose (Адомавичюте 1983), bet ir atvirkščiai – slavizmus lietuvių kalboje (Адомавичюте 1978, 1982, 1984), bet jos tyrinėjimuose dėmesys kreipiamas ne tiek į atskirus skolinius, kiek į patį skolinimosi procesą, jo problemas. 2015-aisiais metais turi pasirodyti naujausias tritomis W. Hocko lietuvių kalbos etimologinis žodynas „Altlitauisches etymologisches Wörterbuch“. Kai kurios jo dalys yra prieinamos internete. Žodyno autorius maloniai sutiko padėti ir pateikė dar nepublikuotas dalis šios disertacijos autorei.

Atskirai būtina aptarti neseniai pasirodžiusį R. Kregždžio straipsnį „Методика и критерии идентификации полонизмов литовского языка“ (Kregždys 2014). Jau ankstesniuose savo darbuose šis mokslininkas yra aprašęs tam tikrus polonizmų nustatymų kriterijus (Kregždys 2012), yra atkreipęs dėmesį į neslaviškos kilmės slavizmų lietuvių kalboje problematiką (Kregždys 2013, Kregždys (2) 2014), tačiau naujausiame straipsnyje jų pateikiama itin daug ir išsamiai. Tyrimas, atliktas rašant šį darbą, neretai buvo paremtas tokiais pat fonetiniais kriterijais, nepriklausomai nuo minėto mokslininko straipsnio, nes slavizmų fonetika yra ryškus ir patikimas būdas skirtingos kilmės skoliniams atskirti. Fonetikos kriterijais slavizmas lietuvių kalboje tirti yra rėmęsis ir I. Koškinas (Кошкин 2014).

Negausiams skolinių veiksmažodžių tyrinėjimams galima priskirti visai neseniai pasirodžiusį straipsnį, kuriame aprašoma priešdėlio *da-* semantika, ja remiantis vėl mėginama atsakyti į klausimą: ar skolintas šis priešdėlis, ar vis dėlto jis yra baltiškos kilmės (Kozhanov 2014). Naujuosius skolinius duomenų bazės pagrindu yra aprašęs J. Pakerys (Pakerys 2013). Jo straipsnyje remiamasi morfologine skolinių adaptacija ir atkreipiamas dėmesys į tokių skolinių problemą: tarp skolintų veiksmažodžių ir vardažodžių galima išžiūrėti sinchroninę darybos opozicija. Ja remiantis autorius nustato skolinių, kuriuos galima laikyti darybiškai skaidžiais, darybos būdus ir kategorijas.

Iš pateiktų mokslininkų darbų matyti kelios tendencijos. Pirma, dalyje minėtų šaltinių slavizmai figūruoja tik kaip pamatas kitiems tyrimams, jie išsamiai nenagrinėjami. Kitoje dalyje mokslininkų darbų, skirtų slavizmų kilmei, trūksta argumentacijos, kodėl slavizmas priskiriamas skoliniams iš rytų slavų arba lenkų, todėl neišvengiama, kad kartais autoriai kaip slavizmų šaltinius nurodo skirtingas slavų kalbas. Būtent todėl remiantis lietuvių kalbos senųjų raštų skoliniais veiksmažodžiais ir slavų kalbų

žodynais mėginama į slavizmų skolinių kelią į lietuvių kalbą pažvelgti iš naujo. Šioje disertacijoje veiksmažodžiai slavizmai klasifikuojami remiantis kriterijais, kiekvienas jų paaiškinamas, kad skolinio kilmės nustatymas būtų argumentuotas.

Antra, minėtos literatūros kontekste galima teigti, kad skolinti veiksmažodžiai yra tyrinėti daug mažiau, nors tokių slavizmų problema akivaizdi – nėra aiški takoskyra tarp skolinių ir lietuvių kalbos derivatų iš pasiskolintų vardažodžių. Juk kai į lietuvių kalbą iš slavų kalbų yra perimamas pats veiksmažodis ir jo bendrašakniai veiksmažodžiai, neišvengiamai turėtų kilti klausimas: ar darybinis ryšys gali būti užsimezges lietuvių kalbos dirvoje? Tas ypač aktualu, kai veiksmažodžiui kalboje recipientėje suteikiama priesaga, formaliai neatitinkanti slavų kalbų veiksmažodžių priesagos.

DARBO TIKSLAI IR UŽDAVINIAI. Darbo **tikslas** yra išnagrinėti XVI–XVII a. LDK raštų skolintus iš slavų kalbų veiksmažodžius ir jų atitikmenis slavų kalbose bei patikslinti, jei tai įmanoma, slavizmų kilmę ir struktūrą.

Tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

1. surinkti visus skolintus veiksmažodžius iš atrinktų XVI–XVII a. LDK raštų.
2. nustatyti skolintų veiksmažodžių atitikmenis buvusiose LDK žemėse ir kaimynystėje paplitusiose slavų rašytinėse kalbose (bažnytinė slavų, senoji rusų, rusėnų, lenkų kalba) ir tarmėse (baltarusių, ukrainiečių, rusų, lenkų tarmės).
3. sinchroniniu ir diachroniniu aspektais nustatyti lietuvių kalbos skolintų veiksmažodžių slavizmų darybinę ir morfologinę struktūrą.
4. į darybinę ir morfologinę analizę įtraukti fonologinį ir semantinį kriterijus.
5. remiantis minėtais duomenimis stengtis nustatyti skolinių kilmę (iš lenkų ar kurios nors rytų slavų kalbos) ir/ar skolinimosi chronologiją.
6. klasifikuoti veiksmažodžius slavizmus pagal jų kilmę nurodančius kriterijus.

GINAMIEJI TEIGINIAI:

1. XVI–XVII a. LDK senuosiuose raštuose užfiksuoti veiksmažodžiai slavizmai atsirado dviem pagrindiniais būdais – per reguliarių ar okazinį leksinį skolinimąsi ir per derivacinę hibridizaciją (lietuviškų vedinių iš skolintų vardažodžių sudarymą), tuo tarpu skolintų veiksmažodžių formalus adaptavimas suvaidino menkesnį vaidmenį: leksinių skolinių (73,7%) yra apie keturis kartus daugiau nei hibridų (16,4%); derivacinių hibridų (69,5%) daugmaž dvigubai daugiau nei adaptacinių hibridų (30,5%).
2. Skolinių kilmė nustatoma remiantis formaliaisiais kriterijais: garsų atitikimu, šaltinio buvimu, chronologija. Nesant tokiems skirtumams, slavizmo kilmę galima nustatyti remiantis išorinės tipologijos, tekstologiniu, vidinės tipologijos kriterijais. Lietuvių kalbos rutenizmai yra senesnio klodo skoliniai nei polonizmai, todėl jiems būdingas fiksavimas visuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose, pasitaiko tapačių skolinių latvių kalboje; polonizmai paliudyti tik viename ar dviejuose senųjų raštų variantuose, kartais – tik viename rašto šaltinyje, jiems nebūdingi tapatūs skoliniai latvių kalboje.

3. Kai skolinio kilmės nustatyti nepavyksta grindžiant ją formaliaisiais kriterijais, galima remtis skolinio reikšmėmis, nes skoliniai išlaiko reikšmių sąsają su kalbomis donorėmis. Vis dėlto reikšmės yra labai nepastovus kalbos sluoksniu ir ne visos slavų kalbų reikšmės gali būti užfiksuotos senuosiuose raštuose ar jų pagrindu sudarytuose žodynuose, todėl slavizmų kilmę grindžiant tik skolinių ir atitikmenų slavų kalbose semantika tikėtina paklaida (šiam darbe – 18,18%).
4. Priesagos *-yti, -ija* ir *-(i)oti, -(i)oja* būdingos ne tik slavizmams, bet ir indigeniams lietuvių kalbos žodžiams. Tokių priesagų veiksmažodžiai, šalia turėdami bendrašaknius vardažodžius, galinčius būti jų darybos pamatu, dažniausiai (*-yti, -ija* – 72,9%; *-(i)oti, -(i)oja* – 71,4%) yra reguliarūs skoliniai, o ne lietuvių kalbos hibridai – derivatai iš pasiskolintų slavizmų vardažodžių.

TEORINĖ IR PRAKTINĖ DARBO VERTĖ. Šia disertacija prisidedama prie lietuvių kalbos slavizmų tyrinėjimo, tačiau daugiausia dėmesio skiriama veiksmažodžiams. Pastarieji kai kuriais atvejais gali būti interpretuojami kaip skoliniai arba jau lietuvių kalbos derivatai, todėl darbe mėginama atsakyti į probleminius slavizmų ir hibridų santykių klausimus. Naujaisi lenkų, baltarusių, ukrainiečių ir rusų kalbų žodynų duomenys, gausi lietuvių kalbos senųjų raštų medžiaga leidžia patikslinti jau anksčiau mokslinėje literatūroje nagrinėtus skolinius ir gali būti naudinga vėlesniems lietuvių kalbos slavizmų tyrimams, leksikografijai.

DARBO STRUKTŪRA. Darbą sudaro penkios dalys:

1. Įvadas, kuriame pristatomas darbo objektas, tikslai ir uždaviniai, medžiaga ir jos tyrimo metodika.
2. Pirmajame skyriuje pateikiama skolinių samprata lietuvių ir slavų kalbose, trumpai apžvelgiama kalbinė situacija LDK, slavų kalbų raida ir jos įtaka lietuvių kalbos skoliniam.
3. Devynios tiriamosios dalys:
  - a. aiškios kilmės skoliniai (skirstomi į skolinius iš rytų slavų ir skolinius iš lenkų kalbos);
  - b. probleminės kilmės skoliniai (skirstomi į tikėtinus skolinius iš rytų slavų ir tikėtinus skolinius iš vakarų slavų);
  - c. neaiškios kilmės skoliniai;
  - d. veiksmažodžiai, kurie gali būti arba skoliniai, arba hibridai;
  - e. hibridai (skirstomi į adaptacinius ir derivacinius);
  - f. veiksmažodžių variantų nagrinėjimas;
  - g. semantikos kriterijaus patikimumo nustatymas;
  - h. veiksmažodžių santykio su senaisiais lietuvių kalbos raštais ir tarmėmis aptarimas;
  - i. hibridų ir jų morfologinių variantų apibendrinimas.
4. Išvados, šaltinių ir literatūros sąrašas.
5. Priedas, kuriame pateikiami kai kurie senuosiuose lietuvių kalbos raštuose paliudyti bendrašakniai žodžiai.

EMPIRINĖ DISERTACIJOS MEDŽIAGA, TYRIMO METODIKA. Medžiaga buvo renkama iš XVI–XVII a. LDK raštų, tiksliau – vidurinio ir rytinio senųjų raštų kalbos variantų, indeksų (Mikalojaus Daukšos „Postilla Catholica“ (Kudzinowski 1977); Mikalojaus Daukšos „Kathechismus arba mokslas kiekvienam krikščionii priwalvs“ (Jakšienė, Palionis 1995); Konstantino Sirvydo „Dictionarium trium linguarum“ (Pakalka 1979, 1997); Konstantino Sirvydo „Punktay sakimu“ (Specht 1929); Samuelio Boguslavo Chilinskio Naujojo Testamento (Kudzinowski 1964); „Knygos Nobažnystės“ leksika (I dalis)“ (Jakulis 1995)) bei paskelbtų konkordancijų² (1605 m. anoniminio katekizmo; Roberto Bellarmino katekizmo; Saliamono Mozerkos Slavočinskio „Giesmes tikieimvy katholickam pridiarancias“; Jono Jaknavičiaus „Ewangelie Polskie y Litewskie“; „Pradžios pamokslo“; Jurgis Kasakauskio „Rožančius švenčiausios Marijos“³). Kai kurie iš šių senųjų raštų (SD; JE) turi kelis leidimus, besiskiriančius nuo ankstesniųjų, todėl medžiaga buvo rinkta iš visų minėtųjų šaltinių leidimų iki 1705 m. Jeigu skolinys kartojasi kiekviename leidime, darbe pateikiamas tik ankstesnis fiksavimas, atitinkamai žymint leidimus (pavyzdžiui, JEI, nurodantį pirmą J. Jaknavičiaus „Evangelijų“ leidimą arba JEIV – ketvirtą). Nors iš vakarinio rašto kalbos varianto šaltinių veiksmažodžiai renkami nebuvo, į šio varianto duomenis atsižvelgta, kadangi XVI–XVII a. LDK raštų skoliniai buvo tikrinami LKŽe, kur nurodomi šaltiniai, kuriuose vartojamas ieškomas žodis, ir esami duomenys yra papildyti ne tik informacija iš vakarinio senųjų raštų varianto, bet ir kitų, vėlesnių šaltinių. Terminas *senieji lietuvių kalbos raštai* tradiciškai apima lietuvių kalbos raštus iki 1705 m., kai pasirodė leidimų, žyminčių raštų variantų nykimą (Zinkevičius 1988, 5). Veikalai, pasirodę po 1705 m., pateikiami kaip *vėlesni šaltiniai*. Lietuvių kalbos tarmių duomenys buvo renkami iš LKŽe ir tarmių žodynų⁴. Skolinių reikšmės pateikiamos ne tik remiantis LKŽe, bet ir

² Konkordancijos paskelbtos adresu www.lki.lt/seniejirastai.

³ Darbe vartojamos santrumpos remiantis LKŽe, todėl ir senųjų raštų pavadinimai toliau trumpinami kaip DP; DK; SD; SP; ChNT; KN (atitinkamai „Knygos nobažnystės“ dalims žymėti vartojamos santrumpos: KN G („Psolmai Dovydo“); KN K („Katekizmas“); KN M („Maldos krikščioniškos“); KN SE („Sumos evangelijų“)); SG; JE. 1605 m. anoniminio katekizmo, Roberto Bellarmino katekizmo, „Pradžios pamokslo“ ir Jurgis Kasakauskio „Rožančius švenčiausios Marijos“ santrumpos pateikiamos remiantis jų konkordancijomis: AK; BK; PP ir KR.

⁴ Aleksandravičius, Juozas. *Kretingos tarmės žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2011; Grumadienė, Laima, Mikulėnienė, Danguolė ir kt. *Dieveniškųjų šnektos žodynas, I–II*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005–2010; Naktinienė, Gertrūda, Paulauskienė, Aldona ir kt. *Druskininkų tarmės žodynas*. Vilnius: Mokslas, 1988; Labutis, Vitas. *Daukšių krašto žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2002; Petrauskas, Jonas, Vidugiris, Aloyzas. *Lazūnų tarmės žodynas*. Vilnius: Mokslas, 1985; Jokužytė Ž., Liutkutė, L. ir kt. *Lietuvininkų tarmių žodynas*. Vilnius: Eugrimas, 2014; Pupkis, Aldonas. *Kazlų Rūdos šnektos žodynas, I–II*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008–2009; Vidugiris, Aloyzas. *Zietelos šnektos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998; Vilutytė, Angelė. *Kaltanėnų šnektos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008; Vitkauskas, Vytautas. *Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodynas*. Vilnius: Mokslas, 1976; Vosylytė, Klementina. *Kupiškėnų žodynas, I–IV*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2007–2013; *Zanavykų šnektos žodynas, I–III*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003–2006.

senųjų šaltinių indeksais. Esant abejonei reikšmės, veiksmažodžių formos, rašyba ar kirčiavimas (jeigu jis nurodomas) buvo tikrinami fotografuotuose senųjų raštų leidimuose.⁵

Iš viso rasta 199 žodžių lizdų, t. y. 221 atskirų veiksmažodžių (neskaičiuojant fonetinių variantų ir priešdėlinių vedinių). Slavizmai buvo renkami remiantis lietuvių ir slavų kalbų mokėjimu, vėliau tikrinti etimologiniuose žodynuose. Veiksmažodžiai yra apibendrinti, t. y. pateikiamos tik nepriešdėlinės formos, net jeigu senuosiuose raštuose veiksmažodžiai paliudyti su įvairiais priešdėliais. Šis apibendrinimas turi kelias išimtis: jeigu priešdėlinio veiksmažodžio reikšmė nuo nepriešdėlinio skiriasi daugiau, nei ją koreguoja priešdėlis (pvz., *atpróvyti*, *-ija*, *-ijo*), ir jeigu senuosiuose raštuose ir net LKŽe įprasta tik priešdėlinė forma (pvz., *išpélioti*, *-ioja*, *-iojo*), darbe veiksmažodžio forma be priešdėlio nepateikiama arba pateikiama atskirai nuo priešdėlinio veiksmažodžio. Visų surinktų žodžių (priešdėlinių ir nepriešdėlinių lietuvių kalbos veiksmažodžių) atitikmenų buvo ieškoma slavų kalbų žodynuose. Iš XVI–XVII a. LDK raštų buvo renkami ir bendrašakniai nagrinėjamų veiksmažodžių žodžiai, kurių atitikmenų taip pat ieškota slavų kalbų žodynuose (iš viso yra apie 760 atskirų žodžių (neskaičiuojant užrašymo variantų; minties pateikti visus veiksmažodžių bendrašaknius žodžius atsisakyta dėl disertacijos apimties). Kai bendrašaknis vardažodis randamas tik LKŽe, bet ne senuosiuose lietuvių kalbos raštuose, jo atitikmenų slavų žodynuose ieškoma nebuvo. Siekiant susikoncentruoti tik į skolintus veiksmažodžius slavizmus, iš senųjų raštų nebuvo renkamos kalkės.

Kai kurių senųjų raštų autorių darbuose buvo tikrinamas nagrinėjamo veiksmažodžio vertimas, t. y. DP ir DK, SD visi svetimoms kilmės veiksmažodžio pavartojimo atvejai buvo gretinami su lenkų kalbos šaltiniais. Tas pats buvo daroma ir su SP, kurie versiti į lenkų kalbą. Tam tikrais atvejais lenkų kalbos šaltiniai atskleidė galimus slavizmų atitikmenis lenkų kalboje, nors jų neaptikta šios kalbos nagrinėtuose žodynuose.

Atitikmenimis vadinami žodžiai, kurie potencialiai galėtų būti laikomi skolinio šaltiniais pirmiausia dėl savo šaknies ir priesagų; reikšmės buvo analizuojamos vėliau. Kitokių priesagų, t. y. kurios neatitinka lietuviškųjų, veiksmažodžiai taip pat buvo išrinkti, jie pateikiami (pvz., hibridų skyriuje), kai to reikalauja analizė. Lietuvių kalbos slavizmais būdingiausios tokios priesagos (priesagos traktuotinos ne kaip darybos formantai, o kaip morfologiniai sandai pagal darybiškai skaidžiųjų lietuvių kalbos veiksmažodžių analogiją): *-avoti*, *-avoja*, *-avojo*; *-yti*, *-ija*, *-ijo*; *-(i)oti*, *-(i)oja*, *-(i)ojo*. Kad būtų išvengta neaiškumų, būtina apibrėžti kiekvieną iš šių priesagų ir požiūrį į jas.

Paprastai veiksmažodžiai, kurie lenkų, rytų slavų kalbose bendratyje turi *-ować*, *-овати* (*-овать*, *-авать*, *-евати*), lietuvių kalboje turi priesagas *-avoti*, *-avoja*, *-avojo* (*afieravoti* : lenk. *oferować*; *dėkavoti* : rusėnų *дяковати*). Baltų kalbų priesagą *-au-*

⁵ Kaip pavyzdį galima pateikti veiksmažodį užupavietryti. Konkordancijose pateikiamas tik įrašas *pávietritá* dėl senajame tekste padaryto tarpo: ...*ir toy Ewánjelioj S. átfirándá: Wienu irá Ligonía užu pávietritá páfweykinímás. Antro Žwambarojmás...* KN SE 236b,13. Šioje teksto vietoje už nėra vartojamas kaip prielinksnis, todėl dalyvis turėtų būti ne *pavietrytas*, o *užupavietrytas*.

senojoje slavų kalboje atitinka *-oy-*, *-ov-* (Skardžius 1996, 503). Taigi, *-avoti*, *-avoja*, *-avojo* yra slaviškos kilmės (len. *-owac*, rytų slavų *-ovatu* (*-овать*, *-авать*, *-евать*). Kitaip sakant, slaviška priesaga buvo transformuota į panašią lietuvišką priesagą (Siaurukienė 1987, 149–150). Lietuvių kalbos tarmėse ir Baltarusijos salelėse pasitaikantys žodžiai su priesaga *-avoti* ir senomis baltų šaknimis (pvz., *žiemavóti* (LKŽe)) greičiausiai yra šiandieninės lietuvių kalbos daryba, kai pagal skolinius priesaga *-avoti* pradėta vartoti su lietuviškomis šaknimis (Skardžius 1996, 515). Tokių veiksmažodžių lietuvių kalbos senuosiuose raštuose pasitaikė vos keli, pavyzdžiui, *pielavóti*, kuris kai kurių mokslininkų iš pradžių net laikytas skoliniu iš slavų kalbų (plg. sen. brus. *пиловати*, *pilowac*) (Skardžius 1998, 226). Vis dėlto didžioji dalis veiksmažodžių su priesagomis *-avoti*, *-avoja*, *-avojo* yra slaviškos kilmės (Otrębski 1965, 356). Šiame darbe visi priesagos *-avoti* veiksmažodžiai priskiriami skoliniams.

Lietuvių kalbos veiksmažodžiai su *-yti*, *-ija*, *-ijo* atitinka slaviškuosius veiksmažodžius su priesaga *-ić*, *-umu* arba *-yc*, *-ьtu* (*gvoltyti* : lenk. *gwałcić*; *būbnyti* : brus. *бубниту*). Slavų kalbų veiksmažodžius su lenkų *-ac*, rytų slavų *-amu* (*-aць*, *-ать*, *-ять*) lietuvių paprastai atitinka veiksmažodžiai su *-(i)oti*. Koks prieš tai slavų žodyje buvo priebalsis – minkštas ar kietas – reikšmės neturi, nors po minkštojo reikėtų tikėtis *-ėti*, *-ėja* (*kloniotis* : brus. *кланятися*) (Otrębski 1965, 392–393). Priesagos *-yti*, *-ija*, *-ijo* ir *-(i)oti*, *-(i)oja*, *-(i)oyo* yra labai darios ir lietuvių kalboje, jos nėra būdingos vien skoliniams, todėl kai kurių nagrinėjamų veiksmažodžių darybinė interpretacija problemiška. Veiksmažodis, kai šalia yra paliudytas vardažodis, gali būti vertinamas kaip galimas lietuvių kalbos derivatas, t. y. į lietuvių kalbą galėjo būti pasiskolintas vardažodis, iš kurio su dariomis lietuviškomis priesagomis išvestas veiksmažodis. Slavizmai, lengvai adaptavęsi lietuvių kalboje, gali būti potencialūs pamatiniai žodžiai (pvz., priesagos *-imas* vediniai iš slavizmų veiksmažodžių). Vertinant tokią lietuvių kalbos darybos galimybę būtina atsižvelgti į galimo vedinio darybos kategoriją, kirčiavimą ir reikšmes. Vediniu vadinamas darinys, kuris remiasi pamatiniu žodžiu (Keinys 1999, 114). Tokiais atvejais, be darbe naudojamų lyginamojo-istorinio, filologinio metodų, remiamasi ir sinchroninės žodžių darybos analizės metodu. Jos pagrindiniai principai suformuluoti V. Urbučio (Urbutis 1978). Nagrinėjant galimus lietuvių kalbos skolinius remtasi J. Otrębskio išvalgomis apie lietuvių kalbos darybą iš skolintų vardažodžių (Otrębski 1965), B. Stundžios mokomąja priemone apie lietuvių kalbos akcentologiją (Stundžia 2009), P. Skardžiaus darbu apie lietuvių kalbos žodžių darybą (Skardžius 1996).

Slavų kalbų duomenis, kuriais remtasi analizuojant skolinius, galima sugrupuoti į kelias grupes: slavų prokalbė⁶; senosios slavų kalbos (rusėnų kalba⁷; senoji lenkų kal-

⁶ Remiamasi: *Этимологический словарь славянских языков*, I–XXXVIII. Ред. О. Н. Трубачёв, Москва: Наука, 1974–2012; *Słownik prasłowiański*, I–VIII. Red. F. Sławski, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Wydawnictwo polskiej akademii nauk, 1974–2001.

⁷ Remiamasi: *Гістарычны слоўнік беларускай мовы*, I–XXXIII, Мінск: 1982–2013; *Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. I–II*. Ред. Л. Л. Гумецка, І. М. Керницький, Київ: Наукова думка, 1977–1978; *Тимченко Євген Костянтинович, Матеріали до словника писемної та книжної української мови*, I–II. Київ – Нью-Йорк: Націонална академія наук України, 2002–2003.

ba⁸; senoji rusų kalba⁹); slavų kalbų tarmės (baltarusių kalbos tarmės¹⁰; ukrainiečių kalbos tarmės¹¹; lenkų kalbos tarmės¹²; rusų kalbos tarmės¹³). Slavų kalbų tarmių duomenys yra svarbūs dėl tyrimo tikslumo, nes žodžio ar reikšmės fiksavimas senuose slavų raštų paminkluose, kurių pagrindu sudaryti žodynai, ne visuomet išsamus ir tikslus – kuri nors reikšmė ar žodis nebūtinai bus atsidūrę žodyne, nes nebuvo užrašyti paminkluose. Be to, žodynuose aptarti ne visi paminklai arba aptarti neišsamiai. Tarmės tokiais atvejais papildo kadaise vartotos leksikos vaizdą.

Dėl glaustumo ir tikslumo surinkta gausi skolinių ir slavų kalbų žodynų medžiaga pateikiama papunkčiui: reikšmės; senieji lietuvių kalbos raštai ir vėlesni raštai, lietuvių kalbos tarmės, kur slaviškos kilmės veiksmažodžiai paliudyti; nagrinėjamo žodžio ankstesnės etimologijos; senųjų slavų kalbų žodynų ir slavų tarmių duomenys. Veiksmažodžiai po analizės (remiantis fonologiniu, tekstologiniu ir kitais kriterijais) padalinti į skolinius iš konkrečių kalbų, spėjamos kilmės skolinius, neaiškios kilmės skolinius, galimus skolinius arba lietuvių kalbos derivatus ir hibridus. Dalies skolinių kilmės nepavyko patikslinti. Jų nagrinėjimo šiame darbe nepateikiama dėl disertacijos ribotumo – vien tokių skolinių su slaviškąja medžiaga pateikimas prilygtų pusei šio darbo apimties.

Būtina paminėti atvejus, kai skolinys turi kelis variantus ir vienas iš jų suponuoja slavizmo kilmę, o kiti jos nepatiksina. Šie slavizmai skiriasi nuo tokių, kurie turėdami tik vieną variantą gali būti priskirti polonizams ar skoliniams iš rytų slavų, ir nuo tokių, kurių kilmė, atsižvelgiant į visus variantus, net po analizės lieka neaiški. Siekiant aiškumo aprašant slavizmus, kurių vienas variantas indikuoja aiškią kilmę, prie jo rašoma (k.). Šis žymėjimas reiškia, kad remiantis būtent šiuo variantu skolinys vadinamas rutenizmu arba polonizmu.

Kad slavų kalbų veiksmažodis būtų laikomas skolinio šaltiniu, jis turi atitikti pastarąjį ne tik savo morfologija ir fonetika, bet ir reikšmėmis. Atitikmenys iš slavų kalbų žodynų buvo rinkti remiantis pirmiausia morfologija ir fonetika, todėl lyginant slavų ir lietuvių kalbų veiksmažodžių reikšmes, iš analizės pasitraukdavo tokie slavų

⁸ Remiamasi: *Słownik polszczyzny XVI wieku*, I–XXXV, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: 1966–2011; *Słownik staropolski*, I–XI, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: 1953–2002; *Słownik polszczyzny XVII wieku*. Prieiga per internetą: <<http://sxvii.pl>>.

⁹ Remiamasi: *Словарь древнерусского языка*, I–III. Ред. И. И. Срезневский. Москва: Книга, 1989; *Словарь русского языка XI–XVII вв.*, I–XXIX. Москва: Наука, 1975–2011; *Словарь древнерусского языка (XI–XIV вв.)*, I–IX. Москва: 1988–2012.

¹⁰ Remiamasi: *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, I–XIII. Мінск: 1978–2010.

¹¹ Remiamasi: *Етимологічний словник української мови*, I–VI. Київ: Наукова думка, 1982–2012.

¹² Remiamasi: *Słownik gwar polskich*, I–III, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: Polska Akademia Nauk, 1979–1989; *Słownik gwar polskich*, I–VI. Op. J. A. L. Karłowicz, Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1900–1911; *Słownik języka polskiego*, I–VIII. Warszawa: 1898–1923.

¹³ Remiamasi: *Словарь русских народных говоров*, I–XLVI. Москва, Ленинград, Санкт-Петербург: Наука, 1965–2013; Даль, Владимир. *Толковый словарь живого великорусского языка*, IV. Москва: Русский язык, 1982.

žodžiai, kurie tik formaliai atitinka lietuvių kalbos skolinius (pvz., lie. *štórauti, -auja, -avo* 1. ‘kalbėti, postringauti, šnekučiuoti, senauti’; 2. ‘juokus krėsti, juokauti’; ukr. tarm. *cmapybámu* ‘kalbėti kaip senas žmogus’; len. tarm. *starowác* ‘stengtis’; rus. tarm. *cmapobámь* ‘šnekėtis, šnekučiuotis, svarstyti’). Užuoat aprašant lietuvių kalbos ir slavų kalbų veiksmožodžių reikšmių santykį, pateikiamos lentelės, kurios nuo darbo pradžios taip pat buvo sumažintos. Iš pradžių į lenteles buvo įtraukiamos visos slavų kalbose esančios reikšmės, net jei jos nebuvo paliudytos lietuvių kalboje, pavyzdžiui:

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. būgną mušti, šiaip kuo belsti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/+
2. prk. plačiai kalbėti (apie ką); skelbti;	-/+	-/+	-/0	0/-	0/+	-/-
3. brinkti;	-/-	-/-	-/0	0/-	0/+	-/-
4. sakyti; zyzti, kartoti;	-/-	-/+	-/0	0/-	0/-	-/+
5. keiktis;	-/-		-/0	0/-	0/-	-/+
6. skambėti; skambinti;	-/-	-/+	-/0	0/-	0/-	-/+
7. mušti ką nors; trunkyti;	-/-	-/+	-/0	0/-	0/-	-/+
8. groti; blogai groti fortepijonu;	-/-	+/+	-/0	0/-	0/-	-/-
9. burgzti;	-/-	-/+	-/0	0/-	0/-	-/-
10. burkuoti;	-/-	-/+	-/0	0/-	0/-	-/-
11. bitininkystės terminas;	-/-	-/+	-/0	0/-	0/-	-/-
12. medžioklės terminas;	-/-	-/+	-/0	0/-	0/-	-/-

Darbo metu pastebėta, kad šiam tyrimui pakanka lentelių, kurių pagrindas – lietuvių kalba:

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. būgną mušti, šiaip kuo belsti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/+
2. prk. plačiai kalbėti (apie ką); skelbti;	-/+	-/+	-/0	0/-	0/+	-/-

Kiekvienos kalbos stulpelyje yra pateikiami senosios kalbos duomenys (ženklas prieš pasvirąjį brūkšnį) ir naujesni, t. y. tarmių (ženklas po pasvirojo brūkšnio). Pavyzdžiui, +/+ prie lenkų kalbos reiškia, kad aptariamoji reikšmė paliudyta senojoje lenkų kalboje ir jos tarmėse. Minus analogiškai reiškia tokios reikšmės nebuvimą. Daugtaškiu žymimos vietos, kurios negali būti patikslintos dėl slavų kalbų žodynų kai kurių tomų stokos. Nulis reikšmių lentelėje žymi, kad tokių duomenų būti negali, t. y. rusėnų kalbą nustota vartoti maždaug XVIII a. viduryje, ir dabartinių baltarusių,

ukrainiečių kalbų tarmių jos tarmėmis laikyti negalima. Visa tai lemia, kad ir baltarusių, ukrainiečių kalbų duomenys pateikiami remiantis tik jų tarmėmis, todėl pirmoje pozicijoje taip pat rašomas nulis (pvz., 0/+ ar 0/-). Tais atvejais, kai dėl žodynų stokos remiamasi priešdėliniais veiksmažodžiais, duomenys žymini ±. Prie lietuvių kalbos pirmoje pozicijoje esantis ženklas (+) žymi, kad reikšmė paliudyta ne senuosiuose lietuvių kalbos raštuose, o vėlesniuose šaltiniuose (pvz., (+)/-). Bet kokie nesutapimai tarp lietuvių kalbos ir slavų kalbų arba net galimo atitikmens nebuvimas kurioje nors iš slavų kalbų palieka vietos lietuvių kalbos veiksmažodžio interpretacijai. Šis darbas yra tikimybinis, t. y. tiksliai ir užtikrintai nustatyti skolinio kilmę, jo vietą lietuvių kalboje ne visuomet įmanoma. Tai ribojama tiriamą medžiagą – remiamasi senųjų slavų kalbų žodynais, kurie iki šiol nėra pilni (pvz., išsamiausių senosios lenkų kalbos žodynų tomų dar neišleista, vėlesnio amžiaus – XVII, XVIII – žodynai dar tik ruošiami). Dirbant su slavų kalbų tarmėmis remtasi bendraisiais žodynais, tuo tarpu atskirų tarmių žodynuose taip pat gali būti paliudyta lietuvių kalbos atitikmenų, tačiau visos gausos šaltinių (tekstų, chrestomatijų, atskirų tarmių aprašymų ir t. t.) šiame etape peržiūrėti neįmanoma. Tad siūlomas skolintų veiksmažodžių, hibridų skirstymas laikui bėgant, pasirodant vis naujesnei literatūrai ar atsižvelgiant į siauresnę (vienos tarmės) literatūrą, gali kiek keistis.

DARBO APROBAVIMAS. Disertacijos tema paskelbti trys straipsniai: *XVI–XVII a. LDK tekstų veiksmažodinių hibridų problema* // *Perspectives of Baltic philology*, II, 2011, p. 71–83; *Kai kurių XVI–XVII a. LDK tekstuose minėtų skolintų veiksmažodžių šaltinių patikslinimas* // *Baltu filologija* XXI(2), 2012, p. 79–98; *Kelių skolintų veiksmažodžių (XVI–XVII A. LDK tekstų pagrindu) analizė* // *Lietuvių kalba* (8), 2014 // Prieiga: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php?id=261>.

Mokslinio darbo tema skaityti pranešimai tarptautinėse konferencijose: „Baltų filologijos perspektyvos II. Lenkų – lietuvių kontaktai ir kontrastai kalboje ir literatūroje“, 2010 m. gegužės 20–21 d., Lenkijoje, Poznanėje (Pranešimo tema: „XVI–XVII a. LDK tekstų veiksmažodinių hibridų problema“); „Baltic Languages and White Nights“, 2012 m. birželio 11–12 d., Suomijoje, Helsinkyje (Pranešimo tema: „Kai kurių XVI–XVII a. LDK tekstuose minėtų skolintų veiksmažodžių šaltinių patikslinimas“).

1. SKOLINIŲ IR HIBRIDŲ SAMPRATA, TERMINAI

Prieš nagrinėjant XVI–XVII a. LDK tekstų skolinius būtina aptarti skolinių santykį su tarptautiniais žodžiais ir hibridais, pastarųjų problematiką lietuvių kalbotyros tradicijoje. Taip pat informatyvu atkreipti dėmesį į lenkų, baltarusių, ukrainiečių ir rusų kalbų mokslininkų įžvalgas apie skolinius. Be to, šiame darbe vartojama rusėnų kalbos sąvoka taip pat reikalauja paaiškinimo.

Lietuvių kalbos žodžiai pagal kilmę pirmiausiai skirstomi į savakilmius ir skolinius, t. y. kitakilmius. Skoliniais E. Jakaitienė vadina žodžius, įvairių kontaktų (ekonominių, kultūrinių, politinių ir t. t.) metu atėjusius iš kitų kalbų (Jakaitienė 2009, 227). LKE skoliniai apibrėžiami panašiai: tai iš kitų kalbų (ar tarmių) kilę kalbos elementai (LKE 2008, 501). Leksikos, fonetikos, morfologijos ar sintaksės skoliniai daugiau ar mažiau būdingi visoms kalboms (Sabaliauskas 1990, 268). Apie veiksmažodžių skolinius neseniai yra pasirodžiusi J. Wohlgemutho knyga „A Typology of Verbal Borrowings“, kurioje lyginamas veiksmažodžių skolinimasis įvairiose pasaulio kalbose. Joje pateikiamos dvi schemas, kuriose vaizduojamas veiksmažodžių skolinimo laipsnis ir remiantis ankstesnėmis skolinimosi teorijomis referuojama, kad veiksmažodžiai apskritai sunkiau nei daiktavardžiai pereina iš vienos kalbos į kitą, turi „atsparumą“ (Wohlgemuth 2009, 7–14). Svarbiausia sąlyga skolinimuisi vykti yra kalbų suderinamumas. Būtent nuo kalbų tipo priklauso, kaip pasiskolintas veiksmažodis bus adaptuojamas. Kalba recipientė turi turėti galimybę, atsižvelgiant į morfologines struktūras, pritaikyti veiksmažodį savo sistemai (Wohlgemuth 2009, 16). Atsižvelgiant į slavų kalbų ir lietuvių kalbos artumą, didelių kliūčių skolinimosi procesui tarp šių kalbų vykti nėra.

Remiantis J. Wohlgemutho knyga šioje disertacijoje vartojami terminai *kalba donorė* ir *kalba recipientė* (Wohlgemuth 2009, 51). Pirmasis terminas nusako skolinančią kalbą, o *recipientė* – kalbą, kuri skolinį perima. Kartais skolinančiai kalbai įvardinti vartojamas žodis *šaltinis*, bet svarbu pabrėžti, kad kalbant apie skolinimąsi iš rytų slavų ar lenkų kalbos *šaltinis* nereiškia to paties, kaip tarptautinių žodžių atveju. Tai nėra pirminis šaltinis, iš kurio veiksmažodis paplito po įvairias kalbas.

Skoliniai pagal kilmę toliau skirstomi į skolinius iš kaimyninių kalbų ir iš tolimesnių per tarpines kalbas, t. y. tarptautinius žodžius. Lietuvių kalboje tradiciškai skiriamos trys pagrindinės skolinių grupės: germanizmai, slavizmai ir latvizmai (latvybės, leticizmai). Pastarieji lietuvių kalboje sudaro gana nedidelę grupę (Sabaliauskas 1990, 268).

Tarptautiniai žodžiai (internacionalizmai) – „bendrinei kalbai priimtini (nelaikomi barbarizmais) skoliniai, kurių svetimą kilmę aiškiai patvirtina bent dalis svarbiausiųjų tarptautinio bendravimo (arba ir klasikinių) kalbų ir kurie neturi neabejotinų skolinimo iš kurios nors gretimos kalbos pėdsakų“ (LKE 2008, 547). Pagrindinis skirtumas tarp skolinių ir tarptautinių žodžių yra nagrinėjimas: tarptautinių žodžių nagrinėjimui

svarbiausia pirmasis šaltinis, iš kurio žodis paplito po daug pasaulio kalbų. Tarptautinių žodžių forma tose kalbose paprastai skiriasi, nes ji nulemta besiskolinančių kalbų sistemų. Tokie žodžiai skirstomi pagal pirminį šaltinį, nes neįmanoma nustatyti tarpinių kalbų, iš kurių tarptautinis žodis atkeliavo į konkrečią kalbą. Slavizmų atveju yra kitaip: jeigu germanų žodis į lietuvių kalbą atėjo per lenkų kalbą, jis laikomas polonizmu, bet ne germanizmu (Jakaitienė 2009, 231–233).

Skolinimosi priežastis dažniausiai yra kalbos poreikis turėti naują žodį, kuris gali būti patenkintas dar ir semantine raida. Taip pat išskiriamos dar kelios priežastys skolinimuisi vykti ir paprastai jos atsiskleidžia bendraujant žmonėms: poreikis tiksliau išreikšti kokio nors pasakymo niuansus; dvikalbystė; tingėjimas ieškoti indigenio žodžio verčiant pasakymus ar jo nežinojimas / primiršimas; indigenio žodžio retumas tam tikrame regione ir t. t. (Grzegza 2003, 23). Skolinimosi intensyvumas priklauso nuo įvairių išorinių sąlygų, patys skoliniai paprastai yra fonetiškai ir morfologiškai adaptuojami (Urbutis 1978, 28). Jau buvo minėta, jog veiksmažodžiai sunkiau negu vardžodžiai pereina iš vienos kalbos į kitą, vis dėlto skolinti veiksmažodžiai taip pat yra visavertė kalbos recipientės veiksmažodžių sistemos dalis, ką rodo jų vediniai, ypač – dalyviai (Булыка 1980, 223).

V. Kardelis yra pastebėjęs, kad lietuvių kalbotyroje vartojamas terminas *asimiliacija* nėra tikslus apibrėžti skolinio prisitaikymą prie fonologinės, akcentologinės ir morfoliginės sistemos, nes pirmiausia apima tik fonetinius reiškinius (Kardelis 2003, 21). LKE *asimiliacija* apibrėžiama kaip „visiškas ar dalinis garso supanašėjimas su kitais to paties arba gretimo žodžio garsais“ (LKE 2008, 33). Skoliniams pradėtas vartoti terminas *adaptacinė afiksacija* arba *integracinė afiksacija* vėlgi apima tik vieną skolinio adaptavimosi aspektą – derinimą prie žodį perimančios kalbos morfoliginės sistemos. Tiksliausia būtų kalbėti apie skolinio *integravimą*, nes šis terminas nusako ir platesnį skolinio vartojimą, ir jo derinimą prie atskirų sistemų (Kardelis 2003, 21–27). Pastebėta, kad dabartinėje lietuvių kalboje apskritai ryški tendencija skolintis ne ištisinius kalbos vienetus, bet kopijuoti kalbos donorės semantikos ar gramatikos modelius (Завьялова 2013, 248).

Slavų kalbose, kurios aktualios šiam darbui, skoliniai iš esmės suprantami taip pat kaip lietuvių kalboje. Lenkų kalboje skoliniai pirmiausiai skirstomi į tikruosius (*zapozyczenia właściwe*), semantinius (*zapozyczenia semantyczne*) ir kalkes (*kalki*). Tikrieji skoliniai perimami visiškai nepakitę arba pakitę nežymiai. Lenkų kalbos enciklopedijoje rašoma, kad skoliniai – tai įvairūs elementai (fonemos, darybos formantai, žodžiai, posakiai ir t. t.) perimti iš kitų kalbų. Dažniausiai skolinami žodžiai, daug rečiau priešdėliai arba priesagos (EJO 1999, 668). Kaip ir lietuvių kalboje, gausiausi yra leksikos skoliniai, iš kurių gali atsirasti antriniai skoliniai – fonemos, darybos formantai ir t. t. Semantiniai skoliniai – tai žodžio reikšmės praplėtimas dėl svetimės kalbos įtakos. Kai kurie mokslininkai skolinius skiria į išorinius (iš kitų kalbų) ir vidinius (iš tarmių) (EWOJP 1978, 390). Lenkų kalbotyroje yra vartojamas terminas *integracja*

językowa. Juo nusakomas kalbos vienodinimas (*ujednolicanie języka*), tačiau pirmiausia – vienos keliems dialektams bendros kalbos kūrimas (EWOJP 1978, 129). Kiti terminai – asimiliacija (*asymilacja*) arba vienodinimas (*upodobnienie*) – nusako tik fonetinius reiškinius ir visiškai nevertojami kalbant apie skolinių derinimą prie besiskolinančios kalbos sistemos (EWOJP 1978, 364–365).

Dabartinėje baltarusių kalboje skolinimosi procese ryškesnė tendencija rinktis kalbes vietoje įprastesnių žodžių darybos formantų (*калькаванне*). Literatūroje pabrėžiama, kad tokiu būdu ypač daug žodžių padaryta antroje XX a. pusėje (БМ 1998, 172). Baltarusių kalbotyros tradicijoje irgi vartojamas terminas *skolinių adaptacija*. Skiriama formalioji (fonetinė, morfologinė) ir semantinė adaptacija. Senosios baltarusių kalbos skolinimosi priežastys išskiriamos tokios pat, kaip ir dabartinėse kalbose: naujų žodžių, kad būtų apibūdintos kitų tautų gyvenimo realijos, poreikis ir būtinybė pavadinti naujai atsiradusius dalykus. Kartu su skolinimusi pačioje baltarusių kalboje atsirado pakitimų: naujų garsų, naujų balsių ir priebalsių junginių (Булыка 1980, 211).

Ukrainiečių kalbininkai atkreipia dėmesį, kad skolinimasis – tai ne tik žodžio perėmimas iš kitos kalbos, bet ir perimtojo žodžio pritaikymas prie besiskolinančios kalbos sistemos ir poreikių. Skolinimosi procese išskiriamos dvi fazės: žodžio įvedimas ir pritaikymas. Pirmojo etapo žodžiams priskiriami barbarizmai, egzotizmai. Antrojo etapo žodžiai, kitaip nei pirmojo, jau patiria semantinius, darybinius, gramatinius ar stilistinius perdirbimus. Kitaip tariant, ukrainiečių kalboje kitų kalbų žodžiai skirstomi į skolinius ir svetimų kalbų elementus (tarptautiniai žodžiai, barbarizmai, egzotizmai). Tarp skolinių išskiriami leksiniai skoliniai ir skoliniai-kalkės (darybinės ir semantinės) (СУЛМ 2011, 140–141). Ukrainiečių kalbotyroje skolinių pritaikymui prie kalbos apibūdinti vartojami terminai *adaptacija* ir *asimiliacija*, pastarasis – dažniau. Asimiliacija vadinamas ir prisitaikymas prie besiskolinančios kalbos kaitrybinės sistemos (СУЛМ 2011, 164).

Rusų kalbotyros tradicijoje skoliniais taip pat vadinami kitų kalbų elementai (žodžiai, morfemos, sintaksinės konstrukcijos), atėję į rusų kalbą dėl kalbinių kontaktų. Dažniausiai skolinamasi žodžius, sintaksines ar frazeologines konstrukcijas. Garsai ir darybinės morfemos į kalbą įeina jau vėliau kaip daugelio skolinių apibendrinimo rezultatas (БЭСЯ 1998, 158). Vėlesni skoliniai dažnai remiasi kalkėmis. БЭСЯ kalkės apibrėžiamos panašiai kaip lietuvių tradicijoje. Tai – naujo frazeologizmo, žodžio ar reikšmės imitavimas pagal kitos kalbos pavyzdį. Rusų kalbotyroje skiriamos trys kalkių rūšys: darybinės kalkės (vertimas pamorfemiui), semantinės kalkės (perkeltinės žodžio reikšmės pasiskolinimas), frazeologinės kalkės (pažodinis frazeologizmo vertimas). Dar skiriama pusiau kalkė – darybinės kalkės atmaina, kai išverčiama tik dalis žodžio, pvz., rus. *антитело* ‘svetimkūnis’ iš pranc. *anticorps* (БЭСЯ 1998, 211). Rusų kalbotyroje dažniausiai vartojamas terminas *osvoenie* skolinio pritaikymui prie besiskolinančios kalbos nusakyti. Kiti terminai (pvz., *интеграция*) paprastai vartojami kalbant apie fonetinius reiškinius. Šiuo aspektu rusų kalbotyra išsiskiria iš anksčiau minėtųjų.

J. Wohlgemutho darbe „A Typology of Verbal Borrowings“, skolinio prisitaikymui prie besiskolinančios kalbos sistemos įvardinti vartojami keli terminai: *adaptacija*, *akomodacija* ir *integracija*. Pastebima, kad autorius, referuodamas kitų mokslininkų tyrinėjimus, linkęs vartoti terminą *akomodacija* (*accomodation*): jis apima ir apskritai skolinio pritaikymą (*loan verb accomodation*), vartojamas tik jo fonetiniam / fonologiniam prisitaikymui apibrėžti (*phonetic / phonological accomodation*), gramatiniam pritaikymui nusakyti (*grammatical accomodation*). Savo terminų pasirinkimą J. Wohlgemuthas paaiškina atskirame skyriuje, kur teigiama, kad jo supratimu integracija ir akomodacija yra sinonimai, o adaptacija tėra akomodacijos dalis, kai skolintas elementas yra formaliai pritaikomas kalbai recipientei ir galima kalbėti apie *fonetinę*, *fonologinę* ar *morfologinę adaptaciją* (*phonological adaptation, phonetic adaptation, morphological adaptation*) (Wohlgemuth 2009, 13, 16, 56).

J. Grzega, pristatydamas Betzo, Haugeno ir Weinreicho skolinių klasifikaciją, vartoja terminus *integracija* (*integration*) ir *adaptacija* (*adaptation*). Nors terminai nėra aiškinami, suprantama, kad jie vartojami sinonimiškai, tačiau integracija suprantama plačiau – ji apibūdina skolinio pritaikymą ne tik fonetiškai ar morfologiškai, bet ir semantiškai (Grzega 2003, 24). Remiantis V. Kardelio išvalgomis, slavų kalbose vartojamais terminais ir J. Wohlgemutho, J. Grzegos darbais, šiame darbe nuspręsta vartoti terminus *integracija* ir *adaptacija*, pastarąją suprantant kiek siauriau. Šis terminas tikslesnis, kai šnekama apie konkrečius skolinio elemento pritaikymą prie besiskolinančios kalbos. Atsisakoma terminų *asimiliacija* ar *akomodacija*, nes lietuvių kalbotyroje jie apibrėžia tik fonetinius reiškinius ir yra per siauri apimti visus su skolinimusi susijusius procesus.

Seniausi lietuvių kalbos slavizmai yra IX–XI a. skoliniai iš rytų slavų vakarinių tarmių, pvz., *muilas* < *mylo*, *stiklas* < *stbĭklo*, *lenkas* < *lęchъ* (Būga 1958, 351; LKE 503). Pagal chronologiją pirmieji slavizmai į lietuvių kalbą atėjo dėl kontaktų su rytų slavais (Būga 1958, 430; Zinkevičius 2002, 100–101), vėliau, nuo XV–XVII a. – su lenkų kalbos vartotojais (Jakaitienė 2009, 229; Zinkevičius 2002, 106), kurių kalba LDK po Lietuvos krikšto tik pradėjo plisti, o jau XVI a. viduryje įgavo labai tvirtą poziciją. Užsienio mokslininkų yra vartojami du terminai: etniniai kontaktai ir kultūriniai kontaktai. Pastarasis terminas paprastai apibrėžia skolinimąsi per rašytinius šaltinius, kai nėra teritorinio susisiekiimo. Etniniais kontaktais vadinamas tiesioginis skirtingų tautų bendravimas, dažniausiai jis nulemtas bilingvizmo arba multilingvizmo (žr. plačiau Veisbergs 28–29). Atsižvelgiant į LDK kultūrinę ir tautinę, politinę padėtį galima teigti, kad čia būta abiejų minėtųjų kontaktų mišimo, tačiau paprastai teigiama, kad svarbiausia sąlyga skolinimui vykti, t. y. kalbų kontaktui, yra žmonių dvikalbystė (Чекман 1972, 154).

Kad būtų įvardinti lietuvių kalbos skolinių klodai, būtina aptarti rytų slavų kalbų ir lenkų kalbos istoriją. Taip siekiama apibrėžti, kurios kalbos galėjo būti XVI–XVII a. LDK tekstuose vartojamų skolinių donorės.

Rytų slavų dialektų pagrindu nuo XI iki XIV a. susiformavusi kalba vadinama senąja rusų kalba. Iki XI a. Kijevo Rusioje aukštesnio sluoksniu žmonių vartota tik bažnytinė slavų kalba, vėliau – ir senoji rusų kalba. Pastarosios tarmėmis kalbėjo žemesnio socialinio sluoksniu atstovai. Senoji rusų kalba XIII–XIV a. pradėjo skirtis į rytinius (davusius pradžią rusų kalbai (*великорусский язык*) Maskvos apylinkių šnektų pagrindu) ir vakarinius, tiksliau pietvakarių dialektus (Супрун, Калюта 1981, 37–61). Ploto, kuriame buvo vartojama senoji rusų kalba, pietvakarių dalis įėjo į LDK sudėtį, kur patyrė kaimyninių (daugiausiai lenkų) kalbų įtaką, todėl galima kalbėti apie XV a. LDK teritorijoje galutinai susiformavusią rusėnų kalbą (jos užuomazgos datuojamos XII–XIII a.).

Šiame darbe vartojamas terminas *rusėnų kalba* (*книжная проста мова*) nėra naujas (Мякишев 2008, 11–12). Ta pati kalba įvairių mokslininkų vadinama skirtingai: vakarų rusų (*западнарусский язык*), senąją baltarusių (*старобелорусский язык*), senąją literatūrinę baltarusių (*старобелорусский литературный язык*), senąją ukrainiečių (*староукраинский язык*), senąją ukrainiečių knyginę (*староукраинский книжный язык*) ar net lenkų-baltarusių (*jęзык польско-біалорускі*) ir t. t. Šie ir kiti pavadinimai pirmiausia atspindi požiūrį, kad rusėnų kalba buvo labai mišri (Мякишев 2008, 16). LDK teritorijoje senoji rusų kalba patyrė milžinišką lenkų, lietuvių, čekų, lotynų kalbų įtaką. O jau susiformavusi rusėnų kalba ir toliau buvo veikiama įvairių kalbų, dėl ko dar labiau skyrėsi nuo pirminės senosios rusų kalbos ir jos rytinių dialektų (Золтан 2014, 43). Daugiausia skolinių į rusėnų kalbą atėjo iš vakarų slavų (lenkų, čekų) ir neslavų (lotynų, vokiečių) kalbų. Ypač daug polonizmų į senąją baltarusių kalbą plūstelėjo po 1385 m. Iš pradžių jų atsirado senosios baltarusių kalbos kanceliarijos raštuose, vėliau jie išplito į kitų žanrų tekstus, ypač jei jie buvo verčiami iš lenkų kalbos. Antroji polonizmų bangos pradžia žymima 1569 m. Jau XVI a. pabaigoje ir XVII a. pradžioje polonizmai sudarė didžiąją senosios baltarusių kalbos tekstų dalį. Kartu su polonizmais buvo skolinamasi ir lotynų kalbos žodžių. Ši kalba buvo plačiai vartojama teismuose ir administraciniuose tekstuose, todėl iš jų į baltarusių kalbą pateko nemažai lotynų kalbos žodžių (Булыка 1980, 9). Rusėnų kalbą smarkiai turėjo veikti ir lietuvių kalba dėl dvikalbių žmonių, dirbusių teismuose bei kitose instancijose ir kuriems lietuvių buvo gimtoji (Jablonskis 1941, Мякишев 2008, 25). Kai kurie tyrinėtojai mano, jog germanizmai į senąją baltarusių kalbą pateko tiesiogiai, ne per kaimynines kalbas. Teigiama, kad dėl susiklosčiusių istorinių įvykių nemažai kryžiuočių po Žalgirio mūšio ėjo dirbti samdiniais į LDK kariuomenę. Dalyvaujanti kovose Lietuvos ir Baltarusijos žemėse buvę kryžiuočiai pasiliko gyventi Baltarusijos žemėse. Tokiu būdu į baltarusių kalbą galėjo patekti tiesioginių skolinių iš vokiečių kalbos (Булыка 1980, 7).

Būtina paminėti, kad LDK teritorijoje išsilavinę, aukštesnės socialinės padėties žmonės vartojo ne vieną kalbą: bažnytinę slavų, lotynų, lenkų, lietuvių, rusėnų. Pastaroji iš pradžių buvo vartota tik kaip kanceliarinė, bet jau XV a. viduryje pradėta vartoti plačiai

(Темчинас 2012, 47), net religiniuose tekstuose¹⁴. Nors sutariama dėl rusėnų kalbos persisunkimo kitų kalbų įtaka, jos pagrindas yra bendra ukrainiečių ir baltarusių kalba (Мякишев 2008, 22). Kitaip tariant, rusėnų kalba susiformavo pietvakariniame senosios rusų kalbos plote, kuris taip pat nebuvo vienalytis – šiaurės vakaruose ryškėjo vienokie bruožai, pietvakarių – kitokie, kas ir lėmė vėlesniais laikais dviejų atskirų rytų slavų kalbų susiformavimą: baltarusių ir ukrainiečių. Po unijų su Lenkija rusėnų kalbos pozicijos LDK pradėjo silpti, kol galiausiai XVII a. pabaigoje (1696 m.) oficialia kalba tapo lenkų. Rusėnų kalba, išstumta iš rašytinių LDK raštų, egzistuoti galėjo tik kaip šnekamoji, kas lėmė jos tolesnį nykimą dėl ja šnekančių žmonių skaičiaus sumažėjimo (Супрун, Калюга 1981, 43), nes pastarieji pradėjo vartoti lenkų kalbą. Tuo tarpu žemesnio socialinio sluoksnio žmonės kalbėjo lietuvių ir rytų slavų tarmėmis. Pastarosios, nykstant rusėnų kalbai, toliau gyvavo, įgavo naujų bruožų. XIX a. konkrečių tarmių pagrindų susikūrė bendrinės baltarusių ir ukrainiečių kalbos.

Rytų slavų periodizaciją galima suskirstyti į grupes ir jomis remiantis apibrėžti lietuvių kalbos skolinių klodus: 1) ikirašytinis periodas, trukęs maždaug iki X a.; 2) homogeniškas rytų slavų periodas; nuo XI iki XIV a. galima kalbėti apie lietuvių kalbos skolinius iš senosios rusų kalbos; 3) atsiradus specifinėms rytų slavų kalbų ypatybėms ir suskilus senajai rusų kalbai, susiformuoja rusėnų kalba. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurioje mokslinėje literatūroje ne tik kad nevartojamas terminas *rusėnų kalba*, tačiau neretai skoliniai iš senosios baltarusių kalbos įvardijami kaip skoliniai iš baltarusių (pvz., Skardžius 1994, Smoczyński 2007; Fraenkel 1962), kas gali klaidinti. Dabartinės baltarusių kalbos istorija prasideda tik XIX a. (Чекмонас 1988, 45), todėl vargu ar seniuose raštuose vartojami slavizmai gali būti įvardinti kaip skoliniai iš baltarusių kalbos. Panašiai gali klaidinti terminas *senoji rusų kalba*. Viena vertus, ji reiškia dar Kijevo Rusioje vartotą kalbą iki pasidalinimo į vakarinius ir rytinius dialektus. Kita vertus, terminas apima ir minėtųjų rytinių dialektų pagrindu Maskvos apylinkėse vartotą kalbą iki apytiksliai XVII a. Vakariųjų dialektų pagrindu besiformuojanti rusėnų kalba dėl LDK įtakos greitai įgavo kitokią funkciją – iš pradžių tapo kanceliarine, kas lėmė jos vis naujus bruožus, tuo tarpu Maskvos apylinkėse vartojama kalba gali būti įvardinta kaip senosios rusų kalbos (pirmąją prasme) tąsa (tiksliau, atmaina, nes taip pat patyrė savotišką evoliuciją), į raštus atgulusi ganėtinai vėlai.

Lenkų kalbos, vienos iš vakarų slavų kalbų, istorija yra paprastesnė: po krikšto Lenkijoje paplito lotynų kalba, kuri laikui bėgant pradėta vartoti kaip literatūrinė. Šios kalbos padėtis Lenkijoje buvo panaši kaip bažnytinės slavų kalbos Kijevo Rusioje. Aukštesnieji visuomenės sluoksniai vartojo arba išimtinai lotynų, arba lotynų ir lenkų (pavyzdžiui, J. Kochanowski) kalbas, paprastieji žmonės kalbėjo tik lenkų kalbos tarmėmis. Tradiciškai rašytinės lenkų kalbos istorija skirstoma į tris etapus: senąją lenkų kalbą (XIV–XV a.), viduriniąją lenkų kalbą (XVI–XVIII a.) ir naująją lenkų kalbą (XVIII a. pab. iki dabar). Lotynų kalba ilgą laiką buvo vyraujanti, o lenkų kalba stiprią poziciją įgavo XVI a. pradžioje ne tik Lenkijoje, bet ir LDK (Чекмонас 1988, 60).

¹⁴ Dėl šios priežasties lietuvių tradicijoje vartojamas terminas *kanceliarinė kalba* nėra tikslus.

Remiantis tuo, kas pasakyta, galima išskirti tokius lietuvių kalbos slavizmų šaltinius: senoji rusų kalba (jos vakarinis variantas); rusėnų kalba (nuo XV a. vidurio); lenkų kalba (senoji, apimanti XV–XVI a., vidurinioji, vartota iki XVIII a., ir dabartinė lenkų kalba); lenkų kalbos tarmės; dabartinė baltarusių kalba ir jos tarmės, ukrainiečių kalba ir jos tarmės. Šiam darbui ypač svarbios yra rusėnų kalba, senoji rusų kalba ir lenkų kalba (apimanti senąją ir vidurinę jos laikotarpį), nes XVI–XVII a. LDK raštų autoriai galėjo būti smarkiai jų veikiami. Skoliniai iš lenkų kalbos vadinami polonizmais, iš senosios rusų, rusėnų, baltarusių, ukrainiečių kalbų – rutenizmais.

Lietuvių kalbos slavizmų kilmės nagrinėjimas yra sukėlęs nemažai diskusijų. LKE rašoma, jog iš baltarusių kalbos (ir senosios, ir vėlesnių tarmių) į lietuvių kalbą yra patekę daugiausia slavizmų, pvz., *blūdyti* < sen. baltarusių *блудути* (LKE 2008, 503). Kitur teigiama, kad skolinių iš baltarusių kalbos į lietuvių kalbą yra patekę tiek pat, kiek iš lenkų kalbos, o daug mažiau – iš rusų (Palionis 1967, 268). Nustatyti skolinio kelią yra sudėtinga, tad šia tema kalbotyroje rašyta ne kartą, buvo minima, kad senosios lietuvių kalbos slavizmai gali būti tik dvejopos kilmės – iš lenkų ir iš baltarusių kalbų (Urbutis 1993, 94). Kitur ilgą laiką buvo remiamasi P. Skardžiaus patikslintu J. Karlovičiaus teiginiu, jog skolinių iš lenkų kalbos yra daugiau nei iš baltarusių (Skardžius 1998, 73). Pasak V. Urbučio, šis teiginys – visiškai klaidingas. Lietuvių žemės plačiau ribojosi su baltarusių žemėmis negu su lenkų, todėl baltarusizmų turėtų būti daugiau (Urbutis 1992, 14). Tačiau vargu ar galima tvirtai teigti, jog lietuvių santykiai su baltarusiais buvo glaudesni negu su lenkais po unijų įsigalėjimų. Ypač tai abejotina XVI–XVII a., kai daugiausia tekstų buvo verčiama iš lenkų religinių šaltinių. Tai keblus klausimas, kėlęs ir iki šiol keliantis nemažai diskusijų.

Didžiausia problema tiriant skolinio kelią į lietuvių kalbą yra potencialių šaltinių – lenkų, senosios rusų, rusėnų ir t. t. – panašumas. Nors lenkų kalba priklauso vakarų slavų atšakai, o rusėnų ir senoji rusų (dabartinės baltarusių, ukrainiečių ir rusų kalbos) – rytų, didelė jų leksikos, fonetikos, morfologijos dalis yra paveldėta iš slavų prokalbės. Esminiai slavų kalbų tarpusavio skirtumai sudaro pagrindą šių kalbų klasifikacijai į rytų, vakarų ir pietų grupes. Remiamasi slavų prokalbės garso *ě, nosinių *ę ir *o, junginių *tj, *dj, ypatingų *v, *b tipo balsių, junginių *tbrt, *tbrt, *tolt, *tblt, *tart, *talt, *tert, *telt raida. Vakarų slavų ir rytų slavams bendri tik *v, *b, *tbrt raidos rezultatai, kitų minėtųjų garsų ir junginių pakitimai skirtingi (GHJP 1955, 26–31). Šie skirtumai atsispindi ir slavizmų atliepime. Ryškus lenkų kalbos bruožas – nosiniai balsiai (*ę*, *o* < *ę, *o) – yra patikimas būdas atskirti polonizmą nuo skolinio iš rytų slavų. Net jeigu pastarosios kalbos pačios yra pasiskolinusios žodį iš lenkų kalbos, jis neabejotinai po integracijos jose į lietuvių kalbą pateks jau be nosinių balsių. Kiti, bet jau vėlesni slavų fonetikos pakitimai, taip pat atsispindi lietuvių kalboje. Pavyzdžiui, slavizmų [e'] buvimas ten, kur slavų kalbose randamas [a] sietinas su priebalsių *c*, *č*, *š*, *ž*, *r* kietėjimu. Tokie skoliniai kaip *čas* (lenk. *czas*, brus. *чac*) į lietuvių kalbą turėjo patekti dar prieš minėtųjų priebalsių kietėjimą, t. y. iki XIV a. (ИГРЯ 77). Net remiantis skolinių fonologija, atitikmenų dažniausiai yra tiek lenkų, tiek baltarusių

kalboje. Dėl šios priežasties mėginant nustatyti skolinio kelią būtina atsižvelgti į kelis kriterijus iš karto, ne tik į slavizmų fonologiją: slavizmų reikšmes, morfologinius sandus. Be to, nepamirštinas toks reiškinys kaip substitucija, kai nujaučiant svetimą žodžio kilmę jis yra fonologiškai perskaičiuojamas pagal reguliariusius kitų kalbų atitikmenis ir taip gali atsirasti hiperkorekcijų. Pavyzdžiui, rytų slavų [a] gali būti atliepiamas kaip [o] net tada, kai tai nėra būtina.

Skolinių kilmė nėra vienintelis aktualus klausimas. I. Koškinas, tyrinėdamas latvių kalbos slavizmus, atkreipė dėmesį į kelias skolinių problemas: jų chronologiją ir keblumą nustatant, ar veiksmožodis yra savas žodis, ar skolinys (Кошкин 2014, 2). Lietuvių kalbotyroje ši problema nėra akcentuojama, bet tiriant XVI–XVII a. LDK tekstus buvo susidurta su veiksmožodžiais, kurie vienu tyrinėtojų laikyti skoliniais, kitų – ne. Kaip pavyzdį galima pateikti *godóti, gōdoti* 1. ‘galvoti, manyti, norint ką atsiminti’; 2. ‘mąstyti, svarstyti’; 3. ‘užjausti, gailėti, pasigailėti’; 4. ‘rūpintis’; 5. ‘gerbti’; 6. ‘gabenti, traukti’. LKŽe nenurodoma, kad šis veiksmožodis yra skolinys, tėra palyginimo su baltarusių kalbos veiksmožodžiu nuoroda. W. Smoczyński atkreipė dėmesį į veiksmožodžio *godóti, gōdoti* problemišumą – anksčiau manyta, kad šis veiksmožodis yra skolinys (Smoczyński 2008, 75). Latvių kalboje *gādāt* nurodomas kaip vienos kilmės su lietuvių *godóti, gōdoti* ir slavų atitinkamais veiksmožodžiais, bet ne kaip skolinys (Karulis T.1, 275). Kitas pavyzdys – *čiūpoti, čiūpoti, čiūpóti* 1. ‘lytėti pirštais, čiupinėti’; 2. ‘glamonėti, glamžyti’; 3. ‘pamažu dirbti ką, gaišti’. LKŽe ir P. Skardžiaus raštuose (Skardžius 1998, 117) jis apibrėžiamas kaip neaiškios kilmės skolinys, o W. Smoczyński tvirtina, kad šis veiksmožodis gali būti skoliniu tik dėl kai kurių savo reikšmių (Smoczyński 2007, 86). Šie ir kiti tokio tipo veiksmožodžiai šiame darbe nenagrinėjami.

Dar vienas keblumas tyrinėjant skolinius yra pasiskolintų veiksmožodžių atskyrimas nuo lietuvių kalbos vedinių iš pasiskolintų vardažodžių. Pirmuoju atveju toks veiksmožodis turėtų būti įvardijamas kaip skolinys, antruoju – kaip hibridas, t. y. lietuvių kalbos vedinys iš skolinio su indigeniomis priesagomis. Jiems atskirti remiamasi galimo vedinio darybos kategorijomis, jo ir galimo pamatinio žodžio kirčiavimo santykiu, galimo pamatinio žodžio ir galimų slavų kalbų atitikmenų reikšmių sąveika su nagrinėjamo veiksmožodžio reikšmėmis. Tačiau net ši analizė ne visada leidžia patikimai diferencijuoti skolinius nuo lietuvių kalbos vedinių (pvz., *abūdyti, sūlyti* ir t. t.).

Jau atkreiptas dėmesys, kad integruojant slavizmą veiksmožodį į lietuvių kalbą, paprastai laikomasi priesagų atliepimo, t. y. tokie slavų kalbos žodžiai kaip rusėnų *браковату*, len. *brakować* į lietuvių kalbą perimami su priesaga *-avoti* (lie. *brokavóti*), rusėnų *бурьпу*, len. *burzyć* – su priesaga *-yti* (lie. *būryti*), rusėnų *докучату*, len. *dokuczac* – su priesaga *-oti* (lie. *dakūčioti, dakūčioti, dakučióti*) ir panašiai. Tačiau XVI–XVII a. LDK tekstuose esama slaviškos šaknies skolinių, kurių priesagos yra *-(i)uoti, -(i)uoja, -(i)avo* bei *-(i)auti, -(i)auja, -(i)avo*, neturinčios analogijų slavų kalbose, arba slavų priesagos integruojamos ne pagal įprastą modelį. Vargu kad tokius slaviškos šaknies veiksmožodžius galima laikyti tokiais pat skoliniais kaip tuos, kurie atitinka slavų kalbų veiksmožodžius tiek šaknimi, tiek priesagomis. Kad tai nėra tokie pat

skoliniai ypač ryšku, kai šalia visiškai dėsningo skolinio (pvz., lie. *rūgóti*, sen. rus. *pyzamu*) užfiksuojamas ir nedėsningas variantas (lie. *rūgúoti*), kuris nei šaknimi, nei reikšme nesiskiria nuo slavų kalbų veiksmazodžių.

Lietuvių kalboje esant pamatiniui žodžiui, t. y. skolintam vardažodžiui, tokius priesagų neatitikimus dažniausiai galima paaiškinti darybos procesu su indigeniais afiksais. Derivacija neretai lydima ir būdingos kategorijos. Kaip pavyzdį galima pateikti *sėbrinti*, *-ina*, *-ino* su reikšme 'daryti sėbru, dalininku' ar *svodbáuti*, *-áuja*, *-ávo* 'būti kieno vestuvėse'. Lietuvių kalbos priesagų nėra daug ir kai kurios jų būdingos ne tik vienai kuriai kategorijai, tačiau pateiktieji pavyzdžiai atitinka savo darybos kategorijas ne tik priesagomis: *sėbrinti*, *-ina*, *-ino* išvestas su itin faktityvams būdinga priesaga *-inti* ir tokių vedinių pamatinis žodis paprastai yra gyvų būtybių pavadinimai (DLKG 388), šiuo atveju – *sėbras*, *-ė*, *sėbras*, *-ė*, *sėbras*, *-ė*; *svodbáuti*, *-áuja*, *-ávo* turi dariausią dalyvavimo reikšmės vedinių priesagą *-auti*, be to, kaip įprasta, vedinio pamatinis žodis yra abstraktas. Dar vienas pavyzdys galėtų būti *sėbráuti*, *-áuja*, *-ávo*, *sėbrauti*, *-auja*, *-avo* 1. 'bendrauti, draugauti'; 2. 'pusininkauti', kuris, kitaip nei *sėbrinti*, *-ina*, *-ino*, yra statyvas.

Sėbrinti, *-ina*, *-ino*, *svodbáuti*, *-áuja*, *-ávo* ir dar daugeliu kitų panašių atvejų tokie veiksmazodžiai laikomi hibridais. Pirmiausia reikia pabrėžti, kad šiame darbe nesilaikoma kalbos kultūros požiūriu į hibridus (Pupkis 1980, 106), t. y. nesistengiama atskirti, ar jie yra teiktini / neteiktini. LKE pateikiamas platus hibridų apibrėžimas: „tai žodžiai, be savo, turintys ir kitų kalbų nekaitybinių morfemų. Hibridai paprastai atsiranda dėl kalkavimo, skolinių perdirbimo arba per žodžių darybą, vartojant jau pasiskolintas morfemas (LKE 2008, 207)“: S. Keinys yra atkreipęs dėmesį, kad pirmiausia hibridas yra leksikologijos terminas, „nes jis iš dalies yra žodžių kirstymo pagal kilmę sistemoje (tarpinė grandis tarp skolinių ir indigenių žodžių)“ (Keinys 1984, 117). Be to, teigiama, kad hibridas yra neatsiejamas nuo žodžių darybos, nes būtent per ją atsiranda hibridai, t. y. esminė hibridų sąlyga – pamatinis žodis (Keinys 1984, 114). Taigi, *sėbrinti*, *-ina*, *-ino*, *svodbáuti*, *-áuja*, *-ávo* ir panašūs veiksmazodžiai atitinka šį siauresnį hibridų apibrėžimą: jie turi slavišką šaknį, indigenią priesagą ir pamatinį žodį.

Tačiau kaip vertinti tą dalį skolinių veiksmazodžių, kurie lietuvių kalboje neturi pamatinių žodžių, tačiau integracijos metu gavo nedėsningas priesagas? J. Grzegos pristatytoje klasikinėje Betzo skolinių integravimo schemoje skoliniai skirstomi į tris dalis, paremtas integravimo būdu. Pirmoji yra importavimas (*importation*), kai skolinys nepritaikomas prie recipientės morfologinės sistemos (pvz., *metro*), ir kai pritaikomas. Pastaruoju atveju tai būtų paprasčiausi skoliniai, pirmuoju – kai kurie tarptautiniai žodžiai. Antroji dalis yra dalinė substitucija (*partial substitution*), trečioji – substitucija (*substitution*) (vertiniai: pamorfemiui išversti žodžiai arba ištisi frazeologizmai) (Grzega 2003, 25). *Rūgúoti* tipo žodžiai, atrodytų, jeigu remiamasi Betzo klasifikacija, turėtų priklausyti būtent daliai substitucijai, vadinamiesiems skolintiems mišiniams (*loan blend*). Vis dėlto iš smulkesnio paaiškinimo matyti, kad mišiniai yra savo ir

išversto žodžio žodžių junginiai (pvz., vokiečių *Showgeschäft* pagal ang. *show business*) arba sudurtiniai žodžiai. J. Grzegos jie vadinami hibridais (*hybrid composites*) (Grzega 2003, 28). Kitaip tariant, tai yra dalinis morfeminis vertimas, kurio rezultatas priskiriamas hibridams (LKE 2008, 207). Dalis hibridų gali būti atsiradusi dalinio vertimo būdu, kai dalis morfemų pakeičiamos lietuviškomis, pavyzdžiui, *antivoryiausybinis*. Teigiama, kad pusiau vertiniai gali būti laikomi hibridais, bet ne atvirkščiai (Keinys 1984, 115). Tačiau vargu kad galima kalbėti apie puskalkes, kai turima reikalų su priesagomis. Priesagų vertimas kaip faktas yra abejotinas, juolab kad jis būtų visiškai chaotiškas. Pavyzdžiui, veiksmažodis *štórauti* yra gavęs priesagą *-auti*, nors ukrainiečių kalbos tarmių veiksmažodis *cmapyvámu* lemtų priesagą *-avoti*; kitu atveju tokia pat slavų priesaga pakeičiama *-iuoti* (lie. *trelíúoti*, *trielíúoti*, ukr. tarm. *трелювáму*, len. tarm. *trelować*). Taigi, tokio tipo veiksmažodžiai nėra pusiau vertiniai.

Lietuvių kalboje, kai šnekama apie skolinto vardažodžio integraciją, jis nelaikomas hibridu, nes galūnė turi tik gramatinę funkciją. Pavyzdžiui, *metálas* yra skolinys, o *metálininkas* – hibridas, nes jis yra priesagos *-ininkas* vedinys (Keinys 1984, 115). *Rūgúoti* tipo veiksmažodžiuose priesaga yra *uo*, *ti* atlieka gramatinę funkciją. Tačiau, kitaip nei pateiktame vardažodžio pavyzdyje, čia nėra pamatinio žodžio. Anot V. Urbučio, tai nėra derivacija, paremta tik šaknimi, o ne pamatiniu žodžiu. Nors jis nepateikia veiksmažodžių pavyzdžių, galima suprasti, kad į tai siūloma žiūrėti kaip į morfologinės adaptacijos apraišką, kuri neduoda naujadarų, dėl jos gali atsirasti nebent to paties žodžio variantų, kai anksčiau pasiskolintas ar šiaip žodis perdaromas ir afiksas tėra morfologinis sandas. Šalia gali funkcionuoti abu variantai (Urbutis 1978, 115), kas tarp XVI–XVII a. LDK tekstų slavizmų veiksmažodžių pastebima. Tad jeigu *rūgúoti* tipo slavizmai veiksmažodžiai nelaikomi puskalkėmis, jie turi būti vertinami kaip skolinio perdirbiniai arba perdirbiniai (kai šalia nėra paliudytas dėsningos priesagos skolinys) atskiro integravimo metu. Šiame darbe atsisakoma atvejus, kai skolinto veiksmažodžio priesaga neatitinka slavų kalbų veiksmažodžių priesagų, vadinti skoliniais. Remiantis LKE plačiu hibridų apibrėžimu bei tuo, kad jiems priskiriami ir skolinių perdirbiniai, jie vadinami hibridais. Siekiant aiškumo, veiksmažodžius, neturinčius slavų kalbose tikslų atitikmenų, šiame darbe pagal opoziciją *darybiškai neskaidus / darybiškai skaidus* skirstoma į dvi hibridų rūšis – adaptacinius ir derivacinius.

Nagrinėjant lietuvių kalbos veiksmažodžius slavizmus būtina atsižvelgti į slavų kalbų duomenis – veiksmažodžius. Lietuvių kalbotyroje jau nuo seno mėginama nustatyti slavizmų kalbą donorę, tačiau dažniausiai apsiribojama dabartinėmis slavų kalbomis. Remiantis lenkų, rusėnų, senosios rusų kalbos žodynais, fonologija ir žodžių daryba galima ne tik pakoreguoti lietuvių kalbotyros šaltiniuose pateikiamas slavizmų kilmės prielaidas, bet ir atskirti hibridus nuo skolintųjų veiksmažodžių. Tačiau prieš pradėdant tirti slavizmą būtina atlikti kelis žingsnius. Pirmiausia reikia atskirti, ar veiksmažodis yra skolinys, ar indigenis žodis. Jeigu tai nėra indigenis žodis, būtina išnagrinėti galimybę, kad veiksmažodis gali būti skolinys arba hibridas: adaptacinis ar derivacinis. Tik išsiaiškinus, kad aptariamasis veiksmažodis yra skolinys arba adaptacinis hibridas, galima kalbėti apie jo kilmės nustatymą.

2. AIŠKIOS KILMĖS SKOLINIAI

2.1. SKOLINIAI IŠ RYTŲ SLAVŲ

Problema tyrinėjant slavizmus yra akivaizdi – neretai jų atitikmenų keliose slavų kalbose morfologinė ir fonetinė išraiška yra tokia panaši, kad skolinimosi šaltinio nustatyti neįmanoma. Šio skyriaus pradžioje bus aptarti tie skoliniai iš rytų slavų kalbų, kurių kelias į lietuvių kalbą nekelia abejonių dėl priebalsių ir balsių atliepimo. Pastaruosius lietuvių kalbos skoliniuose iš senosios rusų kalbos yra išsamiai pristatęs K. Būga (Būga 1958, 339).

Pirmiausia verta trumpai priminti rytų slavų periodizaciją: 1) ikirašytinis periodas, trukęs maždaug iki X a.; 2) homogeniškas rytų slavų periodas, trukęs iki XIV a., kai ima skirtis specifinės rytų slavų kalbų ypatybės (Kardelis 2003, 57). Skoliniai, į lietuvių kalbą įėję tuo metu, turėtų būti įvardijami kaip skoliniai iš senosios rusų kalbos. Reikėtų išskirti ir trečiąjį laikotarpį, šiam darbui svarbiausią. Rytų slavų diferenciacija vėlyva, bet po XIV a. galima kalbėti apie skolinius iš apie XIV–XV a. senosios rusų kalbos vakarinio varianto pagrindu susiformavusios rusėnų kalbos (Lietuvoje vartotos iki XVIII a.).

2.1.1. FONOLOGINIS KRITERIJUS

2.1.1.1. Slavų prokalbės *ǫ, *ę refleksai

Vienas iš svarbiausių rytų slavų raidos etapų buvo nosinių balsių denazalizacija, turėjusi įvykti iki IX a. (ИГРЯ 1981, 53). Lietuvių kalboje yra senų skolinių, kurie iš rytų slavų yra atėję dar pastariesiems nepraradus nosinių balsių (pvz, *lénkas*, *unguras*, *pundùs*) (Būga 1958, 340), tačiau jų nėra gausu. Maždaug po IX a. rytų slavų *ǫ virto *u*, *ę – *a*. Tuo tarpu lenkų kalba ir šiandien turi nosinius balsius, nors jų kokybė ir distribucija yra pakitusi (GHJP 1955, 105). Lenkų kalbos [eⁿ], [e^m] ir [oⁿ], [o^m] lietuvių kalboje atliepiami kaip *en / em* ir *on / om*, ir būtent šių balsių atliepimas aiškiai parodo, ar skolinys atėjęs iš lenkų kalbos, ar iš rytų slavų. Veiksmazodžiai, kurie rytų slavų kalbose yra polonizmai, t. y. jų šaltinis yra lenkų kalba, perėję per rytų slavų kalbas į lietuvių kalbą patenka jau denazalizuoti. Senosios baltarusių kalbos skoliniuose iš lenkų kalbos nosiniai balsiai buvo keičiami *a* (я) ir *y* (len. *więzienie* ir rusėnų *взяенье*, len. *okręć* ir rusėnų *окруть*). Ši integracijos taisyklė kartais buvo hiperkorekcijos priežastis, pavyzdžiui, senuosiuose šaltiniuose retais atvejais vietoj *фундаментъ* rašoma *фудаментъ*. Vėlesniais laikais nosiniai polonizmo balsiai kartais integruoti kitaip: kaip *e* (len. *klęska* ir brus. *клеска*) arba atspindint nosinių tarimą (len. *bękart*

ir brus. *бенкарт*) (Булыка 1980, 216). Pastaroji taisyklė galioja polonizams su nosiniais balsiais lietuvių kalboje integruoti (pvz., len. *kolęda* ir lie. *kalėda* ‘kalėda’).

2.1.1.1.1. *Būbnyti, būbnija, būbnijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘būgną mušti, šiaip kuo belsti’; 2. ‘prk. plačiai kalbėti (apie ką)’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: SG1 41; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 9.

SD veiksmažodis *būbnyti, -ija, -ijo* randamas prie lenkų kalbos įrašo *bębnić* ‘būgną mušti, šiaip kuo belsti’.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; TŽ; LC; BsO; V. Kudir.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Gs, Šk); rytų aukštaičių vilniškių (Prng); pietų aukštaičių (Lp).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 105; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *бубнѣти* ‘биць у бубен, барабаниць’ (ГСБМ Т.2, 231); ukr. *бубнѣти* ‘бить (в барабан)’ (МДСУМ Т.1, 71); len. *bębnić* 1. ‘bić w bęben’; 2. ‘przygrywać, grać’ (SPol Т.2, 85); len. *bębnić* ‘bić w bęben’ (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *бубніць* (ЭСБМ Т.1, 396); ukr. *бубніти* ‘звучати (про бубон); грати на бубні; розголушовати’, *бубніти* ‘бурмотіти; бити в бубон’ (ЕСУМ Т.1, 275); len. *bębnić* 1. ‘bić w bęben, wydawać głos podobny do bębnienia’; 2. ‘uderzać czyniąc łoskot’; 3. ‘głosić, rozgłaszać’ (SGP Т.2,1, 100); len. *bębnić* ‘bić, tłuc’ (SGPK Т.1, 70); len. *bębnić* 1. ‘bić w bęben’; 2. ‘stukać, uderzać, dzwonić’; 3. ‘złe grać na fortepianie, tłuc w klawisze’; 4. ‘szeroko rozgłaszać, rozgadywać, trąbić’; 5. ‘brzęczeć, beczeć, bzykać, buczeć, huczeć, brzmieć’; 6. ‘komu w ucho a. nad uchem – powtarzać jedno w kółko, klektać; suszyć, nabijać głowę, beczeć, brzeclitać, brzęczeć’; 7. ‘(o gołębiach) gruchać’; 8. ‘bić, tłuc, batożyć’; 9. ‘B. pszczoły = wypędzać je z ula do koszyka uderzaniem pałek’; 10. ‘myśl. (o wilku) = padać zaraz po strzale’ (SJP Т.1, 140); rus. *бубнить, бубніть* 1. ‘говорить’; 2. ‘бранить’; 3. ‘звонить, звенеть, барабанить’; 4. ‘бить, колотить кого-либо’ (СРНГ Т.3, 234).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. būgną mušti, šiaip kuo belsti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/+
2. prk. plačiai kalbėti (apie ką); skelbti;	-/+	-/+	-/0	0/-	0/+	-/-

Senųjų slavų kalbų žodynuose kirčiavimas nepateikiamas, tačiau slavų kalbų tarmių žodynų duomenys rodo dvejopą kirčiavimą – šaknyje (rus. *бубнить*) ir priesagoje (brus. *бубніць*; ukr. *бубніти, бубніти*; rus. *бубніть*). Veiksmažodis *būbnyti, -ija, -ijo* turi priesagą *-yti*, kuri lietuvių kalboje yra labai dari, todėl šis veiksmažodis gali būti vertinamas arba kaip skolinys, arba kaip lietuvių kalbos vedinys.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: būbnas 1. 'būgnas'; 2. 'prk. plika vieta, kur nėra žolės, kriaušius'; 3. 'kortų spalva' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN G 83; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 8; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 291.

SD *būbnas* pateikiamas kaip vertimas iš lenkų kalbos *bęben*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: Mair; R; K; M; V. Myk-Put; Klvd; OZ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų žemaičių (Dunž 54); vakarų aukštaičių kauniškių (Gs); rytų aukštaičių vilniškių (Klt); pietų aukštaičių (Lš, Arm).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 105; Fraenkel 1962, 61; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *бубень* 1. 'ударны музычны інструмент, бубен, барабан'; 2. 'валік у калодзежы, на які навіваецца ланцуг' (ГСБМ Т.2, 230); len. *bęben* 1. 'perkusijsny instrument muzyczny'; 2. 'naczynie do przechowywania płynów' (SPol T.2, 84); len. *bęben, buben* 'tympanum' (SS T.1, 77); len. *bęben* 1. 'instrument muzyczny'; 2. 'duże naczynie, bukłak'; 3. 'brzuch'; 4. 'otyłe dziecko'; 5. ' zadek' (SJP XVII); rus. *бубень, бжбень, бубонь, бубень* 'tympanum' (СДЯ Т.1,1, 188); rus. *бубень* 'ударный инструмент' (СРЯ XI–XVII Т.1, 343); rus. *боубень, боубень* 'бубен' (СДЯ XI–XIV Т.1, 321).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *бубен* 'бубен' (ЭСБМ Т.1, 396); len. *bęben* 1. 'instrument muzyczny, perkusijsny o kształcie szerokiego, płaskiego walca, którego obydwie otwory są obciążone skórą'; 2. 'niegrzeczne, dokuczliwe dziecko, bachor'; 3. 'urządzenie mające kształt walcowaty lub cylindryczny, stanowiące część następujących maszyn i urządzeń'; 4. 'rodzaj sita'; 5. 'sieć, przypominająca kształtem бęben'; 6. 'duży brzuch'; 7. 'przyrząd do robienia koronek'; 8. 'wał do nawijania osnowy w warsztacie tkackim'; 9. 'rodzaj naczynia'; 10. 'gatunek grusz'; 11. 'pagórek, wzniesienie na polu'; 12. 'bębel w wodzie' (SGP T.2,1, 96); len. *bęben* (SGPK Т.1, 70); len. *bęben* 1. 'instrument muzyczny, perkusijsny, kociel, taraban, tołumbas'; 2. 'bębnienie, odgłos бębnów'; 3. 'prow. a) licytacja, sprzedaż przymusowa; b) werbunek, pobór do wojska'; 4. 'brzuch wydęty'; 5. 'brzuchal, opój, opas'; 6. 'żart, tylek'; 7. 'dzieciak, berbec, bachor'; 8. 'bania, dzban, butla, gąsior, sakwa na płyn' (SJP Т.1, 140); rus. *бубен* 1. 'барабан'; 2. 'круглый лубочный короб с кожаным дном'; 3. 'подушка для плетения кружев'; 4. 'о болтуне' (СРНГ Т. 3, 232).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. būgnas;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/-	+/+
2. prk. plika vieta, kur nėra žolės, kriaušius;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. kortų spalva;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Senosios rusų kalbos žodžio *бжбънъ*, lenkų kalbos žodžių fonetika neatitinka skolinio *būbnas*. Tačiau visi aukščiau minimi žodžiai, tarp jų ir rytų slavų *бубень*, kuris ir buvo paskolintas į lietuvių kalbą, kildinami iš slavų prokalbės **bъbъnъ / *bъbъno* (ЭССЯ T.2, 232). Viename senosios lenkų kalbos žodyne pateikiamas lenkų kalbos daiktavardis *buben*, kuris taip pat galėtų būti skolinio šaltiniu, bet kadangi toks daiktavardis itin retas, labiau tikėtina, kad *būbnas* kilęs iš rusėnų kalbos.

Abu žodžiai – veiksmažodis *būbnyti, -ija, -ijo* ir daiktavardis *būbnas* – randami vidurinio ir rytinio raštų variantų lietuvių kalbos šaltiniuose. Paplitimas lietuvių kalbos tarmėse kiek skiriasi – abu žodžiai užrašyti vakarų aukštaičių kauniškių ir vilniškių šnektose, bet daiktavardis dar paliudytas ir pietų aukštaičių, pietų žemaičių šnektose.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Būbnyti</i>	lie.	<i>Būbnas</i>	lie.
1. būgną mušti, šiaip kuo belsti;	+/+	1. būgnas;	+/+
2. prk. plačiai kalbėti (apie ką); skelbti;	-/+		
		2. prk. plika vieta, kur nėra žolės, kriaušius;	-/+
		3. kortų spalva;	(+)/+

Senuosiuose lietuvių kalbos raštuose vartojama tik pirmoji veiksmažodžio reikšmė, tokia pat reikšmė paliudyta ir slavų kalbose. Tokiu atveju *būbnyti, -ija, -ijo* su reikšme ‘būgną mušti, šiaip kuo belsti’ gali būti vertinamas ir kaip skolinys, ir kaip lietuvių kalbos derivatas. Jeigu *būbnyti, -ija, -ijo* būtų nagrinėjamas kaip vedinys, jis būtų siejamas su *būbnas* ir jo reikšme ‘būgnas’ (irgi vartojama senuosiuose raštuose) ir *būbnyti, -ija, -ijo* turėtų būti laikomas instrumentinės reikšmės (‘būgną mušti, šiaip kuo belsti’) vediniu. Šiai grupei paprastai priklauso denominatyvai iš konkrečiųjų daiktavardžių, bet jai nėra itin būdingos priesagos *-yti, -ija, -ijo*, paprastai tai esti *-yti, -o, -ė*. Iš Daukšos postilės žinomas lygiaskiemenis veiksmažodis *váistyti, váistija, váistijo : vaistas* DP (‘gydyti vaistais’), bet tai tėra variantas šalia įprastesnių formų *váistyti, -o, -ė; vaistýti, vaïsto, vaïstė*. Antroji veiksmažodžio reikšmė aptinkama vėlesnėse lenkų ir ukrainiečių kalbose, ši reikšmė negali būti paaiškinta remiantis daiktavardžiu *būbnas*, ji galėtų būti jau vėlesnio kontakto su šių kalbų tarmių atstovais rezultatas.

-yti, -ija, -ijo vediniai pradėti daryti iš *-ĩ-* kamieno vardažodžių (*dalyti : dalis; rūdyti : rūdis*), bet vėliau pamatinis žodis galėjo būti ne tik šio kamieno (Skardžius 1996, 529–534). Taigi, žvelgiant iš lietuvių kalbos darybos perspektyvos, *būbnyti, -ija, -ijo* galėtų būti vediniu iš *būbnas*. Kirčiavimas taip pat paremtų, kad šis veiksmažodis yra vedinys – lygiaskiemeniai *-yti* tipo denominatyvai, išvesti iš *-ĩ-* kamieno daiktavardžių, kirčiuojami priesagoje, kitokių kamienų pamatinių žodžių vediniai (tarp jų ir *būbnas*) kirčiuojami šaknyje, pirmajame skiemenyje. Be to, ryški tendencija, kad kirtis papras-

tai yra cirkumfleksinis, tokio tipo vediniai yra seni (Otrębski 1965, 390). *Būbnyti*, *-ija*, *-ijo* ir *būbnas* rodo tą patį kirčiavimą, bet reikia turėti omenyje, kad slavizmai apskritai lietuvių kalboje yra linkę gauti cirkumfleksą.

Būbnyti, *-ija*, *-ijo* galėtų būti vertinamas tik kaip instrumentinės reikšmės vedinys, bet J. Otrębskis teigia, jog *-yti*, *-ija* denominatyvai paprastai yra faktityvai arba mutatyvai (Otrębski 1965, 390). Tuo tarpu B. Stundžia *-yti*, *-ija* šakninio kirčiavimo denominatyvams priskiria dar vieną reikšmę – instrumentinę, ir kaip pavyzdį pateikia *būgnyti*, *-ija*, *-ijo* (Stundžia 2009, 221). Turint omenyje skirtingas nuomones, tenka atsižvelgti tik į veiksmožodžio ir daiktavardžio reikšmių santykį, jų paliudijimą slavų kalbose. *Būbnyti*, *-ija*, *-ijo* reikšmių sąsaja su slavų kalbomis yra glaudesnė nei su *būbnas*, todėl šis veiksmožodis laikytinas lietuvių kalbos skoliniu. Jis kildintinas iš rytų slavų dėl savo fonetikos, nors jo reikšmės daugiau sutampa su lenkų kalba. Lietuvių kalbos *-yti*, *-ija* veiksmožodžiai, tarp jų ir *būbnyti*, *-ija*, *-ijo*, turi tikslių atitikmenų slavų kalbose, t. y. *-i-* pagrindo pasiskolinti veiksmožodžiai lietuvių kalboje gauna priesagas *-yti*, *-ija*, tokių skolinių lietuvių kalboje gana daug (Otrębski 1965, 390). Paminėtina, kad E. Fraenkelis kaip lietuvių kalbos vedinį iš *būbnas* mini *būbnúoti*, *-úoja*, *-ávo* (Fraenkel 1962, 61).

Būbnyti, *-ija*, *-ijo* puikiai atspindi, kodėl tam tikrais atvejais veiksmožodis negali būti kildinamas iš lenkų kalbos – lenkų kalbos *ę* būtų atliepiamas *en*, *em* ir skolinys skambėtų, pavyzdžiui, *benbnyti*. Kirčiuotas ilgasis *u* kirčiuotoje pozicijoje, bent jau remiantis rytų aukštaičių tarmėmis, rodo dėsninę rytų slavų *u* atliepimą (Kardelis 2003, 103).

2.1.1.1.2. Čėdyti, čėdija, čėdijo

REIKŠMĖS: 1. ‘taupyti, tausoti, gailėti; gerbti’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘mėgti’ (LKŽe); 3. ‘nusilenkti, pasiduoti kam’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 197, KN SE 201, ChNT 263; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 178.

DP *čėdyti*, *-ija*, *-ijo* pavartotas tik vieną kartą, verčiant lenkų kalbos veiksmožodį *szanować* ‘taupyti, tausoti, gailėti; gerbti’. SD tokiu veiksmožodžiu išvertas lenkų žodžių junginys *folguię komu* ‘tausoju ką nors, nusileidžiu kam nors’. Tiek M. Daukšos atveju, tiek K. Sirvydo lenkų kalboje neaptinkami formalūs atitikmenys.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K. Donel; K; MŽ; Sln; VP; J.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Klp); šiaurės žemaičių kretingiškių (Plt, Rt); pietų žemaičių raseiniškių (Gr), varniškių (Varn); vakarų aukštaičių šiauliškių (Sk), kauniškių (KzR, Btr); rytų aukštaičių uteniškių (Ds, Km, Stlm); vilniškių (Klt), kupiškėnų (Kp), panevėžiškių (Ėr); pietų aukštaičių (Lš).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 111; Smoczyński 2007, 85; Hock).

Šio veiksmožodžio atveju prasmingiau nagrinėti priešdėlinį vedinį *pačėdyti*, *pačėdija*, *pačėdijo* nes nepriešdėlinio veiksmožodžio galimų atitikmenų slavų kalbose nepavyko aptikti (išskyrus sen. rus. *уадѣнѣти* 1. ‘беречь’; 2. ‘щадить’; 3. ‘жалеть, скупиться’;

4. ‘собираць, копить’; 5. ‘приготовлять’ (СДЯ Т.3,2, 1606)) dėl iki šiol nepasirodžiusių kai kurių žodynų tomų su raidėmis *у* (r. sl.). Taigi, priešdėlinio vedinio **reikšmė** yra ‘pataupyti, patausoti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN M 57, ChNT 137.

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **поцадзиту, поцадзету** 1. ‘злітавацца, памілаваць’; 2. ‘паберагчы, ашчадзіць’; 3. ‘паскупіцца, пашкадаваць аддаць’ (ГСБМ Т.27, 432); rus. **поцадзиту** 1. ‘поберечь, поскупи́ться, пожалеть отдать’; 2. ‘пощадить; пожалеть, сжалиться’ (СРЯ XI–XVII Т.1, 148); rus. **уцадзиту, поцадзьти** 1. ‘жалеть (пожалеть), беречь (сберечь)’; 2. ‘уберечь, охранить от чего-л.’; 3. ‘пощадить, сжалиться, проявить милосердие’ (СДЯ XI–XIV Т.7, 417).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. **уцади́ти** ‘берегти, заощаджувати’ (ЕСУМ Т.6, 500); len. **poszczędzić** ‘poszczędzić kogo = oszczędzić, ochronić; darować, pofolgować komu’ (SJP T.4, 778); rus. **поцади́ться** ‘пожалеть, поберечь’ (СРНГ Т.31, 40).

Turint omenyje skolinio priesagą *-yti*, iš atitikmenų reikėtų išbraukti brus. *поцадзету* ir rus. *поцадзьти*. Lenkų kalbos duomenys nenagrinėtini dėl fonetinių dėsnių.

ŽODŽIŲ REIŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. pataupyti, patausoti; saugoti;	+/+	-/+	+/-0	0/-	0/+	+/+

Priesaga *-yti* yra dari, lietuvių kalboje apstu šios priesagos žodžių, kurie nėra skoliniai (pvz., *braižyti, -o, -ė, braižyti, braižo, braižė*), tačiau dažniausiai tai būna nelygiaskiemieniai žodžiai. Anot J. Otrębskio, priesaginių tipo *-yti* veiksmoždžių su praes. priesaga *-ija* nėra daug (Otrębski 1965, 390). Tuo atveju, kai senuosiuose raštuose neaptinkama galimo pamatinio žodžio, turima reikalų su neabejotinu skoliniu. Lietuvių kalbos senuosiuose raštuose neaptikta vardažodžio, kuris galėtų būti laikomas *čėdyti, -ija, -ijo* pamatiniu žodžiu. LKŽe pateikiamas būdvardis *čėdūs* ‘kuris taupo, taupus’ (LKŽe), tačiau tai yra jau veiksmožodinis vedinys, rodantis pamatiniu žodžiu pasakytą veiksmo vidinę ypatybę (DLKG 203).

Skolinys *pačėdyti, -ija, -ijo* ir taip pat *čėdyti, -ija, -ijo* buvo pasiskolintas iš rusėnų kalbos – nei reikšmės, nei morfologija tam neprieštarauja. Anot W. Smoczyńskio, lietuvių kalbos skolinys atspindi tendenciją suprastinti priebalsių junginį *šč > č* (brus. *у > lie. č*) (Smoczyński 2007, 85). Kirčiuotas skolinio balsis *é* yra dėsningas rytų slavų *a* po garso *č* atliepimas. Šis *a* yra antrinės kilmės, atsiradęs po *č* pastarajam sukietėjus (Kardelis 2003, 97).

2.1.1.1.3. *Dėkavoti, dėkavoja, dėkavojo; dėkavóti, dėkavója, dėkavójo*

REIŠMĖS: 1. ‘dėkoti, sakyti dėkui; būti dėkingam’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘laiminti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 173, DP 4, KN G 274, ChNT 25, PP 37, KR 103; b) rytinis raštų kalbos variantas: AK 63,5, SDI 29, SPI 249, JEI 105; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 26.

DK, DP *dėkavoti*, *-avoja*, *-avojo*; *dėkavóti*, *-avója*, *-avójo* vartojamas verčiant lenkų kalbos veiksmažodį *dziękować*, daug rečiau žodžių junginį *dzięki czynić*. SD *dėkavoti*, *-avoja*, *-avojo*; *dėkavóti*, *-avója*, *-avójo* taip pat randamas prie *dziękować*. SP šis lietuvių kalbos skolinys verčiamas kaip *dziękować*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; JV.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Vkš), kretingiškių (KTŽ 72); pietų žemaičių varniškių (Kv); vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių vilniškių (Lz, Kzt), uteniškių (Mlt), kupiškėnų (Kp); pietų aukštaičių (Drsk, Alv).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Fraenkel 1962, 86; Skardžius 1998, 120; Smoczyński 2007, 98; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *дяковати* ‘дзякаваць’ (ГСБМ Т.9, 136); ukr. *дяковати* ‘(за що, з чого кому) дякувати (за що кому)’ (ССМ Т.1, 342); ukr. *дяковати* ‘благодарить’ (МДСУМ Т.1, 242); len. *dziękować* 1. ‘wyrządzać wdzięczność, składać podziękowanie’; 2. ‘zrzekać się, rezygnować, ustępować, odmawiać, grzecznie się wymawiać’; 3. ‘podтверждать, kwitować odbiór należności; zrzekać się pretensji, roszczeń do czego’ (SPol Т.6, 462); len. *dziękować* 1. ‘wyrządzać wdzięczność’; 2. ‘chwalić, czcić’ (SS Т.2, 330); len. *dziękować* 1. ‘składać dzięki, podziękowanie, wyrażać wdzięczność, być wdzięcznym za co’; 2. ‘grzecznie się wymawiać od przyjęcia czego’ (SJP XVII); rus. *дяковати* ‘благодарить’ (СРЯ XI–XVII Т.4, 402).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *дзякаваць* ‘дзякаваць’ (ЭСБМ Т.3, 137); ukr. *дякувати* (ЕСУМ Т.2, 153); len. *dziękować* (SGPK Т.1, 440); rus. *дяковать* 1. ‘проявлять благодарность, благодарить, говорить спасибо’; 2. ‘проявлять уважение; здороваться, кланяться’; 3. ‘угождать, улаживать, потакать’ (СРНГ Т.8, 307).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. dėkoti, sakyti dėkui; būti dėkingam;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+
2. laiminti;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Priesagos *-avoti* veiksmažodžiai paprastai yra skoliniai iš slavų kalbų (Otrębski 1965, 356). Tokios priesagos veiksmažodžius gretinti su bendrašakniais vardažodžiais būtina tik tada, jeigu yra požymių, kad veiksmažodis yra vedinys. Visais kitais atvejais to daryti neverta, nes priesagos *-avoti* vartojimas kaip pasiskolintos, bet jau lietuvių kalbos darybos priemonės, dar nėra išsamiai tyrinėtas. Nėra apibrėžta galimų darybos kategorijų, kirčiavimo dėsnų derivacijos atveju.

LKŽe nurodomi du galimi skolinio *děkavoti*, *-avoja*, *-avojo*, *děkavóti*, *-avója*, *-avójo* šaltiniai – brus. *дзякаваць*, len. *dziękować*, tačiau pastarasis šaltinis nurodytas neteisingai. Kaip ir prieš tai aptartais atvejais, lenkų kalbos *ę* lietuvių kalboje atliepiamas kaip *en*, todėl, pasiskolinus iš lenkų kalbos, dabar skolinys turėtų skambėti *denkavoti*. Skolinantis iš rytų slavų kalbų ‘*a* po minkštųjų priebalsių atliepiamas kaip kirčiuotas *é* (Būga 1958, 346). Skolinio skardusis priebalsis *d*, o ne afrikata *dz*, taip pat indikuoja, kad atitikmuo yra rytų slavų *дяковати*, o ne lenkų *dziękować*. *Дяковати* savo ruožtu baltarusių kalboje yra polonizmas (Fraenkel 1962, 86; Smoczyński 2007, 98). Šis veiksmažodis puikiai iliustruoja, kaip turintis nosinį balsį lenkų kalbos veiksmažodis senojoje baltarusių kalboje netenka nosinumo.

2.1.1.1.4. *Metavótis*, *metavójasi*, *metavójosi*; *métavótis*, *métavójasi*, *métavójosi*

REIKŠMĖS: 1. ‘atgailauti, gailėtis’; 2. ‘taisyti, susilaikyti nuo blogo’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN G 52, ChNT 191.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: J; S. Dauk; M. Valanč; Bs; G; Kos.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Erž).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rekonstruojamos lenkų kalbos veiksmažodžio formos (Skardžius 1998, 187).

LKŽe prie žodžio *metavótis*, *-avójasi*, *-avojósi* nurodoma, kad tai skolinys iš len. *mętować* (*się*). Nagrinėjamuose slavų kalbų žodynuose galimų atitikmenų neaptikta, todėl remiamasi pateiktais LKŽe duomenimis. E. Fraenkelis šį veiksmažodį kildina iš lenkų kalbos, tačiau anot jo, *metavótis* yra antrinė forma iš *mentavótis*, *-avójasi*, *-avojósi*. Pastaroji forma yra paliudyta Žemaitijoje (Fraenkel 1962, 445). XVI a. lenkų kalbos žodyne paliudytas veiksmažodis *metlować* ‘kłamać, oszukiwać’ (SPol T.13, 284); *pomętlować* ‘zagmatwać, zamącić, wprowadzić zamieszanie’ (SPol T.27, 110), tačiau nerasta žodžio, galėjusio duoti *mentavótis*, *-avójasi*, *-avojósi*. Kad *metavótis*, *-avójasi*, *-avojósi* yra antrinė forma iš *mentavótis*, *-avójasi*, *-avojósi* kelia abejonių chronologija – pastarasis yra paliudytas XIX a. šaltinyje, o *metavótis*, *-avójasi*, *-avojósi* užrašytas senuosiuose lietuvių kalbos raštuose.

Metavótis, *-avójasi*, *-avojósi*, *métavótis*, *-avójasi*, *-avojósi* galima lyginti su kitu skoliniu *děkavoti*, *-avoja*, *-avojo*, *děkavóti*, *-avója*, *-avojó*. Šis skolinys priskirtas rutenizmas, nes lenkų kalboje jo atitikmuo turi nosinį balsį – *dziękować*. Tuo tarpu rytų slavų kalbose *дяковати*, skolinio *děkavoti*, *-avoja*, *-avojo*, *děkavóti*, *-avója*, *-avojó* šaltinis, yra polonizmas (Fraenkel 1962, 86; Smoczyński 2007, 98). Lenkų kalbos veiksmažodis *dziękować*, patyręs integraciją rytų slavų kalboje, į lietuvių kalbą atėjo jau netekęs nosinumo. Tikėtina, kad *metavótis*, *-avójasi*, *-avojósi*, *métavótis*, *-avójasi*, *-avojósi* šaltinis taip pat perėjo per rytų slavų kalbas, tik jo atitikmuo nėra paliudytas senųjų rytų slavų kalbų žodynuose.

2.1.1.1.5. *Mūčyti, mūčija, mūčijo*

REIKŠMĖS: ‘kankinti, varginti, kamuoti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN G 143, ChNT 392, KR 103; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 78, SPI 244, JEI 25; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž420; BB1Moz15.

SD *mūčyti, -ija, -ijo* pateikiamas kaip vertimas iš lenkų kalbos *męczyć*. SP lenkiškame tekste *mūčyti, -ija, -ijo* verčiamas kaip *dręczyć*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; J.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Sd), kretingiškių (Krtn, Plt); vakarų aukštaičių kauniškių (Zt); rytų aukštaičių uteniškių (Mlt, Trgn), vilniškių (Ml, Str), kupiškėnų (Kp); pietų aukštaičių (Drsk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 193; Fraenkel 1962, 470; Smoczyński 2007, 411; Hock).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *мучити, мучыти* 1. ‘прычыняць мукі, пакуты каму-н., катаваць’; 2. ‘не даваць спакою, хваляваць’; 3. ‘выклікаць мукі’ (ГСБМ Т.18, 239); len. *męczyć* 1. ‘zadawać cierpienia’; 2. ‘powodować cierpienia’ (SPol T.13, 294); len. *męczyć* ‘tortuować, zadawać męki, karać mękami, torturami’ (SS T.4, 183); len. *męczyć* ‘zadawać komuś męki, tortuować w celu wymuszenia od niego zeznań’ (SJP XVII); rus. *моучити* ‘казнить, наказывать, терзать, мучить’ (СДЯ Т.2,1, 199); rus. *мучити* 1. ‘подвергать суровым испытаниям, страданиям; истощать, изнурять’; 2. ‘мучить, терзать; истязать, пытать’; 3. ‘вымогать мучениями, истязаниями’ (СРЯ XI–XVII Т.1, 148); rus. *моучити* ‘испытывать страдания, подвергаться мучениям’ (СДЯ XI–XIV Т.5, 52); rus. *мúчить* ‘истязать, томить, изнурять, причинять телесное или духовное страдание; беспокоить, тревожить продолжительно, упрасивать, убеждать неотступно’ (ЭССЯ Т.20, 115).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *мўчыць*, drag. *мўчытэ* ‘прычыняць пакуты, мукі; непакоіць’ (ЭСБМ Т.7, 108); ukr. *мúчити* (ЕСУМ Т.3, 531); len. *męczyć* (SGPK Т.3, 141); len. *męczyć* 1. ‘zadawać komu męki, tortuować, katować kogo’; 2. ‘trudzić, utrudzać, nużyć, mordować, fatygować, wyczerpywać’; 3. ‘dręczyć, trapić kogo, dokuczać komu’; 4. ‘co = źle i długo coś robić, mordować, nie móc skończyć’ (SJP Т.2, 933); rus. *мúчить* 1. ‘упрашивать, манить, тянуть’; 2. ‘тошнить’ (СРНГ Т19, 41).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. kankinti, varginti, kamuoti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+

Etimologiniame slavų kalbų žodyne randamas veiksmažodis *mōčiti (ЭССЯ Т.20, 115). Straipsnyje prie jo nurodoma, kad lenkų kalboje yra veiksmažodis *męczyć*, kurio reikšmė – ‘kankinti, varginti’. Jis negalėjo būti skolinio šaltinis, nes tokiu atveju lietuvių kalboje būtų veiksmažodis *menčyti. Šaltinis yra rytų slavų kalbos – rusėnų *мучити, мучыти* ar senoji rusų *мучити, мúчить*. Skolinimuisi iš rytų slavų neprieštarauja ir dėsningas rytų slavų *u* atliepimas lietuvių kalboje. Paminėtina, kad latvių kalboje varto-

jamais tokios pat reikšmės pasiskolintas iš rytų slavų veiksmažodis *muōcīt* (Smoczyński 2007, 411), kas irgi byloja, kad lietuvių kalbos *mūčyti, -ija, -ijo* yra skolinys iš rytų slavų. Latvių skolinys chronologiškai turėtų būti anstesnis (Būga 1958, 353).

2.1.1.1.6. *Pastūpyti, pastūpija, pastūpijo*

REIKŠMĖS: 1. 'leisti, užleisti'; 2. 'atleisti, dovanoti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 40; b) vakarinis raštų kalbos variantas: MT 417.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: M; KŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Vks, Krp), kretingiškių (Pln); vakarų aukštaičių kauniškių (Sdr).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *поступити, поступить* 1. 'зрушыцца з месца, ступіць; выступіць'; 2. 'пайсці, накіравацца, рушыць куды-н.'; 3. 'падысці, прыблізіцца, падступіць'; 4. 'прайсці (пэўную адлегласць)'; 5. 'адступіць'; 6. 'уступіць, аддаць каму-н., што-н.'; 7. 'уступіць (у валоданне)'; 8. 'паступіць, павесці сябе пэўным чынам'; 9. 'вызначыць, вырашыць'; 10. 'пранікнуць у сутнасць, дасягнуць чаго-н.' (ГСБМ Т.27, 228); ukr. *поступити* 'уступити' (МДСУМ Т.2, 188); len. *postąpic* 1. 'przemieścić się, ruszyć się do przodu, przesunąć się'; 2. 'zrobić coś, uczynić, zachować się jakoś'; 3. 'przystąpić do wykonywania czegoś, zacząć coś robić'; 4. 'przejsć dalej, wykonać coś, co jest kontynuacją czegoś'; 5. 'zrobić postępy, osiągnąć w czymś wyższy poziom'; 6. 'zająć stanowisko, zostać kimś'; 7. 'uczynić coś na czyjąś korzyść, zwykle dając, deklarując, uchwalając, zgadzając się na coś, odstępując swoje'; 8. 'ustąpić, zaprzestać, nie upierać się przy czymś'; 9. 'począć, zająć w ciężę' (SPol T.28, 188); len. *postąpic* 1. 'sprzemieścić się, posunąć się, udać się w jakimś kierunku'; 2. 'odstąpić coś komuś, przekazać, zapłacić'; 3. 'wykonać, wypełnić' (SS T.6, 458); len. *postąpic* 'uczynić, zrobić; zachować się' (SJP XVII); rus. *поступити* 1. 'сдвинутся с места'; 2. 'пойти, двинутся'; 3. 'приблизиться'; 4. 'устремится, бросится'; 5. 'выступить, напасть'; 6. 'переправится'; 7. 'побороть, пересилить'; 8. 'нарушить, отменить'; 9. 'обойти, обидеть, обмануть' (СДЯ Т.2,2, 1269); rus. *поступити* 1. 'сдвинуться с места; шагнуть, ступить'; 2. 'переступить, перейти через что-л.'; 3. 'пойти, двинуться куда-л., отправиться, направиться; тж. перен.'; 4. 'подойти, приблизиться, подступить'; 5. 'пройти (некоторое расстояние, по чем-л.)'; 6. 'выступить против кого, чего-л., напасть на кого-л., что-л.'; 7. 'пойти на что-л.; решиться, согласиться'; 8. 'нарушить (установление), преступить'; 9. 'притеснить, обидеть; обмануть'; 10. 'уступить, отдать'; 11. 'поступить, повести себя' (СРЯ XI–XVII Т.17, 264); rus. *поступити* 1. 'тронуться, двинуться; отправиться в путь'; 2. 'подступить, приблизиться; выступить против кого-л., напасть'; 3. 'перейти, переправиться'; 4. 'отступить, отойти' (СДЯ XI–XIV Т.7, 311).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *postąpic* 1. 'stąpnąwszy posunąć się o krok naprzód, dać krok naprzód'; 2. 'przystąpić, podejść, zbliżyć się'; 3. 'zrobić postęp, posunąć się naprzód, na wyższy stopień, udoskonalic się'; 4. 'procesować, prowadzić sprawę sądową, dochodzić sądownie'; 5. 'dodać do sumy, do ceny poprzednio płaconej lub ofie-

rowanej'; 6. 'zajść w ciężę'; 7. 'ustąpić, wynieść się, odstąpić czego, opuścić co'; 8. 'ustąpić, udzielić, pozwolić, zezwolić, ugodzić się na co' (SJP T.4, 763); rus. **поступи́ть** 1. 'пойти, отправиться'; 2. 'прохаживаться, ходить'; 3. 'подойти, приблизиться'; 4. 'вступать, входить куда-л.'; 5. 'оставить какое-л. занятие, уйти'; 6. 'уступить, отдать'; 7. 'наступить, начаться' (СРНГ Т.30, 243).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. leisti, užleisti; nusileisti;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/+
2. atleisti, dovanoti;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Slavų kalbų galimi atitikmenys turi daug reikšmių, tačiau jos lietuvių kalboje neatsispindi. Antroji skolinio reikšmė 'atleisti, dovanoti' savo ruožtu neaptinkama jokioje iš slavų kalbų. Skolinio šaltinis dėl nosinumo nebuvimo yra rytų slavų kalbos.

2.1.1.1.7. *Pečėtavoti, pečėtavoja, pečėtavojo*

REIKŠMĖS: 'dėti pečėtį, antspauduoti' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSI UOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 10; b) vakarinis raštų kalbos variantas: VlnE178, BBEst8.

DP *pečėtavoti, -avoja, -avojo* randamas du kartus, abiem atvejais taip į lietuvių kalbą buvo išverstas lenkų kalbos veiksmažodis *pieczętowaćć*.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Zt).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 223; Fraenkel 1962, 561; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **печатовати, печатовать** 1. 'прымацоўваць пячаць (да дакумента); апячатоваць'; 2. 'перан. завяршаць, закрываць; пацвярждаць' (ГСБМ Т.24, 284); ukr. **печатовати** 'печатать' (МДСУМ Т.2, 105); len. **pieczętowaćć** 'opatrywać pieczęcią' (SPol T.24, 44); len. **pieczętowaćć** 'zaopatrywać pieczęcią' (SS T.6, 86); rus. **печатовати, печатывать** 1. 'прикреплять, прикладывать печать, запечатывать печатью, скрепив края документа'; 2. 'закрывать, запрещать пользоваться' (СРЯ XI–XVII Т.17, 36).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. **печáтувати** 'опечатувати; друкувати' (ЕСУМ Т.4, 363); len. **pieczętowaćć** 1. 'co = opatrywać, stwierdzać, zamykać pieczęcią, kłaść, przykładać, wyciskać pieczęć na czym'; 2. 'stwierdzać, potwierdzać, umacniać co, dawać świadectwo czemu'; 3. 'przen. przyplącać, pokutować, cierpieć, nadstawiać swego karku za co'; 4. 'przen. zawierać, zamykać, kończyć, zakończyć'; 5. 'bić łapy temu, kto został królem w pewnej grze' (SJP T.4, 144); rus. **печáтовать** 'печатать' (СРНГ Т.26, 346).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. dėti pečėtį, antspauduoti;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/+	+/-

Lenkų kalboje esantis veiksmažodis *pieczętować* negalėjo būti skolinio šaltiniu, nes lietuvių kalboje jis skambėtų *pečentavoti*. Skolintasi iš rytų slavų. Reikėtų pažymėti, kad slavų kalbose yra paliudyta veiksmažodžių su kitokiomis priesagomis – rusėnų *печатати, печатать, печатати*, sen. rusų *печатати*, rus. tarm. *печатать*, ukr. tarm. *печатати*, len. *pieczętać*, tačiau šių priesagų veiksmažodžiai lietuvių kalboje būtų gavę *-oti*. Lietuvių kalboje paliudytas ir kitos priesagos veiksmažodis *peczętyti, peczętija, peczętijo* (žr. 6.1.1.2.).

2.1.1.1.8. *Pėtnavoti, pėtnavoja, pėtnavojo*

REIKŠMĖS: ‘žymėti, ženklinti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 10.

SD trys veiksmažodžiai – *žyminu, pėtnavoju, žinklinu* – pateikiami kaip galimi variantai į lietuvių kalbą iš lenkų *cechuję*.

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *piętnować, piętnować* ‘znaczyć (głównie o wypalaniu znaku na skórze zwierzęcia)’ (SPol T.24, 14).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *п'ятнувати* ‘таврувати (худобу); ганьбити; штемпелювати’ (ЕСУМ Т.4, 652); len. *piętnować, piętnować* 1. ‘cechować, stemplować, znaczyć piętnem, wyciskać na czym piętno’; 2. ‘znaczyć, cechować, naznaczać, zaznaczać, uwydatniać’; 3. ‘co w czym = wyrażać, wyobrażać, uwydatniać, malować, odbijać, odzwierciedlać’ (SJP T.4, 183); rus. *пятновать* 1. ‘ставить клеймо, метить каким-л. образом’; 2. ‘пристреливать, производить пробное испытание стрельбой’ (СРНГ Т.33, 232).

Istoriniame baltarusių kalbos žodyne yra paliudytas dalyvis *пятнований* (ГСБМ Т.29, 419), kuriuo remiantis galima rekonstruoti veiksmažodį **пятновати*.

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. žymėti, ženklinti;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/+	-/+

Lenkų kalboje yra tinkamos reikšmės šaknies ir priesagą *-avoti* paaiškinantis veiksmažodis *piętnować, piętnować*, bet dėl nosinių balsių *q, ę* atliepimo lietuvių kalboje nebuvimo jis negali būti skolinio šaltiniu, taigi skolintasi iš rytų slavų kalbų. Lietuvių kalboje yra paliudytas ir kitos priesagos veiksmažodis *pėtnyti, pėtnija, pėtnijo* (žr. 6.2.1.4.).

2.1.1.1.9. *Rėdyti, rėdo (rėdija, rėdžia), rėdė (rėdijo)*

REIKŠMĖS: 1. ‘vilkti, rengti drabužiais’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘puošti, dabinti’ (LKŽe, Kudzinowski); 3. ‘rengti, ruošti’ (LKŽe, Kudzinowski); 4. ‘kelti, rengti, organizuoti’ (LKŽe); 5. ‘tekinti, leisti už vyro’ (LKŽe); 6. ‘vadovauti, tvarkyti’ (LKŽe, Kudzinowski); 7. ‘rengtis austi, mesti audeklo metmenis’ (LKŽe); 8. ‘redaguoti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 31, PK 149, DP 36, MP 68, SG1 9, KN G 62, ChNT 365, PP 31, KR 108; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 147, SPI 45, BK 36; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 483, Vln 39, Q 399.

M. Daukša *rėdyti, -o (-ija, -ia), -ė (-ijo)* vartojo versdamas lenkų kalbos veiksmažodžius *rzqdzić, gotować, dokazować, sprawować, stroić, rosказować, odprawować*. SD skolinys vartojamas vietoj lenkų kalbos žodžių *goduję / gody sprawuję (svodbu rėdau); stroję (rėdau); ubieram co (rėdau)*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K. Donel; H; R; I; S. Stan; Žem; V. Piet; N; JD; LzP; K; M; J; OZ; RD; PPr.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kringiškių (Gršl, Plt), telšiškių (Skd, Vks); pietų žemaičių raseiniškių (Trg, Užv, Vdk), varniškių (Kv); vakarų aukštaičių kauniškių (Jrb, Mrj, Klvr, Ss, Šk, Alk); rytų aukštaičių vilniškių (Dv), uteniškių (Užp, Ktk, Sdk), kupiškėnų (Kp), panevėžiškių (Brž); pietų aukštaičių (Vrn, Mrk, Vs, Lp; Sn).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1961, 47; Skardžius 1998, 246; Fraenkel 1962, 711; Smoczyński 2007, 505).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *рядити* 'рыхтаваць, наладжваць, упарадкоўваць' (ГСБМ Т.31, 24); *радити* 'падрыхтоўваць' (ЭСБМ Т.11, 28); ukr. *радити* '(кого, що, ким, чим) управляти, розпоряджатись (ким, чим)' (ССМ Т.2, 314); ukr. *рядити* 'править, управлять' (МДСУМ Т.2, 304); len. *rzqdzić, rzędzić* 1. 'kierować kimś, czymś, zarządzać'; 2. 'prowadzić dokądś'; 3. 'rozporządzać, nakazywać'; 4. 'wykonywać, załatwiać'; 5. 'przygotowywać'; 6. 'ograniczać, oddzielać'; 7. 'nadawać kształt'; 8. 'wynajmować kogoś, godzić za jakąś opłatą' (SS Т.8, 70); len. *rzqdzić* 'mieć władzę nad czym, nad kim; kierować czym, kim; zarządzać czym' (SJP XVII); rus. *рядити* 1. 'править, управлять'; 2. 'начальствовать'; 3. 'распоряжаться'; 4. 'завещать'; 5. 'распределять, раздавать'; 6. 'судить'; 7. 'устраивать'; 8. 'исчислять' (СДЯ Т.3,1, 230); rus. *рядити* 1. 'решать что-л., править, управлять, распоряжаться'; 2. 'готовить, устраивать'; 3. 'назначать'; 4. 'договариваться'; 5. 'принимать на службу, наземлю вотчины на договорных условиях'; 6. 'перечислять по порядку, излагать' (СРЯ XI–XVII Т.22, 285).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *радзіць* 'настройваць', *радзіць* 'прыбіраць' (ЭСБМ Т.11, 28); ukr. *рядити* 'парадкаваць; приводзіць у належны выгляд' (ЭСБМ Т.11, 28); len. *rzqdzić* 1. 'sprawować rządu, kierować, utrzymywać porządek, zarządzać, rozporządzać się, gospodarować, administrować, dyrygować, dowodzić, sterować, rozkazywać, panować, mieć władzę najwyższą, królować, władać państwem (państwo), wojskiem (wojsko)'; 2. 'być w porządku; urządzić, przyrzędzić, przygotowywać'; 3. 'narządzać, regulować, nastawiać, rychtować'; 4. 'najmować, umawiać'; 5. 'wymagać od wyrazu w zdaniu takiej lub innej postaci gramatycznej' (SJP Т.2, 314); rus. *рядить* 1. 'украшать что-л.'; 2. 'судить, распоряжаться'; 3. 'готовиться к чему-л., приготавливаться, устраивать что-л.'; 4. 'договариваться о подарках к свадьбе'; 5. 'уговаривать' (СРНГ Т.35, 341).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. vilkti, rengti drabužiais;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
2. puošti, dabinti;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/+
3. rengti, ruošti;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/-
4. kelti, rengti, organizuoti;	+/-	-/+	+/0	0/-	0/-	-/+
5. tekinti, leisti už vyro;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
6. vadovauti, tvarkyti;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/-
7. rengtis austi, mesti audeklo metmenis;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
8. redaguoti;	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *rėdas* 1. 'eilė' (LKŽe); 2. 'tvarka' (LKŽe, Kudzinowski); 3. 'potvarkis' (LKŽe); 4. 'valdžia' (LKŽe, Kudzinowski); 5. 'įstaiga, tarnyba' (LKŽe); 6. 'luomas' (LKŽe); 7. 'apdaras, apsirengimas' (LKŽe); 8. 'papuošalas' (LKŽe); 9. 'vaisės, pokylis' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 220, DP 621, MP 169, KN G 67, ChNT 334; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 161; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 334, Bt1PvK14, MT 243, Q 207.

DP *rėdas* yra vertimas iš lenkų *rząd, porządek, zwyczaj, urząd*. SD (*be*) *rėdo* randamas prie lenkų kalbos įrašo *nieuszykowany*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K. Donel; I; A. Baran; NdŽ; MŽ; N; K; A; J; V. Piet.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų žemaičių varniškių (Kv); vakarų aukštaičių kauniškių (Stk, Ūd); rytų aukštaičių vilniškių (Mrp, Grv); pietų aukštaičių (Rud, Žln, Kls).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 246; Fraenkel 1962, 711; Smoczyński 2007, 506).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *рядъ, радъ* 1. 'сукупнасць прадметаў або асоб, размешчаных у адну лінію'; 2. 'сукупнасць гандлёвых пунктаў, размешчаных у адну лінію'; 3. 'разрад'; 4. 'раменная збруя для верхавой язды'; 5. 'чарга'; 6. 'падарак, лад'; 7. 'кіраўніцтва, распараджэнне' (ГСБМ Т.31, 26); ukr. *рядъ* 1. 'порядок'; 2. '(супільна група) стан' (ССМ Т.2, 314); ukr. *рядъ* 1. 'ряд'; 2. 'порядок, устройство'; 3. 'правление, управление' (МДСУМ Т.2, 305); len *rząd* 1. 'szereg, ordo'; 2. 'kolejność'; 3. 'ustalony porządek, przyjęte zasady postępowania'; 4. 'zajęcia, zatrudnienie, stanowisko, urząd, obowiązki, funkcja'; 5. '(rzędy) kierowanie, władanie'; 6. 'umowa, układ'; 7. 'stan, warstwa społeczeństwa'; 8. 'nakaz'; 9. 'jakaś ozdoba, może naszyjnik albo przepaska na głowę' (SS Т.8, 66); len. *rząd* 1. 'sprawowanie władzy, panowanie, rządzenie'; 2. 'ci, którzy rządzą, rządzący, zwierzchnicy'; 3. 'dobra organizacja, porządek, ład' (SJP XVII); rus. *ряд* 1. 'строй, ряд, расположение предметов'; 2. 'строка, столбец'; 3. 'пространство между двумя строками'; 4. 'ряд, строй, хоровод';

5. 'строй, боевой порядок'; 6. 'ряд лавок'; 7. 'поселок'; 8. 'порядок'; 9. 'черед; число'; 10. 'очередь'; 11. 'степень'; 12. 'разряд'; 13. 'управление'; 14. 'суд'; 15. 'благоустройство'; 16. 'устав, правило'; 17. 'раскладка'; 18. 'распоряжение'; 19. 'дело' (СДЯ Т.3,1, 231).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **рад** 'лінія аднародных прадметаў'; 'шэраг'; 'прабор у валасах'; 'засеяная баразна'; 'шарэнг'; 'вуліца'; 'пракос'; 'валок скошанага сена'; 'пласт'; 'пропуск пры касьбе'; 'рад'; 'чарга' (ЭСБМ Т.11, 23); len. **rzqd** 1. 'szereg'; 2. 'grządka'; 3. 'kawałek'; 4. 'rządność'; 5. 'urząd' (SGPK Т.5, 83); len. **rzqd** 1. 'rządzenie, zarząd, administracja, ster, kierownictwo, dyrekcja, komenda; panowanie, władza, zwierzchność, zwierzchnictwo; gospodarka, gospodarowanie, rządzenie'; 2. 'linja z przedmiotów wzdłuż lub wszędy ustawionych, szereg, ciąg, łańcuch, sznur, ława, pasmo, ordynek, warstwa; jeden z podziałów gromady, czyli klasy, dzielących się na rodziny, czyli familje (ordo)'; 3. 'gram.= rządzenie jaką postacią odmianową wyrazu, wymaganie jej, wyraz w postaci odmianowej wymaganej przez wyraz rządzący w zdaniu, dopełnienie' (SJP Т.5, 802); rus. **ряд** 1. 'улица'; 2. 'волосы, идущие ото лба и разделенные проборо́м'; 3. 'венец бревен, стены строящегося из бревен дома'; 4. 'скошенная для просушки трава, пшеница, рожь'; 5. 'огородная грядка'; 6. 'полоса, полоска'; 7. 'рубчик на ткани'; 8. 'железный обод на полозьях саней'; 9. 'соединенные вместе ставные сети'; 10. 'мера измерения при вязке сетей'; 11. 'мера измерения при вязке сетей'; 12. 'однократное действие (при подсчете чего-л.), случай, явление в ряду однородных повторяющихся действий, раз, кон'; 13. 'то, что сходно, подобно, подходит к чему-л.'; 14. 'человек, равный другому в каком-л. отношении, ровня'; 15. 'закон, порядок'; 16. 'условная плата, цена'; 17. 'конец, смерть'; 18. 'положительное качество, польза, толк' (СРНГ Т.35, 338).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. eilė;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/-	+/-
2. tvarka;	+/-	+/-	+/0	0/+	0/-	+/-
3. potvarkis; įsakymas;	(+)/-	+/-	+/0	0/-	0/-	+/+
4. valdžia; tie, kurie valdo;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/-	+/-
5. įstaiga, tarnyba;	(+)/-	-/+	-/0	0/-	0/-	-/-
6. luomas;	(+)/-	+/+	+/0	0/-	0/-	-/+
7. apdaras, apsirengimas;	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
8. papuošalas;	(+)/-	+/-	-/0	0/-	0/-	-/-
9. vaisės, pokylis;	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Tiek veiksmožodis *rėdyti*, -o (-ija, -ia), -ė (-ijo), tiek daiktavardis *rėdas* yra paliudyti visuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose. Abu žodžiai užrašyti pietų aukštaičių patarmėje, vakarų aukštaičių, rytų aukštaičių, pietų žemaičių šnektose.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Rėdyti</i>	lie.	<i>Rėdas</i>	lie.
1. vilkti, rengti drabužiais;	+/+	7. apdaras, apsirengimas;	(+)/-
2. puošti, dabinti;	+/+	8. papuošalas;	(+)/-
3. rengti, ruošti;	+/+		
4. kelti, rengti, organizuoti;	+/-		
5. tekinti, leisti už vyro;	(+)/+		
6. vadovauti, tvarkyti;	+/+	4. valdžia; tie, kurie valdo;	+/-
7. rengtis austi, mesti audeklo metmenis;	(+)/+		
8. redaguoti;	(+)/-		
		1. eilė;	+/+
		3. potvarkis; įsakymas;	(+)/-
		2. tvarka;	+/-
		5. įstaiga, tarnyba;	(+)/-
		6. luomas;	(+)/-
		9. vaisės, pokylis;	(+)/-

Lietuvių kalbos senuosiuose raštuose paliudytos penkios reikšmės, kitos užrašytos vėlesniuose raštuose. Slavų kalbose galimų atitikmenų reikšmės rodo sutapimą tik keliais atvejais – ‘rengti, ruošti’, ‘vadovauti, tvarkyti’ yra randamos ir senojoje lenkų kalboje, jos tarmėse, rusėnų ir senojoje rusų kalboje, ‘puošti, dabinti’ ir ‘kelti, rengti, organizuoti’ aptinkamos rusų kalbos tarmėse. Kelios daiktavardžio *rėdas* reikšmės sutinkamos lenkų ir rusėnų kalbose, kelios – ‘apdaras, apsirengimas’ ir vėlesniuose raštuose vartojama ‘vaisės, pokylis’ – užrašytos tik lietuvių kalboje.

Kelios senuosiuose lietuvių kalbos raštuose paliudytos *rėdyti*, *-o (-ija, -ia)*, *-ė (-ijo)* reikšmės gali būti paaiškintos remiantis daiktavardžiu *rėdas*. Pirmosios dvi reikšmės (‘vilkti, rengti drabužiais’; ‘puošti, dabinti’) rodytų, kad *rėdyti*, *-o (-ija, -ia)*, *-ė (-ijo)* yra instrumentinės reikšmės vedinys iš *rėdas* ‘apdaras, apsirengimas’ ir ‘papuošalas’. Problema – šios daiktavardžio reikšmės beveik neaptinkamos slavų kalbose (tik ‘papuošalas’ senojoje lenkų kalboje, o *rėdas* yra skolinys iš rytų slavų) ir senuosiuose lietuvių kalbos raštuose. Reikšmė ‘vadovauti, tvarkyti’ yra būsenos atitikimas ir tokios kategorijos vedinys galėtų remtis *rėdas* ‘valdžia; tie, kurie valdo’, bet šiai darybos kategorijai visiškai nebūdinga priesaga *-yti*. Remiantis šiuo faktu *rėdyti*, *-o (-ija, -ia)*, *-ė (-ijo)* rodo didesnę ryšį su slavų kalbomis nei su daiktavardžiu *rėdas*.

Rėdyti, *-o (-ija, -ia)*, *-ė (-ijo)* gali būti nagrinėjamas kaip lygiaskiemenis veiksmažodis ir kaip nelygiaskiemenis. Remiantis šiuo formaliu požymiu reikėtų apibrėžti, ar daryba ir kirčiavimas neprieštarauja vediniui iš *rėdas*. Nelygiaskiemeniai *-yti*, *-o* tipo denominatyvai nors ir reti, bet pasitaiko, pamatinis žodis gali būti tokio pat kamieno,

kaip ir *rėdas* (pvz., *lópezti* : *lópezas*). Šokinėjantis kirtis (t. y. inf. kirčiuota priesaga, praes. ir praet. šaknis) irgi įmanomas (Otrębski 1965, 377). Tuo tarpu lygiaskiemieniai *-yti, -ija* veiksmažodžiai beveik visi be išimties denominatyvai. Remiantis J. Otrębskiu, *rėdyti, -o (-ija, -ia), -ė (-ijo)* negalėtų būti vedinys iš *rėdas*, nes ne *-i-* kamieno daiktavardžių vediniai yra kirčiuojami pastoviai, šaknyje, kirtis turi sutapti su pamatinio žodžio kirčiavimu, paprastai tai yra cirkumfleksas (Otrębski 1965, 391). B. Stundžia teigia, kad lygiaskiemenių *-yti* veiksmažodžių pamatiniams žodžiams būdingas galūninis kirčiavimas (3-ioji ar 4-oji kirčiuotė), minimas ne *-i-* kamieno pavyzdys *šerkšnėti, -ija, -ijo* : *šerkšnas* (Stundžia 2009, 221). *Rėdas* gali priklausyti 2-ajai arba 4-ajai kirčiuotei, tačiau su *rėdyti, -o (-ija, -ia), -ė (-ijo)* jo sieti vis viena negalima dėl esamojo ir būtojo laiko formų kirčiavimo – *rėdija, rėdijo*.

Rėdyti, -o (-ija, -ia), -ė (-ijo) negali būti vertinamas kaip vedinys iš daiktavardžio *rėdas*, nes vienai iš galimų kategorijų – būsenos atitikimo – nebūdinga priesaga *-yti*. Jeigu turimas omenyje tipas *-yti, -ija*, iškyla ir kitokių keblumų. Anot J. Otrębskio, *-yti, -ija* lietuvių kalbos veiksmažodžiai yra skoliniai iš slavų, o lietuvių kalbos dariniai priklauso faktityvams ir mutatyvams, B. Stundžia akcentuoja tik mutatyvus (Stundžia 2009, 221). Jeigu *rėdyti, -o (-ija, -ia), -ė (-ijo)* būtų aiškinamas remiantis daiktavardžiu, tai būtų instrumentinės ir būsenos atitikimo reikšmių veiksmažodis. Be to, priesagos kirčiavimas bendratyje (*-yti, -ijo* tipe) neleidžia veiksmažodžio sieti su *rėdas* (plg. *būbnyti, -ija, -ijo*).

2.1.1.1.10. *Sūdyti, sūdija (sūdzia), sūdijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘nagrinėti bylą teisme, teisti’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘smerkti’ (LKŽe, Kudzinowski); 3. ‘spręsti, manyti’ (LKŽe); 4. ‘patarti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 37, PK 51, DP 101, MP 249, SG1 78, KN G 174, ChNT 237, PP 11, KR 13; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 115, SPI 4, JEI 51, BK 16; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 526, VlnE 79, BPII 189, MT 247, Q 215.

M. Daukša *sūdyti, -ija (-ia), -ijo* vartojo vietoj lenkų kalbos žodžių *sądzić, szacować, osądzić, posądzać, pobudzać*. SD *sūdyti, -ija (-ia), -ijo* pateikiamas kaip vertimas iš lenkų *sądzić urzędownie, rozsądzić, sądzić*. SP lenkiškame tekste verčiant *sūdyti, -ija (-ia), -ijo* vartojamas veiksmažodis *sądzić*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K. Donel; ŽCh; H; R; S. Dauk; MŽ; Tat; Sut; N; K; M; J; Bs; VoL; L; Rtr; NdŽ; Ašb.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Dr), telšiškių (Ms); vakarų aukštaičių kauniškių (Mrj); rytų aukštaičių panevėžiškių (Rm), kupiškėnų (Kp), vilniškių (Dv); pietų aukštaičių (Rod).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1958, 111; Skardžius 1998, 267; Fraenkel 1962, 936; Smoczyński 2007, 612; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *судити, судить* 1. ‘судзіць, даваць прававую ацэнку’; 2. ‘быць на пасадзе суддзі’; 3. ‘меркаваць, лічыць’; 4. ‘даць магчымасць’ (ГСБМ Т.33, 46); ukr. *сойдиту, судити, соудить, suditi* ‘судити’ (ССМ Т.2, 398); ukr. *судити* ‘судить; считать’ (МДСУМ Т.2, 376); len. *šądzić, šędzić* 1. ‘orzekać o czyjejś winie (lub niewinności), wydawać wyrok, też rozpatrywać sporną sprawę’; 2. ‘wymierzać sprawiedliwość, sprawować władzę sądowniczą’; 3. ‘mniemać, uważać, mieć zdanie o kimś, o czymś’ (SS Т.8, 133); len. *šąditi* 1. ‘stawiać przed sądem, wydawać wyrok zgodny z prawem, skazywać na karę sądownie’; 2. ‘wydawać sąd, opinię o kim, o czym; osądzać, oceniać’; 3. ‘mniemać, przypuszczać’ (SJP XVII); rus. *судити* 1. ‘рассуждать, решать’; 2. ‘судить’; 3. ‘разбирать дела’; 4. ‘решить, постановить’; 5. ‘осудить’; 6. ‘назначить наказание’; 7. ‘определить, назначить’; 8. ‘править, управлять’ (СДЯ Т.3,1, 597); rus. *судити* 1. ‘рассуждать (рассудить), решать (решить)’; 2. ‘толковать (истолковать)’; 3. ‘осуждать, хулить’; 4. ‘судить, подвергать (подвергнуть) суду кого-л.’; 5. ‘производить (произвести) суд, разбирать (разобрать) дело, тяжбу’; 6. ‘назначать (назначить) по суду, присуждать (присудить)’; 7. ‘ведать в судебном отношении, иметь право суда’; 8. ‘осуществить правосудие, дать судебную защиту кому-л.’; 9. ‘осуждать (осудить); карать (покарать), наказывать (наказывать)’; 10. ‘постановлять (постановить), принимать (принять) решение’; 11. ‘определить, указать’; 12. ‘предназначить, предопределить (о Боге)’; 13. ‘править, управлять’; 14. ‘стоять’ (СРЯ XI–XVII Т.28, 259).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *судзіць* 1. ‘меркаваць, абмяркоўваць’; 2. ‘асуджаць, ганіць’; 3. ‘разглядаць правіннасць, злачынства ў судовым парадку’ (ЭСБМ Т. 13, 22); ukr. *судіти* ‘міркувати’ (ЕСУМ Т. 5, 467); len. *šądzić, šędzić* 1. ‘myśleć, uważać, mniemać, rozumieć, twierdzić, utrzymywać’; 2. ‘brać, mieć, poczytywać, uważać za kogo, za coś’; 3. ‘wadawać sąd, wyrokować, wnosić, wnioskować, wypowiadać zdanie, wyrabiać sobie pojęcie’; 4. ‘przysądzać, przyznawać’; 5. ‘przeznaczyć’; 6. ‘posądzać, krytykować’ (SJP Т.6, 39); rus. *судить* 1. ‘делать, творить что-л.’; 2. ‘советовать сделать что-л.’; 3. ‘сплетничать’; 4. ‘бранить кого-л.’; 5. ‘понимать, соображать’; 6. ‘разрешать споры, конфликты, выносить приговор’ (СРНГ Т.42, 165).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. nagrinėti bylą teisme, teisti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/-	+/+
2. smerkti;	+/+	+/+	-/0	0/+	0/-	+/+
3. spręsti, manyti;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-
4. patarti;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/+

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *sūdas* 1. 'visuomenės, valstybės organas byloms spręsti, teismas; teismo patalpos' (LKŽe, Kudzinowski); 2. 'teismo procesas' (LKŽe); 3. 'teismo sprendimas, nuosprendis, baudmė' (LKŽe); 4. 'teisėjas' (LKŽe); 5. 'nuomonės reiškinimas, vertinimas' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 38, PK 101, DP 484, MP 67, SG1 155, KN G 193, ChNT 163, PP 30, KR 86; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 162, SPI 4, JEI 74, BK 33; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 12, BB2Moz6, Q 415.

DP skolinys *sūdas* vartojamas ten, kur J. Vujeko postilėje randami lenkų kalbos žodžiai *sąd*, *rozsądek*. K. Sirvydas šį skolinį pateikia kaip vertimą iš lenkų kalbos daiktavardžio *sąd*. SP verčiant *sūdas* taip pat vartojamas *sąd*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K. Donel; H; R; S. Dauk; MŽ; Tat; I; A. Baran; KB; KŽ; Žem; Š; M. Valanč; Sut; N; Ašb; K; J; L; OZ; NdŽ; FrnW.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kringiškių (Dr); pietų žemaičių raseiniškių (Rs); vakarų aukštaičių kauniškių (Vlkv, Brt, Mrj, Lkč), šiauliškių (Grz); rytų aukštaičių uteniškių (Vb), vilniškių (Dv); pietų aukštaičių (Al).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1958, 111; Skardžius 1998, 267; Fraenkel 1962, 936; Smoczyński 2007, 612; Hock).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *судъ* 1. 'орган, які разглядае судовыя справы'; 2. 'судовае разбіральніцтва, судовы працэс'; 3. 'пастанова суда, прысуд'; 4. 'судовае памяшканне' (ГСБМ Т.33, 51); ukr. *судъ, соудъ, суд* 'суд' (ССМ Т.2, 399); ukr. *судъ* 1. 'суд'; 2. 'приговор'; 3. 'суждение, мнение' (МДСУМ Т.2, 376); len. *sąd* 1. 'instytucja wymiaru sprawiedliwości, osoba lub zespół powołany do wymiaru sprawiedliwości'; 2. 'władza sądowa, jurysdykcja'; 3. 'rozprawa sądowa, roki sądowe, postępowanie sądowe'; 4. 'miejsce sprawowania władzy instytucji sprawiedliwości'; 5. 'wyrok, orzeczenia sądu, orzekanie w sporze sądowym, też wydawanie wyroku'; 6. 'mniemanie, poglądy' (SS Т.8, 125); rus. *судъ* 1. 'рассуждение; 2. 'суд'; 3. 'судебные порядки'; 4. 'судебное дело'; 5. 'постановление'; 6. 'закон'; 7. 'право суда'; 8. 'подчинение суду'; 9. 'осуждение, кара'; 10. 'кончина' (СДЯ Т.3,1, 603); rus. *судъ* 1. 'рассуждение, суждение, мнение'; 2. 'постановление, решение'; 3. 'воля, желание, решение'; 4. 'толкование, истолкование'; 5. 'хула, осуждение'; 6. 'распря, спор'; 7. 'судебное разбирательство, расследование виновности'; 8. 'судебное дело, тяжба'; 9. 'запись судебного разбирательства'; 10. 'судебная деятельность, судопроизводство' (СРЯ XI–XVII Т.28, 244).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *суд* 1. 'орган для разгляду судовых спраў'; 2. 'судовы працэс'; 3. 'думка, меркаванне'; 4. 'лѣс, накаванне' (ЭСБМ Т. 13, 20); ukr. *суд* (ЕСУМ Т.5, 466); len. *sąd* (SGPK Т.5, 106); len. *sąd* 'sądzenie sprawy, sądenie spraw, sesja sądowa, kadencja sądowa' (SJP Т.6, 37); rus. *суд* 1. 'суждение, высказывание'; 2. 'решение, выносимое судьей; приговор'; 3. 'пересуды, сплетни'; 4. 'беседа, разговор' (СРНГ Т.42, 155).

ŽODŽIŲ SEMANTIKA LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. visuomenės, valstybės organas byloms spręsti, teismas; teismo patalpos;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-
2. teismo procesas;	(+)/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-
3. teismo sprendimas, nuosprendis, bausmė; sprendimas;	+/+	+/-	+/0	0/-	0/-	+/+
4. teisėjas;	+/+	+/-	-/0	0/-	0/-	-/-
5. nuomonės reiškimas, vertinimas; nuomonė;	+/-	+/-	+/0	0/-	0/-	+/+

Sūdyti, -ija (-ia), -ijo ir *sūdas* vartojami visuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose, jų užrašymas lietuvių kalbos tarmėse mažai skiriasi: abu užfiksuoti šiaurės žemaičių, vakarų aukštaičių, pietų aukštaičių, rytų aukštaičių šnektose, daiktavardis dar užrašytas ir pietų žemaičių raseiniškių šnekte.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Sūdyti</i>	lie.	<i>Sūdas</i>	lie.
1. nagrinėti bylą teisme, teisti;	+/+	3. teismo sprendimas, nuosprendis, bausmė; sprendimas;	+/+
2. smerkti;	+/+	5. nuomonės reiškimas, vertinimas; nuomonė;	+/-
3. spręsti, manyti;	+/-		
4. patarti;	+/-		
		1. visuomenės, valstybės organas byloms spręsti, teismas; teismo patalpos;	+/+
		2. teismo procesas;	(+)/+
		4. teisėjas;	+/+

Veiksmažodis *sūdyti, -ija (-ia), -ijo* lietuvių kalbos raštuose vartojamas keturiomis reikšmėmis, kelios iš jų paliudytos ir lietuvių kalbos tarmėse. Šis veiksmažodis turi semantinių atitikimų bemaž visose nagrinėjamosiose slavų kalbose. Trys *sūdyti, -ija (-ia), -ijo* reikšmės galėtų būti paaiškinamos per darybą iš *sūdas*. *Sūdyti, -ija (-ia), -ijo* su reikšmėmis 'nagrinėti bylą teisme, teisti', 'smerkti', 'spręsti, manyti' galėtų būti faktiškai iš *sūdas* 'teismo sprendimas, nuosprendis, bausmė; sprendimas' ('daryti sūdą (teismą)'), 'nuomonės reiškimas, vertinimas' ('daryti sūdą (daryti vertinimą, reikšti nuomonę)'). Tuo tarpu veiksmažodžio reikšmė 'patarti' negali būti paaiškinta per darybą, kas rodo, kad *sūdyti, -ija (-ia), -ijo* greičiau yra skolinys iš slavų, o ne lietuvių kalbos derivatas.

Vis dėlto formalių priežasčių, kodėl *sūdyti, -ija (-ia), -ijo* negalėtų būti vedinys iš *sūdas*, nėra. *-yti, -ija, -ijo* vediniai paprastai yra denominatyvai, kitokių kamienų nei

-i- pamatinių žodžių vediniai kirčiuojami šaknyje, pirmajame skiemenyje, kirtis paprastai yra cirkumfleksinis (Otrębski 1965, 390). Šakninio kirčiavimo veiksmažodžiai paprastai išlaiko pamatinių vardažodžių kirčio vietą ir priegaidę ir turi padaromąją arba instrumentinę reikšmę (Stundžia 2009, 221). Nepaisant viso to, *sūdyti*, *-ija (-ia)*, *-ijo*, turėdamas visiškų reikšmių atitikmenų slavų kalbose, vertintinas kaip skolinys.

Fonetika rodo skolinimąsi iš rytų slavų, dėsninę atliepimą r. sl. *u* > lie. *ū*. Lenkų kalbos veiksmažodžiai *sądzić*, *sędzić*, randami J. Vujeko postilėje, K. Sirvydo raštuose, lietuvių kalboje nebūtų virtę *sūdyti*, *-ija (-ia)*, *-ijo*. Šis veiksmažodis, atsižvelgiant į reikšmes, į lietuvių kalbą gali būti atėjęs dar iš senosios rusų kalbos. Lietuvių kalboje vartojamas ir kitos priesagos veiksmažodis *sūdinti*, *sūdina*, *sūdino* (žr. 6.2.1.8.).

2.1.1.1.11. *Triūbyti, triūbija, triūbijo; trūbyti, trūbija, trūbijo*

REIKŠMĖS: 1. 'pūsti trimitą, dūduoti'; 2. 'garsiai verkti, rėkti'; 3. 'godžiai gerti, sriaubti, maukti' (LKŽe); 4. 'plačiai, atvirai kalbėti, skelbti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 15, SG1 32, ChNT 274; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 181; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 158, BBZak10, BtApr8, Q 95.

SD *triūbyti*, *-ija*, *-ijo*, *trūbyti*, *-ija*, *-ijo* pateikiamas kaip vertimas į lietuvių kalbą iš lenkų kalbos *trąbić*. Taip pat skolinys randamas prie lenkų kalbos įrašo *dukam / trąbię w róg*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K. Donel; ŽCh; S. Dauk; MŽ; M. Valan; Tat; Sut; Žem; N; KGr; Š; K; JD; M; J; Klvd; L; Rtr; OZ; NdŽ; KŽ; Cp.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Vvr), telšiškių (Rdn, Als, KlvrŽ, Vks, Trk); pietų žemaičių raseiniškių (Trg, Žlp), varniškių (Varn, Krš, Kv); vakarų aukštaičių kauniškių (PnmŽ, Slv, Brt, Dkš), šiauliškių (Škt, Žg); rytų aukštaičių vilniškių (Lz, Aps, Grv, Švnc), kupiškėnų (Ppl, Šmn, Pnd), uteniškių (Dgl, Vžns, Lel), anykštėnų (An); pietų aukštaičių (Drsk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1959, 52; Fraenkel 1962, 1126; Smoczyński 2007, 690; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *trąbić*, *trębić* 'dmąc w trąbę powodować wydawanie przez nią dźwięku' (SS T.9, 183); len. *trąbić* 'graniem na trąbie dawać sygnał, znak jakiś' (SJP XVII); rus. *трубуму*, *трѣбуму* 'играть на трубе' (СДЯ Т.3,2 1005).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *тру́бу́му*, *тру́бі́му* 'трубити' (ЕСУМ Т.5, 654); len. *trąbić* 1. 'grać na trąbie, dąć w trąbę'; 2. 'rozgłaszać, obwieszczać, ogłaszać'; 3. 'krzyczeć głośno'; 4. 'trąbić za kim = przyczyniać się za kim usilnie, przemawiać, orędownać za nim'; 5. 'myśl. wydawać głos właściwy wilkowi, wyc jak wilk' (SJP T.7, 103); rus. *трубить* 1. 'петь высоким голосом'; 2. 'попусту, бесполезно толковать о чем-л.'; 3. 'праздно проводить время'; 4. 'выбрасывать, образовать стебель'; 5. 'в детской игре в бабки о битке' (СРНГ Т. 45, 146); *трубить* (ТСЖВЯ 435).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:¹⁵

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. pūsti trimitą, dūduoti; duoti ženklą trimituojant;	+/+	+/+	... ¹⁵ /0	0/...	0/+	+/+
2. garsiai verkti, rėkti;	(+)/+	-/+	.../0	0/...	0/-	-/-
3. godžiai gerti, sriaubti, maukti;	-/+	-/-	.../0	0/...	0/-	-/-
4. plačiai, atvirai kalbėti, skelbti;	+/+	-/+	.../0	0/...	0/-	-/+

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *triūbà, triūbà* 1. ‘vamzdžio formos medinis arba metalinis pučiamasis muzikos instrumentas, dūda, ragas, trimitas’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘vamzdis’ (LKŽe); 3. ‘šulinio rentinys’ (LKŽe); 4. ‘kamino vamzdis’ (LKŽe); 5. ‘žiūronas’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 102, DP 569, SG1 32, KN G I, ChNT 271; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 181, SPI 13, JEI 136; c) vakarinis raštų kalbos variantas: MŽ 158, BBEz33, Q 95.

M. Daukša ir K. Sirvydas *triūbà, trūbà* vartojo vietoj lenkų kalbos daiktavardžio *trąba*. SP lenkiškame tekste *triūbà, trūbà* irgi išverstas kaip *trąba*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; MŽ; NT; Sut; N; Š; JD; K; M; KŽ; V. Myk-Put; A. Mišk; L; Rtr; OZ; NdŽ; FrnW; MLTE.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Prk); šiaurės žemaičių telšiškių (Rnv); vakarų aukštaičių kauniškių (Nm, Grš, Dkš, Jrb), šiauliškių (Pšš, Sk); rytų aukštaičių vilniškių (Lz, Aps, Ign, Vdš, Rš), panevėžiškių (Kvr, Krs, Brž), uteniškių (Dbk, Jdp, Ktk, Krd, Aln, Mlt), kupiškėnų (Šmn, Slm, Kp), anykštėnų (Žl); pietų aukštaičių (Drsk, Dg, Pv, Vlk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1959, 65; Fraenkel 1962, 1126; Smoczyński 2007, 690; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *trąba* ‘pewien dęty blaszany instrument muzyczny, tuba’ (SS T.9, 523); rus. *труба, трѣба* 1. ‘рукавь изъ твердаго вещества, трубка’; 2. ‘труба, музыкальный инструментъ’; 3. ‘труба водопроводная, акведукъ, каналъ’ (СДЯ Т.3,2, 1004).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *труба* ‘довгий порожнистий предмет; духовий музичний інструмент, (присудкове слово) кінець, загибуль; (димохід)’ (ЕСУМ Т.5, 653); len. *trąba* 1. ‘narzędzie muzyczne dęte, metalowe’; 2. ‘naczynie do picia trunków, waltornia’; 3. ‘przedłużenie nosa, zwykle ruchliwe, chwytne’; 4. ‘tuba’; 5. ‘rura, koryto’; 6. ‘kominiek do samowara, komin’; 7. ‘jajowód’ (SJP T.7, 103); rus. *труба* (СРНГ Т. 45, 142); *труба* (ТСЖВЯ 435).

¹⁵ Nors kiti du rusėnų kalbos šaltiniai („Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.“ ir „Матеріали до словника писемної та книжної української мови“) yra pilni, jų leksika gana ribota, todėl nustatant rusėnų kalbos duomenis iš esmės remiamasi „Гістарычны слоўнік беларускай мовы“, kurio išleista 33 tomai (iki *треснутися*).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. vamzdžio formos medinis arba metalinis pučiamasis muzikos instrumentas, dūda, ragas, trimitas;	+/+	+/+	.../0	0/...	0/+	+/+
2. vamzdis;	-/+	-/-	.../0	0/...	0/-	+/+
3. šulinio rentinys;	-/+	-/-	.../0	0/...	0/-	-/+
4. kamino vamzdis;	-/+	-/-	.../0	0/...	0/-	-/+
5. žiūronas;	-/+	-/-	.../0	0/...	0/-	-/-

Dėl nepasirodžiusių kai kurių senosios baltarusių ir ukrainiečių kalbų žodynų tomų pateikti rusėnų kalbos *triūbà*, *trūbà* atitikmenis sudėtinga. Galima spėti, kad ir rusėnų kalboje būta daiktavardžio *mpyбa* kaip ir senojoje rusų kalboje. Skolinys atkeliavęs ne iš lenkų kalbos (lenk. *trąba*).

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Triūbyti</i>	lie.	<i>Triūbà</i>	lie.
1. pūsti trimitą, dūduoti; duoti ženklą trimituojant;	+/+	1. vamzdžio formos medinis arba metalinis pučiamasis muzikos instrumentas, dūda, ragas, trimitas;	+/+
2. garsiai verkti, rėkti;	(+)/+		
3. godžiai gerti, sriaubti, maukti;	-/+		
4. plačiai, atvirai kalbėti, skelbti;	+/+		
		2. vamzdis;	-/+
		3. šulinio rentinys;	-/+
		4. kamino vamzdis;	-/+
		5. žiūronas;	-/+

Vis dar neišleistas istorinio rusėnų kalbos žodyno, didžiausio šios kalbos šaltinio, tomas, į kurį būtų įtraukta raidė *m /t/*, o kituose rusėnų kalbos žodynuose *mpyбumu* nepaliudytas. Bet veiksmazodis, galintis būti skolinio šaltiniu, yra aptinkamas jau senojoje rusų kalboje (*mpyбumu*) ir bent jau pirmoji reikšmė ‘pūsti trimitą, dūduoti; duoti ženklą trimituojant’ joje randama. Lietuvių kalbos ir lenkų kalbos veiksmazodis *trąbic* taip pat turi semantinių atitikimų. Lenkų kalboje yra vartojamas ir veiksmazodis *trąbczyć*, kurio reikšmė atitiktų lietuviškąją ‘godžiai gerti, sriaubti, maukti’ (SJP T.7, 103). Tai gali būti vėlesnio kontakto rezultatas, kas dar labiau patvirtina, kad *triūbyti*, *-ija*, *-ijo*, *trūbyti*, *-ija*, *-ijo* yra skolinys, o ne vedinys iš *triūbà*, *trūbà*.

Darybinių kliūčių, kad *triūbyti, -ija, -ijo, trūbyti, -ija, -ijo* būtų siejami su *triūbà, trūbà*, nėra – lygiaskiemieniai *-yti* vediniai paprastai yra denominatyvai. Pastovus veiksmožodžio kirtis šaknyje rodo, kad pamatinis žodis yra ne *-ĩ-* kamieno vardžodis, cirkumfleksas taip pat patvirtina, kad pamatiniu žodžiu galėtų būti daiktavardis *triūbà, trūbà* (šokinėjantis kirtis). Bet senuosiuose raštuose yra paliudytos tik kelios *triūbyti, -ija, -ijo, trūbyti, -ija, -ijo* reikšmės. Remiantis reikšme ‘pūsti trimitą, dūduoti’ *triūbyti, -ija, -ijo, trūbyti, -ija, -ijo* gali būti paaiškinamas kaip instrumentinės reikšmės vedinys iš *triūbà* ‘vamzdžio formos medinis arba metalinis pučiamasis muzikos instrumentas, dūda, ragas, trimitas’, bet, anot J. Otrėbskio, *-yti, -ija* priesagų veiksmožodžiai negali būti instrumentinės reikšmės vediniai. Tuo tarpu remiantis B. Stundžia, instrumentinė reikšmė būdinga šakninio kirčio lygiaskiemeniams *-yti, -ija* vediniams (Stundžia 2009, 221). Vis dėlto *triūbyti, -ija, -ijo, trūbyti, -ija, -ijo* yra skolinys, nes jo reikšmių sąsaja su slavų kalbomis glaudesnė nei su daiktavardžiu *triūbà, triūbà*.

Manoma, kad *triūbyti, -ija, -ijo* yra perdirbinys iš senesnės formos *trūbyti, -ija, -ijo*, pasiskolintos iš baltarusių kalbos (Fraenkel 1962, 1126; Smoczyński 2007, 690). Tokiu atveju fonologiniu atžvilgiu *trūbyti > triūbyti* būtų dėsningas skolinys iš rytų slavų *тpубуму*.

2.1.1.1.12. *Tūžyti, tūžija, tūžijo; tūžyti, tūžija, tūžijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘jausti nerimą, baimę, sielvartą, sielotis’; 2. ‘kelti sielvartą, jaudulį, liūdinti’; 3. ‘kvaršinti, krimsti’; 4. ‘kamuotis, vargti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 178; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIV 44; c) vakarinis raštų kalbos variantas: VlnE 89, BBEz7, Q 29, CII 612.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: H; R; N; K; KB; KŽ; J; MŽ; Sut; VoL; NdŽ; Rtr; BŽ; L; FrnW; K. Būg.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Zt); rytų aukštaičių uteniškių (Km), kupiškėnų (KupŽ T.4, 482).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 284; Fraenkel 1962, 1146); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *тужити* ‘тосковать, горевать’ (МДСУМ Т.2, 403); len. *tużyc* ‘smucić się’ (SPol T.9, 229); rus. *тужити, тжжити* 1. ‘печалиться’; 2. ‘страдать’; 3. ‘досадовать’; 4. ‘пренебрегать’ (СДЯ Т.3,2, 1034).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *tużyc* ‘tęksnić’ (SGPK T.5, 447); rus. *тужить* 1. ‘страдать, мучиться от боли’; 2. ‘жаловаться на что-л.’; 3. ‘плакать над покойником’; 4. ‘быть в трауре’; 5. ‘задумываться’; 6. ‘соображать, разбираться в чем-л.’ (СРНГ Т. 45, 219).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. jausti nerimą, baimę, sielvartą, sielotis; liūdėti; ilgėtis;	+/+	+/+	+/0	0/...	0/-	+/+
2. kelti sielvartą, jaudulį, liūdinti;	(+)/-	-/-	-/0	0/...	0/-	-/-
3. kvaršinti, krimsti;	-/+	-/-	-/0	0/...	0/-	+/-
4. kamuotis, vargti;	(+)/+	-/-	-/0	0/...	0/-	-/-

Rekonstruojama senoji forma yra **tqžiti*, todėl lenkų kalboje būtų tikimasi veiksmažodžio su nosiniu balsiu, o ne len. *tużyć*. Pastaroji forma rodo, kad lenkų veiksmažodis taip pat yra skolinys iš rytų slavų kalbų, o ne veldinys (Hock).

2.1.1.1.13. *Žedoti, žedoja, žedojo*

REIKŠMĖS: 1. 'geisti'; 2. 'šykštauti; globoti; taupyti'¹⁶.

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN G 213.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: rytų auškštaičių vilniškių (Dv).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *жадату, жедату* 'жадаць, хацець, прагнуць; прасіць; патрабаваць, дамагацца' (ГСБМ Т.9, 241); ukr. *жадату, жєдату* 1. '(чого від кого, кого) просити (чого в кого, кого)'; 2. '(чого від кого) вимагати'; 3. '(зробити що) жадати, бажати, хотіти' (ССМ Т.1, 352); ukr. *жадату* 'желать' (МДСУМ Т.1, 246); len. *žqdać, žędać* 1. 'pragnąć, bardzo chcieć czegoś, tęsknić za kimś lub czymś'; 2. 'życzyć komuś czegoś'; 3. 'zwracać się do kogoś z cełą uzyskania czegoś, prosić' (SS Т.11, 562); len. *žqdać* 'pragnąć' (SJP XVII); rus. *жадату* 1. 'жаждать'; 2. 'сильно желать' (СДЯ Т.1,2, 839); rus. *жадату, жедату* 1. 'испытывать жажду'; 2. 'жаждать, желать' (СДЯ XI–XIV Т.3, 227).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *жада́уь* 'хацець нешта зрабіць, зычыць' (ЭСБМ Т.3, 200); ukr. *жада́ту* (ЕСУМ Т.2, 184); len. *žqdać* (SGPK Т.6, 435); rus. *жада́тъ* 1. 'желать, хотеть, страмиться к чему-л.'; 2. 'завидовать'; 3. 'жалеть, беречь; жадничать'; 4. 'братъ чужое'; 5. 'жадно, много есть'; 6. 'жадно курить, заглатывая дым' (СРНГ Т.9, 57).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. geisti; norėti;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+
2. šykštauti; globoti; taupyti	-/+	-/-	0/-	0/-	0/-	-/+

Lenkų kalbos veiksmažodis *žqdać* negalėjo būti skolinio šaltiniu, nes *q* lietuvių kalboje būtų virtęs *on / om*. Skolintasi iš rytų slavų, atitinkmuo yra *жедату*.

¹⁶ Reikšmė, paliudyta „Dieveniškių šnektos žodyne“ Т. 2, p. 559.

2.1.1.2. Redukuotųjų balsių *ɔ, *ʊ refleksai

Slavų prokalbės redukuotieji balsiai *ɔ* ir *ʊ* lietuvių kalbos skoliniuose taip pat paliko pėdsakų. Redukuotais šie balsiai vadinami todėl, kad jie buvo trumpesni nei paprasti trumpieji balsiai. Istorinių procesų metu silpnosiose pozicijose redukuotieji balsiai išnyko, stipriosiose – virto balsiais *e* ir *o* (ИГРЯ 58–59). Lietuvių kalboje yra skolinių, kurie atspindi redukuotuosius slavų balsius dar prieš jiems išnykstant silpnose pozicijose: *ʊ* atliepiamas kaip *u*, *ɔ* tuo tarpu – kaip *i*, pavyzdžiui, *āsilas* < *осль*, *bulvõnas* < *бълвань* (Zinkevičius 2002, 103). Manoma, kad XII a. redukuotųjų balsių kaip savarankiškų fonemų jau nebuvo (ИГРЯ 67), todėl šie lietuvių kalbos skoliniai į lietuvių kalbą turėjo patekti dar iki XII a., taigi – iš senosios rusų kalbos.

Šiame skyriuje pateikiamas tik vienas veiksmažodis – *krivdyti*, *-ija* (-o), *-ijo* (ė), *krivdyti*, *-ija*, *-ijo* (k.), *krivdyti*, *-ija*, *-ijo* (k.). Skolinio kilmė nustatoma remiantis variantu, indikuojančiu anksčiausią chronologiją. Balsis *i* *krivdyti*, *-ija*, *-ijo*, *krivdyti*, *-ija*, *-ijo* šiame darbe nelaikomas įterptiniu, nes ir P. Skardžius kėlė dvi mintis apie bendrašaknius daiktavardžius *krivdà*, *krividà*, *krivida*: pirma, *i* *krividà*, *krivida* gali būti įterptinis; antra, tai gali būti formos, į lietuvių kalbą atėjusios dar prieš išnykstant redukuotiesiems balsiams (Skardžius 1998, 169). Kitas panašus atvejis yra veiksmažodis *dabóti*, *-ója*, *-ójo*, *dbóti*, *-ója*, *-ójo* (žr. 3.1.3.3.), bet mokslinėje literatūroje sutariama, jog *a* *dabóti*, *-ója*, *-ójo* yra antrinis (Skardžis 1998, 118; Zinkevičius 1980, 110). Vis dėlto tvirtinimai, kad lietuvių kalbos skoliniuose iš slavų kalbų žodžių, kadaise turėjusių redukuotuosius balsius, tam tikri balsiai yra įterptiniai, kelia abejonių. Jeigu lietuvių kalboje yra paliudytos tokios formos kaip *dbóti*, *-ója*, *-ójo*, *krivdyti*, *-ija* (-o), *-ijo* (ė), negalima teigti, kad jų tarimas iš esmės lietuviams nebuvo patogus, nes tokiu atveju nepatogumas būtų pašalintas iš karto integruojant skolinius ir tokios lytis apskritai vargu ar būtų paliudytos. Senieji raštai buvo skaitomi bažnyčiose balsu ir teigti, kad veiksmažodžiai be įterptinių balsių galėjo egzistuoti tik rašte, vėlgi vargu ar galima. Abejonių kelia ir įterptiamų balsių pasirinkimas. Jau minėta, kad redukuotieji balsiai *ʊ* ir *ɔ* atliepiami atitinkamai *u* ir *i* (*kātilas* < *котль*; *kūrtas* < *хъртъ*, *pūlkas* < *плькъ* (Būga 1958, 340). Kyla klausimas, kodėl įterpimui, kaip ir kitame Z. Zinkevičiaus pateikiamame įterpimo pavyzdyje *mišios* iš lenkų *msza* (Zinkevičius 1980, 110), pasirenkami balsiai, tiksliai atitinkantys redukuotuosius balsius, t. y. *ɔ* skoliniuose atliepiamas kaip *i*, *i* taip pat įterpiamas tose vietose, kur slavų žodžiuose būta *ɔ*. Yra galimybė, kad ir *a* veiksmažodyje *dabóti*, *-ója*, *-ójo* nėra atsitiktinis. Lietuvių kalbos daiktavardis *talpà* yra giminingas su slavų **tlpa* (Būga 1959, 634), ir nors tai nėra lietuvių kalbos skolinys iš slavų kalbų, jis rodo, kad galima paralelė lie. *a* – sl. *ɔ*. Visa tai suponuoja mintį, kad galbūt ne visų skolinių lytis gali būti paaiškinamos kaip turinčios įterptinius balsius dėl nepatogaus tarimo.

2.1.1.2.1. *Krìvdyti, krìvidija (krìvdo), krìvidijo (krìvdė); krìvidyti, krìvidija, krìvidijo (k.); krìvidyti, krìvidija, krìvidijo (k.)*

REIKŠMĖS: 1. 'skriausti'; 2. 'sužeisti'; 3. 'netiesiu keliu eiti, sukčiauti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 262, KN SE 181.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: Tat; K; R; N.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų žemaičių varniškių (Up); vakarų aukštaičių kauniškių (Vlkv, Vrb, Skr, Vv); rytų aukštaičių panevėžiškių (Pšl, Brž), uteniškių (Vb) anykštėnų (An), kupiškėnų (Ppl).

ETIMOLOGIJA: abi lytys – *krìvdyti* ir *krìvdyti* – yra skoliniai (Būga 1959, 32).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *krivduti, kryvduti* 'крыўдзіць, шкодзіць (каму-н.), рабіць беззаконныя ўчынкi' (ГСБМ Т.16, 131); ukr. *krivduti* 'обижати' (МДСУМ Т.1, 384); len. *krzywdzić* 'wyrządzać krzywdę, szkodę, ujmę; dopuszczać się gwałtu, uciskać' (SPol T.11, 344); len. *krzywdzić* 'szkodę niesprawiedliwie wyrządzać' (SS T.3, 416).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *krivdyti* 'обижати, оскорблять' (ЭССЯ Т.12, 177); ukr. *krivduti* (ЕСУМ Т.3, 87); len. *krzywdzić* 1. 'wyrządzać komu krzywdę, szkodę, ujmę'; 2. 'poniżać, hańbić, bezcześcić, wstydzić, uwłaczać' (SJP T.2, 598); rus. *krivdit', krivdit'* 'кривить душою, обманывать, притворяться' (СРНГ Т.15, 241).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. skriausti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/-
2. apsimetinėti; netiesiu keliu eiti, sukčiauti;	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/+
3. sužeisti;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Slavų kalbų atitikmenys yra veldiniai iš slavų prokalbės **krivditi* (ЭССЯ Т.12, 177).

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *krivdà, krividà, krivida* 1. 'skriauda'; 2. 'kaltė, kaltybė'; 3. 'netiesus, kreivas kelias (į tikslą), apgaulė' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 55, KN G 118, ChNT 218; b) rytinis raštų kalbos variantas: JE5 34; c) vakarinis raštų kalbos variantas: BPII 314, BB1Moz26.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K. Donel; N; K; J; VoL; M. Valan.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Prk); rytų aukštaičių kupiškėnų (Kp); pietų aukštaičių (Vs, Alv).

ETIMOLOGIJA: *krivdà* – skolinys iš lenkų arba rytų slavų kalbų, *krividà, krivida* – arba skolinys iš rytų slavų, arba jų *-i-* yra įterptinis (Skardžius 1998, 168); abi lytis – *krivdà, krividà (krivida)* – yra skoliniai (Būga 1959, 32); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Fraenkel 1962, 300).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *кривда, кривда* 1. ‘крийда, шкода, несправядлівы або беззаконны ўчына’; 2. ‘абраза, ганьба’; 3. ‘няпраўда, хлусня’; 4. ‘спрэчная судовая справа, скарга’ (ГСБМ Т.16, 131); ukr. *кривда* ‘кривда’ (ССМ Т.1, 513); ukr. *кривда* ‘обида, оскорбление, несправедливость’ (МДСУМ Т.1, 384); len. *krzywda* 1. ‘niesłusznie wyrządzone komuś zło, szkoda moralna, fizyczna lub materialna; niesprawiedliwość; uciążliwość; nadużycie, przestępstwo, gwałt’; 2. ‘praw. skarga, sprawa, sporna; spór, pretensja’ (SPol Т.11, 334); len. *krzywda* 1. ‘szkoda materialna a. moralna, którą ktoś niesprawiedliwie wyrządza lub ponosi, czym szkodliwy, bezprawny, niesprawiedliwość, wyzysk’; 2. ‘nieprawda, kłamstwo, fałsz, fałszywe oskarżenie, obmowa, obelga, zniewaga’ (SS Т.3, 415); rus. *кривда* ‘несправедливость’ (СДЯ Т.1,2, 1322); rus. *кривда* ‘ложь, несправедливость’ (СРЯ XI–XVII Т.8, 53).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *крівѣда* ‘несправядлівыя ўчынкі, якія абражаюць’ (ЭСБМ Т.5, 134); ukr. *крівда* (ЕСУМ Т.3, 87); len. *krywda* 1. ‘uszczerbek materialny a. moralny, zrobiony niesłusznie, niesprawiedliwość’; 2. ‘skarga, zażalenie’; 3. ‘wyżłobienie u sochy, w którym siedzi rogacz’ (SJP Т.2, 598).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. skriauda;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-
2. kaltė, kaltybė;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. netiesus, kreivas kelias (į tikslą), apgaulė; suktybė, klasta;	(+)/-	+/+	+/0	0/-	0/-	+/-

Slavų kalbos atitikmenys yra veldiniai iš slavų prokalbės *krivda (ЭССЯ Т.12, 175). Palyginti su daiktavardžiais, veiksmažodis lietuvių kalbos tarmėse paliudytas dažniau.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Krivdyti, krivdyti, krivdyti</i>	lie.	<i>Krivdà, krividà, krivida</i>	lie.
1. skriausti;	+/+	1. skriauda;	+/+
2. apsimetinėti; netiesiu keliu eiti, sukčiauti;	(+)/-	3. netiesus, kreivas kelias (į tikslą), apgaulė; apgaulė, suktybė, klasta;	(+)/-
3. sužeisti;	(+)/+		
		2. kaltė, kaltybė;	+/-

Krivdyti, -ija (-o), -ijo (-ė), krivdyti, -ija, -ijo, krivdyti, -ija, -ijo lietuvių kalbos senuosiuose raštuose turi reikšmę ‘skriausti’. Ji randama slavų kalbose, gali būti paaiškinta ir per *krivdà, krividà, krivida*. Anot J. Otrębskio, *-yti, -ija* paprastai yra faktityvai arba mutatyvai, o *krivdyti, -ija (-o), -ijo (-ė), krivdyti, -ija, -ijo, krivdyti, -ija, -ijo* gali būti suvokti kaip padaromosios reikšmės vediniai. Lyginant lietuvių kalbos daiktavar-

džių kirčiavimą su variantu *krividyti, -ija, -ijo*, jo akcentuacija yra nedėsninga, todėl veiksmažodis priskiriamas skoliniams, o ne galimiems lietuvių kalbos vadiniamis.

Vieksmažodis *krividyti, -ija, -ijo, krividyti, -ija, -ijo* ir daiktavardis *krivida, krivida* rodo, kad šie žodžiai lietuvių kalboje yra seni skoliniai – jie turėjo atkelti dar prieš redukuotųjų balsių kitimus (plg. **krivditi, *krivda*). Šis procesas baigėsi apie XII a. (ИГРЯ 67), todėl *krividyti, -ija, -ijo, krividyti, -ija, -ijo* į lietuvių kalbą atėjo pirmiausia, iš senosios rusų kalbos. Skolinio variantas *krividyti, -ija (-o), -ijo (-ė)* žymi jau vėlesnius laikus.

2.1.1.3. Slavų *a* po minkštojo *č* atliepimai

Slavų kalbų istorija turi dar vieną ryškų procesą – priebalsių, kurie buvo iš prigimties tik minkšti, kietėjimą. Priebalsių *š, ž, č, c, r* (ЯМ 44) kietėjimas slavų kalbose įnešė reikšmingų konsonantizmo sistemos pokyčių. Minėtųjų priebalsių minkštumas atsispindi ir senuosiuose slavų kalbų raštuose – po jų nebuvo rašomi *я* arba *ю*, nes nebuvo reikalo du kartus žymėti minkštumą. Teigiama, kad nuo seno minkšti priebalsiai *š* ir *ž* pradėjo kietėti XIV a., *č* tuo tarpu – dar anksčiau. Vėliausiai turėjo kietėti *c*, šis procesas baigėsi XVI a. (ИГРЯ 63, 77).

2.1.1.3.1. *Čestavóti, čestavója, čestavójo; čěstavoti, čěstavoja, čěstavovojo; čěstavoti, čěstavoja, čěstavovojo (k.)*

REIKŠMĖS: 1. ‘gerbti’ (LKŽe); 2. ‘vaišinti, mylėti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 157, DP 341, KN G 52; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 17; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 19.

DK *čestavóti, -avója, -avójo, čěstavoti, -avoja, -avojo, čěstavoti, -avoja, -avojo* išverstas iš lenkų kalbos veiksmažodžio *częstować*. SD *częstuię* išverstas kaip *čěstavovoju*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K. Donel; VoL.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Yl), kretingiškių (KTŽ 64); vakarų aukštaičių kauniškių (Zt); rytų aukštaičių vilniškių (Lz), kupiškėnų (KupŽ T.1, 285).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Smoczyński 2008, 67; Hock); skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1961, 771; Skardžius 1998, 114).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *частовати, чествовати* ‘угощать, потчевать’ (МДСУМ Т.2, 475); len. *częstować, częstować* 1. ‘podejmować, gościć u siebie’; 2. ‘czcić, szanować (kogo)’ (SPol T.4, 149); len. *częstować, częstować* 1. ‘ugaszczać’; 2. ‘proponować’; 3. ‘oddawać cześć’ (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *честоваць* ‘częstować, gościć, okazywać szacunek, cześć, sympatię np. przyniesieniem podarunku’, *честоваць* ‘ugaszczać’ (SPra T.1, 316); ukr. *частувати, чествувати* ‘пригощати’ (ЕСУМ Т.6, 284); len. *częstować* 1. ‘częstować’; 2. ‘czcić, honorować’ (SJP T.1, 390); rus. *чествовать* ‘częstować, gościć, okazywać szacunek, cześć, sympatię np. przyniesieniem podarunku’ (SPra T.1, 316).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. gerbti;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/+	-/+
2. vaišinti, mylėti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/+

Žiūrint iš šiandieninės lenkų kalbos perspektyvos, M. Daukša painioja du žodžius – *częstować* ‘vaišinti’, ir *czcić* ‘gerbti’. Tačiau senojoje lenkų kalboje *częstować* dažnesnė forma buvo *częstować* ‘vaišinti, duoti kam nors iš mandagumo ką nors valgyti, gerti ir t. t.’, taip pat XV–XVI w. *częstować* turėjo ir reikšmę ‘czcić, szanować’ (SPra T.1, 316). Dar slavų prokalbėje būta veiksmazodžio *čbstiti* 1. ‘rodyti pagarbą, garbinti’; 2. ‘vaišinti’ (SPra T.2, 315). Taigi, *čęstavóti*, *-avója*, *-avójo*, *čęstavoti*, *-avoja*, *-avojo*, *čęstavoti*, *-avoja*, *-avojo* į lietuvių kalbą atėjo per senąją lenkų arba rusėnų kalbą. Lietuvių kalboje paliudyti skirtingi skolinio variantai gali signalizuoti skirtingą jų chronologiją bei kilmę. Variantas *čęstavóti*, *-avója*, *-avójo*, *čęstavoti*, *-avoja*, *-avojo* gali būti kilęs iš lenkų kalbos *częstować* arba rytų slavų *чęствовану*. Variantas *čęstavoti* byloja apie anksčiau laikus – skolinimąsi iš rytų slavų *чęствовану*, kai *č* dar buvo minkštas. Lenkų kalbos žodynuose nerasta veiksmazodžio, kuris atspindėtų dar nesukietėjusį *č*.

2.1.1.4. Slavų prokalbės *tj, *dĭ refleksai

Slavų prokalbės junginių *tj, *dĭ raida slavų kalbose taip pat yra vienas iš kriterijų, pagal kuriuos slavų kalbos skirstomos į rytų, vakarų ir pietų. Vakarų slavų kalbose *tj virto *c’*, *dĭ – *dz’*. Iki XVI a. šie priebalsiai sukietėjo, bet iki šiol tokios kilmės priebalsiai sudaro opoziciją *t : c : c’* (*światło : świeca : świecić*), *d : dz : dz’* (*wiedza : wiedzieć*). Tuo tarpu rytų slavų kalbose, t. y. šiam darbiui aktualiose baltarusių, ukrainiečių, rusų kalbose, junginių *tj, *dĭ likimas kiek kitoks: pirmasis virto *č*, antrasis – *ž* (ukrainiečių ir baltarusių kalboje taip pat *dž*) (Чекмонас 1988, 147; GHJP 1955, 134). Šių slavų prokalbės junginių refleksai, kaip ir *ǫ, *ę ar kitų istorinių slavų kalbų procesų pėdsakai lietuvių kalboje, yra patikimas būdas atskirti skolinis iš lenkų kalbos ir rytų slavų kalbų.

2.1.1.4.1. *Māčyti, māčija, māčijo*

REIKŠMĖS: ‘turėti galios, galėti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN G 40, ChNT 360.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; Sim.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 223); vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių panevėžiškių (Ėr), vilniškių (Klt), kupiškėnų (KupŽ T.2, 741); pietų aukštaičių (Alv).

ETIMOLOGIJA: *māčyti*, *-ija*, *-ijo* yra antrinis iš *pamāčyti*, *-ija*, *-ijo*, pastarasis – skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 183, 213; Fraenkel 1962, 394).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *мочи, могчи, могти, мочы* 1. ‘быць у стане, у сілах што-н. зрабіць’; 2. ‘мець права; адважвацца’; 3. ‘быць здаровым’ (ГСБМ Т.18, 191); ukr. *мочи* 1. ‘(мати змогу) могти’; 2. ‘(мати право) могти’; 3. ‘(у сполуч. з інфінітивом – вказуе на ймовірність, можливість дії, вираженої ним) могти’ (ССМ Т.1, 616); len. *тѳс* 1. ‘mieć warunki do działania wypływające z własnych sił, zdrowia, zdolności, bogactwa itp., potrafić, zdołać, mieć siłę, zdolności, środki’; 2. ‘mieć warunki do działania, wypływające z korzystnych okoliczności zewnętrznych, mieć możliwość’; 3. ‘wyraża pewne prawdopodobieństwo wykonania czynności, stwierdza, że coś jest prawdopodobne, możliwe’; 4. ‘mieć prawo, być uprawnionym, mieć podstawę, pretekst, nie być skrzepowanym, ograniczonym zakazem, nie mieć zakazu’; 5. ‘wyraża złagodzone polecenie a. wymówkę’ (SS Т.4, 335); rus. *мочи, моци* 1. ‘быть в состоянии’; 2. ‘быть в силах’; 3. ‘иметь значение’ (СДЯ Т.2,1, 182); rus. *мочи, моци* 1. ‘чаще с инф. быть в состоянии, в силах (делать что-л.)’; 2. ‘быть здоровым, не болеть’; 3. ‘иметь силу, влияние, значение’; 4. ‘быть состоятельным, иметь состояние (определенного размера)’; 5. ‘с отрицанием НЕ входит в состав описательных форм императива’ (СРЯ XI–XVII Т.9, 282); rus. *мочи* 1. ‘мочь, быть в состоянии (делать что-л.)’; 2. ‘иметь силу, влияние’; 3. ‘быть состоятельным, иметь состояние’; 4. ‘в повелит. накл. с отрицанием при инфинитиве’ (СДЯ XI–XIV Т.5, 27).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *моч, мочі* 1. ‘могчи’ (ЕСУМ Т.3, 494); len. *тѳс* 1. ‘umieć’; 2. ‘zdołać, mieć siłę’ (SGP Т.3, 190); len. *тѳс* (SGPK Т.3, 189); rus. *мочь* 1. ‘быть здоровым’; 2. ‘фольк. моги’; 3. ‘в знач. вводного слова – может быть’ (СРНГ Т.18, 321).

Iš pateiktų veiksmažodžių nenagrinėtini brus. *могчи, могти*, rus. *моци*. Dėl fonetinių dėsnių lenkų kalba taip pat negalėjo būti skolinio šaltiniu.

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. turėti galios, sveikatos, pinigų ir t. t., galėti;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/+	+/-

Dėl priesagų *-yti, -ija* veiksmažodį būtina apžvelgti ir kaip galimą lietuvių kalbos darinį.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *mācis, macis, mǎcis, mǎcē* 1. ‘jėga, stiprumas’; 2. ‘smarkumas, stiprumas (apie degtinę, alų ir kt.)’; 3. ‘prk. daugybė, galybė’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN G 46, ChNT 14, PP 23; b) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 70, BPI 10.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Šn); rytų aukštaičių uteniškių (Zr, Ds); pietų aukštaičių (Al, Srij, Lp, Mrk, Drsk).

ETIMOLOGIJA: *mācis, macis* yra skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 182; Fraenkel 1962, 393; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **моуь** 1. 'трываласць'; 2. 'стойкасць, непахіснасць'; 3. 'фізічная сіла жывой істоты'; 4. 'цудадзейныя ўласцівасці'; 5. 'паўнамоцтва, правамоцнасць'; 6. 'улада, магутнасць'; 7. 'умацаванне' (ГСБМ Т.18, 187); ukr. **моу** 'спроможність' (ССМ Т.1, 615); ukr. **моуь** 1. 'сила, моць'; 2. 'крепость, прочность' (МДСУМ Т.1, 437); len. **тос** 1. 'siła, tj. możliwość jednostki stawienia oporu lub pokonania go'; 2. 'siła ożywiająca: kierująca procesami organicznymi, powodująca powstawanie i wzrost organizmów żywych, poruszająca rzeki i ciała niebieskie'; 3. 'siła zbiorowości, zwłaszcza militarna i państwowa; potęga'; 4. 'siła zjawisk fizycznych'; 5. 'zdrowie organu i jego dobre funkcjonowanie'; 6. 'wytrzymałość na działanie; twardość' (SPol Т.14, 403); len. **тос** 1. 'siła fizyczna i duchowa, właściwości zapewniające przeprowadzenie swej woli, potęga'; 2. 'zdolność wywierania wpływu, wywoływania skutków, działanie, wpływ'; 3. 'siła sprzeczna z prawem, przemoc, gwałt'; 4. 'siła związana z urzędem, uprawnieniami, władza, zwierzchnictwo'; 5. 'prawomocność'; 6. 'prawo do czegoś, uprawnienie, pozwolenie'; 7. 'środki materialne, zasoby, majątek'; 8. siła zorganizowana, siła bojowa, wojsko' (SS Т.4, 303); rus. **мочь** 'сила, возможность' (СДЯ Т.2,1, 180); rus. **мочь** 1. 'возможность, способность делать что-л.'; 2. 'могущество, сила; власть' (СРЯ XI–XVII Т.9, 284); rus. **мочь** 1. 'физическая сила, возможность действовать'; 2. 'полномочия' (СДЯ XI–XIV Т.5, 28).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **моу** 1. 'трываласць, мацунак, моцнасць'; 2. 'фізічная сіла'; 3. 'аўтарытэт, магутнасць'; 4. 'устойлівасць'; 5. 'сіла, здароўе'; **моца** 1. 'ўлада'; 2. 'сіла' (ЭСБМ Т.7, 78); **моча** 'сіла, моц' (ЭСБМ Т.7, 76); ukr. **міу, моу, моца** 'сіла, міцність, могутність'; (ЕСУМ Т.4, 131); len. **тос** (SGPK Т.3, 176); len. **тос** 1. 'siła krzepkość'; 2. 'potęga'; 3. 'przewaga'; 4. 'władza duszy'; 5. 'trwałość, mocność, wytrzymałość' (SJP Т.2, 1019); rus. **мочь** 'сила' (СРНГ Т.18, 322).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. jėga, stiprumas;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+
2. smarkumas, stiprumas (apie degtinę, alų ir kt.);	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. prk. daugybė, galybė;	-/+	+/+	+/0	0/-	0/-	-/-

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Mācyti</i>	lie.	<i>Mačis</i>	lie.
1. turėti galios, sveikatos, pinigų ir t. t., galėti;	+/+	1. jėga, stiprumas;	+/+
		2. smarkumas, stiprumas (apie alų ir kt.);	(+)/+

Māčyti, -ija, -ijo reikšmės rodo tokį pat ryšį su slavų kalbomis ir su lietuvių kalbos daiktavardžiu *mačis*. Pastarojo daiktavardžio su *māčyti, -ija, -ijo* vis dėlto neleidžia sieti darybos kategorija. Priesagos *-yti, -ija* vediniai lietuvių kalboje paprastai yra arba faktityvai, arba mutatyvai, o *māčyti, -ija, -ijo* darybos atveju būtų statyvas.

2.1.1.5. Lenkų ir rytų slavų kalbų *t', *d' refleksai

Lenkų kalboje *t' ir *d' tam tikrose pozicijose į c' ir dz' pradėjo keistis XII a., XIII a. šis procesas jau buvo baigtas (GHJP 132; ИГРЯ 1981,54). Kai lietuvių kalbos skolinio t' ir d' atliepia atitinkamai rytų slavų t', d' ir lenkų kalbos c', dz', veiksmažodis kildintinas iš rytų slavų. Lenkų kalbos priebalsių atliepimas visų pirma fonetiškai nėra dėsningas. Antra, *t' ir *d' virsmas į naujas lenkų kalbos fonemas labai ankstyvas – iki jų pokyčių skolinimasis į lietuvių kalbą galėjo vykti tik iš senosios rusų kalbos.

2.1.1.5.1. Dŷvyti, dŷvija, dŷvijo

REIKŠMĖS: 'stebėtis' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 108, ChNT 161; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BPI 119.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; J; K. Donel; RD; Klvd.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Zt); rytų aukštaičių vilniškių (Lz), kupiškėnų (KupŽ T.1, 428); pietų aukštaičių (Dg).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Hock); skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 123; Fraenkel 1962, 98; Smoczyński 2007, 117).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *divumu* 'здзіўляцца' (ГСБМ Т.8, 85); len. *dziwić* 'mieć za złe komu, obwiniać kogo, gniewać się na kogo' (SPol T.6, 491); rus. *дивуму* 'удивлять' (СДЯ Т.1,1, 662); rus. *дивуму* 'поражаться чему-л., кому-л.; заражаться каким-л. чувством, состоянием от кого-л.' (СРЯ XI–XVII Т.4, 244); rus. *дивуму* 'дивиться, удивляться' (СДЯ XI–XIV Т.2, 463).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *divumu* (ЕСУМ Т.2, 67); len. *dziwić* 1. 'kogo = sprawiać na czyimś umyśle wrażenie czegoś niezwykłego, zadziwiać'; 2. 'czynić coś dziwnego, niezwykłego' (SJP T.1, 662); rus. *дивуть* 1. 'удивляться'; 2. 'смотреть, глядеть' (СРНГ Т.8, 48).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. stebėtis;	+/+	-/-	+/0	0/-	0/+	+/+

Lietuvių kalbos tarmėse įprasčiau vartoti sangražinę šio veiksmažodžio formą (žr. priedą). Nors veiksmažodis nėra sangražinis, jo reikšmė būtų tokia. Jeigu šis skolinys būtų polonizmas, tai būtų antrinis reiškinys – pasiskolintas buvo sangražinis

veiksmožodis, o vėliau sangrąžos dalelytė numetama kaip nereikalinga. Tuo tarpu rusėnų ir rusų kalbose šiuo atveju ryškios opozicijos sangrąžinio / nesangrąžinio veiksmožodžio reikšmė nėra. Šioje vietoje reikėtų paminėti, kad lietuvių kalboje vartojamas ir veiksmožodis *dỹvinti, -ina, -ino*, kurio vien priesaga *-inti* rodo kauzatyvinę reikšmę – ‘daryti, kad kas nors stebėtuši’ (t. y. ‘stebinti’). Slavų prokalbėje būta veiksmožodžio *diviti ‘žiūrėti su nuostaba, stebėti, svarstyti’, ‘stebinti, kelti nuostabą, susižavėjimą’ bei atitinkamo sangrąžinio veiksmožodžio *diviti sę ‘žiūrėti su nuostaba, susidomėjimu’, ‘stebėtis, žavėtis’ (SPra T.3, 218). Kaip matyti, abiem atvejais reikšmės yra vienodos.

Dėl priesagų *-yti, -ija* ši veiksmožodį galima gretinti su atitinkamu daiktavardžiu.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *dỹvas* 1. ‘nuostabus dalykas, keistenybė, stebuklas’; 2. ‘bot. didžioji nasturtė (Tropaeolum majus)’; 3. ‘bot. dyvinutė (Mirabilis)’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 237, ChNT 286; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BPI 57.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K. Donel; K; J; Sim; RD; LBŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Klp); vakarų aukštaičių kauniškių (Br), šiauliškių (Jnš); rytų aukštaičių panevėžiškių (Rm, Pn, Jnšk), kupiškėnų (Kp), vilniškių (Lz).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 122; Hock); skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1961, 46; Fraenkel 1962, 98; Smoczyński 2007, 117).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *дыво* ‘дзиво’ (ГСБМ Т.8, 88); ukr. *дивь* ‘диво’ (ССМ Т.1, 299); ukr. *дивь* ‘чудо, диво’ (МДСУМ Т.1, 208); len. *dziw* 1. ‘zjawisko nadzwyczajne, nieprawdopodobne; osobliwość’; 2. ‘zjawisko niewytłumaczalne przypisywane siłom nadprzyrodzonym, cud; znak’; 3. ‘dziwna, niezwykła istota, dziwoląg, potwór’; 4. ‘uczucie zdziwienia, zdumienia’; 5. ‘rzecz godna oglądania; widowisko’ (SPol T.6, 484); len. *dziw, dziwo* 1. ‘rzadkie, osobliwe zdarzenie, niezwykły czyn’; 2. ‘osobliwe stworzenie, potwór, dziwoląg’ (SS Т.2, 334); len. *dziw, dziwo* 1. ‘rzecz zdumiewająca’; 2. ‘dziwne stworzenie, potwór’; 3. ‘zdziwienie’; 4. ‘ten, kto się czemuś dziwi’ (SJP XVII); rus. *диво, дивь* 1. ‘чудо, диво’; 2. ‘удивление’ (СДЯ Т.1,1, 664); rus. *дивь* 1. ‘дивное явление, чудо, диковина’; 2. ‘сильное удивление’ (СРЯ XI–XVII Т.4, 243); rus. *диво* 1. ‘удивительное явление; чудо’; 2. ‘удивление’ (СРЯ XI–XVII Т.4, 244); rus. *диво* 1. ‘диво, чудо’; 2. ‘удивление’ (СДЯ XI–XIV Т.2, 465); rus. *дивь* 1. ‘диво, чудо’; 2. ‘въ дивь – на удивление’ (СДЯ XI–XIV Т.2, 465).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *дыво, див* (ЕСУМ Т.2, 67); len. *dziwo, dziw* 1. ‘rzecz dziwna, niezwyčajna’; 2. ‘zjawisko nadprzyrodzone, cud’; 3. ‘istota niezwykła, dziwoląg, potwór’; 4. ‘zdziwienie, podziw’ (SJP Т.1, 661); rus. *дыво* ‘удивление, изумление’ (СРНГ Т.8, 50).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. nuostabus dalykas, keistenybė, stebuklas;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/+	+/-
2. bot. didžioji nasturtė (Tropaeolum majus);	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. bot. dyvinutė (Mirabilis);	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Dỹvyti</i>	lie.	<i>Dỹvas</i>	lie.
1. stebėtis;	+/+	1. nuostabus dalykas, keistenybė, stebuklas;	+/+
		2. bot. didžioji nasturtė (Tropaeolum majus);	(+)/+
		3. bot. dyvinutė (Mirabilis);	(+)/+

Dỹvytis, *-ijasi*, *-ijosi* dėl priesagų *-yti*, *-ija* gali būti nagrinėjamas kaip galimas ve-dinys iš daiktavardžio *dỹvas* – kirčiavimas būtų dėsningas, nes beveik visi šakninio kirčiavimo veiksmoždziai išlaiko pamatinių vardažodžių kirčio vietą ir priegaidę (Stundžia 2009, 221). Vis dėlto šių žodžių neleidžia gretinti darybos kategorija. *Dỹvytis*, *-ijasi*, *-ijosi* galėtų turėti reikšmę ‘būti apimtam to, turėti tai, kas pasakyta pamatiniu žodžiu’ (DLKG 393), nes jo pamatinis žodis būtų abstraktas. Tačiau galimos katego-rijos *-yti*, *-ija* daryboje yra padaromoji, būvio kaitos ir instrumentinė (Otrębski 1965, 390; Stundžia 2009, 221).

2.1.1.5.2. *Tiėšyti, tiėšija, tiėšijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘žodžiais ar veiksmais guosti, raminti, drąsinti’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘stiprinti, gaivinti’ (LKŽe); 3. ‘teikti malonumą, pasitenkinimą, džiaugsmą, džiugin-ti’ (LKŽe); 4. ‘lieti, giežti apmaudą, keršyti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 140, DP 336, MP 69, KN G 31, ChNT 282; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 15; c) vakarinis raštų kalbos variantas: BBEz25, CII 599.

DP ir SD *tiėšyti*, *-ija*, *-ijo* yra lenkų kalbos veiksmoždzio *cieszyć* atitikmuo lietuvių kalboje.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; K; KB; KŽ; JD; M; Sut; S. Dauk; A. Baran; NdŽ; A. Strazd; Kos; FrnW.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 447); pietų žemaičių raseiniškių (Bt); vakarų aukštaičių kauniškių (Vlkj, Žvr, Snt); rytų aukštaičių uteniš-kių (Ds, Užp), kupiškėnų (Skp), vilniškių (Klt).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 280; Fraenkel 1962, 550; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *тѣшити* ‘утешать’ (МДСУМ Т.2, 407); len. *cieszyć* 1. ‘dodawać otuchy, łagodzić smutek, pocieszać’; 2. ‘weselić, radować’ (SPol T.3, 502); len. *cieszyć* 1. ‘pocieszać, łagodzić smutek’; 2. ‘radować’ (SS T.1, 305); len. *cieszyć* ‘pocieszać’ (SJP XVII); rus. *тѣшити* 1. ‘угоджать, доставлять удовольствие, услаждать’; 2. ‘развлекать’; 3. ‘баловать’; 4. ‘успокаивать, утешать’ (СДЯ XI–XIV Т.29, 341);

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *тішити* (ЕСУМ Т.5, 582); len. *cieszyć* 1. ‘koić, utulać, łagodzić smutek’; 2. ‘weselić, rozweselać’ (SJP T.1, 333); rus. *тѣшить* 1. ‘нянчить, забавляться с ребенком’; 2. ‘баловать, холить’; 3. ‘утешать, успокаивать’; 4. ‘жалеть, беречь кого-л.’; 5. ‘лечить, исцелять’; 6. ‘доить’; 7. ‘кормить грудью’; 8. ‘мучить’ (СРНГ Т.44, 111).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. žodžiais ar veiksmais guosti, raminti, drąsinti;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/+	+/+
2. stiprinti, gaivinti;	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/+
3. teikti malonumą, pasitenkinimą, džiaugsmą, džiuginti;	+/+	+/+	-/0	0/-	0/-	+/+
4. lieti, giežti apmaudą, keršyti;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/+

Reikšmių panašumų skolinys *tiėšyti* daugiau turi su senąją rusų kalba. Skolinio konsonantizmas – priebalsis *t*, o ne *c* – taip pat rodo, kad veiksmažodis atkeliavo iš rytų slavų.

2.1.1.6. Rytų slavų *s*, *z* ir lenkų kalbos *s*’, *z*’ refleksai

Lenkų kalbos *s*’, *z*’ atliepimo lietuvių kalboje nebuvimas yra požymis skolinio kilmei iš rytų slavų nustatyti. Slavų prokalbės minkštieji *s ir *z lenkų kalboje visiškai suminkštėjo. Manoma, kad šis procesas labai ankstyvas. Nors nesutariama dėl jo tikslios chronologijos, žinoma, kad jau XV a. suminkštėję priebalsiai buvo norma (GHJP 140).

2.1.1.6.1. *Bloznytis, bloznijasi, bloznijosi*

REIKŠMĖS: ‘kompromituotis, apsijuokti, užsitraukti gėdą’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 489; b) vakarinis raštų kalbos variantas: WP 72.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 101).

Veiksmažodis *bloznytis, -ijasi, -ijosi* DP pavartotas tik kartą, esamuoju laiku. Jis atitinka J. Vujeko postilės *blaźnić się*, kuris galėtų būti skolinio šaltinis.

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **блaзнитися** ‘зв. ад *блaзнити* ашукваць, уводзіць у зман’ (ГСБМ Т.2, 49); len. **blaźnić się** 1. ‘robić z siebie błazna, ośmieszać się, być pośmiewiskiem, przedmiotem drwin’; 2. ‘łudzić się, oszukiwać samego siebie’; 3. ‘cu-dzołożyć, oddawać się nierządowi’ (Spol Т.2, 204); len. **blaźnić się** ‘łudzić się, oszukiwać samego siebie’ (SJP XVII); rus. **блaзнити** ‘соблазнять, приводит в досаду, сомнение, обманывать’ (СДЯ Т.1,1, 111); rus. **блaзнитисa** 1. ‘ошибаться, заблуждаться, обманываться’; 2. ‘блaзнитис о (ком-л., чем-л.) — сомневаться’; 3. ‘блaзнитися на (кого-л.) — прельщаться кем-л.’ (СДЯ XI–XIV Т.1, 226).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. **блaзнiтися** ‘пустувати; спокушатися’ (ЕСУМ Т.1, 204); len. **blaźnić się** 1. ‘mówić głupstwa’; 2. ‘ośmieszać, ogłupiać’ (SGP Т.2,2, 285); len. **blaźnić się** ‘postępować jak błazen’ (SJP Т.1, 172); rus. **блaзниться, блaзнiтсья** 1. ‘чудиться, мерещиться, представляться’; 2. ‘соблазняться’; 3. ‘потешать разными выходками, шутками; кривляться, паясничать’ (СРНГ Т.2, 314).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. kompromituotis, apsijuokti, užsitraukti gėdą;	+/-	+/+	-/0	0/-	0/-	-/-

Senajoje lenkų kalboje vyraujanti sangražinio veiksmazodžio *blaźnić się* reikšmė ‘kompromituotis, apsijuokti, užsitraukti gėdą; juokauti’ sutampa su skolinio *bloznytis* reikšme, todėl skolinys galėjo atkelti būtent iš jos.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: **blōznas** 1. ‘nenaudėlis, išdykėlis; juokdarys’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘neišmanėlis, kvailys’ (LKŽe); 3. ‘pasenęs, silpnas žmogus’ (LKŽe); 4. ‘baisus padaras, šmėkla’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 96; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BPI 142, BBz13.

DP pavartotas Nom. *blōznas* – taip išverstas lenkų kalbos daiktavardis *blazen*, tikslus skolinio atitikmuo.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K. Donel; R; K.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Plgn); rytų aukštaičių vilniškių (Klt, Dv), kupiškėnų (KupŽ T.1, 200).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 101).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **блaзень, блaзэнь** ‘блaзан, штукар’ (ГСБМ Т.2, 49); len. **blazen** 1. ‘kuglarz, komediant, aktor; dworski trefniś, wesolek, żartowniś’; 2. ‘obelżywie, pogardliwie: głupiec; niepoń, hultaj’; 3. ‘szalencie, wariat, obłąkany, chory umysłowo’ (Spol Т.2, 200); len. **blazen, blazno** 1. ‘trefniś’; 2. ‘głupi’ (SS Т.1, 106); len. **blazen** ‘zawodowy trefniś, żartowniś, wesolek zatrudniany na dworach królewskich i wielkopańskich, także aktor komediowy występujący w przedstawieniach’ (SJP XVII); rus. **блaзнь** ‘заблуждение, ложное представление’ (СДЯ Т.1,1, 112); rus. **блaзнь** 1. ‘соблазн, искушение’; 2. ‘чары, колдовство, наваждение’

(СРЯ XI–XVII Т.1, 233); rus. **блaзнъ, блaзнъ** 1. ‘ошибка, заблуждение’; 2. ‘соблазн, искушение, обман’ (СДЯ XI–XIV Т.1, 227).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **блáзан** ‘прастафіля; дурनावаты; жартаўнік’ (ЭСБМ Т.1, 356); ukr. **блáзень, блáзен** ‘паяц; дурень; моллокосос’ (ЕСУМ Т.1, 204); len. **blazen** 1. ‘głupiec, wariat’; 2. ‘żartowniś, figlarz’; 3. ‘ekspr. o dziecku’; 4. ‘euf. o diable’ (SGP Т.2,2, 283); len. **blazen** 1. ‘trefniś, żartowniś, krotochwilnik’; 2. ‘ten, kto blaznuje, żartuje nie w porę’; 3. ‘głupiec, człowiek bez rozsądku’; 4. ‘dzieciak, smarkacz’ (SJP Т.1, 171).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. nenaudėlis, išdykėlis; juokdarys;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/-
2. neišmanėlis, kvailys;	(+)/-	+/+	-/0	0/+	0/+	-/-
3. pasenęs, silpnas žmogus;	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
4. baisus padaras, šmėkla;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Kelios lietuvių kalboje paliudytos skolinio *blōznas* reikšmės yra randamos senojoje lenkų kalboje ir jos tarmėse, rusėnų kalboje užfiksuota tik reikšmė ‘juokdarys, išdaigininkas, linksmuolis’. Kai kurios lietuvių kalbos reikšmės, ‘pasenęs, silpnas žmogus’ ir ‘baisus padaras, šmėkla’, daugiau niekur nesutinkamos. Tiesa, pastaroji reikšmė gali būti gretinama su lenkų kalbos eufemizmu, kuris vartojamas kalbant apie velnią.

Bloznytis, -ijasi, -ijosi lietuvių kalbos tarmėse nėra užrašytas, daiktavardis *blōznas* paliudytas vakarų žemaičių, rytų ir pietų aukštaičių patarmėse. Abu žodžiai daugiau žinomi iš rašytinių lietuvių kalbos raštų.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Bloznytis</i>	lie.	<i>Blōznas</i>	lie.
1. kompromituotis, apsijuokti, užsitraukti gėdą;	+/-	1. nenaudėlis, išdykėlis; juokdarys; išdaigininkas; linksmuolis;	+/+
		2. neišmanėlis, kvailys;	(+)/-
		3. pasenęs, silpnas žmogus;	(+)/-
		4. baisus padaras, šmėkla;	+/-

Žodžio **blazniti (sę)* būta jau slavų prokalbėje. Jis paveldėtas daugelio slavų kalbų, tačiau reikšmės jose gana įvairuoja. Pavyzdžiui, bulgarų kalboje *блáзня* turi reikšmę ‘vilioti, gundyti’, slovėnų *blázniti* – ‘gėdyti; žavėti; pykdyti’ ir t. t. (ЭССЯ Т.2, 103). *Bloznytis, -jasi, -ijosi* turi tikslių reikšmių atitikimų su slavų kalbomis. Šio veiksmažodžio reikšmė galėtų būti paaiškinta ir per darybą iš daiktavardžio *blōznas*, tačiau šis

veiksmožodis priskirtinas skoliniams dėl darybos kategorijos – susiejus daiktavardį ir veiksmožodį pastarasis būtų būsenos atitikimo vedinys, tuo tarpu ši kategorija vediniams iš skolinių nebūdinga.

2.1.1.6.2. Čystyti, čystija (čyšto), čystijo (čyštė)

REIKŠMĖS: 1. ‘valyti’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘skirti nuo priemaišų, gryninti’ (LKŽe); 3. ‘kastruoti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 161, DP 598, KN M 58, ChNT 373; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 104, JEI 3; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 262, BB1Moz35, CII 296.

DP skolinių *čystyti*, *-ija (-o)*, *-ijo (-ė)* atitinka lenkų kalbos veiksmožodis *czyścić*, SD – taip pat.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 65); vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių panevėžiškių (Pšl, Jnšk), anykštėtų (Sv), vilniškių (Lz); pietų aukštaičių (Drsk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Smoczyński 2007, 87); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 116; Fraenkel 1962, 75; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *чистити* ‘чистити’ (CCM T.2, 544); len. *czyścić* 1. ‘usuwać brud, znieczyszczenie, czynniki zyteczne lub szkodliwe’; 2. ‘kastrować, wałaszyć, trzebić’; 3. ‘uwalniać od zła moralnego; rozgzeszać; oczyszczać z popełnionych win; zodośćuczynić; okupić (winę)’ (SPol T.4, 353); len. *czyścić* 1. ‘usuwać brud, zanieczyszczenia’; 2. ‘usuwać zmazę moralną’; 3. ‘usuwać domieszki’; 4. ‘kastrować, wałaszyć’ (SS T.1, 433); rus. *чистити* 1. ‘очищать’; 2. ‘восстановлять’ (СДЯ Т.3,2 1529); rus. *чистити* ‘oczyszczać (z grzechów)’ (SPra T.2, 209).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *czyścić* ‘robić czystym, oczyszczać’ (SJP T.1, 414); rus. *чистить* (ТСЖВЯ 607).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. valyti;	+/+	+/+	+/0	0/...	0/-	+/+
2. skirti nuo priemaišų, gryninti;	-/+	+/-	-/0	0/...	0/-	-/+
3. kastruoti; išdarinėti;	-/+	+/-	-/0	0/...	0/-	-/+

Dėl priesagų *-yti*, *-ija* būtina atsižvelgti ir į galimą darybą lietuvių kalboje.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *čyštas*, *-à* 1. ‘švarus, nesuterštas’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘grynas, be priemaišų’ (LKŽe); 3. ‘tuščias’ (LKŽe); 4. ‘tikras, visiškas’ (LKŽe); 5. ‘sveikas, blavius (apie galvą, protą)’ (LKŽe); 6. ‘ryškus, aiškus’ (LKŽe); 7. ‘nekaltas, doras, skaistus’ (LKŽe, Kudzinowski); 8. ‘neturtingas, vargingas’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 46, DP 136, SG2 24, KN G 243, ChNT 218, KR 13; b) rytinis raštų kalbos variantas: AK 47, SDI 18, SPI 113, JEI 24, BK 55; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 21, BB2Moz25, Q 583.

DP vartojamas būdvardis *čỹstas*, -à visais atvejais atitinka J. Vujeko postilės lenkų kalbos būdvardį *czysty*. SD *čỹstas*, -à taip pat išverčiamas iš *czysty*. SP lenkiškame tekste kaip vertimas iš lietuvių kalbos skolinio irgi aptinkamas būdvardis *czysty*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; Klvd; JV; M. Valan.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Krg, Vvr); vakarų aukštaičių kauniškių (Prn, Skr, Gs); rytų aukštaičių panevėžiškių (Rm, Ėr; Jnšk, Grž), kupiškėnų (Pl), vilniškių (Lz); pietų aukštaičių (Mrs).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Būga 1958, 344; Skardžius 1998, 116; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. **чистъ** 1. '(без домішок) чистий'; 2. '(чесно здобутий) правий, чистий'; 3. '(без лукавства) чистий, щирий, щиросердий'; 4. 'нипорочнй, чистий'; 5. 'достойний, чесний' (ССМ Т.2, 544); len. **czysty** 1. 'wolny od brudu, oczyszczony, bez plam, schludny; lśniący, błyszczący; biały'; 2. 'przezroczysty, przejrzysty; nie zmacony; klarowany, nie zamglony; niedostrzegalny, niewidoczny; jasny'; 3. 'otwarty, pusty, próżny, goły, nie zarośnięty (o przestrzeni)'; 4. 'zawierający składniki sobie tylko właściwe, bez obcych domieszek, bez skaz; niez mieszany, niezepsuty, nienaruszony, bez szwanku, zdrowy; prawdziwy, rzetelny, szczery'; 5. 'bezgrzeszny, niewinny, nieskazitelny, niepokalany moralnie; szlachetny, prawy, cnotliwy, zacny; święty'; 6. 'bez skazy rytualnej, oczyszczony, dozwolony'; 7. 'posiadający zaletę stosowną dla danego przedmiotu; dobry, piękny itd.' (SPol T.4, 344); len. **czysty** 1. 'czysty fizycznie, niebrudny'; 2. 'bez zmazy'; 3. 'bez domieszki, prawdziwy, nie fałszowany'; 4. 'nienaruszony, bezsporny'; 5. 'doskonały, wyborny'; 6. 'jasny'; 7. 'goły, szczery, nie zorośnięty drzewami lub krzewami'; 8. 'skuteczny, nie osłabiony' (SS T.1, 430); len. **czysty** 'nieporośnięty' (SJP XVII); rus. **чистый** 1. 'не загрязненный'; 2. 'чистойой'; 3. 'чистый, без примеси'; 4. 'чистый, белый'; 5. 'редкий, без зарослей'; 6. 'открытый'; 7. 'сплошной'; 8. 'свободный'; 9. 'полный, без исключения'; 10. 'ясный'; 11. 'прямой'; 12. 'очистительный'; 13. 'неоскверненный'; 14. 'правельно верующий'; 15. 'праведный'; 16. 'святой'; 17. 'совершенный'; 18. 'священный' (СДЯ Т.3,2 1532).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. **чїстий** 'не забртднений, без домішок' (ЕСУМ Т.6, 327); len. **czysty** 1. 'niebrudny'; 2. 'nieskazitelny, szlachetny, prawy, uczciwy'; 3. 'poprawny, prawidłowy' (SJP T.1, 413); rus. **чїстый** (ТСЖВЯ 607).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. švarus, nesuterštas;	+/+	+/+	+/0	0/...	0/+	+/+
2. grynas, be priemaišų;	+/+	+/-	+/0	0/...	0/+	+/+
3. tuščias;	-/+	+/-	-/0	0/...	0/-	+/-
4. tikras, visiškas;	(+)/+	+/+	-/0	0/...	0/-	+/-
5. sveikas, blaivus (apie galvą, protą);	(+)/+	-/-	-/0	0/...	0/-	-/-
6. ryškus, aiškus;	-/+	-/-	-/0	0/..	0/-	-/+
7. nekaltas, doras, skaitus;	+/-	+/-	+/0	0/...	0/-	+/+
8. neturtingas, vargingas;	-/+	-/-	-/0	0/...	0/-	-/-

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

Čỹstyti	lie.	Čỹstas, -à	lie.
1. valyti;	+/+	1. švarus, nesuterštas;	+/+
2. skirti nuo priemaišų, gryninti;	-/+	2. grynas, be priemaišų;	+/+
3. kastruoti; išdarinėti;	-/+		
		3. tuščias;	-/+
		4. tikras, visiškas;	(+)/+
		5. sveikas, blaivus (apie galvą, protą);	(+)/+
		6. ryškus, aiškus;	-/+
		7. nekaltas, doras, skaitus;	+/-
		8. neturtingas, vargingas;	-/+

Dvi *čỹstyti*, *-ija*, *-ijo* reikšmės galėtų būti paaiškintos per būdvardį. Jeigu *čỹstyti*, *-ija*, *-ijo* būtų siejamas su *čỹstas*, *-à*, veiksmazodis būtų padaromosios reikšmės (Otrębski 1965, 390). Bet slavų kalbų veiksmazodžių reikšmės byloja, kad *čỹstyti*, *-ija*, *-ijo* yra veikiausiai skolinys – jose randamos visos lietuvių kalboje vartojamos reikšmės.

2.1.1.6.3. *Droznyti, droznija, droznijo*

REIKŠMĖS: ‘erzinti’.

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 267.

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *дражнити* ‘дражниць, раздражняць’ (ГСБМ Т.9, 61); *дражнити* ‘раздражать’ (МДСУМ Т.1, 232); len. *draźnić* 1. ‘pobudzać do gniewu, droczyć się z kim, zaczepiać kogo, obrażać’; 2. ‘wabić, nęcić, kusić, zwodzić (kogo)’; 3. ‘napastować, nagabywać, niepokoić’ (SPol Т.6, 14); len. *draźnić*, *draźnić*

‘pobudzać do gniewu, rozjątrzać’ (SS T.2, 179); len. **dražnić** ‘pobudzać do gniewu’ (SJP XVII); rus. **дразнити** ‘обижать, оскорблять’ (СДЯ Т.3,2, 94); rus. **дразниту, дразниту** ‘дразнить, раздражать, сердить’ (СРЯ XI–XVII Т.4, 349); rus. **дразниту** ‘дразнить, оскорблять’ (СДЯ XI–XIV Т.3, 77).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **дражніць** ‘дражніць’ (ЭСБМ Т.1, 147); ukr. **дражніти, дразніти** ‘мжичити’ (про дощ) (ЕСУМ Т.2, 120); len. **dražnić, dražnić** ‘zaczepiać kogo, rozdrażniać, do gniewu pobudzać; pobudzać’ (SJP Т.1, 553); rus. **дразніть, дразнить** 1. ‘именовать, называть по имени, звать’; 2. ‘подражать’ (СРНГ Т.8, 170).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. erzinti; pykdyti;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-

Skolinio fonetika rodo, kad jo atitikmuo gali būti tik rytų slavų *дразниту*. Lietuvių kalbos slavizmo priebalsis z negali būti siejamas su rytų slavų veiksmazodžiu *дразниту* ar lenkų kalbos *dražnić, dražnić*.

2.1.1.6.4. *Mislyti, mīslija, mīslijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘būti kokios nuomonės, manyti’; 2. ‘mąstyti, galvoti’.

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 234.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; JD; J; KlvD.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kringiškių (Plt); pietų žemaičių varniškių (Krš, Lkv); vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių uteniškių (Ktk, Trgn), kupiškėnų (Skp, Kp), vilniškių (Tvr, Str, Dv); pietų aukštaičių (Alv).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 191; Hock); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Fraenkel 1962, 459).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **мыслити, мислити** 1. ‘думаць, мысліць, меркаваць’; 2. ‘уяўляць у мыслях, мець план, намер, думаць, меркаваць’; 3. ‘задумваць нядобрае’ (ГСБМ Т.18, 249); ukr. **мислити** 1. ‘думати, міркувати’; 2. ‘замишляти (що), мати намір (робити що проти кого)’ (ССМ Т.1, 625); len. **myślic** 1. ‘rozmyślać, deliberować, rozumować, rozpamiętywać, przywodzić sobie na myśl, na pamięć’; 2. ‘obmyślać, zamyślać, zamierzać; dbać, starać się, troszczyć się, usiłować; liczyć na kogo, na co; życzyć’ (SPol Т.15, 282); len. **myśleć, myślic** 1. ‘zastanawiać się, namyślać się nad czymś, rozważać coś, rozmyślać, rozumować, sądzić, mniemać, przypuszczać’; 2. ‘mieć zamiar, zamierzać, postanawiać, zamyślać, planować’; 3. ‘dbać, troszczyć się’ (SS Т.4, 374); rus. **мыслити** 1. ‘думать, размышлять’; 2. ‘замышлять, злоумышлять’ (СДЯ Т.2,1, 216); rus. **мыслити** 1. ‘думать, мыслить; размышлять’; 2. ‘иметь намерение, предполагать’; 3. ‘замышлять недоброе’ (СРЯ XI–XVII Т.9, 332); rus.

мыслити 1. ‘мыслить, думать, размышлять’; 2. ‘замышлять, задумывать, иметь намерение’ (СДЯ XI–XIV Т.5, 81).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **мыслиць** ‘разважаць, супастаўляючы думкі або з’явы рэчаіснасці і робячы з іх вывады’, ‘уяўляць у думках, жадаць’ (ЭСБМ Т.7, 118); ukr. **міслити** ‘постачити, спорядити’ (ЕСУМ Т.3, 466); len. **mysleć, myślić** (SGPK Т.3, 207); len. **mysleć, myślić** 1. ‘wykonywać czynność umysłową wog., przechodzić od wyobrażenia do wyobrażenia, od sądu do sądu’; 2. ‘o kim, o czym = nie zapominać, dbać, troszczyć się’; 3. ‘zamyślać, zamierzać, chcieć’; 4. ‘wytwarzać sądy, sądzić, rozumieć, mniemać’; 5. ‘komu co = chcieć czego dla kogo, życzyć komu czego’ (SJP Т.2, 1087).

Taip pat galima atkreipti dėmesį į: rus. tarm. лихо **мыслить** ‘желать кому-л. плохого, зла’.

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. būti kokios nuomonės, manyti;	(+)/+	+/+	+/0	0/+	0/-	+/-
2. mąstyti, galvoti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/-	+/-

Senuosiuose raštuose paliudyta reikšmė ‘mąstyti, galvoti’ yra užfiksuota abiejuose galimuose šaltiniuose: lenkų kalboje ir rytų slavų kalbose. *Mislyti, -ija, -ijo* taip pat paplitęs lietuvių kalbos tarmėse, ir gana plačiai. Būtina atsižvelgti į priesagas *-yti, -ija* ir galimybę, kad *mislyti, -ija, -ijo* yra vedinys.

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: *mislis, mislis, mislià* 1. ‘mąstymas, mąstymo procesas’ (LKŽe); 2. ‘mąstymo rezultatas; idėja, sumanymas’ (LKŽe, Kudzinowski); 3. ‘omenė, sąmonė’ (LKŽe); 4. ‘mišlė’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 341, KN G 156, KR 114; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 27.

DP daiktavardžiu *mislis, mislis* išverstas lenkų kalbos žodis *myśl* ir *gadka*. SD *mislis, mislis* vartojamas tris kartus kaip lenkų kalbos žodžių *duma, gadka, myśl* vertimas į lietuvių kalbą.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: RD; R; J; OZ; VoL; Bs; Sch.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Klp); pietų žemaičių raseiniškių (Rs), varniškių (Krš); vakarų aukštaičių šiauliškių (Jnš), kauniškių (Gs); rytų aukštaičių kupiškėnų (Kp), uteniškių (Ktk, Ds), vilniškių (Lz); pietų aukštaičių (Smn).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Hock); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Fraenkel 1962, 459).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **мысль, мисль** 1. ‘думка, мышленне, разум, усведамленне’; 2. ‘ідэа, роздум, разважанне’; 3. ‘нядобрая задума, злы намер’ (ГСБМ Т.18, 250); ukr. **мысль, мисль** ‘помисел, намір’ (МДСУМ Т.1, 625); len.

mysl 1. ‘umysł, pamięć, rozum; dusza, serce jako wnętrze duchowe człowieka: zespół cech charakteru ludzkiego; usposobienie, natura istoty żyjącej; samopoczucie, humor’; 2. ‘rozmyślanie, rozpamiętywanie; troska, staranie; marzenie’; 3. ‘wynik rozmyślenia, to, co zostało pomyślane, obmyślane, wymyślane; pomysł, wymysł, zamiar, postanowienie, plan; wątpliwość, pytanie, marzenie’; 4. ‘wola, chęć, upodobanie’; 5. ‘zdolność myślenia’; 6. ‘zestawienia w funkcji nazwy botanicznej’ (SPol T.15, 253); len. **mysl** 1. ‘czynność, funkcja, praca umysłu, myślenie, rozmyślanie, też sam umysł, rozum, świadomość, pamięć’; 2. ‘wynik, skutek myślenia, pogląd, przekonanie, zamysł, zamiar, chęć, pragnienie’ (SS T.4, 372); len. **mysl** 1. ‘myślenie; umysł, rozum’; 2. ‘rezultat pracy umysłu, wynik myślenia, pomysł, zamiar, wyobrażenie’ (SJP XVII); rus. **мысль** 1. ‘идея, мышление, помышление’; 2. ‘размышление’; 3. ‘намерение, умысел’; 4. ‘воображение’ (СДЯ Т.2,1, 216); rus. **мысль** 1. ‘мысль, мышление, разум; сознание’; 2. ‘дума, помысел, идея’; 3. ‘мнение о чем-л., суждение, убеждение’; 4. ‘недобрый замысел, намерение, умысел’; 5. ‘воображение’ (СРЯ XI–XVII Т.9, 334); rus. **мысль** 1. ‘разум, ум’; 2. ‘размышление, дума, мысль’; 3. ‘помысел, намерение, замысел’ (СДЯ XI–XIV Т.5, 82).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **місль** 1. ‘думка’; 2. ‘дума’ (ЭСБМ Т.7, 119); ukr. **мисль** ‘думка’ (ЕСУМ Т.3, 466); len. **mysl** (SGPK Т.3, 207); len. **mysl** 1. ‘władza duchowa a. psychiczna, dzięki której uważamy, wyobrażamy, sądzimy i wnioskujemy’; 2. ‘wola, zamysł, zamiar, chęć, intencja, smak, gust’; 3. ‘usposobienie, humor’ (SJP Т.2, 1087); rus. **мысль** ‘ум, разум’ (СРНГ Т.19, 62); rus. **мысль** ‘мысль’ (ЭССЯ Т.21, 47).

ŽODŲŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. mąstymas, mąstymo procesas;	(+)/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-
2. mąstymo rezultatas; idėja, sumanymas;	+/+	+/-	+/0	0/+	0/-	+/+
3. omenė, sąmonė;	(+)/+	+/-	+/0	0/-	0/-	+/+
4. mįslė;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Mislis, mislis atitikmenys slavų kalbose yra veldiniai iš slavų prokalbės **myslb* /**mysla* (?) / **mysl'a* (?) / **myslb* (ЭССЯ Т.21, 47). Tikslaus skolino šaltinio nustatyti neįmanoma, kaip tai paprastai būna su veldiniais. Palyginti su veiksmožodžiu, daiktavardis senuosiuose lietuvių kalbos raštuose dažnesnis – jis paliudytas ne tik viduriniame variante, bet ir rytiniame.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Mislyti</i>	lie.	<i>Mislis, mīslis</i>	lie.
1. būti kokios nuomonės, manyti;	(+)/+	1. mąstymas, mąstymo procesas;	(+)/+
2. mąstyti, galvoti;	+/+		
		2. mąstymo rezultatas; idėja, sumanymas;	+/+
		3. omenė, sąmonė;	(+)/+
		4. mīslė;	+/+

Visos veiksmažodžio *mislyti*, *-ija*, *-ijo* reikšmės yra randamos ir slavų kalbose, per daiktavardį *mislis*, *mīslis* jos taip pat galėtų būti paaiškintos. Jeigu šie du žodžiai būtų susieti, viena veiksmažodžio reikšmė būtų padaromoji, kita – būsenos ('turėti mąstymą, nuomonę'), tad viena darybos kategorija prieštarautų tokiai darybai. Tokio kamieno pamatinio žodžio *-yti*, *-ija* vedinys turėtų būti kirčiuojamas priesagoje, ko šiuo atveju nėra (Otrębski 1965, 391). Kita vertus, B. Stundžia teigia, jog tokio tipo šakninio kirčiavimo veiksmažodžiai išlaiko pamatinių vardažodžių kirčio vietą ir priegaidę (Stundžia 2009, 221). Dėl darybos kategorijos veiksmažodis vertintinas kaip skolinys.

2.1.1.6.5. *Pūstyti, pūstija, pūstijo; pūstýti, pūsto, pūstė*

REIKŠMĖS: 1. 'niekais leisti, eikvoti, švaistyti' (LKŽe); 2. 'naikinti, niokoti, gadinti' (LKŽe, Kudzinowski); 3. 'barti, gėdinti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 572, KN G 269, ChNT 129; b) vakarinis raštų kalbos variantas: Vln 5, BPI 300, BB1Moz7.

M. Daukša *pūstyti*, *-ija*, *-ijo*, *pūstýti*, *pūsto*, *pūstė* vartojo versdamas lenkų kalbos žodį *pustoszyc*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: H; R; K. Donel; N; J; M; S. Dauk; A; Bs; Tat; Sch.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Trk, Sk, Brs), kretingiškių (Dov); pietų žemaičių varniškių (Šll); vakarų aukštaičių šiauliškių (Šln), kauniškių (Alk); rytų aukštaičių panevėžikių (Pš, Lnk); pietų aukštaičių (Arm).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 242; Fraenkel 1962, 677; Hock).

SENIOSI SLAVŲ KALBOS: brus. *nyctumu* (ГСБМ Т.29, 357); ukr. *nyctumu* 'пустити, выпустити' (МДСУМ Т.2, 258); ukr. *nyctumu* 'вчинити поступок, провинитися' (ССМ Т.2, 276); len. *puścić* 1. 'ulec pod naporem'; 2. 'zginąć, przepaść'; 3. 'ruszyć do walki k komu'; 4. 'założyć się o coś, o co'; 5. 'wystrzelić'; 6. 'o płynie: wypłynąć'; 7. 'odtając' (SPoL Т.34, 510); len. *puścić* 1. 'przestać zatrzymywać, uwolnić, wypuścić na swobodę'; 2. 'puścić darmo, próżno – uwolnić od zarzutów, zobowiązań,

poręki'; 3. 'pozwolić odejść, odesłać'; 4. 'wpuścić, pozwolić wejść, wprowadzić, wpędzić'; 5. 'pozwolić coś uczynić, spowodować, że coś, jakaś czynność się dzieje'; 6. 'podać komuś do rozstrzygnięcia, osądzenia, zdać się na czyjeś świadectwo'; 7. 'ustąpić komuś czegoś, przekazać'; 8. 'zesłać, sprowadzić coś na kogoś, coś'; 9. 'wypuścić z siebie, wytworzyć, wydać'; 10. 'podać głos, przemówić'; 11. 'puścić z ręki, wyrzucić' (SS T.7, 403); len. **puścić** 1. 'pozwolić odejść, oddalić się; wypuścić z rąk, zwolnić'; 2. 'zrzec się czego na stałe a. czasowo; zapisać, wydzierzawić'; 3. 'pozwolić wejść, wpuścić'; 4. 'wysłać w jakimś kierunku, wypuścić'; 5. 'pęknać, rozerwać się'; 6. 'zamrzniętej powierzchni wody: roztopić się' (SJP XVII); rus. **поустуму** 'опустошить' (СДЯ Т.2,2, 1729); rus. **пустуму** 'опустошать' (СРЯ XI–XVII Т.21, 51); rus. **поустуму** 1. 'выпустить из рук, перестать держать'; 2. 'бросить, метнуть'; 3. 'наслать, ниспослать'; 4. 'отпустить, позволить, дать возможность уйти, отправиться куда-л'; 5. 'послать, отправить'; 6. 'пропустить (пропускать) (куда-л.), разрешить (разрешать) проход, проезд, провоз'; 7. 'допустить, позволить, разрешить'; 8. 'простить, отпустить (грехи)'; 9. 'отказаться от продолжения брака, развестись' (СДЯ XI–XIV Т.9, 300).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. **пустуму** (ЕСУМ Т.4, 639); len. **puścić** 1. 'otworzyć rękę, aby ś. wymknęło, upadło, uleciało; nie zatrzymać, nie wstrzymać, nie wściągnąć; uwolnić, poniechać'; 2. 'wypuścić, wyrzucić, rzucić, cisnąć, miotać; porzucić, opuścić'; 3. 'rozpuścić, puścić w obieg, rozpowszechnić, rozgłosić'; 4. 'spuścić, spławić; wprowadzić, przeprowadzić, wyciągnąć, wystawić wzdłuż; zwrócić, skierować, zapuścić'; 5. 'ferować, wyznaczyć mu przysięgę, zażądać od niego przysięgi' (SJP T.5, 443); rus. **пустумь** 'сильно ругать, бранить' (СРНГ Т.33, 143).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. niekais leisti, eikvoti, švaistyti;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
2. naikinti, niokoti, gadinti;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	+/-
3. barti, gėdinti;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/+

Slavų kalbose yra veiksmazodžių, kurie lietuvių kalbai būtų galėję duoti skolinį *pūstyti, -ija, -ijo*, tačiau jų reikšmių sąsaja menka. Tik senojoje rusų kalboje, rusų kalbos tarmėse yra reikšmių atitikimų. Yra galimybė, kad *pūstyti, -ija, -ijo* yra lietuvių kalbos vedinys iš būdvardžio *pūstas, -à*.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: pūstas, -à 'dykas, be nieko, tuščias' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 50, ChNT 189,16; b) vakarinis raštų kalbos variantas: VlnE 150; BB1Moz47.

DP *pūstas* randamas ten, kur J. Vujekas vartojo *pusty*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: H; R; K; K. Donel; JV; OZ; Žem; Bs.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Sk); pietų žemaičių raseiniškių (Ll), varniškių (Grdm, Krkl); vakarų aukštaičių kauniškių (Lbv); rytų aukštaičių uteniškių (Ds), vilniškių (Dv); pietų aukštaičių (Rod).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 242; Fraenkel 1962, 677; Smoczyński 2007, 492); skolinys, bet nenurodoma, iš kur (Būga, 1959, 287); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Hock).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. **поустыи** 1. 'необработанный'; 2. 'запустилый, пустий (запущенный)'; 3. 'спустошений (сплюндрованный)'; 4. 'покинутый' (ССМ Т.2, 276); len. **pusty** 1. 'nie zamieszkały, bezludny, pustynny'; 2. 'zniszczony, spustoszony'; 3. 'pozostały bez właściciela, opustoszały'; 4. 'nie mający dzieci, spadkobierców w linii prostej'; 5. 'bezdomy, bez określonej zależności feudalnej'; 6. 'pozbawiony pomocy, przez wszystkich opuszczony, zapomniany'; 7. 'swawolny, lekkomyślny, też nie poskromiony, nie ujarzmiony, dziki'; 8. 'pusta wieczerza - nocne czuwanie przy zmarłym' (SS Т.7, 398); rus. **пустый** 1. 'пустой, пустынный'; 2. 'неупотребляемый, необработываемый'; 3. 'необытаемый'; 4. 'опустошенный'; 5. 'лишенный, неимеющий'; 6. 'пустой, ничтожный'; 7. 'одинокий, покинутый'; 8. 'печальный' (СДЯ Т.2,2, 1732); rus. **пустой** 1. 'пустынный, безлюдный, необитаемый'; 2. 'опустошенный, запустевший, обезлюдивший'; 3. 'неиспользуемый, не приносящий дохода'; 4. 'покутный, оставленный без помощи, не имеющий друзей, близких'; 5. 'кого, чего лишенный, не имеющий чего-л'; 6. 'незаполненный; не имеющий содежимого'; 7. 'суетной, пуртой, неосновательный' (СРЯ XI–XVII Т.21, 53); rus. **поустыи** 1. 'пустынный, безлюдный, необитаемый'; 2. 'оставленный жителями, брошенный, покинутый; опустевший'; 3. 'лишенный (кого-л., чего-л.)'; 4. 'суетный, пустой; ничтожный' (СДЯ XI–XIV Т.9, 307).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **пусты** 1. 'нічога не ўтрымліваючы ў сабе, нічым не заняты, парожні'; 2. 'благі, кепскі, дрэнны'; 3. 'парожні; неўрадлівы, нядобраякасны; галодны; легкадумны'; 4. 'слабы'; 5. 'худы'; 6. 'неўрадлівы'; 7. 'бесталковы'; 8. 'неаплоднены' (ЭСБМ Т.10, 239); ukr. **пустий** 'порожний; марный; розбещений' (ЕСУМ Т.4, 638); len. **pusty** 1. 'opustoszały'; 2. 'próżny' (SGPK Т.4, 454); len. **pusty** 1. 'nie wypełniony niczym, próżny, czczy'; 2. 'przen. czczy, jałowy, płonny, daremny, próżny, bezcelowy'; 3. 'pełen pustoty, z pustoty pochodzący, bezmyślny, lekkomyślny, swawolny, zbytny, icietrzny, płochy, trzpiutowaty, figlarny'; 4. 'opróżniony, opustoszały, opuszczony, bezludny a. niezabudowany, pustynny'; 5. 'nie mający pana, właściciela, osierociały, loakujący' (SJP Т.5, 440); rus. **пустой** 1. 'пустой'; 2. 'с малым количеством лепестков, не махровый (о цветке)'; 3. 'неспособный производить потомство, бесплодный'; 4. 'выкидыш'; 5. 'малочисленный, малораспространенный'; 6. 'неподбитый'; 7. 'плохой, не приносящий пользы, дохода'; 8. 'малоспособный, малознающий'; 9. 'плохой, неисправный, негодный'; 10. 'сплошь состоящий из чего-л., сплошной'; 11. 'такой, который неценят, которому не придают значения' (СРНГ Т.33, 146).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. dykas, be nieko; tuščias;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Pūstyti</i>	lie.	<i>Pūstas</i>	lie.
1. niekais leisti, eikvoti, švaistyti;	(+)/+	1. dykas, be nieko; tuščias;	+/+
2. naikinti, niokoti, gadinti; sunaikinti, nunokioti;	+/+		
3. barti, gėdinti;	(+)/+		

Senuosiuose lietuvių kalbos raštuose vartojama *pūstyti, -ija, -ijo* reikšmė ‘naikinti, niokoti, gadinti’ randama tik senojoje rusų kalboje. Kitos reikšmės, paliudytos vėlesniuose lietuvių kalbos šaltiniuose, užrašytos rusų kalbos tarmėse. Jeigu *pūstyti, -ija, -ijo* būtų siejamas su būdvardžiu *pūstas*, reikšmės ‘niekais leisti, eikvoti, švaistyti’ ir ‘naikinti, niokoti, gadinti’ galima būtų paaiškinti per pamatinį žodį (‘daryti dyką, be nieko; tuščią’). Pasak J. Otrębskio, *-yti, -ija* vediniai turėtų būti faktityvai ar mutatyvai, *pūstyti, -ija, -ijo* gali būti suvokiamas kaip padaromosios reikšmės veiksmožodis. Vediniai paprastai yra kirčiuojami cirkumfleksu šaknyje, pirmajame skiemenyje (ne *-ĩ* kamieno vediniai) (Otrębski 1965, 390–391). Viena *pūstyti, -ija, -ijo* reikšmė – ‘barti, gėdinti’ – remiantis daryba liktų nepaaiškinta. Veiksmožodžio *pūstyti, -ija, -ijo* reikšmės turi daugiau bendrumų su slavų kalbų veiksmožodžiais nei su vardažodžiu *pūstas*. Senuosiuose raštuose yra paliudytas bendrašaknis neaiškios kilmės veiksmožodis *pūstāšyti, pūstāšija, pūstāšijo* (žr. 4 skyrių).

2.1.1.6.6. *Slebizavóti, slebizavója, slebizavójo (k.);
šlebizavóti, šlebizavója, šlebizavójo*

REIKŠMĖS: ‘skaityti skiemenimis, skiemenuoti; sunkiai skaityti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 430.

SD *slebizavóti, -avója, -avójo, šlebizavóti, -avója, -avójo* pateikiamas kaip vertimas iš lenkų kalbos *syllabizować*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; K.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių uteniškių (Ds, Km), panevėžiškių (Pn), kupiškėnų (KupŽ T.3, 751); pietų aukštaičių (Lš, Kpč).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos tarmių (Skardžius 1998, 200; Fraenkel 1962, 828).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *слебезувати, слєбізувати* ‘читати по складах; повільно, одноманітно читати або розповідати; пересуджувати; говорити багато,

безладно, без упину, часто про що-н. неістотне, нецікаве; говорити запобігливо, підлесливо' (ЕСУМ Т.5, 297); len. *ślebizować* 'składać głosem dźwięki w zgłoski, zgłoskować' (SJP T.6, 535).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. skaityti skiemenimis, skienuoti; sunkiai skaityti; monotoniškai kalbėti arba skaityti;	+/+	-/+	-/0	0/-	0/+	-/-

LKŽe ir P. Skardžiaus raštuose pateikiami ne skirtingi skolinio šaltiniai, o skirtingi žodžiai: LKŽe lenk. *sylabizować*, o P. Skardžiaus raštuose – *ślebizować* (Skardžius 1998, 200). Jų reikšmės nesiskiria, bet *ślebizować* fonetiškai yra artimesnis skoliniui nei *sylabizować*. Etimologiniame ukrainiečių kalbos žodyne šalia baltarusių kalbos *слябізавáць*, *слябізавáць* 'читати по складах' (ЕСУМ Т.5, 297) teigiama, kad šis veiksmažodis yra skolinys iš lenkų kalbos *ślebizować*, kurio ankstesnioji forma yra *sylabizować*, paliudyta dar 1558 m. *Slebizavóti*, *-avója*, *-avójo* į lietuvių kalbą turėtų būti atėjęs iš rytų slavų, nes lenkų kalbos *s'* turėtų būti atliepiamas kaip *ś* (plg. *śviežas*, *śliūbas* (žr. Kardelis 192)).

2.1.1.6.7. *Sviėčyti, sviėčija, sviėčio*

REIKŠMĖS: 'liudyti; skelbti, nurodyti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 86, PK 13, MP 4, KN SE 212, ChNT 157; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 135, JEII 177.

SD *sviėčiu*, *-ija*, *-ijo* vartoja prie lenkų kalbos įrašo *poświatczam*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; J; OZ; M. Valan; Š; NdŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų žemaičių varniškių (Krš); rytų aukštaičių kupiškėnų (KupŽ T.3, 940).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1959, 495; Skardžius 1998, 270; Fraenkel 1962, 953).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *сведчити, сведчыти, светчити, светчить, светчыти, светчыть, свечити* 1. 'паведамляць, пацвярджаць што-н. у якасці сведкі або дасведчанай асобы'; 2. 'заключаць у сабе якія-н. звесткі' 3. 'быць сведчаннем чаго-н.' 4. 'пацвярджаць што-н. (у заяве ці дакуменце)' 5. 'даваць паказанні (на судзе)' (ГСБМ Т.31, 83); *свядчить* (ГСБМ Т.31, 144); ukr. *свѣдчити* 'свидетельствовать, показывать' (МДСУМ Т.2, 312); len. *świadczyć, świadczyć, świaszczyć, świaczycь, świadczyć, świedszyć* 1. 'składać zeznanie w sądzie, występować w charakterze świadka'; 2. 'wspierać sprawę w sądzie czyimś zeznaniem lub jakimś stwierdzonym faktem'; 3. 'wypowiadać się, składać oświadczenie, wydawać

urzędowe orzeczenia, zaświadczenia'; 4. 'potwierdzać, głosić coś, czego się było świadkiem, o czym się dobrze wie'; 5. 'dowodzić, udowadniać'; 6. 'nakazywać, pouczając, napominać'; 7. 'upominać, ostrzegać' (SS T.9, 40).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *свѣдчыць, свѣдчыць* 'пацвярджаць правільнасць, сапраўднасць чаго-н. у якасці відавочцы, сведкі, дасведчанай асобы' (ЭСБМ Т.12, 14); ukr. *свідчити* (ЕСУМ Т.5, 194); len. *świadczyć* (SGPK Т.5, 360); len. *świadczyć, świadczyć* 1. 'zeznawać jako świadek, dawać świadectwo, zaświadczać, stawać za świadka, być świadkiem'; 2. 'znaczyć'; 3. 'ś. kim = powoływać się na czyje świadectwo, wskazywać na kogo jako na świadka, zastawiać się czyim świadectwem, świadczyć się kim'; 4. 'ś. komu co = okazywać, wyświadczać mu co, uznawać co w kim, przyznawać, zaświadczać komu o czym' (SJP Т.6, 765); rus. *свѣдчить* 'давать показания, свидетельствовать' (СРНГ Т.36, 226).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. liudyti; skelbti, nurodyti; liudyti teisme, būti liudytoju;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/+

Slavų kalbose dažniau paliudyti veiksmažodžiai su elementu *d, t: свѣдчити, свѣдчыти, свѣтчити, свѣтчить, свѣтчыти, свѣтчыть*; *świadszyć, świadczyć, świadszyć, świadczyć*. Lietuvių kalbos seniesiems raštams įprastesnė forma be šių elementų, bet apskritai dėsningai tariamas tik antrasis priebalsių samplaikų *kg, gk, td, dt, tč, dč* dėmuo (Pakerys 2003, 78). Pabrėžtina, kad ir slavų kalbose yra paliudyta veiksmažodžių be *d, t: rusėnų свечити, lenkų świadczyć*. Šiame darbe *sviēčyti, -ija, -iojo* priskiriamas rutenizmas dėl artimesnės fonetikos rytų slavų kalbų atitikmenims nei lenkų kalbos veiksmažodžiams. Lietuvių kalboje yra paliudytas ir kitos priesagos veiksmažodis *sviēčioti, sviēčioja, sviēčiojo* (žr. 2.1.1.6.8.).

2.1.1.6.8. *Sviēčioti, sviēčioja, sviēčiojo*

REIKŠMĖS: 'liudyti; skelbti, nurodyti' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 364.

DP randamas tik priešdėlinis veiksmažodis *apsviečioti, -ioja, -iojo* jį autorius pavartojo vietoj lenkų kalbos veiksmažodžio *oświadczyć*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: KŽ.

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *świadczać* 'składać zeznanie w sądzie, występować w charakterze świadka' (SS T.9, 40); rus. *освѣдчати* 'извещать, свидетельствовать' (СДЯ Т.2,1, 714).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. liudyti; skelbti, nurodyti;	+/-	+/-	-/0	0/-	0/-	±/-

Svičioti, -ioja, -iojo, kaip ir kitos priesagos variantas *svičyti, -ija, -ijo* (žr. 2.1.1.6.7.), priskirtas rutenizmas dėl fonetikos – skolinio *s* yra artimesnis rytų slavų *s* nei lenkų kalbos *s'*. Pabrėžtina, kad nesiremiam lietuvių kalbos skolinio dvibalsiu *ie*. Šis atliepimas yra dėsningas iš lenkų kalbos *ia*, rytų slavų *e* (Kardelis 2003, 81), nes dar XV a. lenkų kalboje buvo įprastos gretimybės su *a* ir *e* (iš *ě), pavyzdžiui, len. *bieda* ir len. *biada*. Teigiama, kad dar XVIII a. kai kuriuose žodžiuose vyko *e* keitimas į *a*, šis procesas vėlyvas (GHJP 83).

2.1.1.7. Sporadiniai atliepimai

Sporadiniais atliepimais vadinami kitokie nei slavų *o, *e, *b, *v, **t'*, **d'*, junginių **t'i*, **d'i* ir kitų prieš tai aptartųjų refleksų atliepimai. Jie negali būti paaiškinti slavų kalbų istoriniais procesais ar dėsningu fonetiniu pakeitimu.

2.1.1.7.1. Teriėti, teriėja, teriėjo; tērieti, tēriėja, tēriėjo

REIKŠMĖS: 1. 'niokoti, siaubti' (LKŽe); 2. 'žudyti, naikinti' (LKŽe); 3. 'kankinti, kamuoti' (LKŽe); 4. 'prarasti, netekti ko; eikvoti' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 92, PK 89, DP 583, MP 114, SG1 45, KN G 223; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 129, SPI 46, JEI 123, BK 21; c) vakarinis raštų variantas: Mž 265,

M. Daukša skolinį vartotojo vietoj lenkų kalbos veiksmoždžių *tracić, utracac, psowac*. SD *teriėti, -iója, -iėjo, tērieti, -ioja, -iojo* pateikiamas kaip vertimas į lietuvių iš lenkų *szkodowac, tracić, utracac*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; K; KB; Mair; JD; J; M; Sut; VoL; S. Dauk; M. Valan; V. Kudir; Š; NdŽ; Kos; Rtr; Pt; DS.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Lnk), kretingiškių (Bdr); vakarų aukštaičių kauniškių (Gs); rytų aukštaičių panevėžiškių (Krs, Skrb), vilniškių (Lz), kupiškėnų (KupŽ T.4, 315); pietų aukštaičių (Drsk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998; 279; Fraenkel 1962, 1081; Smoczyński 2007, 671; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: rus. *терѣти* 'терять, губить' (СДЯ Т.3,2, 259); rus. *теряти* 1. 'приводить в неустройсто; позорять, портить'; 2. 'лишаться'; 3. 'напрасно тратить, растрчивать' (СДЯ XI–XIV Т.29, 319).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *теря́ти* 'утрачати' (ЕСУМ Т.5, 560); len. *terać* 1. 'niszczyć'; 2. 'poniewierać'; 3. 'marnotrawić, niszczyć' (SGPK Т.5, 396); rus. *терять* 1. 'лишаться'; 2. 'отгонять, прогонять, избавлять от кого-л., чего-л.' (СРНГ Т.44, 87); *терять* (ТСЖВЯ 402).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. niokoti, siaubti;	+/-	-/+	-/0	0/-	0/-	+/+
2. žudyti, naikinti;	+/+	-/+	-/0	0/-	0/-	-/+
3. kankinti, kamuoti;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
4. prarasti, netekti ko; eikovoti;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/+	+/+

Remiantis priešdėlinių veiksmažodžių vediniais (žr. priedą), pavyzdžiui, *pateriōti*, aiškėja, kad galimų atitikmenų yra ir senojoje lenkų kalboje. Dėl skolinio fonetikos *teriōti*, *-iōja*, *-iōjo*, *tērioti*, *-ioja*, *-iojo* negali būti siejamas su lenkų kalboje paliudyta forma *terać* dėl priesagos *-ioti*, o ne- *oti*.

2.1.1.7.2. *Veñčiovoti, veñčiovoja, veñčiovojo; venčiovoti, venčiovója, vinčiovójo; viñčiovoti, viñčiovoja, viñčiovojo; vinčiovóti, vinčiovója, vinčiovójo*

REIKŠMĖS: 1. ‘tuokti’; 2. ‘sveikinti, pagerbti’; 3. ‘linkėti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 70; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 410; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Vln 27, BB1Moz20, Q 527.

Veiksmažodis *viñčiovoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *vinčiovóti*, *-iovója*, *-iovójo* sužinomas iš įrašo SD *vinčiovota motė* (prie *ślubny*, *ślubna zona*).

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K. Donel; N; K; KB; KŽ; J; Klvd; JV; MŽ; Sut; VoL; M. Valan; Bs; NdŽ; FrnW; K. Būg; BzF; Cp.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Sg, Klp); šiaurės žemaičių telšiškių (Akm), kretingiškių (End); pietų žemaičių varniškių (Lkv); vakarų aukštaičių kauriškių (Snt, Vl, Brt, Zt); rytų aukštaičių vilniškių (Lz), kupiškėnų (KupŽ T.4, 899), uteniškių (Ds).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 293; Fraenkel 1962, 1222); skolinys iš rytų slavų kalbų (Smoczyński 2007, 734).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *венчати* 1. ‘вянчаць, спраўляць абрад вянчання’; 2. ‘каранаваць’ (ГСБМ Т.3, 110); rus. *свѣнчатися* ‘вступить с кем-л. в брак; обвенчаться’ (СРЯ XI–XVII Т.23, 109); rus. *вѣньчавати* ‘coronare’ (СДЯ Т.1,1, 489); rus. *вѣньчати* ‘сочетать браком’ (СДЯ Т.3,2, 71); rus. *вѣнчавати* ‘несов. к венчати в знач. 1, 4 – возлагать (возложить), надевать (надеть) венок, венец; короновать, венчать на великокняжеский или царский престол’ (СРЯ XI–XVII Т.2, 77); rus. *вѣнчавати* ‘увенчивать’ (СДЯ XI–XIV Т.2, 298).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *wieñczować* ‘kogo, co = otaczać, okalać, ozdabiać wieńcem albo wieńcami; koronować’; *wieñczać* ‘odbywać formalności przed ślubem, robić zrzekowiny, zaręczać’ (SJP T.7, 582); rus. *венчать* (СРНГ Т.4, 117).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. tuokti;	+/+	-/+	+/0	0/-	0/-	+/+
2. sveikinti, pagerbti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. linkėti;	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Rasti tinkamų reikšmių slavų kalbų veiksmažodžiai lietuvių kalboje būtų gavę priešą *-oti*, o ne *-avoti*, bet reikia atsižvelgti į rytų slavų žodžių darybą. Rusėnų *венчати* iteratyvas būtų *венъчавати*, t. y. tai būtų visiškai *viñčiovoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *vinčiovóti*, *-iavója*, *-iavójo* atitikmuo. E. Fraenkelis ir P. Skardžius daro panašią išvadą, tačiau kaip pradinį veiksmažodį pateikia senosios lenkų kalbos *wieńczać* (Fraenkel 1962, 1222; Skardžius 1998, 293). Nagrinėjamuose senosios lenkų kalbos žodynuose tokio lenkų kalbos veiksmažodžio rasta nebuvo. Reikšmės 'sveikinti, pagerbti' ir 'linkėti', paliudytos vakarų aukštaičių kauniškių patarmėje, greičiausiai nulemtos kelių veiksmažodžių – len. *wińszować* 'linkėti, sveikinti' arba brus. *вінуаваыб* 'sveikinti' su *veñčiovoti*, *-iavoja*, *-avojo*, *venčiovóti*, *-iavója*, *-iavójo*, *viñčiovoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *vinčiovóti*, *-iavója*, *-iavójo*.

Lietuvių kalboje vartojami keli skolinio variantai – su *en* ir su *in*. Pastarąjį vartoja K. Sirvydas, kurio raštuose atsispindi rytų aukštaičių ypatybės, jis užrašytas ir rytų aukštaičių šnektose. Vis dėl to variantas *viñčiovoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *vinčiovóti*, *-iavója*, *-iavójo* yra paliudytas ir tarmėse, kuriose dvigarsis *en* yra išlaikomas nepakitęs. t. y. vakarų aukštaičių (LKTCh 29). Dėl šios priežasties W. Smoczyńskio paaiškinimas, kad variantai *veñčiovoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *venčiovóti*, *-iavója*, *-iavójo* ir *viñčiovoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *vinčiovóti*, *-iavója*, *-iavójo* atspindi baltarusių kalbos veiksmažodžių tarminius variantus *vjančátb* 'vainikuoti' ir *vinčácb* 'tuokti' (Smoczyński 2007, 734), atrodo tvirtas, nes lenkų kalbos veiksmažodžiai nepaaiškintų tokių variantų.

Pateikti lietuvių kalbos skoliniai *čėdyti*, *-ija*, *-ijo*, *dėkavoti*, *-avoja*, *-avojo* (*dėkavóti*, *-avója*, *-avójo*), *metavóti*, *-avójasi*, *-avójosi* (*mėtavóti*, *-avójasi*, *-avójosi*), *mūčyti*, *-ija*, *-ijo*, *pastūpyti*, *-ija*, *-ijo*, *pečėtavoti*, *-avoja*, *-avojo*, *pėtnavoti*, *-avoja*, *-avojo*, *tūžyti*, *-ija*, *-ijo* (*tūžyti*, *-ija*, *-ijo*), *žedoti*, *-oja*, *-ojo* yra neabejotini skoliniai iš rytų slavų kalbų, nes lenkų kalboje jų atitikmenys turėtų nosinius balsius, o šie slavizmuose neatsispindi. Kai kurie veiksmažodžiai – *būbnyti*, *-ija*, *-ijo*, *rėdyti*, *-o* (*-ija*, *-ia*), *-ė* (*-ijo*), *sūdyti*, *-ija* (*-ia*), *-ijo*, *triūbyti*, *-ija*, *-ijo* (*trūbyti*, *-ija*, *-ijo*) – formaliai galėtų būti lietuvių kalbos derivatai iš vardažodžių, pasiskolintų iš slavų, tačiau po analizės aiškėja, kad jie irgi vertintini kaip skoliniai.

Dalis veiksmažodžių (*māčyti*, *-ija*, *-ijo*, *čėstavoti*, *-avoja*, *-avojo* (*čėstavoti*, *-avoja*, *-avojo*), *čėstavóti*, *-avója*, *-avójo*), *dývyti*, *-ija*, *-ijo*, *droznyi*, *-ija*, *-ijo*, *krividyti*, *-ija*, *-ijo* (*krividyti*, *-ija* (*-o*), *-ijo* (*ė*), *krividyti*, *-ija*, *-ijo*), *terióti*, *-iója*, *-iójó*, *tiėšyti*, *-ija*, *-ijo* ir t. t.) priskiriami skoliniais iš rytų slavų jau remiantis kitais požymiais – redukuotųjų balsių, **tj*, **dĭ*, **t'*, **d'* ir kitais atliepimais. Kai kurie iš jų byloja apie slavų kalbose

vykusius procesus ir tai leidžia veiksmažodžius patikimai priskirti skoliniam iš rytų slavų. Skolinių *čėdyti, pečėtavoti, čėstavoti* balsis *é* rodo, kad šie veiksmažodžiai į lietuvių kalbą buvo perimti dar prieš sukietėjant slavų *č* – iki XIV a. Šitas atliepimas lietuvių kalboje yra visiškai dėsningas, kaip ir kirčiuotas *é*, atliepiamas iš slavų *‘a* po minkštųjų priebalsių, pavyzdžiui, *dėkavoti < дяковати* (Kardelis 2003, 92). Skoliniai *žedoti, -oja, -ojo* ir variantai *čėstavoti, -avoja, -avojo, čestavóti, -avója, -avójo* tuo tarpu žymi vėlesnius laikus, kai *ž, č* jau buvo sukietėję ir slavų *e* iš *a* pozicijoje po *č, ž* atliepia lietuviškieji skoliniai su *e*. Dar vienas slavų kalbos raidos procesas, atsispindintis lietuvių kalbos skolinėje *krividyti, -ija, -ijo, krividyti, -ija, -ijo* yra redukuotųjų balsių išnykimas, įvykęs dar iki XII a.

2.1.2. ŠALTINIO BUVIMO KRITERIJUS

Kita skolinių iš rytų slavų kalbų grupė nustatoma remiantis tuo, kad lenkų kalboje neaptikta veiksmažodžių, galėjusių būti skolinimosi šaltiniais, jų nerodo ir tie atvejai, kai galima sugretinti senųjų lietuvių kalbos raštų ir lenkiškųjų tekstų kalbas.

2.1.2.1. Čmutavoti, čmutavoja, čmutavojo

REIŠMĖS: ‘niekus kalbėti, juokauti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 31.

SD veiksmažodžiu *čmutavoti, -avoja, -avojo* išverstas lenkų žodis *figluię*. Šalia prirašytas ir dar vienas vertimas į lietuvių kalbą – *juokiuosi*. Taigi, galimo atitiktis lenkų kalboje SD neatskleidžia.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 117).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *чмyтовати* ‘пестити, милувати’, *чмyтувати* ‘пустувати’ (ЕСУМ Т.6, 335).

Lenkų kalbos tarmėse yra paliudytas veiksmažodis *czmucić* ‘bałamucić, durzyć, oszukiwać’ (SJP T.1, 394), rusų – *чмyтyть* ‘сплетничать, ябедничать, переносить, смущать, мутить и ссорить людей, морочить, пускать пыль, надувать’ (ТСЖВЯ 609), tačiau jie turėtų būti perimti kaip *čmutyti*.

ŽODŽIŲ REIŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reiškėmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. niekus kalbėti, juokauti;	+/-	-/-	.../0	0/...	0/+	-/-

Retas žodis, vartojamas tik SD. LKŽe prie *čmutavoti, -avoja, -avojo* pateikiamas baltarusių kalbos veiksmažodis *чмyтyць*. Kai kurių nagrinėjamų slavų kalbų žodynų tomų trūksta iki šiol, todėl rytų slavų duomenys dar gali pasipildyti.

2.1.2.2. *Davadžióti, davadžiója, davadžiójo*

REIKŠMĖS: 'išaiškinti, įrodyti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 203.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: D. Pošk; Bs; Tat.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų aukštaičių (Pns).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *доводжати* 'приводить доказательства' (МДСУМ Т.1, 214).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. išaiškinti, įrodyti;	+/+	-/-	+/0	0/-	0/-	-/-

Lietuvių kalboje yra paliudytas daiktavardis *davādas, dāvadas* 'dokumentas, raštas, žinia; tvarka, eilė', bet *davadžióti, -iója, -iójo* su juo sieti vargu ar verta dėl reikšmės ir elemento ž, kuris būtų paaiškintas, jeigu pamatinis žodis būtų veiksmažodis, plg. *bradžióti : bristi* SD ('ne kartą bristi'); *ėdžióti, ėdžioti : ėsti* DP ('ne kartą ėsti'). Tuo tarpu tikslus *davadžióti, -iója, -iójo* atitikmuo rastas rusėnų kalboje.

2.1.2.3. *Gavėti, gāvi (gāvia, gavėja), gavėjo*

REIKŠMĖS: 'pasninkauti, susilaikyti nuo mėsiško ir pieniško valgio, pasilinksminimų' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 108.

Visais *gavėti, -i (-ia, -ėja), -ėjo* pavartojimo atvejais M. Daukša taip išvertė lenkų kalbos veiksmažodį *pościć*. Slavų prokalbėje būta veiksmažodžio *gověti, kuris yra paveldėtas kai kurių slavų kalbų (pvz., bulgarų, serbų-kroatų, čekų ir t. t.) (ЭССЯ Т.7, 72), tačiau tarp jų nėra lenkų kalbos. Taigi, kaip ir rodo M. Daukšos pasirinkimas, lenkų kalboje yra tokios pat reikšmės kaip ir *gavėti, -i (-ia, -ėja), -ėjo* veiksmažodis, tačiau jis negalėjo būti morfologiniu atitikmeniu.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: M. Valan; J.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ102); vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių vilniškių (Lz), kupiškėnų (KupŽ 1, 626).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1958, 346; Skardžius 1998, 133; Fraenkel 1962, 142; Smoczyński 2007, 164).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *говѣти* 'пасціць' (ГСБМ Т.7, 17); rus. *говѣти* 1. 'благоговеть'; 2. 'воздерживаться'; 3. 'поститься' (СДЯ Т.1,1, 221); rus. *говѣти* 1. 'отдавать предпочтение кому-л., чему-л.; отновиться с почтением, уважением к кому-л.'; 2. 'соблюдать предписания религии'; 3. 'воздерживаться'; 4. 'поститься' (СРЯ XI–XVII Т.4, 52); rus. *говѣти* 1. 'почитать кого-л., что-л., поклоняться

кому-л., чему-л.‘; 2. ‘пробывать в скудости’; 3. ‘снабжать кого-л. чем-л.’ (СДЯ XI–XIV Т.2, 344).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *говіти* (ЕСУМ Т.1, 541); rus. *говѣтъ* 1. ‘долго где-либо находиться’; 2. ‘долго не находить применения’ (СРНГ Т.6, 254).

ŽODŲIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. pasninkauti, susilaikyti nuo mėsiško ir pieniško valgio, pasilinksminimų; susilaikyti;	+/-	-/-	+/0	0/-	0/+	+/-

Vienintelė galima *gavėti*, *-i* (*-ia*, *-ėja*), *-ėjo* kilmė yra iš rytų slavų kalbų. Jose rasta veiksmažodžių, formaliai atitinkančių lietuvių kalbos skolinį. Lyginamų veiksmažodžių reikšmės taip pat patvirtina tokią *gavėti*, *-i* (*-ia*, *-ėja*), *-ėjo* kilmę.

2.1.2.4. *Pamiėlyti, pamiėlija, pamiėlijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘nudažyti mielu, pabaltinti’; 2. ‘nutinkuoti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 130.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: Bs.

LKŽe nurodytas ir nepriešdėlinis veiksmažodis *míelyti*, *-ija*, *-ijo* 1. ‘nudažyti mielu, pabaltinti’; 2. ‘nutinkuoti’ (LKŽe), tačiau nepateikiamas jo šaltinis. Tuo tarpu SD ir J. Basanavičiaus raštuose vartojamas priešdėlinis veiksmažodis, toks jis ir nagrinėjamas.

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: rus. *помѣлѣти* ‘выбелить, покрасить’ (СРЯ XI–XVII Т.17, 8).

ŽODŲIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. nudažyti mielu, pabaltinti;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	+/-
2. nutinkuoti;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Baltarusių kalbos tarmėse aptiktas nepriešdėlinis veiksmažodis turi visiškai kitokią reikšmę, nei lietuvių kalbos skolinys: *мѣліць* ‘малоць’ (ЭСБМ Т.7, 11). Remiantis etimologiniu slavų kalbų žodynu, slavų kalbose giminingi baltarusių kalbos veiksmažodžiui žodžiai irgi turi reikšmes ‘malti, smulkinti’ (ЭССЯ Т.18, 161). Tuo tarpu senojoje rusų kalboje yra paliudytas veiksmažodis, galėjęs būti *pamiėlyti*, *-ija*, *-ijo* šaltiniu (su dėsnigu atliepimu slavų *ъ* > lie. *ie*), bet antroji reikšmė ‘nutinkuoti’ liktų nepaaiškinta. Kita vertus, plonas tinko sluoksnius taip pat yra dažomas, todėl pirmoji ir antroji reikšmės yra susijusios. Dėl priesagos *-yti* šis veiksmažodis gali būti nagrinėjamas ir kaip lietuvių kalbos vedinys iš *miėlas* su dviem darybos žingsniais – priesagomis ir priešdėliu.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *miėlas* 1. ‘gipsas, klintas’; 2. ‘kreida’; 3. ‘kalkėš’; 4. ‘molis’ (LKŽė).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 109, ChNT 27; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 189.

SD daiktavardis *miėlas* vartojamas keliskart – prie lenkų kalbos įrašo *gips, kreta* (*kreida/mielas*), *wapiennia* (*mielo pečius*), *wapno*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; J; J. Jabl.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Rt); pietų žemaičių varniškių (Kv); pietų aukštaičių (Mrk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Fraenkel 1962, 448).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *мель* ‘мел, крэйда’ (ГСБМ Т.17, 318); *miat* 1. ‘mąka drobno zmielona’; 2. ‘biała masa, znajdujaca się w ziarnach’ (SPol T.13, 333); *miat* ‘drobno roztarta, zmielona substancja’ (SS T. 4, 191); rus. *мель* ‘calx’ (СДЯ Т.2,1, 240); rus. *мелъ* 1. ‘мел, белый известняк’; 2. ‘об измельченной массе (прах, пыль, песок)’ (СРЯ XI–XVII Т.9, 77).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *мел* ‘мяккі белы вапняк, які ўжываецца для пабелкі, чысткі, пісання’, слаўг. *мела* ‘тс’, *мел* ‘гліна’ (ЭСБМ Т.7, 10); len. *miat, miel* ‘мел; мелочь; мель’ (ЭССЯ Т.18, 162); rus. *мел* ‘мягкий, мучнистый известняк, водная углекислая известь, белая краска; дрожжи; у ловчих птиц болезнь’ (ЭССЯ Т.18, 162).

ŽODŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. gipsas, klintas;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
2. kreida;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/-	+/-
3. kalkės;	+/+	-/-	-/0	0/+	0/-	+/+
4. molis;	+/-	-/-	-/0	0/+	0/-	-/-

Kai kurios lietuvių kalbos daiktavardžio reikšmės nėra paliudytos slavų kalbose, tačiau jos gali būti paaiškintos kaip atsiradusios dėl minėtų medžiagų panašumo.

ŽODŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Pamėlyti</i>	lie.	<i>Miėlas</i>	lie.
1. nudažyti mielu, pabaltinti;	+/-		
2. nutinkuoti;	+/-		
		1. gipsas, klintas;	+/+
		2. kreida;	+/-
		3. kalkės;	+/+
		4. molis;	+/-

Remtis veiksmažodžio ir daiktavardžio reikšmėmis gana sudėtinga, nes baltinti galima tiek kreida, tiek kalkėmis, o tinkas, kuris spėjamas iš reikšmės ‘nutinkuoti’, yra įvairių medžiagų mišinys (pvz., molio tinkas). Iš esmės visos daiktavardžio *miėlas* reikšmės gali būti siejamos su *pamiėlyti, -ija, -ijo*. K. Būga pateikia argumentų, kodėl *miėlas* apskritai turėtų būti laikomas savakilmiu žodžiu (Būga 1958, 345), bet šiame darbe nesiimama spręsti tokių ginčytinų vardažodžių kilmės klausimų. Taigi, jeigu veiksmažodis ir daiktavardis siejami, vedinys turėtų instrumentinę reikšmę. Tokia reikšmė, anot B. Stundžios, *-yti, -ija* šakninio kirčiavimo vediniams būdinga. Bet tokia daryba nėra galima dėl kirčiavimo, nes *pamiėlyti, -ija, -ijo* kirčiuojamas akūtu, o šakninio kirčiavimo *-yti* vediniai išlaiko ne tik pamatinio žodžio kirčiavimo vietą, bet ir priegaidę (Stundžia 2009, 221).

2.1.2.5. Šūtyti, šūtija, šūtijo

REIKŠMĖS: ‘juokauti, išdaigauti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 102; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 211; c) vakarinis raštų kalbos variantas: WP 249, Q 313.

DP *šūtyti, -ija, -ijo* vartojamas vietoj lenkų kalbos veiksmažodžio *blaznować*. SD skolinys vartojamas prie lenkų kalbos įrašų *zartuję* ir *kugluję*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K. Donel; N; K; KB; J; OZ; MŽ; Sut; Sch; NdŽ; Kos; FrnW.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: rytų aukštaičių vilniškių (Lz).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 277; Fraenkel 1962, 1037; Hock).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *шўмуму* ‘базікати; жартувати’ (ЕСУМ Т.6, 460); rus. *шутіть* (ТСЖБЯ 649).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. juokauti, išdaigauti;	+/+	-/-	.../0	0/...	0/+	-/+

Veiksmažodis *šūtyti, -ija, -ijo* dėl priesagų *-yti, -ija* gali būti nagrinėjamas kaip galimas lietuvių kalbos vedinys.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *šūtas, šūtias, šūtas* 1. ‘juokdarys, išdaigininkas’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘juokai, patyčia’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 167; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 31; c) vakarinis raštų kalbos variantas: WP 144, Q 393.

DP skolinys *šūtas, šūtias, šūtas* vartojamas vietoj J. Vujeko postilės daiktavardžio *blazen*. SD skolinys pateikiamas kaip vertimas į lietuvių kalbą iš lenkų *kuglarz* ir *natręť*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; K; KB; M; OZ; Sut; Kos; Rtr; FrnW.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 276; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: rus. *шутъ* ‘осмеянный’ (СДЯ Т.3,2, 1601).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *шум* ‘глум, глузування; блазень’ (ЕСУМ Т.6, 460); len. *szut* ‘lina do przytrzymywania dolnego zewnętrznego rogu żagla w pewnym kierunku do wiatru’ (SJP Т.6, 689); rus. *шум* (ТСЖВЯ 649).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. juokdarys, išdaigininkas;	+/-	-/-	.../0	0/...	0/+	-/+
2. juokai, patyčia;	(+)/-	-/-	.../0	0/...	0/+	-/-

Veiksmažodis *šūtyti, -ija, -ijo* užrašytas viduriniame ir rytiniame raštų variantuose, tuo tarpu *šūtas, šūtas, šūtas* – ir vakariniame.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Šūtyti</i>	lie.	<i>Šūtas, šūtas, šūtas</i>	lie.
1. juokauti, išdaigauti;	+/+	1. juokdarys, išdaigininkas;	+/-
		2. juokai, patyčia;	(+)/-

Šūtyti, -ija, -ijo galėtų būti įvertintas kaip lietuvių kalbos vedinys iš *šūtas, šūtas, šūtas* dėl kirčiavimo. Anot J. Otrębskio, *-yti, -ija* vediniai turi cirkumfleksą šaknyje, paprastai pirmajame skiemenyje (jeigu pamatinis žodis ne *-i-* kamieno) net ir tada, jei pamatinis žodis turi akūtinį kirtį (Otrębski 1965, 390–391). Tačiau šitų žodžių neleidžia sugretinti darybos kategorija. *-yti, -ija* vediniai gali būti faktityvai arba mutatyvai, o *šūtyti, -ija, -ijo* gali būti suvoktas tik kaip būsenos atitikimo veiksmažodis.

Penki skoliniai, *čmutavoti, -avoja, -avojo, davadžióti, -iója, -iójo, gavéti, -i (-ia, -éja), -éjo, pamíelyti, -ija, -ijo, šūtyti, -ija, -ijo* priskirti skoliniais iš rytų slavų, nes nei senojoje lenkų kalboje, nei lenkų kalbos tarmėse nerasta galimų atitikmenų. *Pamíelyti, -ija, -ijo* ir *šūtyti, -ija, -ijo* dėl priesagos *-yti* buvo suvokti kaip galimi lietuvių kalbos vediniai, bet po analizės priskirti skoliniais. Ši grupė skolinių, palyginti su prieš tai aptartaisiais skoliniais iš rytų slavų dėl garsų atitikimų, nėra gausi.

2.1.3. IŠORINĖS TIPOLOGIJOS KRITERIJUS

Kai galimas skolinio atitikmuo aptiktas lenkų ir rytų slavų kalboje, o jo fonologija, reikšmės, paplitimas senuosiuose raštuose neleidžia atskirti skolinio kalbos donorės, galima remtis dar vienu aspektu – tipologiniu, lyginant latvių kalbos slavizmus su nagrinėjama lietuvių kalbos skoliniais. Lietuvių kalbos padėtis buvo kiek kitokia nei

latvių: pastaroji pirmiausiai buvo veikama vokiečių, senosios rusų kalbos. Latviai gana anksti užmezgė santykius su rytų slavais (Kabelka 1997, 18; ЯНКОВЯК 2014, 12–13), o XVI a. didelė dalis latvių žemių įėjo į LKD sudėtį, kas lėmė, kad latvių kalboje atsirado ir polonizmų (Koškina 2003, 79). Pastaroji grupė nėra gausi, ji įvardijama kaip vėlesnių laikų istorinių procesų rezultatas. Daugiausia skolinių, kaip minėta, šioje latvių kalboje yra atėję iš vokiečių ir senosios rusų kalbos, be to, pastaroji kalba kai kuriais atvejais buvo tarpininkė germanizmomams latvių kalboje (Кошкин 2014, 3). Jeigu lietuvių kalbos skolinys neturi bruožų, leidžiančių diferencijuoti jo kilmę, tikslinga remtis latvių kalba, t. y. jeigu tapatus skolinys latvių kalboje yra slavizmas iš rytų slavų, galima spėti, kad atitinkamas skolinys lietuvių kalboje taip pat yra skolinys iš rytų slavų.

Siekiant nustatyti tokio metodo patikimumą, šiame darbe aprašyti lietuvių kalbos skoliniai, kurių kilmė nekelia abejonių, buvo gretinami su latvių kalbos duomenimis. Latvių kalbos slavizmai laikomi tapatūs lietuvių kalbos skoliniams, kai jie visais kriterijais atitinka vienas kitą: fonologiniu, morfologiniu, reikšmių atžvilgiu. Pavyzdžiui, lat. *mērīt* ‘matuoti’ (Karulis T.1, 582), kurio reikšmės sutampa su lietuvių kalbos skoliniais *míeryti* 1. ‘matuoti’; 2. ‘taikyti’, negali būti vertinamas kaip tapatus veiksmožodis dėl fonetikos. Kiti pavyzdžiai – lat. *vēlēt* ‘geisti, norėti’ (Karulis T.2, 503) (plg. lie. *vėlyti* 1. ‘norėti, pageidauti, geisti’; 2. ‘linkėti, reikšti norą, kad kam kas atsitiktų’; 3. ‘leisti, nedrausti’; 4. ‘mieliau, labiau norėti, teikti pirmumą’; 5. ‘patarti, rekomenduoti’; 6. ‘liepti, įsakyti’), lat. *balamūtēt* ‘klaidinti’ (Karulis T.1, 98) (plg. lie. *balamūtyti* 1. ‘klaidinti, daryti neaiškų’; 2. ‘plepėti’; 3. ‘gaišti, tinginiauti, kvailioti, ką nors netinkamai daryti’; 4. ‘kokuoti, vilioti, suvedžioti’), lat. *slavēt* ‘šlovinti’ (Karulis T.2, 219) (plg. *slovyti* 1. ‘garsinti, garbinti’; 2. ‘laiminti’) ir t. t. – nenagrinėtini dėl priesagų neatitikimo.

Tuo tarpu visiškai tapatūs skoliniai yra lie. *gavėti* ‘pasninkauti, susilaikyti nuo mėsos ir pieniško valgio, pasilinksminimų’ ir lat. *gavēt* ‘pasninkauti’ (Karulis T.1, 297), lie. *trōpyti* 1. ‘kliudyti, užgauti, pataikyti’; 2. ‘gerai, tinkamai, norimai, laiku ką padaryti; pataikyti’; 3. ‘įtikti’; 4. ‘gauti tinkamą’; 5. ‘užėti, užtikti’; 6. ‘atsitikti, pasitaikyti’; 7. ‘atsirasti, būti atvejui, progai’; 8. ‘atsitiktinai, netikėtai atsirasti’; 9. ‘būti linkusiam, mėgti’; 10. ‘atitikti’; 11. ‘tekti, atsitikti, pasitaikyti’ ir lat. *trāpīt* ‘atsitikti, pasitaikyti’ (Karulis T.2, 421). Abu šie latvių kalbos veiksmožodžiai latvių yra įvardijami kaip skoliniai iš senosios rusų kalbos, lietuviškieji atitikmenys šiame darbe po analizės – taip pat. Lie. *gavėti* priskirtas neabejotinai rutenizmas, nes lenkų kalboje neaptikta galimo atitikmens, o *trōpyti* laikomas tikėtiniu rutenizmu dėl didesnio reikšmių sutapimo su rytų slavų kalbų veiksmožodžių reikšmėmis. Nors šiame darbe vardažodžiai atskirai nenagrinėjami, su jais ir jų kilme susiduriama aptariant hibridus (žr. 6 skyrių), ir tais atvejais, kai įmanoma sugretinti latvių kalbos skolintus vardažodžius su lietuvių, latvių kalba patvirtina duomenis: lietuvių kalbos skoliniai, laikomi rutenizmais dėl savo fonologijos, latvių kalboje taip pat įvardijami kaip skoliniai iš rytų slavų. Remiantis šiais faktais skoliniai iš rytų slavų buvo priskirti dar 3 lietuvių kalbos slavizmai, kurių kilmė po analizės iš pradžių buvo neaiški. Jie latvių kalboje turi absoliučius atitikmenis, į šią kalbą atėjusius iš senosios rusų kalbos.

2.1.3.1. *Bązytis, bązijasi, bązijosi*

REIKŠMĖS: ‘šauktis Dievo, prisiekinėti, dievagotis (ppr. mušantis į krūtinę)’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 63; b) vakarinis raštų variantas: BB3Moz5.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių uteniškių (Užp), vilniškių (Dv).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Hock); skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 98; Fraenkel 1962, 37).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *божитися* ‘бажыцца’ (ГСБМ Т.2, 116); len. *bożyć się* ‘świadczyć się Bogiem, prosić w imię Boże’ (SPol T.2, 376); len. *bożyć się* 1. ‘okazywać pokorę, uległość wobec kogoś’; 2. ‘zaklinać się’ (SJP XVII); rus. *божитися* ‘быть боготворимым’ (СДЯ Т.1,1, 141); rus. *божитися* 1. ‘обогаются, обожествляются’; 2. ‘клясться именем бога’ (СРЯ XI–XVII Т.1, 274); rus. *божитися* ‘приближаться к богу, преисполняться божественной благодати’ (СДЯ XI–XIV Т.1, 279).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *bożyć się* ‘zaklinać się, przysięgać’ (SGP T.2,3, 412); len. *bożyć się* 1. ‘stawać się boskim’; 2. ‘świadczyć się Bogiem, wzywać imienia boskiego, przysięgać Bogu’; 3. ‘oddawać cześć Bogu, korzyć się przed Bogiem’; 4. ‘upokarzać się jak przed Bogiem’ (SJP T.2, 376); rus. *божить* 1. ‘сильно желать, хотеть’; 2. ‘просить у бога’ (СРНГ Т.3, 64).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. šauktis Dievo, prisiekinėti, dievagotis;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/-

Slavų kalbose atitikmenys yra veldiniai iš slavų prokalbės **božiti (se)* (ЭССЯ Т.1, 173). Latvių kalboje *bažīties* įvardijamas kaip skolinys iš senosios rusų kalbos (Karulis Т.1, 116).

2.1.3.2. *Dūmóti, dūmója, dūmójo; dūmoti, dūmoja, dūmojo*

REIKŠMĖS: 1. ‘galvoti, mąstyti’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘stengtis’ (Kudzinowski); 3. ‘rūpintis’ (Kudzinowski); 4. ‘apgalvoti’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 122, PK 57, DP 95, SG1 3, KN M 31, ChNT 244, KR 103; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 84, SPI 120, JEI 113; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 494, BB1Moz50, Q 539.

Gana dažnas veiksmazodis DP, vartojamas apie 70 kartų. Paprastai jį J. Vujeko postilėje atitinka veiksmazodis *mysleć*, retais atvejais – priešdėliniai veiksmazodžiai (pvz., DP 356,11 atitinkmuo J. Vujeko postilėje *pomyśleć*). SD pateikiama, kad *myslic*

lietuviškai yra *dūmóti, -ója, -ójo, dūmoti, -oja, -ojo*. Šių autorių darbuose aptinkamas lenkų kalbos veiksmožodis *myślic* galėjo duoti pradžią kitam lietuvių kalboje vartojamam skoliniui *mislyti, -ija, -ijo*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: H; R; K. Donel; J; KlpD.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 84); vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių vilniškių (Lz), kupiškėnų (KupŽ T.1. 470); pietų aukštaičių (Šlčn, Vvs, Arm).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 125; Hock); skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1959, 364).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *думати* 1. ‘думаць, меркаваць’; 2. ‘задумваць, планаваць’; 3. ‘раіцца’ (ГСБМ Т.9, 101); len. *dumać* 1. ‘myśleć, rozmyślać, sądzić, mniemać, utrzymywać; twierdzić; zamyślać, zamierzać’; 2. ‘wymyślać, knować’; 3. ‘zamyślać się, zastanawiać się; zwlekać (co)’ (SPol T.6, 174); len. *dumać* ‘myśleć, rozmyślać’ (SS T.2, 220); rus. *доумати* 1. ‘рассуждать, совещаться’; 2. ‘мыслить’; 3. ‘замышлять’ (СДЯ Т.1,1, 743); rus. *думати* 1. ‘совещаться, советоваться, совместно обсуждать что-л.’; 2. ‘советовать’; 3. ‘замышлять что-л., иметь намерение что-л. сделать’; 4. ‘думать, обдумывать, размышлять’; 5. ‘считать, полагать’ (СРЯ XI–XVII Т.4, 374); rus. *доумати* 1. ‘размышлять, думать, принимать решение’; 2. ‘доумати на (кого-л.) – замышлять что-л. против кого-л.’; 3. ‘соч. с инф. намереваться что-л. сделать’ (СДЯ XI–XIV Т.3, 99).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *дўмаць* (ЭСБМ Т.3, 163); ukr. *думати* ‘варатися, сумніватися’ (ЕСУМ Т.2, 144); len. *dumać* 1. ‘snuć tęksne myśli, przemyśliwać, myśleć’; 2. ‘obmyślać, w myśli układać’; 3. ‘тęsknić do czego’ (SJP T.1, 583); rus. *думать* ‘дуть, задувать, вздувать’ (СРНГ Т.8, 255).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. galvoti, mąstyti; svarstyti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/-	+/-
2. stengtis;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. rūpintis;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
4. apgalvoti; planuoti; planuoti ką nors blogo;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/-	+/-

Dūmóti, -ója, -ójo, dūmoti, -oja, -ojo gali būti laikomas skoliniu arba vediniu iš daiktavardžio.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *dūmà* 1. ‘mintis, manymas, mąstymas, galvojimas’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘pasitarimas, patarimas’ (LKŽe, Kudzinowski); 3. ‘nuomonė, pažiūra’ (Kudzinowski); 4. ‘protas’ (Kudzinowski); 5. ‘galvojimas apie Dievą’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 166, PK 37, DP 432, SG1 92, KN M 28, ChNT 201, PP 35, KR 116; b) rytinis raštų kalbos variantas: SPI 6, JEI 15; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 338, Q 144.

Skolinys *dūmà* DP vartojamas daugiau nei 100 kartų, dažniausiai taip autorius išvertė lenkų kalbos daiktavardį *myśl*. Keliskart taip išverstas daiktavardis *mniemanie* (pvz., DP 212,11) ir *myślenie* (pvz., DP 471,18). SP lenkiškame tekste vietoj *dūmà* vartojamas *myśl*. Lenkų kalbos daiktavardžio, kuris galėtų būti skolinio šaltinis, nei M. Daukšos, nei K. Sirvydo raštuose nepaliudyta.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: H; R; N; K; J; JD; S. Dauk; RD; KrvP; KlPd.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Dov); rytų aukštaičių kupiškėnų (Kp).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 125; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *дума* 1. ‘думка, задума, намер’; 2. ‘думка, погляд, меркованне’; 3. ‘згода, аднадумства’; 4. ‘нарада’; 5. ‘дарадчы орган пры правіцелю’ (ГСБМ Т.9, 100); len. *duma* 1. ‘myśl, omysł, mniemanie’; 2. ‘zarozumiałość, pewność siebie, pycha’; 3. ‘pieśń, utwór literacki’ (SPol T.6, 172); len. *duma* ‘wysokie mniemanie o sobie, pycha’ (SJP XVII); rus. *доума* 1. ‘совет, совещание’; 2. ‘мысль, намерение’; 3. ‘единомышленники’ (СДЯ Т.1,1, 742); rus. *дума* 1. ‘совет, совещание’; 2. ‘совет из высших государственных чинов при князе, царе’; 3. ‘совет, наставление’; 4. ‘ум, мыслительные способности’; 5. ‘мысль, намерение, мнение’; 6. ‘группа людей, совместно принявших какое-л. решение; единомышленники’ (СРЯ XI–XVII Т.4, 373); rus. *доума* 1. ‘мысль, замысел, намерение’; 2. ‘совет, наставление’; 3. ‘совещание, совместное обсуждение, совет’ (СДЯ XI–XIV Т.3, 98).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *дўма* ‘дума, думка’ (ЭСБМ Т.3, 163); ukr. *дўма* ‘роздум, гадка; народна ліроепічна пісня; орган управління у царській Росії’ (ЕСУМ Т.2, 144); len. *duma* 1. ‘dumanie, rozmyślanie, marzenie’; 2. ‘urojenie, mrzonka, domysł’; 3. ‘pycha’ (SJP T.1, 582); rus. *дум* ‘дума, размышление’ (СРНГ Т.8, 255).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. mintis, manymas, mąstymas, galvojimas;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+
2. pasitarimas, patarimas;	+/-	-/-	+/0	0/-	0/-	+/-
3. nuomonė, pažiūra;	+/-	+/-	+/0	0/-	0/-	+/-
4. protas;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	+/-
5. galvojimas apie Dievą;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

M. Daukša versdamas savo raštus *dūmà* vartojo vietoje daiktavardžio *myśl*, o ne *duma*. Didesnė tikimybė, kad skolinys *dūmà* atkeliavo iš senosios rusų kalbos dėl didesnio reikšmių sutapimo.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Dūmóti, dūmóti</i>	lie.	<i>Dūmà</i>	lie.
1. galvoti, mąstyti; svarstyti;	+/+	1. mintis, manymas, mąstymas, galvojimas;	+/+
2. stengtis;	+/-		
3. rūpintis;	+/-		
4. apgalvoti; planuoti; planuoti ką nors blogo;	+/-		
		2. pasitarimas, patarimas;	+/-
		3. nuomonė, pažiūra;	+/-
		4. protas;	+/-
		5. galvojimas apie Dievą;	+/-

Nors priesagos *-oti* veiksmažodžiai iš *-ā-* kamieno daiktavardžių yra daromi, *dūmóti, -ója, -ójo, dūmóti, -oja, -ojo* vertintinas kaip skolinys. Jo reikšmės labiau pagrindžiamos slavų kalbų veiksmažodžiais nei daiktavardžiu *dūmà*. Su šiuo daiktavardžiu gali būti susieta tik viena reikšmė – ‘galvoti, mąstyti; svarstyti’. Skolinį *dūmóti, -ója, -ójo, dūmóti, -oja, -ojo* tikslinga priskirti skoliniams iš rytų slavų, nes latvių kalbos veiksmažodis *duomāt* yra laikomas skoliniu iš senosios rusų kalbos (Karulis T.1, 223).

2.1.3.3. *Zvānyti, zvānija, zvānijo; dzvānyti, dzvānija, dzvānijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘skambinti (ppr. varpais)’; 2. ‘duoti signalą, pranešti (varpu, skambučiu ar kt.)’; 3. ‘kviesti, vadinti’; 4. ‘skambėti’; 5. ‘savaip skaudėti, gelti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: MP 123; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 30; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Q 320.

SD *zvāniju* yra vertimas iš lenkų kalbos *dzwońię*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: ŽCh; R; N; K; KB; JD; J; M; MŽ; Sut; Sln; M. Valan; NdŽ; Cp; Rtr; Kos; NS; VoL.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Mžk, Trk, Šts, Tl), kretingiškių (Plt, End, Dov); pietų žemaičių raseiniškių (Ldv); vakarų aukštaičių šiauliškių (Šl, Jnš, Žg), kauniškių (Vv, Vlkv, Graž, Skr); rytų aukštaičių panevėžiškių (Brž), uteniškių (Trgn, Ant, Ds, Rk), vilniškių (Kzt), kupiškėnų (Svn); pietų aukštaičių (Alv, Mrk, Pns).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Smoczyński 2007, 769); skolinys iš lenkų kalbos (Fraenkel 1962, 1282); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 304).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *дзвонити, звонити* ‘удараць у звон, апавяшчаючы аб чым-н.’ (ГСБМ Т.8, 78); ukr. *звонити* ‘звонить’ (МДСУМ Т.1, 308); len. *dzwońić, zwonić* 1. ‘wydawać dźwięk’; 2. ‘bić w dzwon’ (SS T.2, 343); len. *dzwońić* 1. ‘bić w dzwon, poruszać dzwonem lub dzwonkiem celem wywołania dźwięku, wzy-

wać za pomocą bicia w dzwon, sygnalizować dzwonkiem'; 2. 'grać na cymbalach i na innym instrumencie idiofonicznym'; 3. 'wydawać dźwięki, dźwięczeć, brzmieć' (SPol T.6, 509); rus. **звонити** 1. 'бить в колокол'; 2. 'издавать звук, петь' (СДЯ Т.1,2, 964); rus. **звонити** 1. 'бить, ударять в колокол'; 2. 'издавать звон, отбивать время'; 3. 'бренчать, звенеть чем-л., ударять во что-л. звонкое'; 4. 'перен. Звонко петь (о птицах)' (СРЯ XI–XVII Т.5, 357); rus. **звонити** 'звонить, ударять в колокол' (СДЯ XI–XIV Т.3, 360).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. **zwonić** 'dzwonić' (SGPK T.6, 424); len. **zwonić** 'dzwonić' (SJP T.8, 661); rus. **звонить** 1. 'у хлыстов – собирать единоверцев на радение'; 2. 'лаять'; 3. 'в колокола звонить' (СРНГ Т.11, 222).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. skambinti (ppr. varpais);	+/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/+
2. duoti signalą, pranešti (varpu, skambučiu ar kt.);	(+)/+	+/-	+/0	0/-	0/-	+/-
3. kviesti, vadinti;	(+)/-	+/-	-/0	0/-	0/-	+/-
4. skambėti;	(+)/+	+/-	-/0	0/-	0/-	+/-
5. savaip skaudėti, gelti;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Senuosiuose lietuvių kalbos raštuose nėra paliudyta *zvānyti, -ija, -ijo, dzvānyti, -ija, -ijo* bendrašaknių žodžių, bet LKŽe pateikiamas daiktavardis **zvānas, dzvānas**. *Zvānyti, -ija, -ijo, dzvānyti, -ija, -ijo* turi priesagą, kuri būdinga ir lietuvių kalbos vediniams, todėl būtina atsižvelgti į darybos tikimybę.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Zvānyti, dzvānyti</i>	lie.	<i>Zvānas, dzvānas</i>	lie.
1. skambinti (ppr. varpais);	+/+	1. varpas;	(+)/+
2. duoti signalą, pranešti (varpu ar kt.);	(+)/+		
3. kviesti, vadinti;	(+)/-		
4. skambėti;	(+)/+		
5. savaip skaudėti, gelti;	(+)/+		
		2. žvangutis, skambalas;	-/+
		3. mušantis laikrodis;	(+)/+
		4. varpų garsas, skambinimas varpais;	(+)/+
		5. prk. liežuviai, plepalai;	-/+

Formaliai *zvānyti, -ija, -ijo, dzvānyti, -ija, -ijo* ir *zvānas, dzvānas* gali būti siejami: šakninio kirčiavimo veiksmažodžiai išlaiko pamatinio žodžio priegaidę ir kirčio vietą.

Veiksmažodis darybos atveju būtų instrumentinės reikšmės, o ji būdinga *-yti, -ija* darybai (Stundžia 2009, 221). Tačiau veiksmažodžių reikšmių sąsaja yra glaudesnė su slavų kalbomis nei su lietuvių kalbos daiktavardžiu *zvānas, dzvānas*.

Tyrėjų nuomonė dėl skolinio kilmės skiriasi. Latvių kalboje *zvanīt* yra skolinys iš senosios rusų kalbos (Karulis T.2, 570), todėl didesnė tikimybė, kad *zvānyti, -ija, -ijo, dzvānyti, -ija, -ijo* yra atėjęs iš rytų slavų ir lietuvių kalboje.

2.2. SKOLINIAI IŠ LENKŲ KALBOS

Išskiriami keturi lenkų kalbos periodizacijos laikotarpiai: 1) ikirašytinis, trukęs iki XII a.; 2) nuo XII a. iki XVI a. vidurio – senosios lenkų kalbos periodas; 3) iki XVI-II a. – vidurinis lenkų kalbos laikotarpis; 4) ir nuo XVIII a. iki šiol – naujasis lenkų kalbos periodas. Darbui aktualiausi yra veiksmažodžiai, vartojami senojoje lenkų kalboje, tačiau XVII a. apima ir vidurinį lenkų kalbos laikotarpį.

2.2.1. FONOLOGINIS KRITERIJUS

Lenkų kalba iš kitų slavų kalbų išsiskiria savo nosiniais balsiais. Jie yra paveldėti iš slavų prokalbės, kur **ǰ* buvo priešakinis vidurinio pakilimo balsis, o **ǫ* – užpakalinis vidurinio pakilimo balsis. Dabartinės lenkų kalbos nosiniai balsiai yra patyrę pokyčių, tad jų distribucija kitokia nei slavų prokalbėje (GHJP 1995, 102–105). Skolinių iš rusėnų kalbos skyriuje buvo pateikta skolinių, kurie, remiantis nosinių balsių atliepimo lietuvių kalboje nebuvimu, priskirti skoliniais iš rytų slavų kalbų. Šiame skyriuje tokių skolinių nepasitaikys, t. y. senuosiuose lietuvių kalbos raštuose neaptikta skolinių, turinčių atliepiamus lenkų kalbos nosinius balsius. Tačiau polonizmų požymiu gali būti ne tik nosinių balsių atliepimų buvimas. Informacijos galima gauti ir iš priebalsių atliepimo. Taip pat kaip ir rutenizmų skyriuje remiamasi slavų prokalbės junginių **tj, *dj* refleksais, lenkų kalboje virtusiais priebalsiais *dz, c*, rytų slavų kalbose – *ž* ir *č*, bei **t', *d'* refleksais. Polonizmas nustatyti remiamasi ir priebalsio *h* atliepimu lietuvių kalbos skoliniuose, kas nebuvo daroma įvardijant slavizmus iš rytų slavų kalbų.

2.2.1.1. Slavų prokalbės **tj, *dj* refleksai

2.2.1.1.1. *Cudzalažyti, cudzalažija, cudzalažijo*

REIKŠMĖS: ‘svetimoteriauti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 12.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *cudzołożyc* ‘mieć stosunek cielesny z cudzą żoną lub mężem; mieć stosunek cielesny pozamałżeński’ (SPol T.3, 705); len. *cudzołożyc* ‘adulterare’ (SS T.1, 336).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *cudzołożyc* 1. ‘popelniać cudzołóstwo’; 2. ‘kogo = doprowadzić do cudzołóstwa’ (SJP T.1, 352).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. svetimoteriauti;	+/-	+/+	.../0	0/...	0/-	-/-
2. paskatinti kieno nors neištikimybę;	-/-	-/+	.../0	0/...	0/-	-/-

Cudzalažyti, -ija, -ijo priskiriamas skoliniam iš lenkų kalbos dėl *dz* atliepimo. Be to, rytų slavų kalbose neaptikta veiksmoždžio, galėjusio būti *cudzalažyti, -ija, -ijo* šaltiniu, bet pirmenybė suteikiama akivaizdžiai lenkiškos fonetikos atspindžiui, o ne šaltinio nebuvimo aspektui.

2.2.1.2. Lenkų ir rytų slavų *t, *d’ refleksai

2.2.1.2.1. Čvičyti, čvičija, čvičijo

REIKŠMĖS: 1. ‘kapoti, čaižyti, čvinyti’; 2. ‘mokyti, šviesti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 114, MP 262.

DK veiksmoždis *čvičyti, -ija, -ijo* tiksliau, jo *-imas* vedinys, yra pavartotas išnašoje kaip abstrakto *darymas* pakaitalas: *Tarp tu tad dwieiu būdu nūdemiu / wienas vžgūli dārímė: kuris ioğ yra artimėfnis nūmoniu mūffu ira pigėfnis* (DK 114,12–17). Lenkiškame katekizme šioje vietoje vartojamas daiktavardis *czynienie*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių šiauliškių (Jnš; Št); rytų aukštaičių kupiškėnų (Kp); pietų aukštaičių (Lp).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 117).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *цвичити, цвѣчити* ‘упражнять, обучать’ (МДСУМ T.2, 116); len. *ćwiczyć* 1. ‘doskonalić w czym, uczyć, kształcić, edukować, wychowywać (przez częste powtarzanie jakiejś czynności, ćwiczenie)’; 2. ‘karcić, karać; trapić, nękać, doświadczać, wystawiać na próbę’; 3. ‘uderzać, bić (o grze na instrumencie)’ (SPol T.4, 390); len. *ćwiczyć* 1. ‘o ludziach: uczyć’; 2. ‘o zwierzętach: tresować’ (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *цві́чити* ‘школити, навчати’, *цвічу́ти* ‘освічувати, цивілізувати’ (ЕСУМ T.6, 233); len. *ćwiczyć* 1. ‘wprawiać, przyuczać, doskonalić w czym’; 2. ‘uczyć, oświecać, kształcić’ (SJP T.1, 416).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. kapoti, čaižyti, čvinyti;	(+)/+	-/-	-/0	0/...	0/-	-/-
2. mokyti, šviesti;	+/-	+/+	+/0	0/...	0/+	-/-

Pirmoji šio skolino reikšmė vartojama tarmėse ir F. Kuršaičio žodyne. Senuosiuose raštuose vartojama reikšmė ‘mokyti, šviesti’, kuri aptinkama senojoje lenkų kalboje, rusėnų kalboje ir ukrainiečių kalbos tarmėse. Skolinio priebalsis *č* byloja, kad skolintasi buvo iš lenkų kalbos.

2.2.1.3. Priebalsio *h* atliepimas

Slavų kalbos tarpusavyje skiriasi priebalsio *g* tarimu. Vienose jų *g* yra kaip lietuvių kalboje – sprogstamasis gomurio užpakalinis, kitose – jis tariamas panašiai kaip lietuvių kalbos *h*, gerklinis. Šis *g* tarimo skirtumas yra vienas seniausių procesų, įvykusių slavų prokalbėje. Be to, net vienos kalbos tarmėse priebalsio *g* tarimas gali labai įvairuoti, būti daugiau ar mažiau ryklinis (ИГРЯ 63). Baltarusių kalboje ir tarmėse sprogstamasis *g* vartojamas tik svetimoms kilmės žodžiuose. Skoliniuose, į lietuvių kalbą atėjusiuose iš rytų slavų kalbų, kur *g* yra gerklinis (pavyzdžiui, baltarusių), jis pakeičiamas fonema *g*, įprasta lietuvių kalbai, arba visai netariamas, paprastai – žodžio pradžioje (Būga 1958, 348–349). Dalyje skolinių vis dėlto pasirodo svetimoms kilmės *h*. Lenkų kalba šalia įprasto lietuvių kalbai *g* turi ir *h*, kuris skiriasi nuo rytų slavų gerklinio *g*, lietuvių kalboje keičiamo į sprogstamąjį *g*. Pučiamasis gomurio užpakalinis *h*, jeigu skolinijje tariamas, yra išlaikomas kaip *h*, iš ko galima spręsti apie skolinio kilmę iš lenkų kalbos.

2.2.1.3.1. *Haftavoti, haftavoja, haftavojo*

REIKŠMĖS: ‘siuvinėti’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 332.

Tokį veiksmązdį sužinome iš DP pavartoto hibrido *haftavojimas*, kuris rodo būtojo laiko formą *haftavojo*. J. Vujeko postilėje jo vietoje vartojamas lenkų kalbos daiktavardis *haftowanie*.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 139; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *зафтовати* ‘гафтаваць’ (ГСБМ Т.65, 260); ukr. *зафтовати* ‘вышивать (золотом, серебром)’ (МДСУМ Т.1, 172); len. *haftować, aftować* 1. ‘wyszywać, przetykać tkaninę nićmi; naszywać coś na wierzchnią stronę tkaniny lub skóry dla ozdoby’; 2. ‘łączyć, spinać, zszywać’ (SPol T.8, 279); len. *haftować, aftować* ‘wyszywać’ (SS T.2, 535); len. *haftować* 1. ‘wyszywać, przetykać nićmi, tworząc wzór’; 2. ‘zszywać ranę’ (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *заптувати, зафтувати* ‘вишивати (золотом або срібром)’ (ЕСУМ Т.1, 469); len. *haftować* (SGPK Т.2, 156); len. *haftować* 1. ‘wyszywać, przetykać nićmi’; 2. ‘zszywać rany, ściągać rany’; 3. ‘cies. przybijać’ (SJP Т.2, 4).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. siuvinėti; siuvinėti sidabru arba auksu;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/-	-/-

Galimų *haftavoti, -avoja, -avojo* šaltinių yra ir rytų slavų kalbose, tačiau juos perimant baltarusių arba ukrainiečių *g* būtų atliepiamas kaip sprogstamasis gomurio užpakalinis *g* ir skolinys skambėtų *gaftavoti*.

2.2.1.3.2. *Handliavoti, handliavoja, handliavojo*

REIKŠMĖS: ‘prekiauti’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 382, ChNT 53.

M. Daukša *handliavoti, -avoja, -avojo* vartojo vietoje lenkų kalbos veiksmoždžio *handlować* – tikslaus atitikmens.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Zt); rytų aukštaičių vilniškių (Lz).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 140; Smoczyński 2007, 15; Нock).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *гандлевати, гандлевать, кгандлевать* ‘гандляваць’ (ГСБМ Т.6, 250); ukr. *гандлевати, гандлювати* ‘торговать’ (МДСУМ Т.1, 170); ukr. *кгандлевати* (нм. handeln) ‘торговать’ (МДСУМ Т.1, 195); len. *handlować* 1. ‘zajmować się handlem, kupnem i sprzedając; obracać pieniędzmi dla zysku’; 2. ‘działać, zajmować się czymś; prowadzić interesy, traktować o czymś’ (SPol Т.8, 295).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *гандляваць* (ЭСБМ Т.3, 47); ukr. *гендлювати, гандлювати, гемблювати* (ЕСУМ Т.1, 494); len. *handlować* (SGPK Т.2, 165); len. *handlować* 1. ‘zajmować się handlem, kupczyć, sprzedawać towary’; 2. ‘operować, manipulować’; 3. ‘postępować, czynić’; 4. ‘zł. żyć z kochanką’ (SJP Т.2, 13); rus. *гандлевать* ‘торговать; барышничать’ (СРНГ Т.6, 134).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. prekiauti;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/+	-/-

Lietuvių kalbos skolinio priebalsis *h* gali būti siejamas tik su lenkų kalbos veiksmoždžio *handlować* konsonantizmu. Atkreiptinas dėmesys į rusėnų kalbos formas *кгандлевать, кгандлевати*. Jos byloja, kad šis veiksmoždis rytų slavų kalbose yra

skolinys, paprastai *κz* (kartais *r* arba vien *κ*) buvo žymima svetimos kilmės fonema *g*, t. y. sprogstamasis *g* (Булыка 1980, 212). Greičiausiai *κγανδлевать, κγανδлевати* yra hiperkorekcija – vokiečių kalboje ir lenkų kalboje šiame veiksmažodyje taip pat yra priebalsis *h* (*handeln*), o ne sprogstamasis *g*, todėl nebuvo reikalo *γανδлевати* užrašyti kaip *κγανδлевати*.

2.2.1.3.3. *Hebliavoti, hebliavoja, hebliavojo*

REIKŠMĖS: ‘obliuoti’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 573.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 140).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *heblować* ‘wyrównywać, wygładzać drewno przy pomocy hebla’ (SPol T.8, 318); len. *heblować* ‘wyrównywać, wygładzać, czynić gładkim’ (SS T.2, 542).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *зембелювати, земблювати, гимблювати; гиблювати, гибльовати* ‘стругати’ (ЕСУМ T.1, 492); len. *heblować* (SGPK T.2, 174); len. *heblować* 1. ‘gładzić heblem’; 2. ‘myśl. ogryzać’ (SJP T.2, 542).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. obliuoti;	+/-	+/+	-/0	0/+	0/-	-/-

Rusėnų kalboje galimo skolinio atitikmens nerasta, bet atkreiptinas dėmesys į baltarusių kalbos tarmių duomenis: vartojami veiksmažodžiai *зембелювати, земблювати, гимблювати*, tačiau vargu ar jie buvo pasiskolinti jau vien dėl dėmenų *ем, ум*, ne tik dėl skolinio konsonantizmo. Šie veiksmažodžiai gali būti tas atvejis, kai kalbos vartotojai intuityviai svetimos kilmės žodyje pavartodavo nosinių balsių integracijos taisyklę, nors tokių balsių nebuvo (Булыка 1980, 216).

2.2.1.4. Sporadiniai atliepimai

2.2.1.4.1. *Škaliavóti, škaliavója, škaliavójo*

REIKŠMĖS: ‘apkalbinėti, šmeižti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 478.

DP *škaliavóti, -avója, -iavójo* vartojamas du kartus – taip išverstas lenkų kalbos veiksmažodis *szkalować*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: J.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių šiauliškių (Prnv, Bsg).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 274; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *шкалевати* ‘поносить, порицать, ругать’ (МДСУМ Т.2, 496).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *шкалювати* ‘глумитися, гудити’ (ЕСУМ Т.6, 426); len. *szkalować* 1. ‘łajać, łżyć, besztać, wymyślać, szczyrać słowami, pikować, natrzasać się, kpić, szydzić’; 2. ‘czernić, oczerniać kogo, psy na kim wieszać, obmawiać, szarpać językiem’ (SJP T.6, 616).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. apkalbinėti, šmeižti;	+/+	+/+	+/0	0/...	0/-	-/-

Škaliavóti, -iavója, -iavójo taip pat turėtų būti skolinys iš senosios lenkų kalbos, nes skolinio fonetika artimesnė lenkų kalbai. Nors *szkalować* nerastas senosios lenkų kalbos žodyne, jau J. Vujeko postilėje toks veiksmažodis yra paliudytas, jį M. Daukša ir vertė kaip *škaliavóti, -iavója, -iavójo*.

2.2.2. ŠALTINIO BUVIMO KRITERIJUS

Šis kriterijus nėra toks patikimas metodas skolinimosi šaltiniui nustatyti kaip garsų atitikimas, nes yra tikimybė, jog tam tikri rusėnų kalbos veiksmažodžiai nėra paliudyti raštuose ir/ar neįtraukti ir į slavų kalbų žodynus.

2.2.2.1. *Chvoldavoti, chvoldavoja, chvoldavojo*

REIKŠMĖS: ‘klostyti’.

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 30.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *fałdować* ‘układać w fałdy’ (SPol T.7, 6).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *fałdować* ‘układać fałdy, zbierać w fałdy, marszczyć, drapować’ (SJP T.1, 716).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. klostyti;	+/-	+/+	-/0	0/...	0/-	-/-

Rytų slavų kalbose neaptikta veiksmažodžių, galėjusių būti *chvoldavoti, -avoja, -avojo* atitikmenimis. O lenkų kalboje – ir senojoje, ir tarmėse – yra paliudyti absoliutūs atitikmenys: morfologine išraiška ir reikšmių atžvilgiu.

2.2.2.2. *Katechizavoti, katechizavoja, katechizavojo*

REIKŠMĖS: ‘mokyti krikščionių tikybos, katekizmo’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 575.

Toks veiksmožodis DP aptinkamas tik kartą, vietoj lenkų kalbos žodžio *katechizować*.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 158).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *katechizować* 1. ‘nauczać religii według reguł katechetyki, wykładać naukę religii’; 2. ‘przen. dawać naukę moralną, moralizować’ (SJP T.2, 296).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. mokyti krikščionių tikybos, katekizmo;	+/-	-/+	-/0	0/-	0/-	-/-

Veiksmožodžio *katechizavoti, -avoja, -avojo* atitikmenį pavyko rasti senojoje lenkų kalboje: veiksmožodis *katechizować* randamas J. Vujeko postilėje. M. Daukša, versdamas šį raštą iš lenkų kalbos, galėjo perimti ir skolinį.

2.2.2.3. *Peregrinavóti, peregrinavója, peregrinavójo*

REIKŠMĖS: ‘būti peregrinu’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 156, DP 616.

DK *peregrinavóti, -avója, -avójo* vartojamas vietoj lenkų kalbos veiksmožodžio *pielgrzymować*.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 224).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *peregrynować* ‘podróżować, wędrować, pielgrzymować’ (SPol T.23, 385); len. *peregrynować* ‘odbywać dalekie wędrówki, wyprawy, podróżować’ (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *peregrynować* (SGPK T.4, 73); len. *peregrynować* ‘podróżować, wozować, wędrować, pielgrzymować, zwiedzać kraje’ (SJP T.4, 113).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. būti peregrinu;	+/-	+/+	-/0	0/-	0/-	-/-

Tik senojoje lenkų kalboje ir lenkų kalbos tarmėse aptiktas tikslus skolinio morfologinis ir semantinis atitikmuo, skolinys vartojamas tik šaltinyje, verstame iš lenkų kalbos, todėl galima teigti, kad *peregrinavóti, -avója, -avójo* yra atkeliavęs iš senosios lenkų kalbos.

2.2.2.4. *Sukcedavóti, sukcedavója, sukcedavójo*

REIKŠMĖS: 'atsirasti vienam po kito, būti įpėdiniu, paveldėtoju' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 460.

DP toks veiksmažodis paliudytas tik kartą, taip išverstas lenkų kalbos veiksmažodis *sukcedować*.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 268).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *sukcedować* 'dziedziczyc, być sukcesorem czyim' (SJP T.6, 507).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. atsirasti vienam po kito, būti įpėdiniu, paveldėtoju;	+/-	-/+	-/0	0/-	0/-	-/-

Sukcedavóti, -avója, -avójo žinomas tik iš DP, kur jis pavartotas tik kartą. *Sukcedować* paliudytas tik lenkų kalbos tarmėse, tačiau iš J. Vujeko postilės galima daryti išvadą, kad tokio veiksmažodžio būta jau senojoje lenkų kalboje. Iš jos skolinys ir galėjo būti perimtas.

Neabejotinaiems polonizams priskirta 10 veiksmažodžių – *cudzalažyti, -ija, -ijo, čvičyti, -ija, -ijo, haftavoti, -avoja, -avojo, handliavoti, -iavoja, -iavojo, hebliavoti, -iaoja, -iavojo, chvoldavoti, -avoja, -avojo, katechizavoti, -avoja, -avojo, peregrinavóti, -avója, -avójo, sukcedavóti, -avója, -avójo, škaliavóti, -iavója, -iavójo*. Didžiausią dalį polonizmų sudaro veiksmažodžiai, vartojami tik M. Daukšos, kuris dėl lenkų kalbos įtakos, versdamas katekizmą ir postilę, vartojo skolinių, taip ir neįėjusių į platesnę vartoseną lietuvių kalboje, todėl polonizmų užrašymas lietuvių kalbos tarmėse labai nedažnas.

Palyginti su skoliniais iš rytų slavų kalbų, polonizmai gana neįvairūs. Tarp skolinių iš rytų slavų kalbų pasitaikė retų nelygiaskiemenių skolinių, polonizmai tuo tarpu visi lygiaskiemieniai, nėra atvejų, kai veiksmažodis analizuojamas kaip galimas lietuvių kalbos derivatas. Taip pat nepasitaiko atvejų, kai polonizmai šalia turi kitų priesagų variantus; nėra skolinių iš lenkų kalbos, kurie turėtų daugiau nei vieną polonizmų bruožą.

Apibendrinant skyrių, kuriame slavizmai priskirti skoliniais iš rytų slavų arba iš lenkų kalbos remiantis garsų atitikmenimis, galima daryti išvadą, kad daugeliu atvejų klasifikacija pagal kilmę šiame darbe atitinka etimologiniuose darbuose teikiamą klasifikaciją. Etimologiniuose darbuose teigiama, kad *cudzalažyti, -ija, -ijo, čvičyti, -ija, -ijo, haftavoti, -avoja, -avojo, handliavoti, -iavoja, -iavojo, hebliavoti, -iaoja, -iavojo, chvoldavoti, -avoja, -avojo, katechizavoti, -avoja, -avojo, peregrinavóti, -avója, -avójo, sukcedavóti, -avója, -avójo, škaliavóti, -iavója, -iavójo* yra polonizmai, ir nors paprastai neaiškinama, kodėl šie veiksmažodžiai priskiriami būtent tokiai kilmei, greičiausiai buvo remtasi garsų atliepimais arba paprasčiausiai atsižvelgiant į faktą, kad rytų slavų kalbose nėra galimų skolinio šaltinių.

Veiksmažodžių, kurie šiame darbe priskiriami skoliniams iš rytų slavų, santykis su etimologiniais veikalais kiek kitoks. Lenkų kalboje neesant galimiems atitikmenims, skolinius polonizmams priskiria ir mokslininkai. Kai remiamasi nosinių balsių atliepimo nebuvimu kaip kilmės iš rytų slavų indikacija, beveik visais atvejais etimologiniuose darbuose skolinių kalbomis donorėmis nurodomos rytų slavų kalbos, išskyrus *metavóti*, *-avójasi*, *-avójosi* (*métavóti*, *-avójasi*, *-avójosi*), kuris vadinamas polonizmu. Tai rodytų, kad nosinių balsių atliepimas yra itin patikimas kriterijus skolinio kilmei nustatyti.

Kitų veiksmažodžių analizei remiamasi redukuotųjų balsių **b*, **b* atliepimais, slavų *a* po minkštojo *č* atliepimais, išorinės tipologijos kriterijumi ir t. t. Pastebėta, kad veiksmažodžiai, tirti atsižvelgiant į šiuos kriterijus, etimologų įvardijami kaip skoliniai iš rytų slavų (*māčyti*, *-ija*, *-ijo*, *tiēšyti*, *-ija*, *-ijo*, *sviēčyti*, *-ija*, *-ijo*, *terióti*, *-iója*, *-iójó*), ir dažnesniais atvejais – kaip neaiškios kilmės slavizmai (*bloznytis*, *-ijasi*, *-ijosi*, *pūstyti*, *-ija*, *-ijo*) arba su skirtingos kilmės interpretacijomis (*bāžytis*, *-ijasi*, *-ijosi*, *čestavóti*, *-avója*, *-avójo* (*čēstavoti*, *-avoja*, *-avojo*, *čēstavoti*, *-avoja*, *-avojo*), *čỹstyti*, *-ija*, *-ijo*, *dỹvyti*, *-ija*, *-ijo*, *dūmóti*, *-ója*, *-ójo*, *mĩslyti*, *-ija*, *-ijo*, *veñčjavoti*, *-iavoja*, *-iavojo* (*venčjavóti*, *-iavója*, *-iavójo*, *viñčjavoti*, *-iavoja*, *-iavojo*; *vinčjavóti*, *-iavója*, *-iavójo*)). Pavyzdžiui, apie *zvānyti*, *-ija*, *-ijo*, *dzoānyti*, *-ija*, *-ijo* pateikiamos net trys pozicijos: yra teigiančių, kad tai polonizmas, teigiančių, kad tai rutenizmas, ir galiausiai, priskiriančių jį prie neaiškios kilmės koloninių. Vienintelį kartą tarp šios grupės veiksmažodžių šiame darbe siūloma kilmė prieštarauja etimologų išvalgoms (*slebizavóti*, *-avója*, *-avójo*, *šlebizavóti*, *-avója*, *-avójo*). Taigi, ne tik nosinumo atliepimo nebuvimas ar galimų atitikmenų vienoje kurioje nors kalboje nebuvimas, bet ir kiti kriterijai, kuriais siūloma remtis nustatant skolinio kilmę šiame darbe, tik itin retais atvejais prieštarauja etimologų darbuose pateikiamoms skolinių kilmėms, dažniausiai – jas tik patvirtina arba patikslina.

3. TIKĖTINI SKOLINIAI IŠ RYTŲ SLAVŲ ARBA POLONIZMAI

Antrajame skyriuje buvo pateikti skoliniai iš rytų slavų ir lenkų kalbos, kurių kilmė patikimai nustatyta lyginant slavų kalbų veiksmažodžius su lietuvių kalbos skolinių atliepimu, slavizmų paplitimu. Tikėtinais skoliniais iš rytų slavų arba polonizmais vadinami slavizmai, kurie neturi patikimų požymių, leidžiančių apibrėžti jų kilmę, todėl remiamasi kitais aspektais.

3.1. TIKĖTINI SKOLINIAI IŠ RYTŲ SLAVŲ KALBŲ

3.1.1. SEMANTIKOS KRITERIJUS

Aptikus galimą skolinio šaltinį tiek vakarų slavų, tiek rytų slavų kalbose ir nesant kokiems nors ryškesniems fonetiniams skirtumams, būtina atsižvelgti į skolinio ir slavų kalbų veiksmažodžių reikšmes. Šis metodas nėra toks patikimas kaip fonologinis atitikimas ar vidinė bei išorinė tipologija, nes reikšmės yra dinamiškos ir linkusios kisti.

3.1.1.1. *Gūbyti, gūbija, gūbijo*

REIKŠMĖS: 1. 'naikinti, žudyti'; 2. 'kankinti, kamuoti, skriausti, engti'; 3. 'pamesti, ko netekti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 230.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; K; J

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (KlvrŽ), kretingiškių (KTŽ 119); pietų žemaičių varniškių (Varn); vakarų aukštaičių šiauliškių (Žg); rytų aukštaičių uteniškių (Jž), vilniškių (Tvr), kupiškėnų (KupŽ T.1, 761).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Fraenkel 1962, 174; Hock); skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 138).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *зубути* 1. 'нішчыць, псаваць'; 2. 'пазбаўляць жыцця, забіваць'; 3. 'перан. прыводзіць да пагібелі, губіць; разбураць, спусташаць'; 4. 'траціць, губляць' (ГСБМ Т.7, 189); len. *gubić* 1. 'zabijać, tępić'; 2. 'powodować lub chcieć, żeby coś przestało istnieć; likwidować, znosić; przesładować'; 3. 'tracić, pozbawiać się, przestawać mieć'; 4. 'zapodziewać, zaprzepaszać'; 5. 'szkodzić'; 6. 'zaprzepaszcząć, niweczyć, marnować'; 7. 'zaprzeczać istnieniu, odmawiać'; 8. 'nadrabiać, udawać, że się czegoś nie ma, pokrywać pozorami' (SPol T.8, 231); len. *gubić* 1. 'zabijać, necare, interferere'; 2. 'pustoszyć, niszczyć, vastare' (SS T.2, 521); rus. *зубути* 'губить' (СДЯ Т.1,1, 607); rus. *зубути* 'губить, уничтожать; причинять вред'

(СРЯ XI–XVII Т.4, 152); rus. **зоубити** 1. ‘губить, вести к гибели; уничтожать’; 2. ‘изнурять, истощать’ (СДЯ XI–XIV Т.2, 403).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **зубіць** ‘губіць’ (ЭСБМ Т.3, 111); ukr. **зубіти** ‘знищувати, втрачати’ (ЕСУМ Т.1, 611); len. **gubić** ‘niszczyć’ (SGPK Т.2, 143); len. **gubić** 1. ‘utracać, tracić’; 2. ‘(o chorobach) pozbywać się czegoś’; 3. ‘przywodzić do zguby, zatracać, wytracać, niszczyć’; 4. ‘zweżać towar’ (SJP Т.1, 938); rus. **узгубіть** 1. ‘испортить, загубить’; 2. ‘надорвать здоровье, нанести увечье’ (СРНГ Т.12, 124).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	br.	ukr.	rus.
1. naikinti, žudyti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/ $\pm$
2. kankinti, kamuoti; skriausti, engti;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	+/-
3. pamesti, ko netekti;	(+)/-	+/+	+/0	0/-	0/+	+/-

Senųjų lietuvių kalbos šaltinių reikšmė ‘naikinti, žudyti’ yra paliudyta tiek senojoje lenkų kalboje, tiek senojoje rusų kalboje. Vis dėlto daugiausia reikšmių sutapimų lietuvių kalbos skolinys turi su senosios rusų kalbos veiksmažodžiu.

3.1.1.2. *Kōlioti, kōlioja, kōliojo; kolióti, koliója, koliójo*

REIKŠMĖS: ‘barti, plūsti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 378, ChNT 363; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 41, SPII 42.

DP veiksmažodis *kōlioti, -ioja, -iojo, kolióti, -iója, -iójo* pavartotas 7 kartus, jis atitinka J. Vujeko postilės veiksmažodį *lajac*. SD *kōlioti, -ioja, -iojo, kolióti, -iója, -iójo* taip pat aptinkamas prie lenkų kalbos žodžio *lajac*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; J; Klvd; Bs.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Dkš); rytų aukštaičių uteniškių (Sdk), kupiškėnų (Kupž T.2, 424); pietų aukštaičių (Drsk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 164; Fraenkel 1962, 281; Smoczyński 2007, 304).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **каляти** ‘брудзіць’ (ГСБМ Т.14, 245); len. **kalać** ‘brudzić, zanieczyszczać’ (SPol Т.8, 24); len. **kalać** ‘brudzić, tarzać w błocie’ (SS Т.3, 226); rus. **калятисся, калатисся** ‘пачкаться, мазаться; оскверняться’ (СРЯ XI–XVII Т.7, 40).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. **kalać** ‘brudzić’ (SJP Т.2, 205); rus. **калять** ‘ругать, бранить’ (СРНГ Т.13, 13).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. barti, plūsti;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	$\pm$ /+

Semantiškai daugiau bendrumų turi lietuvių ir rusų kalba. Tiesa, senosios rusų kalbos žodyne rastas tik sangražinis veiksmažodis, iš kurio galima daryti išvadą apie galimą nesangražinį veiksmažodį ir jo reikšmes. Buvo rastas ir rusėnų kalbos veiksmažodis *покаляти, поколяти* ‘забруджваць; ганьбіць, няславіць’ (ГСБМ Т.26, 47), kuris atskleidžia reikšmę ‘gėdinti, plėšti garbę’. Tikėtina, kad su ja galima sieti ir lietuvių kalbos skolinio *kōlioti, -ioja, -iojo, kolióti, -iója, -iójo*.

3.1.1.3. *Ронавóти, ронавóја, ронавóјо; рōнавоті, рōнавоја, рōнавојо*

REIKŠMĖS: 1. ‘būti ponu, valdyti’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘poniškai gyventi, nieko neveikti, dykinėti’ (LKŽe); 3. ‘apipulti, apnikti (apie šunvotes)’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 577, KN SE 115; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BB2Moz23.

DP *ronavóti, -avóја, -avóјо, рōнавоті, -авоја, -авојо* postilėje pavartotas tik kartą, verčiant lenkų kalbos veiksmažodį *panować*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: H; R; K. Donel; K; JD; J; M; LTR.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Vks); vakarų aukštaičių šiauliškių (Jnš), kauniškių (KzR); rytų aukštaičių kupiškėnų (Kp), vilniškių (Kzt); pietų auštaičių (Drsk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Smoczyński 2007, 478); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 230; Fraenkel 1962, 637; Hock).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *пановати, пановать* 1. ‘уладарыць, царстваваць, правіць краінай, народам; быць уладаром, мець уладу над кім-н., чым-н.’; 2. ‘перан. мець месца; пашырэнне, быць у наяўнасці, прысутнічаць’; 3. ‘перан. мець перавагу, дамінаваць’; 4. ‘мець у сваёй уласнасці, распараджэнні, уладаць’ (ГСБМ Т.23, 431); ukr. *пановати* ‘панувати’ (ССМ Т.2, 124); ukr. *пановати* ‘господствовать, царствовать, царить, владеть’ (МДСУМ Т.2, 83); len. *panować* 1. ‘sprawować władzę, rządzić’; 2. ‘dominować, podporządkować sobie, mieć uprzywilejowaną pozycję’; 3. ‘być właścicielem, rozporządkować, użytkować’; 4. ‘występować, trwać, szerzyć się; znajdować się’ (SPol Т.23, 175); len. *panować* 1. ‘posiadać władzę, władać, rządzić’; 2. ‘nazwa jednego z chórów anielskich, tzw. państwa’ (SS Т.6, 31).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *панавáцъ* ‘жыць па-панску, гультайнічаць’ (ЭСБМ Т.8, 146); ukr. *панувáти* (ЕСУМ Т.4, 273); len. *panować* (SGPK Т.4, 28); len. *panować* 1. ‘być panem kraju, piastować najwyższą władzę, królować, władać’; 2. ‘czemu, czym = rozporządzać, władać czym, być właścicielem, panem czego’; 3. ‘przen. utrzymywać się, szerzyć się, grasować, dawać się we znaki’; 4. ‘przen. nad czym = wznosić się wyniosle, górować’ (SJP Т.4, 39); rus. *пановáть* 1. ‘жить барином, паном’; 2. ‘вести хозяйство, распоряжаться чем-л.’; 3. ‘работать’; 4. ‘доставляют удовольствие, радость’ (СРНГ Т.25, 196).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. būti ponu, valdyti; būti ko nors valdovu;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/+	-/+
2. poniškai gyventi, nieko neveikti, dykinėti;	(+)/-	-/-	-/0	0/+	0/-	-/-
3. apipulti, apnikti (apie šunvotes);	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Lietuvių kalbos skolinys *ponavóti*, *-avója*, *-avójo*; *põnavoti*, *-avoja*, *-avojo* reikšmėmis artimesnis rytų slavų kalboms. Viena jo reikšmė slavų kalbose apskritai nėra paliudyta.

3.1.1.4. *Pričinioti(s)*, *pričinioja(si)*, *pričiniojo(si)*

REIKŠMĖS: ‘maldauti, prašyti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 325.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 236).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *причиняти, причинять, причиняти, прычыняти* 1. ‘дабаўляць, павялічваць, прыбаўляць; прымнажаць’; 2. ‘дадаваць, дапаўняць, уносіць дадаткова’; 3. ‘заступацца, прасіць, хадайнічаць за каго-н.’; 4. ‘учыняць, рабіць’ (ГСБМ Т.29, 81); ukr. *причиняти* ‘(що к чому) додавати, причиняти (що до чого)’ (ССМ Т.2, 250); len. *przyczyniać* 1. ‘dodawać coś innego, nowego a. więcej tego samego’; 2. ‘powiększać, pomnażać’; 3. ‘przypisywać przyczynę (co k czemu)’; 4. ‘czynić coś dodatkowo’ (SPol Т.33, 140); len. *przyczyniać* ‘wstawiać się za kim’ (SJP XVII); rus. *причинити* 1. ‘пристроить’; 2. ‘устроить, сделать’ (СДЯ Т.2,2, 1494); rus. *причинити* 1. ‘приделать, пристроить’; 2. ‘создать, сделать’; 3. ‘обвинить кого-л., возложить вину на кого-л.’ (СРЯ XI–XVII Т.20, 79); rus. *причинити* ‘дополнительно устроить, сделать’ (СДЯ XI–XIV Т.8, 636).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *прычыніць* 1. ‘паслужыць прычынай чаго-небудзь; выклікаць непрыемныя наступствы’; 2. ‘зрабіць’; *прычыняцца* ‘выбіраць пэўныя ўмовы, абставіны’ (ЭСБМ Т.10, 172); ukr. *причинітися* ‘викликати, сприяти’ (ЕСУМ Т.4, 583); len. *przyczynić* 1. ‘przydać, dodać, przymnożyć, przysporzyć, przyłożyć’; 2. ‘co = powiększyć, pomnożyć’; 3. ‘sprawić, zrobić’; 4. ‘przygotować, przyszykować’; 5. ‘ugnieść, wyrobić, wygnieść’ (SJP Т.5, 277).

Slavų kalbų žodynuose įprasta nepateikti sangražinių vedinių, todėl išvadas galima daryti nebent iš nesangražinių veiksmažodžių. Kai kurie pateikti slavų kalbų veiksmažodžiai turi priesagas len. *-ić*, rytų slavų *-umu*, *-iub*, kurios lietuvių kalboje būtų perteikti *-yti*, bet reikia paminėti, kad bent jau lenkų kalboje aspektinių veiksmažodžių grupei priklauso veiksmažodžiai, kurie sudaro opoziciją *padarytas veiksmas* : *tęstinis veiksmas*, pvz., *rzucić* ‘mesti’ : *rzucac* ‘mėtyti’, *napisać* ‘parašyti’ : *pisać* ‘rašyti’ (GWJP 465–467). Taigi, galima ir opozicija *przyczynić* : *przyczyniać*. Rytų slavų kalbose tokia opozicija irgi galima.

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. maldauti, prašyti;	+/-	-/-	±/0	0/-	0/-	-/-

Reikšmė ‘maldauti, prašyti’ gali būti siejama su rusėnų minima reikšme ‘заступацца, прасіць, хадайнічаць за каго-н.’, nes ir Chilinskio Biblijoje galima ją išvelgti: *Haman atliko pričiniotis už gyvatą savo karalieneip*. Taigi, dėl semantikos ypatumų šis skolinys atėjo iš rusėnų kalbos.

3.1.1.5. Rūgóti, rūgója, rūgójo

REIKŠMĖS: ‘priekaištauti, pykti, barti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 225, KN SE 243, ChNT 25; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 36; c) vakarinis raštų kalbos variantas: BtMt11, Q 564.

DP *rūgóti, -ója, -ójo* pavartotas vietoj lenkų kalbos veiksmažodžio *wyrzucać* ‘priekaištauti, pykti, barti’.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; M. Valan; I; Žem; N; JD; JV; K; M; Sut; J; J. Paukš; Bs.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų žemaičių varniškių (Varn); vakarų aukštaičių šiauliškių (Sk), kauniškių (Skr, Nm); rytų aukštaičių kupiškėnų (Slmn), vilniškių (Lz).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 250; Fraenkel 1962, 746; Smoczyński 2007, 523).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *pygatusja* 1. ‘лаяцца, дакараць’; 2. ‘пагарждаць; зневажаць’ (ГСБМ Т.30, 464); rus. *pygati* 1. ‘насмежаться’; 2. ‘бесчестить, подвергать поруганию, оскорблять, глумиться’; 3. ‘бранить, поносить, ругать’ (СРЯ XI–XVII Т.22, 232).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *pygáti* ‘сварити, лаяти’ (ЕСУМ Т.5, 133); rus. *pygátъ* 1. ‘звать кого-л.’; 2. ‘приводить в негодность, портить’; 3. ‘стрелят’ (СРНГ Т.35, 231).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. priekaištauti, pykti, barti;	+/+	-/-	±/0	0/-	0/+	+/-

Nepriešdėlinio skolinio *rūgóti, -ója, -ójo* atitikmuo rusėnų kalboje gali būti išvelgtas tik sangrąžiniame veiksmažodyje *pygatusja*, nes šio veiksmažodžio sangrąžinė forma yra įprastesnė. Būtina paminėti, kad turint omenyje priešdėlinį veiksmažodį *parūgóti, parūgója, parūgójo* (žr. priedą), senosios lenkų kalbos žodyne yra paliudytas veiksmažodis *porugać* ‘o niektórych zwierzętach krzyczeć, wrzeszczeć’ (SS Т.6, 273), tačiau dėl semantinių nesutapimų jis negalėjo būti skolinio šaltiniu. *Rūgóti, -ója, -ójo*

turi tikslų atitikmenų tiek rusėnų, tiek senojoje rusų kalboje. Vėlgi šiame skolinyje atsispindi dažnas atliepimo dėsningumas r. sl. *u* > lie. *ū*. Paminėtinas ir kitos priesagos veiksmožodis *rūgúoti, rūgúoja, rūgávo* (žr. 6.1.1.3.).

3.1.1.6. *Stanãvyti, stanãvija, stanãvijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘dėti, statyti į vietą’; 2. ‘sulaikyti, stabdyti’; 3. ‘nustatyti, paskirti’; 4. ‘sudaryti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 269.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: J; NdŽ; KŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Krtn).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 263; Fraenkel 1962, 895).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *становити, становить, стоновити* 1. ‘пастанаўляць, вырацаць’; 2. ‘устанаўліваць; наладжваць’; 3. ‘забяспечваць прысутнасць’; 4. ‘прызначаць на пасаду’; 5. ‘пастаўляць, адпраўляць’; 6. ‘размяшчаць’; 7. ‘будоваць, узводзіць; ставіць’ (ГСБМ Т.32, 316); ukr. *становити* 1. ‘сооружать, строить, закладывать’ 2. ‘постановлять, определять’ (МДСУМ Т.2, 359); len. *stanowić* 1. ‘mocno osadzać’; 2. ‘powstrzymuwać, powściągać’; 3. ‘krzepić, umacniać, mnożyć siły’; 4. ‘budować’; 5. ‘wprowadzać do stajni, umieszczać w stajni’ (SS Т.8, 414); rus. *становити* 1. ‘ставить для хранения, хранить’; 2. ‘ставить, строить’; 3. ‘постановлять, утверждать, решать’ (СРЯ XI–XVII Т.27, 199).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *становіти* (ЕСУМ Т.5, 395); len. *stanowić* 1. ‘pows- trzymuwać, osadzać, powściągać, zatrzymuwać, przytrzymuwać’; 2. ‘mieścić, lokować, rozlokowywać, osadzać’; 3. ‘s. swe dzieci = ustalać ich byt, obmyślać ich stanowisko’; 4. ‘s. samice = dopuszczać do niej samca’ (SJP Т.6, 391); rus. *становіть* 1. ‘расставлять, укрепляя что-л. в вертикальном положении’; 2. ‘помещать, располагать, размещать где-л.’; 3. ‘назначать на какое-л. место должности’; 4. ‘изготавливать, делать что-л; приготавливать что-л.’ (СРНГ Т.41, 52).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. dėti, statyti į vietą;	(+)/-	+/+	+/0	0/-	0/-	-/+
2. sulaikyti, stabdyti;	(+)/-	+/+	-/0	0/-	0/-	-/-
3. nustatyti, paskirti;	+/+	-/-	+/0	0/-	0/-	-/+
4. sudaryti;	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/+	-/-

Senuosiuose lietuvių kalbos raštuose vartojama reikšmė ‘nustatyti, paskirti’ randama tik rusėnų kalboje ir rusų kalbos tarmėse. Be to, jeigu atsižvelgiama ir į vėlesnes reikšmės, rytų slavų kalbose yra paliudytos visos keturios. ‘Sulaikyti, stabdyti’ gali būti siejama su rytų slavų *о-становить*.

3.1.1.7. *Trôpyti, trôpija, trôpijo*

REIKŠMĖS: 1. 'kliudyti, užgauti, pataikyti'; 2. 'gerai, tinkamai, norimai, laiku ką padaryti; pataikyti'; 3. 'įtikti'; 4. 'gauti tinkamą'; 5. 'užėiti, užtikti'; 6. 'atsitikti, pasitaikyti'; 7. 'atsirasti, būti atvejui, progai'; 8. 'atsitiktinai, netikėtai atsirasti'; 9. 'būti linkusiam, mėgti'; 10. 'atitikti'; 11. 'tekti, atsitikti, pasitaikyti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 232; b) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 31, BBZak1, Q 403.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K. Donel; R; M; Tat; KB; Žem; Sln; N; JD; Kos; A. Baran; K; JV; M; J; Bs; LV; Rtr; NdŽ; KŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Klp, Rsn); šiaurės žemaičių kretingiškių (Kal, Sln), telšiškių (YI); pietų žemaičių raseiniškių (Rs), varniškių (Kv); vakarų aukštaičių kauniškių (Všt, Graž, Brt, Klvr); rytų aukštaičių panevėžiškių (Sdb), uteniškių (Vb, Lel, Ktk, Trgn, Rk, Km, Skdt, Slk), kupiškėnų (Slm), vilniškių (Str, Švnč); pietų aukštaičių (Trak).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 282; Fraenkel 1962, 1128).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *трафуту* 1. 'здарыцца, выпасці; мець месца'; 2. 'натрапіць на каго-н.; сустрэць'; 3. 'трапіць, папасці'; 4. 'трапіць, пацэліць'; 5. 'апынуцца ў якіх-н. умовах, абставінах'; 6. 'надысці, настачь (пра час і пад.)' (ГСБМ Т.33, 427); len. *trafić* 'ugodzić w cel, dosięgnąć celu, tu może przenośnie' (SS Т.9, 179); len. *trafić* 1. 'przybywszy zastać co, przybyć w porze czego'; 2. 'znaleźć drogę dokąd, umieć dostać się, dojść gdzie'; 3. 'natknąć się na co a. na kogo' (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *трапіць* 'паразіць цэль'; 'знайсці, напаткаць, сустрэцца'; 'скеміць'; 'адгадаць, згадацца, трапна, дарэчы сказаць што-н.'; 'папасці, надарыцца'; 'знянацку наступіць, уступіць, зачэпіць'; 'паспець у час'; *трафіць* (ЭСБМ Т.13, 349); ukr. *трапати* 'потрапити; спіткати; влучити'; *трафити* 'попасти, влучити, потрапити' (ЕСУМ Т.5, 622); len. *trafić* (SGPK Т.5, 415); len. *trafić* 1. 'ugodzić w cel, utrafić, nie chybić'; 2. 'na kogo = paść, wypaść na kogo, dotknąć, dosięgnąć kogo'; 3. 't. kogo, co, na kogo, na co = spotkać kogo, zejść się z kim, znaleźć kogo, co'; 4. 'nadejść akurat, zjawić się w samą porę' (SJP Т.7, 91); rus. *трапить* 1. 'держатъ путь, направляться куда-л.'; 2. 'попадатъ, приходитъ куда-л.'; 3. 'намереватъся, стремитъся сделать что-л.'; 4. 'соображать, понимать'; 5. 'встретитъ, увидетъ кого-л., что-л.'; 6. 'происходитъ, случатъся'; 7. 'везет, сопутствует удача'; 8. 'угождать кому-л.' (СРНГ Т.45, 8); *трафитъ* 1. 'попадатъ в цель'; 2. 'не сбитъся с пути, попасть в нужное место'; 3. 'быть годным, подходить к чему-л.'; 4. 'удаватъся, случатъся'; 5. 'угождать кому-л.'; 6. 'бранитъ, оскорблять' (СРНГ Т.45, 12).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. kliudyti, užgauti, pataikyti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/+
2. gerai, tinkamai, norimai, laiku ką padaryti;	(+)/+	-/+	-/0	0/+	0/-	-/+
3. įtikti;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/+
4. gauti tinkamą;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
5. užeiti, užtikti; sutikti ką nors;	(+)/-	+/+	+/0	0/+	0/+	-/+
6. atsitikti, pasitaikyti kažkam;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/+
7. atsirasti, būti atvejui, progai;	-/+	-/+	-/0	0/-	0/-	-/-
8. atsitiktinai, netikėtai atsirasti;	(+)/+	-/-	-/0	0/+	0/-	-/-
9. būti linkusiam, mėgti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
10. atitikti;	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
11. tekti, atsitikti, pasitaikyti;	(+)/+	-/-	+/0	0/+	0/-	-/+

Skolinys *trōpyti, -ija, -ijo* ir jo atitikmenys slavų kalbose turi nemažai reikšmių, bet lietuvių kalbos seniesiems raštams aktualioji yra 'kliudyti, užgauti, pataikyti'. Pastaroji randama tiek senojoje lenkų kalboje, tiek lenkų kalbos tarmėse, tiek rusėnų kalboje, baltarusių, ukrainiečių, rusų kalbų tarmėse.

3.1.1.8. *Trōtyti, trōtija, trōtijo*

REIKŠMĖS: 1. 'netekti, prarasti'; 2. 'žudyti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 304, KN SE 217, ChNT 37; b) rytinis raštų kalbos variantas: JEV 214; c) vakarinis raštų kalbos variantas: BBJer42.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; K; KB; J; M; JV; OZ; M; Tat; LzP; K. Būg.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Trk), kretingiškių (KTŽ 457); pietų žemaičių varniškių (Kv), raseiniškių (Krž); vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių panevėžiškių (Tj, Ssk, Rz, Brž), vilniškių (Švnč), kupiškėnų (KupŽ T.4, 434); pietų aukštaičių (Drsk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 283; Fraenkelis 1962, 1129); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Hock).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *tracić* 'przestawać coś mieć, pozbywać się czegoś' (SS T.9, 179).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *трати́ти* 'тратити' (ЕСУМ Т.5, 623); len. *tracić* 1. 'doznawać straty, zbywać kogo, czego, utracać kogo, co, dok. postradać kogo, co'; 2. 'ponosić stratę, nie wychodzić na swoje, nie osiągać zwykłego zysku, szkodować'; 3. 'wyzbywać się kogo, uczuwać brak czego, upadać na czym'; 4. 'trwonić, marnować, puszczać, wydawać bezużytecznie' (SJP T.7, 90); rus. *трати́ть* 1. 'портить что-л.'; 2. 'губить, уничтожать'; 3. 'кормить кого-л.'; 4. 'измельчать на терке'; 5. 'дойть' (СРНГ Т.45, 10); *трати́ть* (ТСЖВЯ 426).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. netekti, prarasti; pamesti;	+/+	+/+	±/0	0/-	0/+	-/+
2. žudyti; naikinti;	(+)/+	-/-	±/0	0/-	0/-	-/+

Tikslių *trōtyti, -ija, -ijo* atitikmenų rasta lenkų kalboje, jos tarmėse, ukrainiečių kalbos tarmėse, rusų kalboje. Rasti rusėnų kalbos priešdėliniai veiksmažodžiai *спратуми* 1. ‘застаца без якої-небудзь якасці, уласцівасці’ 2. ‘перастаць валодаць чым-н., ець што-н.’ 3. ‘згубіць’ 4. ‘зрасходаваць, страціць’ 5. ‘знішчыць, загубіць’ (ГСБМ Т.32, 459); *спратуми* 1. ‘утратить, потеряць’ 2. ‘казнить’ (МДСУМ Т.2, 370); *утратиі* ‘(що) втратити, позбутися (чого)’ (ССМ Т.2, 49) rodo, jog reikšmės ‘знішчыць, загубіць’, ‘згубіць’ galima sugretinti su lietuvių kalbos vėlesniuose raštuose vartojama reikšme ‘žudyti; naikinti’.

3.1.1.9. *Trōvyti, trōvija, trōvijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘virškinti’; 2. ‘prk. kankinti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 196, ChNT 295.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: FrnW.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 283; Fraenkel 1962, 1129; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *травити, травить, тровити* 1. ‘рабіць патраву’; 2. ‘марнаваць, бавіць (час і пад.)’; 3. ‘атручваць’; 4. ‘расходваць’; 5. ‘вынішчаць’; 6. ‘ужываць на карысць арганізма’ (ГСБМ Т.33, 411); len. *trawić* 1. ‘(o organizmie) przetwarzać spożyty pokarm i przyswajając go sobie’; 2. ‘(o ogniu i innych siłach) niszczyć coś, spalać’; 3. ‘używać dóbr materialnych, też zużywać je lekkomyślnie, nadużywać (ich), trwonić’ (SS Т.9, 181).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *травіць* ‘засвойваць у працэсе стрававання, ператраўліваць’, ‘карміць’, ‘харчавацца, есці’, ‘спажываць’, *травіць* ‘ператраўляць (пра страўнік)’ (ЭСБМ Т.13, 325); ukr. *травіти* ‘випасати; цькувати; перетравлювати’ (ЕСУМ Т.5, 614); len. *trawić* 1. ‘zużywać na korzyść organizmu, przetrawiać; być zdolnym przeniesić ten proces’; 2. ‘zjadać, spożywać, konsumować, pożerać’ (SJP Т.7, 101); rus. *травіть* 1. ‘повреждать, портить что-л.’; 2. ‘обрабатывать химикатами сельскохозяйственные культуры’; 3. ‘колдовством вызывать болезнь, наводит порчу’; 4. ‘лечить’; 5. ‘тратить, расходовать что-л.’; 6. ‘потреблять, поедать что-л.’; 7. ‘накладывать запрет на что-л.’; 8. ‘сердить, подзадоривать, дразнить’; 9. ‘несколько раз пахать землю’ (СРНГ Т.44, 337); *травіть* (ТСЖВЯ 425).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. virškinti;	(+)/-	+/+	+/0	0/+	0/+	-/-
2. prk. kankinti;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/+

Reikšmės rodo didesnę sutapimą su rytų slavų veiksmažodžių reikšmėmis.

3.1.1.10. *Vėlyti, vėlija, vėlijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘norėti, pageidauti, geisti’ (LKŽe); 2. ‘linkėti, reikšti norą, kad kam kas atsitiktų’ (LKŽe); 3. ‘leisti, nedrausti’ (LKŽe); 4. ‘mieliau, labiau norėti, teikti pirmumą’ (LKŽe, Kudzinowski); 5. ‘patarti, rekomenduoti’ (LKŽe); 6. ‘liepti, įsakyti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 28, PK 153, DP 120, MP 328, KN SE 220, ChNT 230; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 196, SPI 101; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Vln 45, BP 113, BB5Moz5, Q 630.

M. Daukša skolinį *vėlyti, -ija, -ijo* vartojo vietoj lenkų kalbos veiksmazodžio *woleć*, žodžių junginių *być radym, być gotowym*. SP lenkiškame tekste kaip lietuvių kalbos skolinio vertimas vartojamas veiksmazodis *woleć*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: H; R; ŽCh; K. Donel; N; K; KB; KŽ; J; Klvd; JV; Sim; MŽ; Sut; Sln; RD; M. Valan; Bs; V. Kudir; Š; NdŽ; Rtr; L; Vd.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Rsn, Kin); šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 479); pietų žemaičių varniškių (Kv); vakarų aukštaičių kauniškių (Graž, Snt); rytų aukštaičių vilniškių (Lz, Lb); pietų aukštaičių (Rtn).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1959, 50; Skardžius 1998, 293; Fraenkel 1962, 1219; Smoczyński 2007, 732).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *веліти, велѣти* ‘(що) веліти’ (CCM T.1, 163); len. *wielić* 1. ‘rozkazywać, nakazywać’; 2. ‘wielbić, wysławiać’ (SS T.10, 161); rus. *велѣти* ‘велеть’ (СРЯ XI–XVII T.2, 60); rus. *велѣти* 1. ‘велеть, приказывать’; 2. ‘разрешать’ (СДЯ XI–XIV T.1, 391).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *веліти* (ЕСУМ T.1, 347); len. *wielić* ‘rozkazywać, nakazywać’ (SJP T.7, 568); rus. *велѣть* *1. ‘звать’; 2. ‘разрешать, позволять; разрешить, позволить’ (СРНГ T.4, 106).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. norėti, pageidauti, geisti;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
2. linkėti, reikšti norą, kad kam kas atsitiktų;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. leisti, nedrausti;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	+/+
4. mieliau, labiau norėti, teikti pirmumą;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
5. patarti, rekomenduoti;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
6. liepti, įsakyti;	(+)/-	+/+	+/0	0/-	0/+	+/-

Slavų kalbose nėra paliudyta reikšmių ‘norėti, pageidauti, geisti’, ‘mieliau, labiau norėti, teikti pirmumą’, ‘linkėti, reikšti norą, kad kam kas atsitiktų’, kurios paliudytos lietuvių kalbos senuosiuose raštuose. Rytų slavų kalbose yra paliudytos dvi reikšmės (‘leisti, nedrausti’, ‘liepti, įsakyti’), o lenkų kalboje – viena.

3.1.2. CHRONOLOGIJOS KRITERIJUS

Senajoje slavų kalboje kai kurie priebalsiai buvo minkšti – ž, š, č, c, r (ЯМ 44). Šiame skyriuje pateikiami žodžiai, kurie šalia variantų su kietaisiais priebalsiais turi variantus ir su minkštaisiais, nors slavų kalbų atitikmenys pastarųjų nerodo. Variantai su minkštaisiais priebalsiais gali būti paaiškinti tik tuo, kad tai ankstesni skoliniai, į lietuvių kalbą atėję dar prieš sukietėjant minėtiems slavų kalbų minkštiems priebalsiams. Šis kietėjimas XVI a. viduryje jau buvo įvykęs (GHJP 140–145; ИГРЯ 77). Jeigu šis procesas žymėtų ankstesnius laikus, kaip antai redukuotųjų balsių nykimas, šio skyriaus veiksmažodžius galima būtų priskirti neabejotiniams skoliniais iš rytų slavų. XVI a. tuo tarpu gana vėlyvas, t. y. tuo metu lietuvių kalbos kontaktai su lenkų kalba jau buvo užsimezgę, tačiau dar nepasiekę tokio intensyvumo kaip XVI a. pabaigoje. Remiantis šiais faktais grupė slavizmų su minkštaisiais priebalsiais priskiriama tik tikėtiniems skoliniais iš rytų slavų.

3.1.2.1. *Kryžiauvóti, kryžiauvója, kryžiauvójo (k.); kryžavóti, kryžavója, kryžavójo*

REIKŠMĖS: 1. ‘kalti prie kryžiaus, ištempti kryžiumi’ (Kudzinowski, LKŽe); 2. ‘varginti, kankinti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 23, DP 518, SG1 79, KN G 149, ChNT 343, KR 23; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 137, SPI 38, JEI 59; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 21, VlnE 15.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; M.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Vvr); vakarų aukštaičių kauriškių (Zt); rytų aukštaičių panevėžiškių (Ssk, Upt), vilniškių (Lz), kupiškėnų (KupŽ T.2, 481), uteniškių (Užp Ob, Ds); pietų aukštaičių (Drsk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Smoczyński 2007, 317); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 169; Fraenkel 1962, 300; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *крыжавати, крижавати, крижавати* 1. ‘крыжаваць, распінаць на крыжы’; 2. ‘перан. падаўляць, весці барацьбу, змагацца (аб спакусах)’ (ГСБМ Т.16, 192); len. *krzyżować* 1. ‘przybijając do krzyża, zawieszać na krzyżu’; 2. ‘chodzić tam i z powrotem, krążyć’ (SPol T.11, 361); len. *krzyżować* ‘przybijając na krzyżu’ (SS T.3, 421).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *крижувати* ‘розпинати на хресті’ (ЕСУМ Т.3, 89); len. *krzyżować* (SJP T.1, 603).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	br.	ukr.	rus.
1. kalti prie kryžiaus, ištempti kryžiumi;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/+	-/-
2. varginti, kankinti;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Visi galimi skolinio atitikmenys slavų kalbose rodo, kad veiksmožodyje dėsningai turėtų būti atliepiamas kietasis ž. O formos su minkštuoju priebalsiu gali būti apie skolinimąsi, kai slavų kalbose ž dar buvo minkštas.

3.1.2.2. *Paralyžavóti, paralyžavója, paralyžavójo; paralyžiavóti, paralyžiavója, paralyžiavójo (k.)*

REIKŠMĖS: ‘paralyžiuoti’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 76.

DP dalyvis *paralyžavotas, paralyžiavotas* vartotas laisvai verčiant J. Vujeko postilės žodžių junginius (pvz., *powietrzem zaražonego*).

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių vilniškių (Lz), kupiškėnų (KupŽ T.3, 69).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 214).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: rus. *парализовать* (CPHG T.25, 215).

Lenkų kalbos veiksmožodį galima rekonstruoti remiantis lenkų kalbos dalyviais len. *paralizowaty, paraliżowaty* (SPol T.23, 252).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. paralyžiuoti;	+/-	+/-	-/0	0/-	0/-	-/+

Vėlgi, minkštasis ž lietuvių kalbos skolintame veiksmožodyje gali indikuoti skolinimąsi dar tuo metu, kai šis balsis slavų kalbose buvo nesukietėjęs.

3.1.2.3. *Prociavóti, prociavója, prociavójo (k.); pročiavóti, pročiavója, pročiavójo (k.); prôciavoti, prôciavojo, prôciavojo (k.); procavóti, procavója, procavójo; prôcavoti, prôcavojo, prôcavojo*

REIKŠMĖS: ‘dirbti, triūsti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN G 220, ChNT 275, PP 27; b) vakarinis raštų kalbos variantas: Vln 40; BB1z1, CII 80, Q 77.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: H; R; N; K; JV; JD; LTR; OZ; Sch; A. Strazd; NS

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KrtN, Vvr); pietų žemaičių varniškių (Varn); vakarų aukštaičių kauniškių (Šk); rytų aukštaičių panevėžiškių (Rz, LnkV), kupiškėnų (Kp), uteniškių (Imb), vilniškių (Lz).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 239; Fraenkel 1962, 657).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *працовати, працевати, працювати* ‘працаваць, рабіць’ (ГСБМ T.27, 485); ukr. *працовати* ‘трудиться, работать’ (МДСУМ T.2, 209); len. *pracować* 1. ‘trudzić się, podejmować wysiłek; starać się, zabiegać, troszczyć się o

coś; wykonywać coś'; 2. 'trudzić się, obciążać wysiłkiem'; 3. 'poruszać (czym)' (SPol T.30, 20); len. **pracować (się), procować (się)** 1. 'wykonywać pewną pracę, działać'; 2. 'trudzić się'; 3. 'troszczyć się, zabiegać o coś' (SS T.7, 21); len. **pracować** 1. 'oddawać się pracy, trudzić się, zabiegać koło czego'; 2. 'walczyć, bić się' (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. **працювати** (ЕСУМ Т.4, 557); len. **pracować** (SGPK Т.4, 336); len. **pracować** 'zajmować się pracą, oddawać się pracy, robić, mozolić się, harować' (SJP Т.4, 966); rus. **работать** 'работать, делать, трудиться' (СРНГ Т.31, 71).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. dirbti, triūsti;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/+	-/+

Variantų *prociavóti, -iavója, -iavójo, pročiavóti, -iavója, -iavójo, prōciavoti, -iavoja, -iavojo* slavų kalbų veiksmažodžių duomenys nepaaiškina, dėsningieji variantai yra *procavóti, -avója, -avójo, prōcavoti, -avoja, -avojo*. Minkštieji skolinio variantai greičiausiai liudija dar minkštą slavų kalbų priebalsį *c*.

3.1.2.4. Šacavóti, šacavója, šacavójo; šacevóti, šacevója, šacevójo (k.)

REIKŠMĖS: 1. 'vertinti, gerbti'; 2. 'smerkti, kritikuoti' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 287.

M. Daukša veiksmažodį *šacavóti, šacevóti* vartojo vietoje lenkų kalbos *szacować*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; J; JV.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 271; Fraenkel 1962, 957; Нock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. **шачувати** 1. 'оценивать, ценить'; 2. 'почитать, уважать' (МДСУМ Т.2, 491); len. **szacować** 1. 'określać wartość czegoś w pieniądzu, podawać cenę'; 2. 'oceniać rozmiary czegoś, jakość czegoś'; 3. 'szanować, poważać, czcić kogoś' (SS Т.8, 528).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. **шачувати** 'цінити, розцінювати; шанувати' (ЕСУМ Т.6, 391); len. **szacować** 'oceniać, liczyć' (SGPK Т.5, 276); len. **szacować** 1. 'taksovať, cenić, oceniać, wyznaczać cenę'; 2. 'obliczać, oceniać, liczyć, kombinować'; 3. 'kogo = krytykować, nicować, sądzić kogo'; 4. 'cenić, wysoko cenić, poważać, czcić, szanować, ważyć sobie'; 5. 'sądzić, oceniać, uważać, poczytywać, mieć, brać za kogo, za co'; 6. 'kogo = wyznaczać mu, wiele ma zapłacić, nałożyć na niego opłatę, pobór' (SJP Т.6, 552).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. vertinti, gerbti;	+/-	+/+	+/0	0/...	0/+	-/-
2. smerkti, kritikuoti;	+/-	-/+	-/0	0/...	0/-	-/-

Galimų skolinio atitikmenų rasta lenkų kalboje ir rytų slavų kalbose. Variantas *šacevóti* neatrodo dėsningas, nes slavų *o* neturėtų būti atliepiamas kaip slavizmų *e*, greičiausiai jis liudija dar minkštą priebalsį *c*. Slavizmo reikšmės tuo tarpu turi didesnę sutapimą su lenkų kalba, tačiau tai gali būti jau vėlesnio kontakto padarinys.

3.1.2.5. *Tancavóti, tancavója, tancavójo;* *tancjavóti, tancjavója, tancjavójo (k.)*

REIKŠMĖS: ‘šokti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 165.

SD paliudytas priešdėlinis veiksmažodis *attancavóti, -avója, -avójo*. Jis pateikiamas prie lenkų kalbos veiksmažodžio *odtańcować*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; K; KB; Sut; S. Dauk; NdŽ; NS.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Mžk, Trk, Lk, Všov), kretingiškių (Kl, Plt, End); vakarų aukštaičių kauniškių (Žž); rytų aukštaičių uteniškių (Ds), anykštėnų (An), vilniškių (Klt), kupiškėnų (KupŽ T.4, 237).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *танцувáти, танцувáти* ‘танцаваць’ (1518 g., KГC) (ЭСБМ T.13, 209); len. *tańcować, teńcować* ‘wykonywać rytmiczne ruchy ciała w takt muzyki, może ze śpiewem’ (SS T.9, 117); len. *tańcować* ‘tańczyć’ (SJP XVII); rus. *танцувати* ‘танцеваць’ (СДЯ XI–XIV T.29, 215).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *танцувáць* ‘выконваць танец, танчыць’, ‘скакаць’, *танцэвáць* ‘тс’, *танцэвáти* ‘тс’ (ЭСБМ T.13, 209); ukr. *танцювáти* (ЕСУМ T.5, 514); len. *tańcować* (SGPK T.5, 38); len. *tańcować* ‘oddawać się tańcom, pląsać, hasać’ (SJP T.7, 20); rus. *танцевáть* (СРНГ T.43, 265).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. šokti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+

Skolinys turi kelis užrašymo variantus. Pirmasis variantas *tancavóti, -avója, -avójo* yra dėsningas skolinys iš lenkų arba rytų slavų kalbų. Minkštumas, kuris atspindi variante *tancjavóti, -avója, -avójo*, indikuoja kilmę iš rytų slavų, šis minkštumas paliudytas ukrainiečių kalbos tarmių veiksmažodyje *танцэвáти*. Lietuvių kalboje vartojamas ir bendrašaknis veiksmažodis *tancúoti, tancúoja, tancávo* (žr. 6.2.1.10.).

3.1.3. VIDINĖS TIPOLOGIJOS KRITERIJUS

Išanalizavus rutenizmą ir polonizmą paplitimo bruožus lietuvių kalbos senuosiuose raštuose (žr. 9 skyrių), trylika veiksmažodžių, iš pradžių priskirtų neaiškios kilmės skoliniams, nes nebuvo kitų požymių, dėl kurių būtų galima tiksliai nustatyti jų kilmę,

buvo perkelti į ši skyrių. Šio skyriaus skoliniai turi bendrą bruožą – jie yra paliudyti visuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose, kas itin būdinga rutenizmams. Vidinės tipologijos kriterijus nėra toks patikimas kaip garsų atitikimas, nes nebuvo tirtas vakarinis senųjų raštų kalbos variantas. Be to, vienas tikėtinas polonizmas – *žyčyti, -ija, -ijo* (*žičyti, -ija, -ijo*) – taip pat paliudytas visuose senųjų raštų kalbos variantuose. Vis dėlto tai tėra vienintelis atvejis, o skolinių iš rytų slavų, užrašytų trijuose šaltiniuose, yra žymiai daugiau.

3.1.3.1. *Afieravóti, afieravója, afieravójo*

REIKŠMĖS: 1. ‘aukoti’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘atnešti’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 99, DP 59, SG1 47, KN G 196, ChNT 267, KR 19; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 110, SPI 41, JEI 19; c) vakarinis raštų kalbos variantas: BB2Moz20.

J. Ledesmos katekizmo lenkiškame vertime ir J. Vujeko postilėje tose vietose, kur M. Daukša savo darbuose vartoja *afieravóti, -avója, -avójo* rašomas lenkiškasis žodis *ofiarować*. K. Sirvydas konstrukcija *afierawoiu Diewu* paaiškina lenkišką pasakymą *ofiaruie Bogu*. SP lenkiškame tekste verčiant vartojama konstrukcija (*ofiary*) *odprawować*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; K.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: rytų aukštaičių vilniškių (Dv).

Pietų aukštaičių tarmėje (Nmn) ir šiaurės žemaičių kretingiškių (Vvr) patarmėse vartojamas variantas *apieravóti, -avója, -avójo*. Variantas *afieravóti, -avója, -avójo* aptinkamas tik raštuose.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 84; Fraenkel 1962, 13; Hock); *afieravóti* yra denominatyvas iš polonizmo *afiera* (Smoczyński 2007, 20).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *оферовати, офяровати, охверовати* 1. ‘прыносіць (прынесці) у ахвяру каго-н., што-н.’; 2. ‘адбываць (адбыць) абрад ахвярапрынашэння’; 3. ‘прыносіць (прынесці) у дар што-н.’; 4. ‘прывсячаць (прывсяціць) што-н. каму-н.; не шкадаваць (не пашкадаваць) чаго-н.’ (ГСБМ Т.23, 326); len. *ofiarować* 1. ‘składać (złożyć) ofiarę rytualną Bogu lub bóstwu’; 2. ‘da(wa)ć, (po)darować; złożyć (składać) okup’; 3. ‘poświęcić, wyświęcić’; 4. ‘przeznaczać (przeznaczyć) do służby Bogu’; 5. ‘wyróżać (wyrzucić) gotowość czegoś, (za)deklarować się z czymś, (za)proponować; ponosić (ponieść) jakąś ofiarę’; 6. ‘przyprzewodzić (przyprzewodzić), przynosić (przynieść), przedstawi(a)ć’ (SPol T.21, 22); len. *ofiarować, ofierować, ofiorować* 1. ‘składać bogu rytualną ofiarę’; 2. ‘przeznaczać coś ku czyjejś czci, na znak czci, poświęcić komuś’; 3. ‘dać, oddać, podarować’; 4. ‘wydać w czyjeś ręce, w czyjąś moc’ (SS T.5, 523); len. *ofiarować* 1. ‘składać co w ofierze, poświęcać co, przekazywać, oddawać’; 2. ‘proponować, podsuwać’; 3. ‘złożyć w darze, darować’ (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *ахвяраваць, афяраваць, афяраваць* ‘даць зарок’ (ЭСБМ Т.1, 215); ukr. *офірувати* ‘жертвувати’, *охвірувати, охвярувати* ‘жертвувати’ (ЕСУМ Т.4, 237); len. *ofiarować* ‘postanowić, ślub uczynić’ (SGPK

T.3, 414); len. *ofiarować* 1. 'składać Bogu ofiary'; 2. 'kogo, co = spełniając ofiarę, poświęcić, złożyć w ofierze'; 3. 'zrobić ofiarę, złożyć w darze, dać, darować'; 4. 'zaofiarować, zaproponować komu co, oświadczyć się'; 5. 'oddać, wydać, poświęcić' (SJP T.3, 699).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. aukoti; aukoti Dievui ar dievams;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/-
2. atnešti; atvesti, supažindinti;	+/-	+/-	+/0	0/-	0/-	-/-

Šiame darbe priesagos *-avoti* veiksmazodžiai, turintys akivaizdžiai slavišką šaknį ir neturintys požymių, kad tai gali būti lietuvių kalbos vediniai, priskiriami skoliniams. Bendrašaknis hibridas *afieruoti, afieruoja, afieravo* pateikiamas skyriuje „Hibridai“ (žr. 6.2.3.1.).

3.1.3.2. *Budavóti, budavója, budavójo*

REIKŠMĖS: 'statyti' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 436, KN G 104, ChNT 271; b) rytinis raštų kalbos variantas: SPI 50, JEI 176; c) vakarinis raštų kalbos variantas: BB1Moz4, BtPvG2.

DP *budavóti, -avója, -avójo* vartojamas apie 10 kartų, visais jais šis veiksmazodis atitinka J. Vujeko postilės lenkiškąjį žodį *budować*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; Klvd; Sim.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Grg); pietų aukštaičių varniškių (Kv), raseiniškių (Gr); vakarų aukštaičių kauniškių (Kt, Gs); rytų aukštaičių vilniškių (Dv), kupiškėnų (Kp), panevėžiškių (Ėr, Jnšk), uteniškių (Vj); pietų aukštaičių (Drsk, Pv).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Būga 1959, 132; Skardžius 1998, 105; Franckel 1962, 61; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *будовати, будовать, будувати* 1. 'будаваць'; 2. 'перан. выхоўваць, удасканалываць'; 3. 'перан. умацоўваць'; 4. 'перан. абгрунтоўваць, матываваць' (ГСБМ Т.2, 236); len. *budować* 1. 'wznosić, stawiać budynki lub inne pomieszczenia'; 2. 'tworzyć, wytwarzać, kształtować, organizować, konstruować'; 3. 'umoralniać, pouczać' (SPol T.2, 489); len. *budować* 'aedificare' (SS T.1, 175); len. *budować* 1. 'wznosić budowle, pomieszczenia, ich części lub zespoły'; 2. 'konstruować maszyny, urządzenia techniczne i inne przedmioty ogólnego zastosowania'; 3. 'tworzyć, zdobywać, zyskiwać, umacniać; prowadzić działaniem do czegoś'; 4. 'zakładać, powoływać do życia'; 5. 'wpływać dodatnio na człowieka lub grupę ludzi, przyczyniać się do czyjegoś doskonalenia' (SJP XVII); rus. *будувати* 'строить' (СРЯ XI–XVII Т.1, 148).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *будавáць* (ЭСБМ Т.1, 399); ukr. *будува́ти* (ЕСУМ Т.1, 279); len. *budować, budować* 1. ‘wznosić budowlę, pomieszczenia, ich części, lub zespoły’; 2. ‘żart. płodzić’; 3. ‘stawiać sobie dom’; 4. ‘tworzyć się, formować się, powstawać’ (SGP Т.3,1, 51); len. *budować* 1. ‘stawiać budynek’; 2. ‘przen. robić, tworzyć, sprawiać’; 3. ‘przen. zasadzać, gruntować, opierać’ (SJP Т.1, 266). rus. *будова́ть, будова́ть* ‘строить’ (СРНГ Т.3, 245).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. statyti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+

Skolinys *budavóti, -avója, -avójo* galėjo atkelti iš bet kurios iš čia aptariamų slavų kalbos, nes jo atitikmenų yra paliudyta ir senojoje lenkų kalboje, ir rusėnų, ir lenkų, rusų, ukrainiečių ir baltarusių tarmėse. Dėl paplitimo trijuose senųjų raštų kalbos variantuose, skolinys priskiriamas rutenizmams.

3.1.3.3. *Dabóti, dabója, dabójo; dbóti, dbója, dbójo*

REIKŠMĖS: 1. ‘saugoti’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘žiūrėti su patikimu, mylėti’ (LKŽe); 3. ‘žiūrėti, atsižvelgti, paisyti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 188, DP 3-585, KN G 106, ChNT 93, PP 27; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 100, SPI 143, JEI 11,10; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 156, Q 528.

DK paliudytas tik *dabóti, -ója, -ójo* būtasis kartinis laikas. Lenkų kalbos tekste jo vietoje aptinkamas veiksmožodis *obaczay*. SD skolinį *dabóti, -ója, -ójo* atitinka *obeyzrže*. Taigi, šie senųjų raštų autorių vertimai neatskleidžia, koks lenkų kalbos veiksmožodis atitiktų skolinį *dabóti, -ója, -ójo*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUISE: K. Donel; R; M. Valan; Mair; JD; J; JR; JV; LTR; Žem; KrvP; LMD; VP.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų žemaičių varniškių (KrkI); vakarų aukštaičių šiauliškių (Jnš), kauniškių (KzR); rytų aukštaičių panevėžiškių (Rm), uteniškių (Trgn, Vžns), vilniškių (Švnč; Brsl), kupiškėnų (KupŽ T.1, 313); pietų aukštaičių (Prl, Rod).

ETIMOLOGIJA: *dbóti* – skolinys iš lenkų kalbos, *dabóti* – antrinis (Skardžius 1998, 118, 120).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *дбату, тбату* 1. ‘праяўляць клопаты аб кім-н., чым-н., турбавацца (пра каго-н., што-н.), думаць аб кім-н., чым-н.’; 2. ‘звяртаць увагу, заўважаць’ (ГСБМ Т.7, 272); ukr. *дбату* 1. ‘(робити що) занедбувати, занедбати’; 2. ‘(чого и без додатка) не зважати (на що)’ (ССМ Т.1, 286); ukr. *дбату* 1. ‘заботиться, иметь попечение, радеть.’; 2. ‘обращать внимание’ (МДСУМ Т.1, 201); len. *dbać* ‘troszczyć, starać się, mieć wzgląd; przestrzegać, przywiązywać do

czego wagę' (SPol T.4, 561); len. **dbać** 1. 'troszczyć się, starać się o coś, zwracać na coś uwagę, mieć w cenie'; 2. 'domagać się'; 3. 'ufać, mieć nadzieję' (SS T.2, 44); len. **dbać** 'troszczyć się, mieć staranie o co, mieć co na pieczy' (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **дбаць** 'клапаціцца' (ЭСБМ Т.3, 129); ukr. **дбати** 'старатися, піклуватися; здобувати, набувати, заготовляти' (ЕСУМ Т.2, 15); len. **dbać** 1. 'o kogo, o co = stać o co, troszczyć się, zważać'; 2. 'w kogo, w co = ufać, pokładać nadzieję' (SJP T.1, 431); rus. **дбать** 1. 'заботиться, радеть о хозяйстве; копить, собирать, приобретать'; 2. 'приготовлять кушанья, стряпать' (СРНГ Т.7, 280).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. saugoti; rūpintis, galvoti apie ką nors; pildyt, laikytis;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/+
2. žiūrėti su patikimu, mylėti;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. žiūrėti, atsižvelgti, paisyti;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/-	-/-

Visi slavų kalbų žodynuose paliudyti galimi *dabóti, -ója, -ójo, dbóti, -ója, -ójo* atitikmenys rodo, kad dėsningas skolinys yra *dbóti, -ója, -ójo*. Manoma, kad *a* variante *dabóti, -ója, -ójo* yra įterptinis (Zinkevičius 1980, 110). Skolinys priskiriamas rutenizams, nes yra paliudytas visuose senųjų raštų kalbos variantuose.

3.1.3.4. *Drukavóti, drukavója, drukavójo*

REIKŠMĖS: 1. 'spausdinti'; 2. 'spausti raštus, gėles (drabužiuose)' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 0,16, PP 1; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 26; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 93.

SD skolinys *drukavóti, -avója, -avójo* aptinkamas prie lenkų kalbos veiksmažodžio *drukować*, visiško atitikmens.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; VoL.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 82); vakarų aukštaičių kauniškių (Gs), šiauliškių (Šln); rytų aukštaičių vilniškių (Lz).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **друковати** 'друкаваць' (ГСБМ Т.9, 87); ukr. **друковати** 'печатать' (МДСУМ Т.1, 234); len. **drukować** 'odbijać czcionkami, tłoczyć; dokonywać czynności związanych z produkcją książek; zlecać wytłaczanie tekstów, wydawać' (SPol T.6, 84).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **друковáць** (ЭСБМ Т.3, 154); ukr. **друкувати, друкувати** (ЕСУМ Т.2, 135); len. **drukować** 'wyciskać litery jakiegoż pisma, wybijać w drukarni, tłoczyć, odbijać' (SJP T.1, 565); rus. **друковáть** 'печатать' (СРНГ Т.8, 220).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. spausdinti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/+
2. spausti raštus, gėles (drabužiuose);	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Drukavóti, -avója, -avójo kaip ir kiti šios grupės veiksmažodžiai, rutenizmasms pri-kirtas dėl vartojimo visuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose.

**3.1.3.5. Klōnīotis, klōnīojasi, klōnīojosi;
klonīótis, klonīójasi, klonīójosi**

REIKŠMĖS: ‘lenktis reiškiant pagarbą ar nusižeminimą’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 175, PK 55, DP 61, KN G 7, ChNT 103, PP 31, KR 85; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 54, SPI 234, JEII 27; c) vakarinis raštų kalbos variantas: BB1Moz33.

M. Daukšos raštuose skolinys *klōnīotis, -iojasi, -iojosi, klonīótis, -iójasi, -iójosi* atitinka lenkų kalbos raštų veiksmažodžius *klaniać się, pokłonić się*. SD skolinys randamas prie įrašo *klāniam się*. SP vartojamas *kloniojos* lenkiškame tekste pakeičiamas į *poklonił się*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: Klvd; JV; Žem; Bs.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Slnt), telšiškių (Als); pietų žemaičių varniškių (Kv); vakarų aukštaičių kauniškių (Zt); rytų aukštaičių panevėžiškių (Krkn), vilniškių (Lz).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 162; Fraenkel 1962, 274).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *клонятыся, клонетися, кланятыся, клянятыся* 1. ‘пакляняцца каму-н. ці чаму-н., маліцца з паклонамi бoгу і святым’; 2. ‘кланяцца каму-н. у знак павагі, падзякі, пакорнасці, прывітання’; 3. ‘згінацца’ (ГСБМ Т.15, 101); len. *klaniać się* ‘pochylać ciało, głowę, zginać kolano itp. jako waraz czci’ (SPol T.10, 386); len. *klaniać się* ‘pochylać się na znak szacunku, korzyć się, oddawać cześć’ (SS T.3, 291); rus. *кланя́тисѧ* 1. ‘покланя́тсѧ’; 2. ‘проси́тсѧ’; 3. ‘выража́ть привѣт отсутсвующему’ (СДЯ Т.1,2, 1214); rus. *кланя́тисѧ* 1. ‘привѣтсвoвать поклоном’; 2. ‘благодари́тсѧ’ (СДЯ Т.3,2, 140); rus. *кланя́тисѧ* 1. ‘покланя́тсѧ кому-л., чему-л.’; 2. ‘проси́тсѧ, моли́тсѧ о чем-л.’; 3. ‘кланя́тсѧ кому-л. в знак привѣтсвoвия, почтѣния, благодарности’; 4. ‘посыла́ть поклон через кого-л. или в письме’; 5. ‘накло́нѧтсѧ, скло́нѧтсѧ’ (СРЯ XI–XVII Т.7, 152); rus. *кланя́тисѧ* 1. ‘делатъ поклон для выражения почтѣния, мольбы и т. п.’; 2. ‘покланя́тсѧ; почитатъ’; 3. ‘проявля́ть уважение, почтѣние’; 4. ‘проси́тсѧ, обра́щатсѧ с просьбой’; 5. ‘посыла́ть, передаватъ привѣт’ (СДЯ XI–XIV Т.3, 212).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *клáняца* ‘рабіць паклоны’ (ЭСБМ Т.5, 49); ukr. *клáнятися* (ЕСУМ Т.2, 465); len. *клáниáć się* ‘ust. z Litwy, szczególnie w znaczeniu przesyłania pozdrowień’ (SGPK Т.2, 374); len. *клáниáć się* 1. ‘pochylać się na znak poszanowania; oddawać, ubijać pokłony, bić czołem, uchylać czoła’; 2. ‘upokarzać się, czapkować, nadskakiwać, przyprochlebiać się komu, płaszczyć się przed nim’ (SJP Т.2, 368); rus. *клáняться* ‘звать, приглашать в гости к себе’ (СРНГ Т.13, 265).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. lenktis reiškiant pagarbą ar nusizėminimą; dėkingumą; gerinantis;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-

Slavų kalbose *klōnīotis, -iojasi, -iojosi, klōnīótis, -iójasi, -iójosi* atitikmenys yra veldiniai iš slavų prokalbės **klan’ati sę*, gana paplitę jose ir turintys labai panašias reikšmes (ЭССЯ Т.9, 183). Manoma, kad **klan’ati sę* yra iteratyvas iš **kloniti* (ЭСБМ Т.5, 49). Skolinio atitikmuo gali būti rytų slavų *клоняются, кланяться, кланатиса*.

3.1.3.6. *Liūbyti, liūbija, liūbijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘mėgti’; 2. ‘mylėti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN G 90, ChNT 14; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 74; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 474.

SD *liūbyti, -ija, -ijo* yra vertimas į lietuvių kalbą iš lenkų *lubić*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K. Donel; N; K; JD; OZ; RD.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Krtn); pietų žemaičių varniškių (Šv); vakarų aukštaičių kauniškių (Gl); rytų aukštaičių uteniškių (Ds), vilniškių (Arm, Lz), kupiškėnų (KupŽ T.2, 714).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 180; Fraenkel 1962, 378; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *любити* 1. ‘любиць, адчуваць глыбокую адданасць, прыхільнасць, павагу да каго-н., чаго-н.’; 2. ‘адчуваць сардэчную прыхільнасць да асобы другога полу; кахаць’; 3. ‘мець цягу да чаго-н., быць схільным да чаго-н., аддаваць перавагу чаму-н.’; 4. ‘прызнаваць каго-н., мець давер да каго-н.’ (ГСБМ Т.17, 158); ukr. *любити* ‘(кому) полюблятися’ (ССМ Т.1, 565); len. *lubić* ‘mieć upodobienie, znajdować przyjemność w kimś, w czymś’ (SPol Т.8, 314); len. *lubić* 1. ‘znajdować w kimś upodobanie, lubić, kochać kogoś’; 2. ‘lubić czyjaś duszę – obciążać odpowiedzialnością czyjaś duszę (czy też wzywać do złożenia przysięgi)’ (SS Т.4, 66); rus. *любити* 1. ‘любить’; 2. ‘предпочитать, иметь склонность’; 3. ‘любоваться’; 4. ‘целовать’ (СДЯ Т.2,1, 82); rus. *любити* 1. ‘испытывать глубокою привязанность, расположение к кому-л.’; 2. ‘чувствовать склонность, интерес, влечение, тяготение

к чему-л.'; 3. 'испытывать влечение к лицу другого пола'; 4. 'целовать, ласкать'; 5. 'любоваться' (СРЯ XI–XVII Т.8, 327); rus. **любити** 1. 'любить, чувствовать привязанность к кому-л.'; 2. 'чувствовать склонность, влечение к чему-л.' (СДЯ XI–XIV Т.4, 466).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **любіць, любіц, любіці, любэтэ, любыты** 1. 'адчуваць прыхільнасць да каго-н. або чаго-н.'; 2. 'кахаць', 3. 'мець цягу, ахвоту, цікавасць да чаго-н.'; 4. 'адчуваць задавальненне ад чаго-н.'; 5. 'мець любоўныя адносіны' (ЭСБМ Т.6, 93); ukr. **любіти** 'відчувати прив'язаність; кохати; відчувати задоволення (від чогось); потребувати' (ЕСУМ Т.3, 319); len. **lubić** 1. 'kochać'; 2. 'żądać, chcieć' (SGPK Т.3, 49); len. **lubić** 1. 'mieć w czym upodobanie, czuć pociąg do czego'; 2. 'podobać się, przypadać do smaku'; 3. 'komu = być komu pozytecznym'; 4. 'żądać, chcieć' (SJP Т.2, 769); rus. **любить** 1. 'горячить, начинать действовать (о снадобьях, хмельных напитках)'; 2. 'любя, в знач. нареч. Без нужды, между прочим'; 3. 'любя ради, в знач. нареч. Любовно, ласково'; 4. 'любило бы, в знач. безл. сказ. Хорошо бы, нужно бы' (СРНГ Т.17, 236).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. mėgti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-
2. mylėti kitą asmenį, jausti prieraišumą;	(+)/-	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-

Veiksmazodis *liūbyti, -ija, -ijo* turi tikslių atitikmenų visose nagrinėjamosiose kalbose. Tačiau dėl priesagų *-yti, -ija* būtina atsižvelgti į galimybę, ar *liūbyti, -ija, -ijo* negalėtų būti lietuvių kalbos darinys.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *liūbas, -a* 'mielas' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 250, KN M 18; b) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 165, Vln 46.

DP toks būdvardis yra vertimas iš lenkų kalbos *luby*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: TDt.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 180).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **любый** 1. 'любимы, каханы, дарагі, мілы серцы'; 2. 'прыемны, пажаданы, які падабаецца, прыносіць задавальненне, радасць, які адпавядае чыёй-н. схільнасці, густу'; 3. 'каханы, каханая' (ГСБМ Т.17, 171); len. **luby** 1. 'wywołujący przyjemne wrażenie, dający zadowolenia, miły, wdzięczny'; 2. 'będący przedmiotem naszych uczuć, kochany' (SPol Т.8, 319); rus. **любый** 1. 'любимый, возлюбленный, дорогой'; 2. 'нравящийся, отвечающий чьи-л. склонностям, вкусам'; 3. 'в знач. сущ.' (СРЯ XI–XVII Т.8, 341).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **любы, любый** 1. 'які выклікае пачуццё любві; блізкі, дарагі, мілы сэрцу, каханы'; 2. 'той, каго любяць, шкадуюць' (ЭСБМ Т.6, 94); ukr. **любый** 'милий, коханий, (приемный, дружный; будь-який)' (ЕСУМ

T.3, 319); len. **luby** 1. 'miły, kochany, ukochany, drogi'; 2. 'miły, błogi, przyjemny, wdzięczny' (SJP T.2, 771); rus. **любый** 1. 'милый, любимый, дорогой'; 2. 'любовник'; 3. 'такой, который приходится по душе, нравится, приятный' (СРНГ Т.17, 240).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. mielas;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+

Iš kurios slavų kalbos į lietuvių kalbą atkeliavęs būdvardis *liūbas*, *-a*, negalima pasakyti. Pastarasis skolinys lietuvių kalboje ne toks dažnas, kaip veiksmažodis *liūbyti*, *-ija*, *-ijo*. Jis užrašytas ne tik senuosiuose lietuvių kalbos raštuose, bet ir tarmėse.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Liūbyti</i>	lie.	<i>Liūbas, -a</i>	lie.
1. mėgti; patikti;	+/+	1. mielas;	+/-
2. mylėti kitos lyties atstovą;	(+)/-		

Abi veiksmažodžio reikšmės, vartojamos senuosiuose lietuvių kalbos raštuose ir vartojama vėlesniuose raštuose, randamos ir slavų kalbose. Jeigu šis veiksmažodis būtų siejamas su būdvardžiu *liūbas*, *-a*, veiksmažodis būtų laikomas faktityvu, kas įmanoma tokio tipo daryboje. Būdvardžiai labai retai gali būti *-yti*, *-ija* vedinių pamatu (Otrębski 1965, 390), kas bylotų, kad vargu ar verta sieti *liūbyti*, *-ija*, *-ijo* ir *liūbas*, *-a*. Turint omenyje, kad per darybą būtų paaiškinta tik viena veiksmažodžio reikšmė ('mėgti'), o veiksmažodį vertinant kaip skolinį – abi reikšmės randamos slavų kalbose, labiau tikėtina, kad *liūbyti*, *-ija*, *-ijo* yra skolinys.

3.1.3.7. *Lōjoti, lōjoja, lōjojo; lojōti, lojōja, lojōjo*

REIKŠMĖS: 'plūsti, koneveikti' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 295; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 32; c) vakarinis raštų kalbos variantas: BPI 301.

M. Daukša savo raštuose *lōjoti*, *-oja*, *-ojo*, *lojōti*, *-ōja*, *-ōjo* vartojo versdamas lenkų kalbos veiksmažodį *łajać*. SD *lōjoti*, *-oja*, *-ojo*, *lojōti*, *-ōja*, *-ōjo* taip pat pateikiamas kaip lenkų kalbos *łajać* vertimas.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; Žem; A. Baran; P; A.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Šts), kretingiškių (KTŽ 220); vakarų aukštaičių šiauliškių (Jnš), kauniškių (Zt); rytų aukštaičių uteniškių (Ds, Dkk), kupiškėnų (Kp), vilniškių (Švnč); pietų aukštaičių (Vžn).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 181; Fraenkel 1962, 384).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *лаяти, лаети, лаеть, лаять* ‘лаяць, ганьбіць, бэсціць, дакараць’ (ГСБМ Т.23, 327); ukr. *лаати* 1. ‘(кому) лаяти (кого)’; 2. ‘ганьбити (кого)’ (ССМ Т.1, 541); ukr. *лаяти* ‘ругать, бранить’ (МДСУМ Т.1, 399); len. *łajac* ‘urągać, karciec, ostro strofować’ (SPol Т.12, 446); len. *łajac* 1. ‘wymyślać, krzyczeć, ubliżać, użyć słowami, urągać, złorzeczyć, przeklinać’; 2. ‘ostro strofować, gromić, karciec, przyganiać’; 3. ‘(o wyrokach sądowych, o przepisach) zaskarżyć, podać w wątpliwość, zakwestionować wzrok jako niewłaściwy, niezgodny z prawem, zarzucić niewłaściwość, błędność, sprzeczność z prawem’ (SS Т.4, 90); rus. *лаати* 1. ‘лаять’; 2. ‘кричать, бранить, браниться’; 3. ‘кричать, бранить, браниться’ (СДЯ Т.2,1, 13); rus. *лаати* ‘гневаться’ (СДЯ Т.3,2, 152); rus. *лаяти* 1. ‘лаять’; 2. ‘ругать, бранить, поносить кого-л.’; 3. ‘злобствовать, неистовствовать’; 4. ‘устраивать засаду, подстергать; строить козни’ (СРЯ XI–XVII Т.8, 181); rus. *лаяти* 1. ‘лаять’; 2. ‘бранить, оскорблять, поносить кого-л., что-л.’; 3. ‘строить козни (кому-л.)’ (СДЯ XI–XIV Т.4, 392).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *лájць, лáйць* 1. ‘гаўкаць’; 2. ‘сварыцца, зневажаць, крычаць на каго-н. абразлівымі словамі’; 3. ‘ганьбіць, бэсціць’; 4. ‘дакараць, рабіць вымову’ (ЭСБМ Т.6, 270); ukr. *лájати* ‘сварити; гавкати’ (ЕСУМ Т.3, 204); len. *łajac* 1. ‘szczekać’; 2. ‘komu, na kogo’ (SGPK Т.3, 69); len. *łajac* 1. ‘kogo, na kogo, komu, o co = ostro strafować, burczeć, krzyczeć, besztać, fukać, wymyślać, buzować, krać’; 2. ‘szczekać, beczeć’ (SJP Т.2, 790); rus. *лájать* 1. ‘выть (о волке)’; 2. ‘квакать’; 3. ‘лгать’ (СРНГ Т. 16, 300).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. plūsti, koneveikt;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-

Skolinys priskiriamas rutenizmams, nes jis užfiksuotas trijuose senųjų raštų kalbos variantuose. Išskyrus tai, nėra kitų požymių, kuriais remiantis būtų galima nustatyti šio slavizmo kilmę.

3.1.3.8. *Moliavóti, moliavója, moliavójo; maliavóti, maliavója, maliavójo*

REIKŠMĖS: 1. ‘tepti dažais, dažyti’ (LKŽe); 2. ‘piešti dažais, tapyti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 582, ChNT 292; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 291; c) vakarinis raštų kalbos variantas: BBJer22.

DP veiksmazodis *moliavóti, -iavója, -iavójo, maliavóti, -iavója, -iavójo* atitinka J. Vujeko postilės lenkų kalbos veiksmazodį *malować*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; K; Klvd; LzP.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Grg, Vvr), telšiškių (Vks); pietų žemaičių raseiniškių (Klm); rytų aukštaičių uteniškių (Ut, Trgn), panevėžiškių (Ukm), kupiškėnų (KupŽ T.2, 758), anykštėnų (An); vakarų aukštaičių kauniškių (Skr), šiauliškių (Jnš); pietų aukštaičių (Al).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 192).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *малевати, малиовати, маловати* 1. ‘рысаваць фарбамі; маляваць’; 2. ‘перан. апісваць што-н.; уяўляць’ (ГСБМ Т.17, 235); ukr. *малевати, маліовати, маловати* ‘писать (красками); красить; изображать’ (МДСУМ Т.1, 418); len. *malować* ‘kłaść farbę na jakąś płaszczyznę’ (SPol Т.13, 58); len. *malować* ‘pingere’ (SS Т.4, 146); len. *malować* ‘wyobrażać coś za pomocą farb; pokrywać coś farbą’ (SJP XVII); rus. *малевати, молевати* ‘расписывать (красками), рисовать’ (СРЯ XI–XVII Т.9, 243).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus *маляваць* 1. ‘рысаваць фарбамі’; 2. ‘фарбаваць’; 3. ‘апісваць’; 4. ‘абгаворваць (перад людзьмі)’, драг. *малюваты* 1. ‘мазаць алоўкам абы-што’; 2. ‘выяўляць’ (ЭСБМ Т.6, 206); ukr. *малювати* (ЕСУМ Т.3, 373); len. *malować* 1. ‘farbą powlekać, farbować’; 2. ‘przedstawiać coś na płaszczyźnie za pomocą rysunku i farby’; 3. ‘przen. barwić, pstrzyć, zdobić’; 4. ‘przen. malowniczo, obrazowo przedstawiać, opisywać’; 5. ‘przen. pisać, okazywać na piśmie’ (SJP Т.2, 859).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. tepti dažais, dažyti;	(+)/+	+/+	+/0	0/+	0/-	-/-
2. piešti dažais, tapyti; pieštukais piešti, terlioti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-

Moliavóti, -iavója, -iavójo, maliavóti, -iavója, -iavójo tikslaus kelio į lietuvių kalbą nustatyti neįmanoma. Atitikmenų randama senojoje lenkų kalboje ir rusėnų, todėl tik remiantis vidine tipologija šis skolinys priskiriamas skoliniais iš rytų slavų.

3.1.3.9. Rõnyti, rõnija, rõnijo; rónyti, rónija, rónijo

REIKŠMĖS: ‘sužeisti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 126, DP 324, KN M 44, ChNT 265; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 154, BK 21; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 228, VlnE 215, BPII 374, CII 586.

SD *rõnyti, -ija, -ijo, rónyti, -ija, -ijo*, kartu su *žeisti*, pateikia kaip vertimus į lietuvių kalbą iš lenkų kalbos veiksmažodžio *ranić*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; J; M.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Erž); rytų aukštaičių panevėžiškių (Ėr), anykštėnų (An), vilniškių (Lz, Str); pietų aukštaičių (Rod).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Hock; Fraenkel 1962, 742).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *ранити* 1. ‘нанесці (наносіць) рану (раны)’; 2. ‘прычыніць (прычыняць) каму-н. душэўны боль, пакуты’ (ГСБМ Т.30, 7); ukr. *ранити* ‘(кого) рани́ти’ (ССМ Т.2, 289); len. *ranić, renić* 1. ‘zadać ranę, skaleczyć’; 2. ‘dotknąć (chorobą, nieszczęściem itp.), porazić, wyrządzić szkodę, ukarać’ (SPol Т.7,

437); rus. **ранити** 1. ‘ранить’; 2. ‘повреждать, осквернять’; 3. ‘налагать испытание’ (СДЯ Т.3,1, 70); rus. **ранити** 1. ‘бит, бичевать, наказывать (наказать) плетью, розгами; избить’; 2. ‘ранить’; 3. ‘нанести поражение, разгромить’ (СРЯ XI–XVII Т.21, 272).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **ра́ніць** ‘параніць’ (ЭСБМ Т.11, 97); ukr. **ра́ніти** (ЕСУМ Т.5, 23); len. **ranić** ‘zadawać rany, kaleczyć, urania’ (SJP Т.5, 474); rus. **раниться** ‘получать раны’ (СРНГ Т.34, 101).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. sužeisti; žaloti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/(+)

Rõnyti, -yti, -ija, rónyti, -yti, -ija turi vieną reikšmę, kuri vartojama tiek senuosiuose lietuvių kalbos raštuose, tiek tarmėse. Dėl priesagų *-yti, -ija rõnyti, -yti, -ija, rónyti, -yti, -ija* gali būti suprastas kaip lietuvių kalbos vedinys.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *ronà* ‘žaizda’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN G 156, ChNT 394, KR 22; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 154, SPII 221, JEI 109; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 229, BBApD16, Q 631.

SD *ronà* yra vertimas į lietuvių kalbą iš lenkų kalbos daiktavardžio *rana*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: H; R; N; K; J; M; OZ; Sut; VP; Ns.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Prk); šiaurės žemaičių telšiškių (Sk); pietų žemaičių varniškių (Lkv); vakarų aukštaičių kauniškių (Mri); rytų aukštaičių anykštėnų (Sb); pietų aukštaičių (Al, Lp).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Fraenkel 1962, 742; Hock).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **рана** 1. ‘рана, пашкоджанне целаснасці цела’; 2. ‘след на целе ад удара; сіняк’; 3. ‘хвароба’; 4. ‘кара, пакаранне’; 5. ‘душэўны боль; пакуты’; 6. ‘прычыненая каму-л. шкода’; 7. ‘плата за нанясенне ран’ (ГСБМ Т.30, 5); ukr. **рана** 1. ‘поранення, рана’; 2. ‘пеня за поранення’ (ССМ Т.2, 289); len. **rana** 1. ‘uszkodzenie ciała, polegające na przerwaniu tkanek lub wylewie krwi do tkanki podskórnej wskutek uderzenia, ukłucia itp. lub choroby’; 2. ‘odszkodowanie za rany’; 3. ‘klęska, nieszczęście, dopust, plaga’ (SS Т.5, 523); rus. **рана** 1. ‘порез тела, повреждение тела до крови’; 2. ‘удар’; 3. ‘наказание, кара’; 4. ‘гонение’; 5. ‘беда’; 6. ‘поражение’; 7. ‘болезнь’ (СДЯ Т.3,1, 68); rus. **рана** 1. ‘удар; мн. тж. побои, истязания’; 2. ‘повреждение тканей тела, причиненное ударом, колющим или режущим орудием, оружием, рана’; 3. ‘болезнь’ (СРЯ XI–XVII Т.21, 270).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **ра́на** ‘пашкоджанне тканак жывога арганізму’ (ЭСБМ Т.11, 94); ukr. **ра́на** (ЕСУМ Т.5, 23); len. **rana** (SGPK Т.5, 9); len. **rana** 1. ‘wszelkie przerwanie albo rozłączenie tkanek w skutek choroby lub urazu’; 2. ‘wrzód, owrzodzenie’; 3. ‘sina = siniak, siniec’; 4. ‘skaleczenie, uszkodzenie, nacięcie’ (SJP Т.5, 474).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. žaizda; pažeidimas, įpjovimas;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Rōnyti, rōnyti</i>	lie.	<i>Ronà</i>	lie.
1. sužeisti; žaloti;	+/+	1. žaizda; pažeidimas, įpjovimas;	+/+

Jeigu *rōnyti, -ija, -ijo, rōnyti, -ija, -ijo* būtų siejamas su daiktavardžiu *ronà*, darybos kategorija tam neprieštarautų. Veiksmažodis tokiu atveju būtų padaromosios reikšmės, o *-yti, -ija* vediniai gali būti faktityvai. Anot J. Otrębskio, tokie vediniai taip pat privalo turėti cirkumfleksą šaknyje, pirmajame skiemenyje (nes *ronà* – ne *-ŷ-* kamieno daiktavardis). Ši taisyklė netiktų vienam iš kirčiavimo variantų – *rōnyti, -ija, -ijo*. Šakninio kirčiavimo veiksmažodžiai gali išlaikyti pamatinių vardažodžių kirčio vietą ir priegaidę, net akūtą (Stundžia 2009, 221), bet *ronà* šiam atvejui netiktų. Lietuvių kalbos daryba mažai tikėtina dar ir dėl to, kad slavų kalbose gausiai paliudyta veiksmažodžių, morfologiškai ir semantiškai artimų *rōnyti, -ija, -ijo, rōnyti, -ija, -ijo*.

3.1.3.10. Slūžyti, slūžija, slūžijo; šlūžyti, šlūžija, šlūžijo

REIKŠMĖS: 1. 'būti samdiniu, tarnauti'; 2. 'daryti kam paslaugą, patarnauti'; 3. 'vykdyti kieno valią, garbinti'; 4. 'atlikti karinę tarnybą'; 5. 'atlikti savo paskirtį'; 6. 'laikyti pamaldas' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 18, KN G 258, ChNT 136, PP 31; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 169, JEI 112; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 503, WP 9, VlnE 19, BPII 320, BB2Moz21.

SD *slūžyti, -ija, -ijo, šlūžyti, -ija, -ijo* (ir *tarnauti*) pateikiamas prie lenkų kalbos veiksmažodžio *slużyć*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: ŽCh; R; K. Donel; N; K; J; MŽ; Sln; Žem; Tat; Š; L; LMD; VoL; LTR.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų žemaičių raseiniškių (Vdk); vakarų aukštaičių šiauliškių (Šl, Bsg), kauniškių (Žž); rytų aukštaičių vilniškių (Grv, Lz, Ml), panevėžiškių (Šd), kupiškėnų (KupŽ T.3, 759).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Smoczyński 2007, 574); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 259; Fraenkel 1962, 836; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *служити, служить, служыти, служыць* 1. 'служыць, знаходзіцца на службе'; 2. 'быць на службе ў каго-н.'; 3. 'выконваць прадугледжаныя феадальным правам службовыя або гаспадарчыя абавязкі і павіннасці'; 4. 'выконваць воінскія абавязкі, быць ваенным'; 5. 'выконваць абавязкі слугі, прыслугі'; 6. 'быць адданым каму-, чаму-н; шанаваць каго-н., што-н.'; 7. 'працаваць у імя каго-н., чаго-н.' 8. 'падпарадкоўвацца каму-н., трапляць у

залежнась ад каго-н.’; 9. ‘выконваць сваё прызначэнне, сваю ролю’; 10. ‘праводзіць набажэнства’ (ГСБМ Т.31, 450); ukr. *слоужити, служити, служіти, służyты, sluzithy, sluzithi, szluzithi* 1. ‘(кому) виконувати васальні повинності по відношенню до короля або володарного князя, нести військову службу’ 2. ‘(кому і без додатка) відправляти богослужіння та інші церковні треби’ 3. ‘(в кого) бути на службі, бути чийм слугою, служити’ 4. ‘(чому) належати (до чого)’ (ССМ Т.2, 356); ukr. *служити* ‘служить; годиться’ (МДСУМ Т.2, 332); len. *služyc* 1. ‘pozostawać w czyjeś służbie, posługiwać komuś, być na czyjeś posługi, być posłusznym czyimś rozkazom, pomagać komuś, pozostawać w stosunku poddańczym’ 2. ‘oddawać cześć, spełniając religią nakazane czynności’; 3. ‘wykonywać służbę wojskową’ 4. ‘(o nieruchomościach, też o dobytku) przynależać do kogoś lub czegoś, przypadać komuś’ 5. ‘przysługiwać komuś, dotyczyć czegoś’; 6. ‘być przeznaczonym, używanym do czegoś’ (SS Т.8, 309); rus. *служити* 1. ‘прислуживать’; 2. ‘исполнять чью-л. волю’; 3. ‘служить, находится в подчинении’; 4. ‘поклоняться’; 5. ‘совершать богослужение’ (СДЯ Т.3,1, 427); rus. *служити* 1. ‘находиться на службе, в услужении; выполнять работу; прислуживать’; 2. ‘действовать для чьей-л. пользы, во благо кому-л.’; 3. ‘поклоняться, совершать религиозные действия’; 4. ‘быть служителем (Богу), исполнителем его воли’; 5. ‘совершать богослужение’; 6. ‘приносить в жертву’; 7. ‘выполнять определенные обязанности и повинности в пользу государства или князя, нести службу’; 8. ‘быть пригодным’; 9. ‘выполнять свое назначение’ (СРЯ XI–XVII Т.25, 134).

SLAVŪ KALBŪ TARMĒS: ukr. *служіти* (ЕСУМ Т.5, 309); len. *služyc* 1. ‘przy wojsku’; 2. ‘służyć mszą’ (SGPK Т.5, 173); len. *služyc* 1. ‘być sługą, zostawać w służbie, posługiwać komu stale’; 2. ‘komu, ku komu = być jego poddanym, podlegać mu; należeć do niego, być jego własnością’; 3. ‘być użytecznym, być czyją własnością; być przeznaczonym, itd’ (SJP Т.6, 230); rus. *служить* 1. ‘служить’; 2. ‘не прекословить, подчиняться’; 3. ‘подходить, соответствовать (о лекарствах)’; 4. ‘светить, находится на небосводе (о звездах)’ (СРНГ Т.38, 310).

ŽODŽIŲ REIKŠMĒS LIETUVIŲ IR SLAVŪ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. būti samdiniui, tarnauti;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/+	+/+
2. daryti kam paslaugą, patarnauti;	+/+	+/-	+/0	0/-	0/-	+/-
3. vykdyti kieno valią, garbinti;	+/-	+/-	+/0	0/-	0/-	+/-
4. atlikti karinę tarnybą;	-/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/-
5. atlikti savo paskirtį; būti naudingų;	-/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/-
6. laikyti pamaldas; būti Dievo tarnu;	+/-	-/+	+/0	0/-	0/-	+/-

Dar vienas skolinys, turintis vienodai bendrumų su lenkų kalba ir su rytų slavų kalbomis. Tik dėl paplitimo trijuose senųjų raštų variantuose *slūžyti, -ija, -ijo, šlūžyti, -ija, -ijo* laikomas skoliniu iš rytų slavų.

3.1.3.11. *Triumfavóti, triumfavója, triumfavójo*

REIKŠMĖS: ‘džiūgauti laimėjus, švęsti pergalę’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 282, SG1 147; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 447; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Q 530.

M. Daukša skolinį *triumfavóti, -avója, -avójo* vartojo vietoj J. Vujeko postilės veiksmoždžio *tryumfowac*. SD *triumfavóti, -avója, -avójo* taip pat pateikiamas kaip vertimas į lietuvių kalbą iš lenkų *tryumfowac*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: S. Dauk.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 282; Fraenkel 1962, 1126).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *tryumfowac* ‘odprawiac tryumf; pysznić się zwycięstwem a. sukcesem’ (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *триумфова́ти* (ECYM T.5, 646); len. *tryumfowac* (SGPK T.5, 429); len. *tryumfowac, tryjumfowac* 1. ‘švičėić tryumf, obchodzić tryumf’; 2. ‘pysznić się, zadzierać nosa, być dumnym z postawienia na swoim, z osiągniętego celu’ (SJP T.7, 139).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. džiūgauti laimėjus, švęsti pergalę;	+/-	+/+	.../0	0/...	0/+	-/-

Apie veiksmoždžio *triumfavóti, -avója, -avójo* galimus atitikmenis slavų kalbose yra mažai duomenų. Veiksmoždžių atitikmenų rasta senojoje lenkų kalboje, lenkų kalbos tarmėse ir ukrainiečių kalbos tarmėse.

3.1.3.12. *Vōdyti, vōdija, vōdijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘kenkti, daryti žalą’; 2. ‘kliudyti, trukdyti’; 3. ‘veikti, turėti įtakos’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 216; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 212; c) vakarinis raštų kalbos variantas: VlnE 74, BB4Moz5, Q 433.

M. Daukša lenkų kalbos veiksmoždį *wadzić* vertė kaip lietuvių kalbos *vōdyti, -ija, -ijo*. SD toks skolinys randamas prie lenkų kalbos veiksmoždžių *szkodzić, zaszkadzić* įrašų.

FIKSAVIMAS VĖLESNIOUSE ŠALTINIULOSE: ŽCh; N; K; KŽ; J; M; Sut; B; S. Dauk; A; NdŽ; Kos; Rtr; L; FrnW.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Pln), telšiškių (Žd, Trk, Sd, Skd); pietų žemaičių raseiniškių (Klm, Krž); vakarų aukštaičių kauniškių (Zt); rytų aukštaičių panevėžiškių (Pn, MŽš, Jnšk), kupiškėnų (Slm), uteniškių (On, Vžns, Krd, Trgn, Sug, Lkm); vilniškių (Klt).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 297; Fraenkel 1962, 1270; Hock).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *wadumu* 1. ‘шкодзіць, перашкаджаць’; 2. ‘абвінавчавць, нагаворваць, узводзіць паклёп’; 3. ‘змагацца, варагаваць’ (ГСБМ Т.2, 289); ukr. *wadumu* ‘(вид натуральної повинності селян) давати підводу на вимогу правителя або феодала-землевласника’ (ССМ Т.1, 184); len. *wadzić* 1. ‘pro-wadzić kogoś dokądś, pokazywać drogę do określonego miejsca lub celu’; 2. ‘przypro-wadzić do sądu, przedstawiać (świadców)’; 3. ‘tańce wodzić – tańczyć’; 4. ‘łzywe świadectwo wodzić – składać fałszywe zeznanie’; 5. ‘kogoś wodzić w czymś – skarżyć kogoś’; 6. ‘coś się komuś wodzi – coś komuś towarzyszy, jest jego udziałem’ (SS Т.10, 277); len. *wadzić* ‘szkodzić, przeszkadzać’ (SJP XVII); rus. *wadumu* ‘accusare, impellere’ (СДЯ Т.1,1, 223); rus. *wadumu* ‘клеветать накого-л.; ложно обвиняя, заниматься подстрекательством’ (СРЯ XI–XVII Т.2, 10); rus. *wadumu* ‘жаловаться, доносить на кого-л.’ (СДЯ XI–XIV Т.1, 370).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *wadzić* ‘шкодзіць’; ‘муляць, назаляць; турбаваць; калоцца’; ‘(мяне) нудзіць, (мне) моташна, млосна’ (ЭСБМ Т.2, 17); ukr. *wadumu* ‘шкодити; наговорювати’ (ЕСУМ Т.1, 318); len. *wadzić* 1. ‘przeszkadzać, szkodzić’; 2. ‘wołać; robić wymówki’ (SGPK Т.6, 63); len. *wadzić* 1. ‘waśnić, kłócić, swarzyć, różnić, rzucać kość niezgody, robić komenraże, nieporozumienia’; 2. ‘zawadzać, przeszkadzać, szkodzić, włązić w drogę, stać na przeszkodzie’; 3. ‘wołać; robić wymówki’ (SJP Т.8, 441); rus. *wadumь* ‘медлить, затягивать время, переждать’ (СРНГ Т.4, 11).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. kenkti, daryti žalą;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/-
2. kliudyti, trukdyti;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/-	-/-
3. veikti, turėti įtakos;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Vodyti, -ija, -ijo gali būti priskirtas rutenizmas tik dėl vidinės tipologijos, nes nėra kitų kriterijų, kuriais remiantis galima būtų spręsti apie šio skolinio kilmę.

3.1.3.13. *Žebravóti, žebravója, žebravójo*

REIKŠMĖS: 1. ‘elgetauti’; 2. ‘rinkti prašinėjant’; 3. ‘vagišiauti’; 4. ‘skolinti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: MP 109, ChNT 129; b) rytinis raštų kalbos variantas: JEI 101; c) vakarinis raštų kalbos variantas: VlnE 42, BPII 199, BBRd1.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; K; KŽ; J; BS; FrnW.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Krtn), telšiškių (Rnv, Brs, Eig); vakarų aukštaičių kauniškių (Bb, Zt), šiauliškių (Grnk); rytų aukštaičių vilniškių (Lz), kupiškėnų (Slm), uteniškių (Sug); pietų aukštaičių (Drsk, Pns, Mtl, Mrk, Prl).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų rusų kalbos (Skardžius 1998, 305; Fraenkel 1962, 1294); skolinys iš lenkų kalbos (Hock).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *жабравáць* (ЭСБМ Т.3, 194); ukr. *жебравáти* (ЕСУМ Т.2, 191); len. *żebrować* (SGPK Т.6, 438); len. *żebrować* 1. ‘żebrac’; 2. ‘czyś-cić’ (SJP Т. 8, 701); rus. *жабровáть* ‘просить милостыню, нищенствовать’ (СРНГ Т.9, 95).

Rusėnų kalboje yra paliudyti tinkamos reikšmės, tačiau kitokios priesagos veiksmažodis *жебрату* ‘жабраваць, прасіць, выпрошваць’ (ГСБМ Т.9, 277); *жебрату* ‘выпрашивать, просить подаяние, нищенствовать’ (МДСУМ Т.1, 249), senojoje lenkų kalboje – taip pat: *żebrac* ‘prosić o jałmużnę, chodzić po prośbie’ (SS Т.11, 576).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. elgetauti;	+/+	-/+	-/0	0/+	0/+	-/+
2. rinkti prašinėjant;	+/+	-/+	-/0	0/-	0/-	-/+
3. vagišiauti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
4. skolinti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Nėra kitų kriterijų *žebravóti*, *-avója*, *-avójo* kilmei nustatyti išskyrus faktą, kad skolinys užfiksuotas vakariniame, viduriniame ir rytiniame senųjų raštų kalbos variantuose.

Rutenizmas remiantis garsų atitikimais, šaltinio buvimo, išorinės tipologijos kriterijumi buvo priskirta 36 veiksmažodžiai, remiantis semantikos aspektu, chronologijos ir visinės tipologijos kriterijais – dar 29. Tarp šių 65 veiksmažodžių pasitaiko tokių, kurie turi daugiau nei vieną bruožą, dėl kurio jie kildintini iš rytų slavų kalbų. Tokiais atvejais, net jeigu etimologų yra pateikiamos kelios kilmės interpretacijos, vargu ar lieka abejonių, kad šie skoliniai yra atėję iš rytų slavų. Pavyzdžiui, kai kurie mokslininkai pateikia, kad *dīvyti*, *-ija*, *-ijo* yra neaiškios kilmės slavizmas, kiti – kad tai skolinys iš rytų slavų. Didesnė tikimybė, kad pastaroji pozicija yra teisinga.

**AIŠKIOS IR TIKĖTINOS KILMĖS SLAVIZMAI,
TURINTYS DAUGIAU NEI VIENĄ RUTENIZMO BRUOŽĄ:**

Veiksmazodis	Kriterijai					
	Fonolo- ginis	Šaltinio buvimo	Išorinės tipologi- jos	Vidinės tipologi- jos	Chrono- logijos	Seman- tikos
Čestavóti, čēstavoti, čēstavoti	+			+		
Čỹstyti	+			+		
Dēkavoti, dēkavóti	+			+		
Dỹvyti	+					+
Dūmóti, dūmoti			+	+		
Gavėti		+	+			
Rėdýti	+			+		+
Krīvdyti, krividyti, krividyti	+					+
Kryžiavóti, kryžavóti				+	+	
Mũcyti	+		+	+		
Pũstyti, pũstýti	+					+
Rũgóti				+		+
Sũdyti	+			+		
Šũtyti		+		+		
Terióti	+			+		+
Tiēšyti	+			+		+
Triũbyti, trũbyti	+			+		
Trõtyti				+		+
Tũžyti	+			+		+
Vėlyti				+		+
Veñčiovoti, venčiovóti, viñčiovoti, vinčiovóti	+			+		
Zvānyti, dzvānyti			+	+		
Žedoti	+					+

3.2. TIKĖTINI SKOLINIAI IŠ LENKŲ KALBOS

3.2.1. SEMANTIKOS KRITERIJUS

3.2.1.1. *Balamūtyti, balamūtija, balamūtija*

REIŠMĖS: 1. 'klaidinti, daryti neaiškų' (LKŽe, Kudzinowski); 2. 'plepėti' (LKŽe); 3. 'gaišti, tinginiauti, kvailioti, ką nors netinkamai daryti' (LKŽe, Kudzinowski); 4. 'koketuoti, vilioti, suvedžioti' (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 588.

M. Daukša skoliniu *balamūtyti, -ija, -ijo* išvertė J. Vujeko postilėje vartojamą lenkų kalbos veiksmažodį *balamucić*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: J.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Krtn); vakarų aukštaičių kairiškųjų (Vlkv); rytų aukštaičių panevėžiškių (Rm), vilniškių (Lz).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų (Hock); skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 95).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *баламутити, баламутить* 'лгачь, ашукваць, збіваць в панталыку' (ГСБМ Т.1, 180); ukr. *баламутити* 'возмуцать' (МДСУМ Т.1, 40); len. *balamucić* 'zwodzić, oszukiwać, mamić, tumanić, gmatwać, przekręcać' (SPol T.1, 292); len. *balamucić* 'oszukiwać, wprowadzać w błąd, zwodzić; mówić głupstwa, paplać, pleść' (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *баламуціць* (ЭСБМ Т.1, 288); ukr. *баламу́тити* (ЕСУМ Т.1, 124); len. *balamucić* 1. 'co = mącić, wikłać, motać, zaciemniać itd.'; 2. 'kręcić, mątać, tumanić, mydlić oczy, itd.'; 3. 'kogo = przewracać mu w głowie, uzuchwalać, rozpieszczać itd.' (SJP T.1, 90); rus. *баламу́тить* 1. 'мешать какому-н. делу'; 2. 'не соглашаться с кем-л., чем-л.'; 3. 'болтать языком, пустословить' (СРНГ Т.2, 71).

ŽODŽIŲ REIŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reiškėmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. klaidinti, apgaudinėti, daryti neaiškų;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/-
2. plepėti;	-/+	-/-	-/0	0/+	0/-	-/+
3. gaišti, tinginiauti, kvailioti, ką nors netinkamai daryti;	-/+	+/-	-/0	0/-	0/-	-/-
4. koketuoti, vilioti, suvedžioti;	+/-	+/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Dėl veiksmažodžio priesagų *-yti, -ija, -ijo* būtina nagrinėti galimybę, kad *balamūtyti, -ija, -ijo* yra jau lietuvių kalbos vedinys. Senuosiuose raštuose nėra paliudytas galimas pamatinis žodis, jis randamas LKŽe: *balamūtas* 'kas iš kvailumo, išdykumo ar blogos valios daro ką ne taip, kaip reikia, paikšas, išdykėlis' (LKŽe).

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Balamūtyti</i>	lie.	<i>Balamūtas</i>	lie.
1. klaidinti, apgaudinėti, daryti neaiškų;	+/+		
2. plepėti;	-/+		
3. gaišti, tinginiauti, kvailioti, ką nors netinkamai daryti;	-/+	1. kvailys;	(+)/+
		2. išdykėlis; juokdarys;	(+)/+
4. koketuoti, vilioti, suvedžioti;	+/-		
		3. blogos valios žmogus;	(+)/+

Veiksmažodis *balamūtyti*, *-ija*, *-ijo* senuosiuose lietuvių kalbos raštuose vartojamas dviem reikšmėmis: ‘klaidinti, daryti neaiškų’ ir ‘koketuoti, vilioti, suvedžioti’. Pirmoji turi semantinių atitikimų su senąja lenkų kalba ir jos tarmėmis, rusėnų kalba, su baltarusių ir ukrainiečių kalbų tarmėmis. Reikšmė ‘koketuoti, vilioti, suvedžioti’ aptinkama tik senojoje lenkų kalboje. Kitos dvi reikšmės vartojamos vien lietuvių kalbos tarmėse, ‘plepėti’ sutapimų turi su baltarusių ir rusų kalbų tarmėmis. Kadangi reikšmės rodytų, kad skolintasi buvo iš lenkų kalbos, reikšmė ‘plepėti’ greičiausiai yra vėlesnio kontakto padarinys.

Tačiau buvo minėta, kad lietuvių kalboje vartojamas ir daiktavardis *balamūtas*, todėl būtina atsižvelgti ir į darybos lietuvių kalboje galimybę. Su *balamūtu* galėtų būti siejama tik viena reikšmė – ‘gaišti, tinginiauti, kvailioti, ką nors netinkamai daryti’, nevartojama lietuvių kalbos senuosiuose raštuose, bet užrašyta tarmėse. *Balamūtyti*, *-ija*, *-ijo* tokiu atveju būtų būsenos atitikimo vedinys, tačiau šiai kategorijai visiškai nebūdingos priešagos *-yti*, *-ija*. Be to, J. Otrębskis rašydamas apie *-yti*, *-ija* denominatyvus iš skolinių mini, kad paprastai tai yra faktityvai arba mutatyvai (Otrębski 1965, 390).

3.2.1.2. *Bliūznyti, bliūznija, bliūznijo; bliūžnyti, bliūžnija, bliūžnijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘negražiai, nepadoriai kalbėti’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘pliaukšti’; (LKŽe); 3. ‘piktžodžiauti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 77, DP 319, KN G 66, ChNT 168; b) rytinis raštų kalbos variantas: SPII 74, JEII 127.

M. Daukšos raštuose skolinys *bliūznyti*, *-ija*, *-ijo* vartojamas dažnai (DP apie 40 kartų, DK – 1) ir visais atvejais taip verčiamas lenkų kalbos veiksmažodis *bluźnić*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: MŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Mžk, Vks); pietų žemaičių varniškių (ŠII); vakarų aukštaičių kauniškių (Mrj, Klvr, Gs), šiauliškių (Jnš); rytų aukštaičių vilniškių (Lz); pietų aukštaičių (Sn).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 104; Fraenkel 1962, 52).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **блюзнити, блознити, блузнити** ‘блюзніць’ (ГСБМ Т.2, 77); ukr. **блюзнити** ‘поносити, клеветати; богохульствовати’; **блюзнитися** ‘хулитися’ (МДСУМ Т.1, 59); len. **bluźnić** ‘bluźnić’ (SS Т.1, 106); len. **bluźnić, bluznić** 1. ‘znieważać słowami albo postępowaniem Boga lub świętych; ubliżać czemuś, co jest związane z wiarą i religią; błędzić w rzeczach wiary, głosić fałszywą naukę religijną’; 2. ‘występować przeciwko komuś lub czemuś, lżyć, obrażać, spotwarzać (poza sferą wiarz i religii)’ (SPol Т.2, 191); len. **bluźnić** 1. ‘obrażać, znieważać Boga i religię, głosić herezję’; 2. ‘kłać, przeklinać’ (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **блюзніць** ‘хлусіць, гаварыць дрэннае, блюзнерыць’, **блѳзніць; блуźніць** ‘трызніць’ (ЭСБМ Т.1, 364); ukr. **блюзніти** ‘богохульствовати, ганити’ (ЕСУМ Т.1, 214); len. **bluźnić** 1. ‘gadać złośliwie, nie do rzeczy, przeciw rozumowi’; 2. ‘prowadzić rozwiązłe rozmowy’; 3. ‘marnować czas; żyć bezładnie’ (SJP Т.1, 170); len. **bluźnić** ‘czas marnować, nieporządnie żyć’; 2. ‘mówić rzeczy nieprzyzwoite’ (SGPK Т.1, 90); rus. **блузнить** ‘обманывать’ (СРНГ Т.3, 31).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. negražiai, nepadoriai kalbėti; keiktis;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/-
2. pliaukšti;	+/+	-/+	-/0	0/-	0/-	-/-
3. piktžodžiauti; piktžodžiauti prieš Dievą;	+/+	+/-	+/0	0/+	0/+	-/-

Rusėnų *блюзнити*, lenkų *bluźnić* ir kiti pateikiami slavų kalbų žodžiai yra paveldėti iš slavų prokalbės **bl’uzniti*. Reikšmė ‘pliaukšti’ yra paliudyta čekų ir slovakų kalbose, bet nėra būdinga lenkų kalbai ar rytų slavų kalboms (ЭССЯ Т.2, 139). Vertėtų paminėti, kad senuosiuose raštuose kiek įvairuoja šio skolinio rašyba, net tame pačiame šaltinyje – DP kartais rašoma *blůznnia*, kartais *bluźnija*. DK ir ChNT vartojamas tik antrasis variantas. Ši rašyba gali reikšti, kad intuityviai mėginama perteikti lenkų kalbos itin minkštą z žodyje *bluźnić*. Tai rodytų, kad skolinio variantas *bliůžnyti, -ija, -ijo* kildintinas iš lenkų kalbos, o šalia esantis variantas *bliůznyti, -ija, -ijo* – iš rytų slavų arba lenkų kalbos.

3.2.1.3. *Falgavoti, falgavoja, falgavojo*

REIKŠMĖS: 1. ‘nustoti gniaužti savo norus, leisti jiems pratrūkti’; 2. ‘duoti kam nors daugiau laisvės, sumažinti apribojimus’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 574, KN G 235.

Šis veiksmožodis yra paliudytas tik DP. Šiame šaltinyje jis pavartotas tik kartą. J. Vujeko postilėje šio skolinio vietoje aptinkamas lenkų kalbos veiksmožodis *folgować*, kuris yra lietuvių kalbos skolinio atitikmuo.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 128; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *фольговати, фолговати* ‘облегчать, послаблять; уступать, снисходить’ (МДСУМ Т.2, 454); len. *folgować* 1. ‘ulegać, ustępować’; 2. ‘iść, postępować za czym’; 3. ‘obserwować, śledzić, poglądać’ (Spol T.2, 362); len. *folgować* 1. ‘dogadzać, pozwalać sobie na coś’; 2. ‘oszczędzać kogo, mieć wzgląd na kogo’ (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *фольгувати, фольговати* ‘піддаватися, поступатися; слабшати; не приставати щільно’ (ЕСУМ Т.6, 116); len. *folgować* 1. ‘dawać folgę, odpoczynek, przynosić ulgę, oszczędzać, dogadzać, być wyrozumiałym’; 2. ‘łagodnieć, uśmierzać’; 3. ‘kształtować, tworzyć’; 4. ‘prolongować, czekać, ulżyć’ (SJP T.1, 758).

Istoriniame baltarusių kalbos žodyne randamas priešdėlinis veiksmažodis *сфольговати, сфолкговати* ‘зрабіць уступку, паблажку’ (ГСБМ Т.33, 107). Kol kas 33 tomas yra paskutinis, todėl nėra aišku, ar „Гістарычны слоўнік беларускай мовы“ bus paliudytas ir nepriešdėlinis veiksmažodis.

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. nustoti gniaužti savo norus, leisti jiems pratrūkti;	+/-	+/-	-/0	0/-	0/-	-/-
2. duoti kam nors daugiau laisvės, sumažinti apribojimus; nusileisti;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/+	-/-

Falgavoti, -avoja, -avojo vartojamas tik DP, o ši versta iš lenkų kalbos šaltinio, greičiausiai M. Daukša būtent iš šios kalbos nusižiūrėjo *falgavoti, -avoja, -avoja*. Šis skolinys yra okazinis, lietuvių kalboje pavartotas tik kartą.

3.2.1.4. Feravoti, feravoja, feravojo

REIŠMĖS: ‘skelbti’ (Kudzinowski)

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 205.

DP vieną kartą pavartotas neveikiamosios rūšies dalyvis *feravotas*. Jį J. Vujeko postilėje atitinka irgi dalyvis – *ferowane*.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 129).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *феровати* ‘постановлять, определять’ (МДСУМ Т.2, 453); len. *ferować* 1. ‘praw. wydawać, ustanawiać, ogłaszać’; 2. ‘orzekać, wyrażać swe zdanie, wydawać opinię’ (SPol T.7, 48).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *ferować* 1. ‘postanowić, zatwierdzić, wydać, orzec’; 2. ‘nadać, ofiarować’ (SJP T.1, 734).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. skelbti; išsakyti savo nuomonę;	+/-	+/-	-/0	0/...	0/-	-/-

Feravoti, -avoja, -avojo gali būti vertinamas kaip okazinis skolinys, nes jis vartojamas tik DP ir tik kartą, jokių paliudijimų kituose ar vėlesniuose raštuose nėra. Taip pat neaptikta jokių bendrašaknių žodžių lietuvių kalboje. Tokių retų veiksmažodžių vartojimo atvejų DP pasitaiko ir daugiau.

3.2.1.5. Figūravoti, figūravoja, figūravojo

REIKŠMĖS: 1. 'būti kur nors, matytis'; 2. 'suformuoti, suteikti pavidalą, vaizduoti' (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 398; b) rytinis raštų kalbos variantas: SPII 127.

Visais 14 atvejų, kai DP vartojamas skolinys *figūravoti, -avoja, -avojo*, J. Vujeko postilėje aptinkamas lenkų kalbos veiksmažodis *figurować*. SP kaip vertimas taip pat vartojamas veiksmažodis *figurować*. Taigi, lenkų kalboje yra tikslus lietuvių kalbos skolinio atitikmuo.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 129).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *фiгу́ровати, фiгу́ровати* 'изображать, представлять' (ГСБМ Т.2, 453); len. *figurować* 1. 'formować, kształtować'; 2. 'przedstawiać rysunkiem, obrazem, symbolem, wyobrażać'; 3. 'w tekstach biblijnych i do nich nawiązujących: pod figurami przedstawiać, wyobrażać, zapowiadać'; 4. 'stwierdzać podobieństwo, analogię między postaciami' (SPol T.7, 63).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *фiгу́рва́ти* (ЕСУМ Т.6, 94); len. *figurować* 1. 'być obecnym przy czymś'; 2. 'mieć znaczenie, wzięcie'; 3. 'udawać wielkiego, nadymać się, imponować'; 4. 'znajdować się, zajmować miejsce'; 5. 'wyobrażać, przedstawiać, malować' (SJP T.1, 739).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. būti kur nors, matytis;	+/-	-/+	-/0	0/...	0/-	-/...
2. suformuoti, suteikti pavidalą; vaizduoti piešiniu, simboliu ir t. t.; religiniuose tekstuose figūromis vaizduoti;	+/-	+/+	+/0	0/...	0/+	-/...

Iš paliudytų reikšmių slavų ir lietuvių kalbose galima daryti išvadą, kad reikšmių panašumų esama daugiau su lenkų kalba.

3.2.1.6. *Klepóti, klepója, klepójo*

REIKŠMĖS: 1. ‘apkalbėti, šmeižti, niekinti’ (LKŽ^ė, Kudzinowski); 2. ‘nesąmones kalbėti, klejoti, kliedėti’ (LKŽ^e).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 319; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BPII252.

M. Daukša *klepóti, -ója, -ójo* vartojo versdamas lenkų kalbos veiksmažodį *potwarzać*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; J; MŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų auštaičių kauniškių (Dkš); rytų aukštaičių kupiškėnų (KupŽ T.2, 374).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 161; Fraenkel 1962, 264); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *клепату* ‘стукаць, біць’ (ГСБМ Т.15, 112); ukr. *клепату* ‘(кого чим) неправдиво обвинувачувати (кого в чому)’ (ССМ Т.1, 476); len. *klepać* 1. ‘ubijać, uderzać, stukając wygładzać’; 2. ‘obmawiać, szkalować’; 3. ‘w zwrocie „nędżę klepać“ = wieść życie w biedzie’ (SPol Т.10, 353); len. *klepać* ‘kuć, bić metal (dla nadania formy)’ (SS Т.3, 286); rus. *клепату, кльпату* 1. ‘бить, ковать’; 2. ‘биться’; 3. ‘указывать’; 4. ‘обвинять’ (СДЯ Т.1,2, 1218); rus. *клепату* 1. ‘ударять по металлу, расплющивая его, придавая ему нужную форму; клепать, ковать’; 2. ‘производить стук, шум, ударяя чем-л.’; 3. ‘ударять, стучать (в дверь, окно), заявляя о своем приходе и о желании войти’; 4. ‘ударять, бить во что-л. звонкое, созывая людей; звонить; подавать сигнал’; 5. ‘сильно стучать (о сердце)’; 6. ‘указывать, подавать знак’; 7. ‘указывая на кого-л., обвинять’; 8. ‘ложно обвинять, оговаривать кого-л., клепать на кого-л.’; 9. ‘скреплять, сколачивать что-л. с помощью заклепок, гвоздей’ (СРЯ XI–XVII Т.7, 164); rus. *клепату* 1. ‘ударять в клепало, созывая в церковь или трапезную’; 2. ‘обвинять’ (СДЯ XI–XIV Т.4, 217).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *кляпáць* ‘вастрыць лязо касы ўдарамі малатка’ (ЭСБМ Т.5, 78); brus. *кляпáць* ‘сплетничать, наговаривать’ (ЭССЯ Т.10, 7); ukr. *клепáту* (ЕСУМ Т.2, 458); len. *klepać* 1. ‘kuć’; 2. ‘o ogniu = krzesać’; 3. ‘o cieście = rozbijać’; 4. ‘gadać, pleść, bredzić’ (SGPK Т.2, 365); len. *klepać* 1. ‘zlekka uderzać, kuć na płask, na zimno, młotować’; 2. ‘bić monetę’; 3. ‘uklepywać, ubijać, równać, wyrównywać’ (SJP Т.2, 356); rus. *клепáть* 1. ‘ковать (холодное железо)’; 2. ‘отбивать молотом; точить с помощьюковки’; 3. ‘насекать жернова’; 4. ‘заколачивать, заклинивать что-л.’; 5. ‘бить кого-л.; шлепать’ (СРНГ Т.13, 279).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. apkalbėti, šmeižti, niekinti; kaltinti;	+/-	+/-	+/0	0/+	0/-	+/-
2. nesąmones kalbėti, klejoti, kliedėti;	-/+	-/+	-/0	0/-	0/-	-/-

Antroji *klepóti, -ója, -ójo* reikšmė ‘nesąmones kalbėti, klejoti, kliedėti’ užrašyta tik lietuvių kalbos tarmėse ir lenkų kalbos tarmėse, pirmoji – lenkų kalboje ir rytų slavų kalbose.

3.2.1.7. *Latravóti, latravója, latravójo*

REIKŠMĖS: 1. ‘valkatauti, girtuokliauti, paleistuvauti’; 2. ‘vogti, plėšti, žudyti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 74.

SD yra paliudytas veiksmažodinis daiktavardis *latravojimas*, atspindintis skolinio būtajį kartinį laiką. Vieną kartą *latravojimas* aptinkamas kaip vertimas iš *lotrostwo*, kitą – *rozbojstwo*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; Sch; K.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 207); vakarų aukštaičių kauniškių (Klvr).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Fraenkel 1962, 343).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *лотрoвати* ‘разбойничать, займацца грабязжом, разбоем’ (ГСБМ Т.17, 49); len. *lotrować* ‘prowadzić życie niezgodnie z uznanymi nakazami dobrych obyczajów i moralności’ (SPol T.12, 579); len. *lotrować* ‘zajmować się rozbojem, grabieżą, łupić, rabować’ (SS T.4, 122).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *латрoвaць* ‘лайдакаваць, гультайнічаць’ (ЭСБМ Т.5, 254); len. *lotrować* 1. ‘zajmować się lotrostwem, hajdamaczyć, rozbijając, rabować’; 2. ‘prowadzić nierządne życie, hultać się, bałamucić się’; 3. ‘fl. garami zwracać reję, aby się wzdłuż statku obróciła i aby wiatr w żagiel nie dął’ (SJP T.2, 817).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. žudyti;	+/-	+/-	-/0	0/-	0/-	-/-
2. valkatauti, girtuokliauti, paleistuvauti, tinginiauti;	(+)/+	+/+	-/0	0/+	0/-	-/-
3. vogti, plėšti;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/-	-/-

Reikšmė ‘žudyti’ ir skolinio daiktavardžio *lātras* reikšmė ‘žudikas’ (žr. 6.2.2.3.) būdingos tik lietuvių kalbos seniesiems raštams ir senajai lenkų kalbai, jos tarmėms. Matyt, lenkų kalbos žodžiai *lotr* ir *lotrować* su savo gana plačia reikšme ‘gyvenantis ne pagal gerus papročius ir moralės principus žmogus; girtuoklis, nenaudėlis; plėšikas, piktadarys’ bei ‘gyventi ne pagal gerus papročius ir moralės principus’ ir buvo skolinių šaltiniai, leidę pirmiausiai M. Daukšai, o tada ir kitiems autoriams išskirti reikšmes ‘žudyti’ ir ‘žudikas’. Lietuvių kalboje taip pat vartojamas kitos priesagos veiksmažodis *latrauti, latrauja, latravo* (žr. 6.2.2.3.).

3.2.1.8. *Lementavóti, lementavója, lementavójo*

REIKŠMĖS: 1. ‘dejuoti, raudoti’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘primygtinai ką sakyti, įgrumentį’ (LKŽe); 3. ‘graužtis, kankintis’ (LKŽe); 4. ‘minėti; apkalbėti; niekinti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 394.

DP keliskart pavartojo skolinį *lementavóti, -avója, -avójo* versdamas lenkų kalbos veiksmažodį *lamentować*.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Rnv, Brs), kringiškių (Slnt, Pln); pietų žemaičių varniškių (Kv); vakarų aukštaičių kauniškių (Skr, Vlkv); rytų aukštaičių panevėžiškių (Tršk); pietų aukštaičių (Knv, Prl).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 176; Fraenkel 1962, 338).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *ляментовати* 1. ‘голосна плакаць, прыгаворваючы’; 2. ‘перан. наракаць, выказаць крыўду, скаргу, незадавальненне’ (ГСБМ Т.17, 206); ukr. *ляментовати* ‘вopить, горевать, плакать’ (МДСУМ Т.1, 416); len. *lamentować* ‘płakać silnie, żalić się, wyrzekać, biadać, skarżyć się, rozpaczać, smucić się’ (SPol T.2, 679).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *лямантава́ць, лемантава́ць, лементова́ць, лымынтыватэ* 1. ‘моцна і працягла крычаць, сварыцца’; 2. ‘галасіць, плакаць гучна, нудна’; 3. ‘прарэзліва галасіць’; 4. ‘крычаць ад болю’, *лемантава́ць* ‘абцяжарваць, ускладняць, ламаць’ (ЭСБМ Т.6, 122); ukr. *лeмeнтyвaти* ‘галасувати; (скаржитися, нарікати)’, *ляментувати* ‘лeмeнтyвaти’ (ЕСУМ Т.3, 219); len. *lamentować* (SGPK Т.3, 6).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. dejuoti, raudoti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/-
2. primygtinai ką sakyti, įgrumentį;	-/+	+/-	+/0	0/+	0/-	-/-
3. graužtis, kankintis;	-/+	+/-	-/0	0/-	0/-	-/-
4. minėti; apkalbėti; niekinti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Skolinys *lementavóti, -avója, -avójo* turi daugiau reikšmių panašumų su lenkų kalba nei su rytų slavų kalbų veiksmažodžiais.

3.2.1.9. *Mùsyti, mùsija, mùsijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘raginti, skatinti, siūlyti, versti’ (LKŽe); 2. ‘turėti, privalėti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 357, KN G 255, ChNT 266, PP 31; b) rytinis raštų kalbos variantas: JEI 193.

DP veiksmažodis *mùsyti, -ija, -ijo* vartotas verčiant lenkų kalbos žodį *musieć*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; K.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Ub), kretingiškių (Grg); vakarų aukštaičių šiauliškių (Škn); rytų aukštaičių panevėžiškių (Šln, Nj), uteniškių (Ut, Trgn, Mlt), kupiškėnų (Kp), vilniškių (Pb).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 194; Fraenkel 1962, 474).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *мыцѹти, мыцѹти, мыцѹти* 1. 'падлягаць прымусу, быць падняволеным, не маючы магчымасці зрабіць інакш'; 2. 'быць абавязаным зрабіць што-н.' (ГСБМ Т.18, 233); ukr. *мыцѹти* '(бути повинним) мысити' (ССМ Т.1, 620); ukr. *мыцѹти* 'быть должным, долженствовать, быть вынужденным' (МДСУМ Т.1, 440); len. *musić* 1. 'być zmuszonym do czego, czynić co lub stawać się jakim wbrew swoim zamiarom albo niezgodnie ze swoją naturą lub przeznaczeniem pod wpływem czyjejś woli albo niesprzyjających okoliczności'; 2. 'być koniecznym, nieuchronnym, pewnym jako nieuniknione następstwo lub nieodłączny element czegoś, być z góry przeznaczonym na coś'; 3. 'być koniecznym jako konsekwencja logicznych przyjętych założeń'; 4. 'być zobowiązanym do czegoś, mieć do spełnienia; czynić coś lub podlegać czemuś dlatego, żeby być w zgodzie z prawem, obyczajami, sumieniem lub rozumem' (SPol T.15, 192); len. *musić, musieć* 1. 'być zniewolonym do czegoś, mieć obowiązek coś zrobić'; 2. 'wyraża, że coś nieuchronnie, oczywiście następuje' (SS T.4, 366); len. *musieć* 1. 'być zmuszonym okolicznościami; mieć obowiązek'; 2. 'wskazuje, że czynność czasownika, z którym się łączy jest prawdopodobna, np. musiałbym mieć = zapewne, niezawodnie, przypuszczalnie miałbym' (SJP XVII); rus. *мыцѹти* 'быть должным, вынужденным' (СРЯ XI–XVII Т.9, 312).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *мыціць, мыцяць* 1. 'падлягаць прымусу'; 2. 'быць вымушаным, абавязаным зрабіць'; 3. 'думаць, меркаваць'; 4. 'збірацца рабіць'; 5. 'мабыць, напэўна, магчыма' (ЭСБМ Т.7, 102); ukr. *мыцѹти, мыціти* (ЕСУМ Т.3, 539); len. *musieć* (SGPK Т.3, 200); len. *musić* 1. 'zmuszać, przymuszać, przynaglać'; 2. 'musieć' (SJP Т.2, 1073); rus. *мыцѹть* 1. 'знать'; 2. 'намереваться, задумывать'; 3. 'быть обязанным, должным' (СРНГ Т.18, 363).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. raginti, skatinti, siūlyti, versti;	(+)/+	-/+	-/0	0/-	0/-	-/-
2. turėti, privalėti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+

Senosiuose raštuose paliudyta reikšmė 'turėti, privalėti' aptinkama senojoje lenkų kalboje (*musić*) ir rusėnų (*мыцѹти*).

3.2.1.10. *Praktikavóti, praktikavója, praktikavójo*

REIKŠMĖS: 'patirti' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 13.

DP *praktikavóti*, *-avója*, *-avójo* pavartotas tris kartus, verčiant lenkų kalbos veiksmažodį *praktykować*.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 233).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *практиковати, практиковати* ‘варажыць, прадказваць’ (ГСБМ Т.27, 481); ukr. *практиковати* ‘гадать, ворожить’ (МДСУМ Т.2, 208); len. *praktykować* 1. ‘wróżyć, przepowiadać przyszłość, uprawiać sztuki magiczne’; 2. ‘knuć, wchodzić w konszachty’; 3. ‘naradzać się, omawiać’ (SPol Т.30, 49); len. *praktykować* 1. ‘czynić, pełnić, stosować’; 2. ‘intrygować, spiskować’ (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *практикаваць* (ЭСБМ Т.9, 345); ukr. *практикувати* (ЕСУМ Т.4, 554); len. *praktykować* 1. ‘zajmować się’; 2. ‘rozmawiać, gawędzić’ (SGPK Т.4, 338); len. *praktykować* 1. ‘uczyć się, dochodzić z praktyki, uczyć się praktycznie, być na praktyce’; 2. ‘robić użytek z nabytej teorii, zajmować się praktyką, wykonywać swój zawód lekarza albo prawnika’; 3. ‘zajmować się, trudnić się’; 4. ‘robić, czynić, wykonywać, wypełniać, spełniać’ (SJP Т.3, 699).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. patirti;	+/-	+/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Šis veiksmažodis nepriskiriamas galimiems polonizams dėl tekstologinio aspekto, nors nepriešdėlinis veiksmažodis vartojamas tik M. Daukšos. Anot LKŽe, priešdėlinis vedinys vartojamas Liškiavoje, Varėnos rajone. LKŽe taip pat pažymima, kad DP *praktikavóti*, *-avója*, *-avójo* turi reikšmę ‘patirti’. Tokia reikšmė nėra paliudyta jokioje iš slavų kalbų, morfologinių atitikmenų jose yra. Č. Kudzinowskio sudarytame indekse *praktikavóti*, *-avója*, *-avójo* į lenkų kalbą išverstas kaip *praktykować*, bet lenkų kalbos žodynai tokios reikšmės nerodo, todėl remiamasi J. Vujeko postilėje užfiksuota reikšme.

3.2.1.11. *Žegnóti, žegnója, žegnójo*

REIKŠMĖS: 1. ‘ranka daryti kryžiaus ženklą kaip maldos pradžią ar dievobaimingumo išraišką’ (LKŽe); 2. ‘laiminti (ppr kryžiaus ženklų)’ (LKŽe, Kudzinowski); 3. ‘ranka daryti kryžiaus ženklą siekiant dieviško poveikio, norint ką pakeisti, sustabdyti, nuraminti, apsaugoti’ (LKŽe); 4. ‘ranka daryti kryžiaus ženklą, norint ką nubaidyti, nuginti (ppr. piktąją dvasią)’ (LKŽe); 5. ‘konfirmuoti (liuteronų, reformatų bažnyčioje)’ (LKŽe); 6. ‘tuokti’ (LKŽe); 7. ‘prk. ko nors atsisakyti, vengti, atsikvošėti; atsisveikinti’ (LKŽe); 8. ‘prk. čaižyti, kryžiuojant kirčius’ (LKŽe); 9. ‘prk. kirsti, šveisti, ėsti, lesti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 182, DP 45, KN G 186, ChNT 218, KR 20; b) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 97, BPII 248, BB2Moz12.

M. Daukša savo raštuose *žegnóti*, *-ója*, *-ójo* vartojo versdamas lenkų kalbos veiksmažodį *żegnać*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: H; R; K. Donel; K; KB; KŽ; J; Klvd; V. Krėv; V. Myk-Put; M; MŽ; Sut; S. Dauk; Žem; Š; NdŽ; Cp; O; Rtr; L; FrnW; G; M. Katil.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Rsn); šiaurės žemaičių telšiškių (Sd, Trk, Vks, Klk), kretingiškių (Kl, End); pietų žemaičių raseiniškių (Rs, Trg), varniškių (Krš); vakarų aukštaičių šiauliškių (Krp, Šln), kauniškių (Kbr, Klvr, Zt); rytų aukštaičių panevėžiškių (Tršk, Paį, Pmp), kupiškėnų (Skp, Šmn), uteniškių (Ds); vilniškių (Tvr); pietų aukštaičių (Kb, Vlk, Rtn, Drsk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 305; Smoczyński 2007, 775; Hock); skolinys iš lenkų kalbos ir rytų slavų kalbų (Fraenkel 1962, 1295).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *жегнати, жегнати* 1. ‘развітвацца; праводзіць каго-н.’; 2. ‘хрысціць’ (ГСБМ Т.9, 282); ukr. *жегнати* ‘благословлять; осенять (крестным знаменіем)’ (МДСУМ Т.1, 249); len. *żegnać* 1. ‘rzucac zaklęcia mające zniweczyc działania złych mocy’; 2. ‘błogosławić’; 3. ‘rozstawac się z kims’; 4. ‘czynić ręką znak krzyża’; 5. ‘duchowny sprawujący egzorcyzmy’ (SS Т.11, 579).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *жагнаць* ‘благаслаўляць’ (ЭСБМ Т.3, 199); len. *żegnać* ‘błogosławić’ (SGPK Т.6, 439); len. *żegnać* 1. ‘robić ręką znak krzyża’; 2. ‘co = błogosławić znakiem krzyża’; 3. ‘święcić, poświęcić’; 4. ‘konfirmować’; 5. ‘czary, chorobę = zażegnować, oddalać znakiem krzyża’; 6. ‘kogo = żegnać się z kim, polecać go Bogu, zaklinać, zamawiać, odczyniać, odżegnować’; 7. ‘być zdrowym’ (SJP Т.8, 703).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. ranka daryti kryžiaus ženklą kaip maldos pradžių ar dievobaimingumo išraišką;	(+)/+	+/+	-/0	0/-	0/-	-/-
2. laiminti (ppr. kryžiaus ženklų);	+/+	+/+	+/0	0/+	0/-	-/-
3. ranka daryti kryžiaus ženklą siekiant dieviško poveikio, norint ką pakeisti, sustabdyti, nuraminti, apsaugoti;	(+)/+	+/+	-/0	0/-	0/-	-/-
4. ranka daryti kryžiaus ženklą, norint ką nubaidyti, nuginti (ppr. piktąją dvasią);	-/+	+/+	-/0	0/-	0/-	-/-
5. konfirmuoti (liuteronų, reformatų bažnyčioje);	-/+	-/+	-/0	0/-	0/-	-/-
6. tuokti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
7. prk. ko nors atsisakyti, vengti, atsikvošėti; atsisveikinti;	(+)/+	+/+	+/0	0/-	0/-	-/-
8. prk. čaižyti, kryžiuojant kirčius;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
9. prk. kirsti, šveisti, ėsti, lesti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Veiksmožodžio *žegnóti, -ója, -ójo* reikšmės turi žymiai daugiau sutapimų su lenkų kalbos veiksmožodžio *żegnać* reikšmėmis. Šis veiksmožodis gali būti skolinio atitikmeniu ir formaliai.

3.2.1.12. *Žyčyti, žyčija, žyčijo; žičyti, žičija, žičijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘duoti kam į skolą, skolinti’; 2. ‘imti į skolą’; 3. ‘linkėti’ (LKŽe); 4. ‘norėti’ (DK).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 71, ChNT 119; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 139; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 411, BB2Moz22, Q 48.

DK parašėte randamas pusdalyvis *žyčdami*, jis paaiškina žodį *geisdami*. Lenkiškame tekste šioje vietoje vartojama veiksmožodžio forma *życząc*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: ŽCh; H; R; K. Donel; N; K; KŽ; JD; J; Klvd; M; OZ; MŽ; RD; Sch; NdŽ; Cp; BS; Rtr; NS; FrnW; Jzm.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Klp); šiaurės žemaičių telšiškių (Lk, Vks, Brs), kretingiškių (KTŽ 499); vakarų aukštaičių šiauliškių (Bsg), kauniškių (Šmk); rytų aukštaičių panevėžiškių (Jnšk), vilniškių (Lz); pietų aukštaičių (Drsk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 306; Frankel 1962, 1304; Hock); *žyčyti* yra antinis iš *pažyčyti*, pastarasis yra polonizmas (Smoczyński 2007, 780).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *жичити, жичыти, жычити, жычыти* ‘жадаць’ (ГСБМ Т.10, 41); ukr. *зычити* ‘(що кому) зичити, бажати’ (ССМ Т.1, 412); ukr. *жичити* ‘желать, хотеть’ (МДСУМ Т.1, 253); len. *życzyć* 1. ‘udzielić, dać, użyczyć’; 2. ‘wyrażać uczucia przyjazne, życzliwe lub nieprzyjazne, nieżyczliwe’ (SS Т.11, 604); rus. *зычити* ‘благоволить, желать добра’ (СРЯ XI–XVII Т.6, 72).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *жычыць* ‘жадаць, віншаваць’ (ЭСБМ Т.3, 268); ukr. *жичити* ‘жадаць, віншаваць’ (ЭСБМ Т.3, 268); ukr. *жичити* (ЕСУМ Т.2, 201); len. *życzyć* 1. ‘użyczać, pozwolić, być chętnym’; 2. ‘pożyczyć’ (SGPK Т.6, 452); len. *życzyć* 1. ‘komu = dobrze mu życzyć, być życzliwym, sprzyjać, być rad’; 2. ‘kogo komu = robić życzliwym, zjednywać, skłaniać, kaptować’; 3. ‘radzić życzliwie, z dobrego serca, doradzać’; 4. ‘ż. sobie = pragnąć, żądać, chcieć’; 5. ‘komu czego = cieszyć się, że się osiągnął, wińszować mu czego’; 6. ‘komu = pozwolić, zezwolić, zgodzić się’; 7. ‘czego komu = użyczyć, udzielić łaskawie, pożyczyć, dać do używania’ (SJP Т.8, 731); rus. *жичить* ‘занимать, брать что-л. у кого-н. взаймы’ (СРНГ Т.9, 201).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. duoti kam į skolą, skolinti;	+/+	+/+	-/0	0/-	0/+	-/-
2. imti į skolą;	(+)/+	-/+	-/0	0/-	0/-	-/+
3. linkėti;	(+)/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-
4. norėti;	+/-	-/+	+/0	0/-	0/-	-/-

Mokslinėje literatūroje *žyčyti, -ija, -ijo, žičyti, -ija, -ijo* priskirtas polonizmas, esantis duomenys tą patvirtina. Lietuvių kalboje užrašytas ir kitos priesagos variantas *žyčioti, žyčioja, žyčiojo; žičioti, žičioja, žičiojo; žičioti, žičioja, žičiojo* (žr. 6.1.3.3.).

3.2.2. TEKSTOLOGINIS KRITERIJUS

Kai kurie iš aptartųjų veiksmažodžių vartojami tik M. Daukšos raštuose, lenkiškame tekste (J. Vujeko postilėje), palyginus verstą tekstą ir originalą, randami galimi skolinių atitikmenys. Nagrinėjant skolinius iš rytų slavų nebuvo atvejų, kad neabejotinas skolinys iš rytų slavų būtų randamas vien M. Daukšos šaltiniuose. Nagrinėjant polonizmus su tokiais atvejais susidurta žymiai daugiau. Remiantis šiais faktais prie tikėtinų polonizmų galima priskirti veiksmažodžius, kurie paliudyti tik M. Daukšos raštuose. Nors šis autorius stengėsi savo raštų kalbą priartinti prie paprastų žmonių kalbos, iš platesnio vartojimo atėję žodžiai turėtų palikti pėdsakų vėlesniuose tekstuose arba lietuvių kalbos tarmėse. Tuo tarpu kai kurie M. Daukšos vartojami žodžiai ne tik kad neaptinkami niekur kitur, bet ir paties autoriaus darbuose vartojami vos kelis kartus, verčiant tikslus atitikmenis lenkų kalboje.

3.2.2.1. *Argumentuoti, argumentavoja, argumentavojo*

REIŠMĖS: ‘grįsti argumentais’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 223.

Šis skolinys pavartotas vieną kartą viduriniame raštų variante – DP, autoriui verčiant J. Vujeko lenkišką žodį *argumentować*, tikslų atitikmenį.

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *аргументовати, аргуменговати* ‘аргументаваць’ (ГСБМ Т.1, 142); len. *argumentować* ‘dowodzić, uzasadniać’ (SPol T.1, 214); *argumentować* ‘podać dowody, przytaczać argumenty, dowodzić czego’ (SS T.1, 57); len. *argumentować* 1. ‘dowodzić, uzasadniać, przytaczać argumenty’; 2. ‘wywodzić, dedukować, wnioskować’ (SJP XVII); rus. *аргументовати* ‘сообщать какие-л. сведения, свидетельствовать’ (СРЯ XI–XVII Т.1, 46).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *аргументувати* (ЕСУМ Т.1, 82); len. *argumentować* ‘podać dowody, przytaczać argumenty, dowodzić czego, popierać argumentami’ (SJP T.1, 57).

ŽODŽIŲ REIŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reiškėms	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. grįsti argumentais;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/+	+/-

Lietuvių kalboje įprasta vartoti kitokios priesagos darinį – *argumentuoti, -uoja, -avo*, o *-avoti* priesagos veiksmažodis daugiau niekur nepaliudytas. Dabar *argumentuoti, -uoja, -avo*, traktuotinas kaip priesagos *-uoti* vedinys iš tarptautinio žodžio *argumeñtas*. Žodžių, kurie galėtų būti šaltiniu *argumentavoti, -avoja, -avojo*, yra visose nagrinėjamosiose kalbose. Tačiau greičiausiai M. Daukša versdamas postilę iš lenkų kalbos tiesiog pavartojo priesagos *-avoti* skolinį pagal *argumentować* ir šiuo atveju jis vertintinas kaip okazinis skolinys iš lenkų kalbos.

3.2.2.2. *Ciekavóti, ciekavója, ciekavójo*

REIKŠMĖS: ‘žymėti, ženklinti, antspauduoti’ (LKŽė, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 421.

Iš DP sužinomas veiksmažodis *ciekavóti, -ója, -ójo*, tiksliau, jo priešdėlinis vedinys *paciekavóti, -ója, -ójo*, ryškėjantis iš neveikiamosios rūšies dalyvio *paciekavotas* ‘turintis ženklą’ (lenkų atitikmuo J. Vujeko postilėje – *nacechowany*).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *цѣховати* ‘метить, отмечать, обозначать’ (МДСУМ Т.2, 473); len. *cechować* ‘opatrywać znakiem, znakować, piętnować’ (SPol T.3, 138); len. *cechować* ‘oznacząć, opatrywać znakiem, pieczęcią; piętnować’ (SJP XVII).

Iš istorinio baltarusių kalbos žodyno sužinoma, kad rusėnų kalboje būta žodžio *поцехованый* ‘пазначаны’ (ГСБМ Т.27, 394).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *цѣхувати* ‘значити, позначати; характеризувати’ (ЕСУМ Т.6, 261); len. *cechować* 1. ‘oznacząć cechą, znaczyć, piętnować’; 2. ‘być oznaką czegoś, znamionować’ (SJP T.1, 257).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. (pa)žymėti, (pa)ženklinti, antspauduoti;	+/-	+/+	+/0	0/...	0/+	-/-

Galimų *ciekavóti, -ója, -ójo*, atitikmenų yra senojoje lenkų kalboje, taip pat rusėnų. Turint omenyje, kad M. Daukša postilę vertė iš lenkų kalbos, greičiausiai ja ir rėmėsi. Be to, jį galima vertinti kaip okazinį skolinį dėl skolinio retumo.

3.2.2.3. *Dekliaravóti, dekliaravója, dekliaravójo*

REIKŠMĖS: ‘iškilmingai pareikšti; viešai skelbti’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 45.

DP visais atvejais *dekliaravóti, -avója, -avójo* vartotas vietoje J. Vujeko veiksmažodžio *deklarować*. Toks veiksmažodis gali būti skolinio *dekliaravóti, -avója, -avójo* šaltinis.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 120).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *декляровати, декларовати* 1. ‘дэклаваць, аб’яўляць, абвяшчаць’; 2. ‘аказваць, пераконваць, растлумачваць’ (ГСБМ Т.8, 24); ukr. *декляровати* ‘объявить, заявить; определить’ (МДСУМ Т.1, 203); len. *deklarować* 1. ‘składać deklarację’; 2. ‘oświadczać, oświadczać się’ (SPol T.1, 437); len. *deklarować* ‘oświadczać co oficjalnie, oznajmiać, składać deklarację’ (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *дэкларавáць* ‘дэклаваць’ (ЭСБМ Т.3, 179); ukr. *декларувати* (ЕСУМ Т.2, 27); len. *deklarować* 1. ‘praw. obwieszać, ogłaszać z mocą prawną’; 2. ‘objasniać, wykładać’ (SJP T.1, 437).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. iškilmingai pareikšti; viešai skelbti; teisiškai skelbti;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/+	-/-

Dekliaravóti, -avója, -avójo neužrašytas LKŽe, todėl apie jo kirčiavimą ir tikslią rašybą galima daryti išvadas tik iš pačios M. Daukšos postilės. Jis, sekdamas lenkų kalbos pavyzdžiu, rašte skirdavo kietąjį *l* nuo minkštojo (atitinkamai *l* ir *l*), vartojo kietąjį *l* prieš *e* tipo vokalizmą (Zinkevičius 1988, 184). Joje šis veiksmožodis užrašytas: *deklarawóia, deklarawóie, deklarawódamas*. Skolinys šiandien būtų rašomas *dekliaravoti* (pgl. LKŽe paliudytą *škaliavóti*).

3.2.2.4. *Disputavoti, disputuoja, disputavojo*

REIKŠMĖS: 1. ‘ginčytis’; 2. ‘gilintis į reikalą’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 517.

Visais *disputavoti, -avoja, -avojo* vartojimo atvejais J. Vujeko postilėje aptinkamas lenkų kalbos veiksmožodis *dysputować*. Tik vieną kartą *dysputować* atitinka konstrukciją *wdawać się w rzecz* (DP 514,19). *Dysputować* yra visiškas lietuvių kalbos skolinio atitikmuo.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 122).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *диспутовати, деспутовати, деспытовати, дыспутовати, дыспытовати* ‘дыспутаваць’ (ГСБМ Т.8, 103); ukr. *деспутоватися* ‘спорить, препираться’ (МДСУМ Т.1, 209); len. *dysputować* 1. ‘toczyć polemikę, spór, dyskutować, prowadzić słowną wymianę poglądów’; 2. ‘rozważać, badać co, dochodzić prawdy, roztrząsać, zastanawiać się nad czym’; 3. ‘nauczać, wykładać, dowodzić, argumentować’ (SPol T.6, 296).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *диспутовáти* (ЕСУМ Т.2, 78); len. *dysputować* ‘prowadzić dysputę, spierać się’ (SJP T.1, 625).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. ginčytis, priešintis; polemizuoti;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/+	-/-
2. gilintis į reikalą;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Apie skolinį *disputavoti*, *-avoja*, *-avojo* galima pasakyti tą patį, ką ir apie prieš tai pateiktą veiksmožodį – greičiausiai tai skolinys iš lenkų kalbos vien dėl to, kad skolinys niekur kitur neaptinkamas.

3.2.2.5. Faritavoti, faritavoja, faritavojo

REIKŠMĖS: ‘remti, ginti’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 219.

Vienintelis šaltinis, iš kurio žinomas skolinys *faritavoti*, *-avoja*, *-avojo*, yra DP, todėl greičiausiai tai yra okazinis polonizmas. M. Daukša tokį skolinį pavartojo versdamas lenkų kalbos esamojo laiko veiksmožodį *forytują*.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 129).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *форитовати* ‘поддерживать’ (МДСУМ Т.2, 455); len. *fortować* 1. ‘popierać; bronić, sprzyjać, faworyzować, dawać pierwszeństwo’; 2. ‘oskarżać, donosić’; 3. ‘prawdopodobnie pertraktować, prowadzić rozmowy’; 4. ‘podniecać, zachęcać’ (SPol T.7, 116).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *форитувати* ‘когось квапити, скорювати, рухати в перед’ (ЕСУМ Т.6, 119); len. *fortować* 1. ‘być forysiem, powodować, kierować przodowymi koźmi’; 2. ‘protegować, popierać, faworyzować, zalecać’; 3. ‘czuwać, opiekować się, troskliwie kierować’; 4. ‘na kogo = oskarżać, potępiac kogo sądownie’ (SJP T.1, 767).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. remti, ginti;	+/-	+/+	+/0	0/...	0/-	-/-

Skolinys *faritavoti*, *-avoja*, *-avojo* žinomas tik iš DP, kurioje taip iš lenkų kalbos išverstas visiškasis atitikmuo – *fortować*.

3.2.2.6. Ordinavoti, ordinavoja, ordinavojo

REIKŠMĖS: ‘siųsti; skirti’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 302.

M. Daukša *ordinavoti*, *-avoja*, *-avojo* vartojo versdamas lenkų kalbos veiksmožodį *ordynować*.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 204).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *ординовати, ордыновати* ‘вызначаць’ (ГСБМ Т.22, 313); len. *ordynować* 1. ‘rozporządzać, ustanawiać’; 2. ‘osadzać kogoś na urządzie; wyświęcać na kapłana’; 3. ‘szeregować; formować szyk wojskowy’; 4. ‘uporządkować, ustawić w poprawnej kolejności’ (SPol T.22, 77); len. *ordynować* 1. ‘polecić, rozkazać, rozkazywać co komu’; 2. ‘kierować co do kogo, adresować, przesyłać’; 3. ‘wysyłać, wyprawiać, wyznaczyć’; 4. ‘sprawiać, zrządzić’; 5. ‘dowodzić’ (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *ordynować* 1. ‘wydać ordynans, polecić, rozkazać, rozporządzić, zarządzić’; 2. ‘lekarstwo = zoordynować, przepisywać, zapisywać choremu’; 3. ‘być ordynatorem; prowadzić leczenie’; 4. ‘wyprawić, wysłać, komenderować’ (SJP T.3, 825).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. siųsti, skirti;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/-	-/-

Nors palyginus galimus slavų kalbos atitikmenis ir skolinį fonetika nieko nepatiks-lina, *ordinavoti, -avoja, -avojo* DP vartojamas tik tris kartus, atliepiančią lenkiškąją atiti-kmenį, tad tai – okazinis skolinys iš lenkų kalbos.

3.2.2.7. Pliagavoti, pliagavoja, pliagavojo

REIKŠMĖS: ‘būti naudingų’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 100.

Toks veiksmažodis randamas tik vieną kartą – DP. Jo vietoje J. Vujeko postilėje paliudytas lenkų kalbos veiksmažodis *plagować*.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 229).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *plagować* 1. ‘podobac się, przypadać do gustu; sma-kować’; 2. ‘sprzyjać, być pomocnym, dobrze służyć’ (SPol T.24, 319).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *плягувати* ‘йти на користь, бути корисним’ (ЕСУМ Т.4, 462); len. *plagować* ‘służyć, płużyć, np., pogoda nie plaguje’ (SGPK Т.4, 116); len. *plagować* ‘dogadzać, być dogodnym, podobac się, przypadać do gustu, sprzyjać, płużyć, służyć; iść na zdrowie’ (SJP Т.4, 219).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. būti naudingų;	+/-	+/+	-/0	0/-	0/+	-/-

Veiksmažodis *pliagavoti, -avoja, -avojo* paliudytas tik vieno autoriaus šaltinyje ir vos vieną kartą.

3.2.2.8. *Poleravóti, poleravója, poleravójo*

REIKŠMĖS: ‘padengti daiktą blizgančia mase, svidinti’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 573.

M. Daukša *poleravóti, -avója, -avójo* vartojo vietoj lenkų kalbos veiksmažodžio *polerować*.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 230; Fraenkel 1962, 636).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *полеровати, полеровать* ‘паліраваць’ (ГСБМ Т.26, 134); len. *polerować* ‘pocierać czymś jakąś powierzchnię w celu jej wygładzenia, nadania jej połysku, odświeżenia lub zaostrenia; szlifować’ (SPol Т.26, 442).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *паліравáць* ‘апрацоўваць паверхно чаго-н., каб надаць ёй люстрана-гладкі выгляд’ (ЭСБМ Т.8, 129); len. *polerować* 1. ‘wygładzać aż do nadania połysku’; 2. ‘czyścić, klarować’ (SJP Т.4, 529); rus. *полировáть* 1. ‘мыть, отмывать, очищать от грязи’; 2. ‘обучать, воспитать, приучать к хорошим манерам и т.д.’; 3. ‘гореть, вспыхивать ярким румянцем; мграть (о крови)’ (СРНГ Т.29, 74).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. padengti daiktą blizgančia mase, svidinti;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/-	-/-

Skolinys užrašytas tik DP, jis nepaliudytas jokiam kitame šaltinyje ar tarmėje, todėl galima spėti, kad tai tik šio autoriaus vartojamas skolinys, verčiant nusižiūrėtas iš lenkų kalbos.

3.2.2.9. *Revokavotis, revokavojasi, revokavojosi*

REIKŠMĖS: ‘pakeisti tikėjimą; pasitraukti, atšaukti’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 352.

DP toks veiksmažodis vartotas tik kartą. Jo vietoje J. Vujeko postilėje randamas lenkų kalbos veiksmažodis *rewokować się*.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 247).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *ревоковати* ‘браць назад, адмяняць’ (ГСБМ Т.30, 45); ukr. *ревоковати* ‘отказаться, отречься’ (МДСУМ Т.2, 269).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *rewokować* 1. ‘odwołać, cofnąć’; 2. ‘odwołać się, odwoływać się’; 3. ‘wyrzec się błędów, wrócić do katolicyzmu, nawrócić się’ (SJP Т.5, 525).

Slavų kalbų žodynuose rasti tik nesangrąžiniai galimi atitikmenys.

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. pakeisti tikėjimą; pasitraukti, atšaukti;	+/-	-/±	±/0	0/-	0/-	-/-

Iš esmės paliudytos reikšmės tiek lenkų kalbos tarmėse, tiek rusėnų kalboje yra panašios (skoliniai iš lot. *revocare*), nors lenkų tarmių semantika atrodo artimesnė lietuvių kalbos skoliniui. Senosios lenkų kalbos žodynuose nėra paliudytas *rewokować się*, nors jis pavartotas J. Vujeko postilėje. Skolinys lietuvių kalboje paliudytas tik kartą, o tai leidžia tvirtinti, kad M. Daukša *revokavotis, -avojasi, -avojosi* vartojo remdamasis senąja lenkų kalba.

3.2.2.10. *Supajyti, supajija, supajijo*

Raštai: ‘pagirdyti; nugirdyti’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 407.

DP du kartus pavartotas veiksmažodis *supajyti, -ija, -ijo* verčiant lenkų kalbos žodį *spoić*. Nepriešdėlinis veiksmažodis turėtų skambėti *pajyti. LKŽe toks veiksmažodis pateikiamas, bet jo reikšmė yra ‘jungti, vienyti’, taigi tai visai kitas skolinys, atėjęs iš lenkų *spajać*.

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: rus. *споити* ‘напоить допьяна’ (СРЯ XI–XVII Т.27,59).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *spoić* ‘upoić’ (SJP T.6, 310); rus. *споить* 1. ‘вспоить, вскормить, вырастить кого-л.’; 2. ‘напоить, накормить кого-л.’ (СРНГ Т.40, 198).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. girdyti; paduoti gerti;	+/-	+/+	-/0	0/...	0/-	+/+

Veiksmažodis *supajyti, -ija, -ijo* tėra paliudytas DP, ir tik du kartus. Autorius postilėje vertė iš lenkų kalbos, tad ir skolinys greičiausiai atėjęs būtent iš jos. Slavų kalbų žodynuose priešdėlinių veiksmažodžių liudijimai nėra dažni¹⁷.

Veiksmažodžių, priskiriamų skoliniais iš rytų slavų ir iš lenkų kalbos dėl reikšmių, yra apytiksliai vienodai. Pirmųjų yra dešimt: *gūbyti, -ija, -ijo, kōlioti, -ioja, -iojo (kōlióti, -iója, -iójo), ponavóti, -avója, -avójo (pōnavoti, -avoja, -avojo), pričinioti(s), -ioja(si), -iojo(si), rūgóti, -ója, -ójo, stanāvvyti, -ija, -ijo, trōpyti, -ija, -ijo, trōtyti, -ija, -ijo, trōvy-*

¹⁷ Nepriešdėliniai veiksmažodžiai užrašyti gausiau: sen. brus. *поити, поить* 1. ‘паіць, даваць піць каму-н.’; 2. ‘частаваць спіртнымі напіткамі’ (ГСБМ Т.26, 24); sen. len. *poić* ‘dawać pić, zaspokajając czyjeś pragnienie’ (SPol Т.26, 211); sen. len. *poić* ‘częstować trunkiem w celu upicia kogo’ (SJP XVII); sen. rus. *поити* 1. ‘давать пить’; 2. ‘питать (в переносн. смысле), наставлять’; 3. ‘удовлетворять’ (СДЯ Т.2,2, 1097); brus. tarm. *naіць* ‘даваць піць каму-н.; насычаць вільгаццю, вадой’ (ЭСБМ Т.8, 120); ukr. tarm. *поіти* (ЕСУМ Т.4, 480).

ti, -ija, -ijo, vėlyti, -ija, -ijo. Vienas veiksmažodis, *rūgėti, -ója, -ójo*, turi kitos priesagos variantą. Polonizmas dėl semantikos priskirta dvylika veiksmažodžių: *balamūtyti, -ija, -ijo, bliūznyi, -ija, -ijo (bliūžnyi, -ija, -ijo), falgavoti, -avoja, -avojo, feravoti, -avoja, -avojo, figūravoti, -avoja, -avojo, klepėti, -ója, -ójo, latravėti, -avója, -avójo, lementavėti, -avója, -avójo, mūsyti, -ija, -ijo, praktikavėti, -avója, -avójo, žegnėti, -ója, -ójo, žychyti, -ija, -ijo (žičyti, -ija, -ijo)*. Iš pastarųjų veiksmažodžių vienas nagrinėtas kaip galimas lietuvių kalbos derivatas (*balamūtyti, -ija, -ijo*), taip pat vienas veiksmažodis (*žychyti, -ija, -ijo (žičyti, -ija, -ijo)*) turi kitos priesagos variantą.

Palyginti su veiksmažodžių grupe, kuri buvo gretinta su slavų kalbomis garsų atitikimais, šių skolinių santykis su etimologiniais žodynais kiek kitoks. Kai kurie iš šių žodžių mokslininkų yra įvardijami kaip neaiškios kilmės skoliniai (*trōpyti, -ija, -ijo, bliūznyi, -ija, -ijo (bliūžnyi, -ija, -ijo), latravėti, -avója, -avójo*), bet dažniausiai nurodomos skirtingos slavizmų kilmės (*gūbyti, -ija, -ijo, ponavėti, -avója, -avójo (pōnavoti, -avoja, -avojo), trōtyti, -ija, -ijo, balamūtyti, -ija, -ijo, klepėti, -ója, -ójo, žegnėti, -ója, -ójo, žychyti, -ija, -ijo (žičyti, -ija, -ijo)*). Likę polonizmai, kurių kilmė šiame darbe nustatoma remiantis reikšmių atitikimais, etimologiniuose darbuose taip pat kildinami iš lenkų kalbos. Rutenizmų grupėje pasitaikė keli atvejai (*kōlioti, -ioja, -iojo (kolióti, -iója, -iójo), pričinioti(s), -ioja(si), -iojo(si), stanāvoti, -ija, -ijo, trōvyti, -ija, -ijo*), kai skiriasi jų kilmės interpretacija šiame darbe ir mokslinėje literatūroje. Šie skirtumai procentaliai nėra dideli, todėl yra kelios galimybės, kodėl vis dėlto jų yra. Galbūt anksčiau nebuvo remtasi tokiu reikšmių lyginimu, kuris taikomas šitame darbe, arba šiame tyrimo etape neužfiksuotos reikšmės, kurios gali būti paliudytos atskirų slavų kalbų tarmių žodynuose.

Dar dešimt veiksmažodžių (*argumentavoti, -avoja, -avojo, ciekavėti, -avója, -avójo, deklaravėti, -avója, -avójo, disputavoti, -avoja, -avojo, faritavoti, -avoja, -avojo, ordinavoti, -avoja, -avojo, pliajavoti, -avoja, -avojo, poleravėti, -avója, -avójo, revokavotis, -avojasi, -avojosi, supajyti, -ija, -ijo*) papildė polonizmų skaičių dėl tekstologinio aspekto, nes jie vartojami tik vieno autoriaus – M. Daukšos. Jis savo raštus vertė iš lenkų kalbos, todėl didelė tikimybė, jog vartojami skoliniai yra polonizmai, nors galimų atitikmenų yra paliudyta ir rytų slavų kalbose. Galima būtų kalbėti apie skolinius iš rytų slavų, vartotus dar prieš verčiant postilę, bet jokiaje lietuvių kalbos tarmėje ar kokiam vėlesniame šaltinyje šie skoliniai nepasirodo dar kartą. Visais atvejais, kai šie okaziniai skoliniai pateikiami etimologų darbuose, jie vadinami polonizmais. Tarp visų polonizmų ir tikėtinų polonizmų pasitaikė tik du atvejai, kaip skolinys turi daugiau nei vieną polonizmo bruožą.

AIŠKIOS IR TIKĖTINOS KILMĖS SLAVIZMAI,

TURINTYS DAUGIAU NEI VIENĄ POLONIZMŲ BRUOŽĄ:

Veiksmažodis	Kriterijus			
	Fonologinis	Šaltinio buvimo	Tekstologinis	Semantikos
<i>Feravoti</i>			+	+
<i>Praktikavėti</i>			+	+

Tikėtini polonizmai buvo nustatomi remiantis semantikos ir tekstologijos kriterijais, o tikėtini skoliniai iš rytų slavų, be semantikos, nustatomi atsižvelgiant į chronologiją ir vidinės tipologijos kriterijais. Šiose skolinių grupėse apytiksliai pusė veiksmažodžių etimologiniuose darbuose nurodomi kaip neaiškios kilmės skoliniai (*klōniotis, -iojasi, -iojosi* (*kloniótis, -iójasi, -iójosi*), *liūbyti, -ija, -ijo, lōjoti, -oja, -ojo* (*lojóti, -ója, -ójo*), *rōnyti, -ija, -ijo* (*rónyti, -ija, -ijo*), *vōdyti, -ija, -ijo*) arba su skirtingomis kilmės interpretacijomis (*afieravóti, -avója, -avójo, kryžiavóti, -iavója, -iavójo* (*kryžavóti, -avója, -avójo*), *slūžyti, -ija, -ijo* (*šlūžyti, -ija, -ijo*), *žebrovóti, -avója, -avójo*). Visų kitų skolinių kalba donore yra laikoma lenkų kalba. Šių skolinių atvejais nerasta jokių kitų požymių, signalizuojančių kilmę, išskyrus siūlomus šiame darbe. Pavyzdžiui, net jeigu atsisakoma remtis vidine tipologija, *budavóti, -avója, -avójo* turėtų būti priskirtas neaiškios kilmės slavizmams, bet ne polonizmams.

4. NEAIŠKIOS KILMĖS SKOLINIAI

Įvade buvo minėta, kad didelė dalis XVI–XVII a. LDK tekstuose paliudytų slavizmų buvo priskirta neaiškios kilmės skoliniams, t. y. šių slavizmų kilmė, remiantis visais šiame darbe taikomais kriterijais, išlieka nežinoma. Net jeigu mokslinėje literatūroje yra nurodomas slavizmo šaltinis, bet analizuojant konkretų veiksmažodį rasta argumentų, kodėl jis gali būti kildinamas ir iš kitos slavų kalbos, ne tik nurodytos literatūroje, jo kilmė laikoma nežinoma. Kaip pavyzdį galima pateikti veiksmažodį *bursavóti*, *-avója*, *-avójo* 1. ‘bendrauti; draugauti’; 2. ‘kurstyti, kiršinti’. P. Skardžius jį vadina polonizmu (Skardžius 1998, 107), bet rusėnų kalboje taip pat rastas visiškas skolinio atitikmuo: *бурсовату*, *буршевату* ‘таварышаваць, сябраваць’ (ГСБМ Т.2, 257); *бурсовату* ‘вести компанию, водиться, знаться’ (МДСУМ Т.1, 76) (plg. len. *bursować* 1. ‘mieszkać w bursie, internacie’; 2. ‘przestawać, obcować, zadawać się’ (SPol T.2, 513); *bursować* ‘przestawać, obcować, zadawać się’ (SJP XVII)). Remiantis visais šiame darbe taikomais kriterijais, šio slavizmo tikslios kilmės nustatyti nepavyko.

Neaiškios kilmės slavizmai veiksmažodžiai yra: *apcavoti*, *apcavoja*, *apcavojo* ‘bendrauti’ ChNT 262; *apeliavoti*, *apeliavoja*, *apeliavojo* ‘apeliuoti’ DP 15, SPI 11; *arendavoti*, *arendavoja*, *arendavojo* ‘nuomoti’ DP 294; *atpróvyti*, *atpróvija*, *atpróvijo* 1. ‘išleisti, išsiųsti, išgabenti’; 2. ‘pavaryti, pašalinti, atskirti’; 3. ‘atbūti, atlikti’ PK 216, DP 18, KN SE 99, ChNT 63; *bíesyti*, *bíesija*, *bíesijo* ‘biesu vadinti, keikti’ DP 565; *birmavóti*, *birmavója*, *birmavójo* ‘teikti Sutvirtinimo sakramentą’ DP 357; *bōvyti*, *bōvija*, *bōvijo* ‘patraukti dėmesį kokia nors pramoga, žaislais, linksminti’ MP 36, KN SE 237, ChNT 327; *brokavóti*, *brokavója*, *brokavójo* ‘peikti, niekinti, atmesti, nepriimti’ MP 362, ChNT 356; *brotytis*, *brotijasi*, *brotijosi* ‘artimai draugauti, giminiuotis, mylėtis’ DP 599; *bujóti*, *bujója*, *bujójo* 1. ‘augti, klestėti, vešėti’; 2. ‘prk. gerai gyventi, augti’ KN G 168, ChNT 368; *buntavóti*, *buntavója*, *buntavójo*; *buñtavoti*, *buñtavoja*, *buñtavojo* ‘kurstyti, kelti maištą, triukšmauti’ KN SE 276, ChNT 143; *bursavóti*, *bursavója*, *bursavójo* 1. ‘bendrauti; draugauti’; 2. ‘kurstyti, kiršinti’ DP 515, BPI219; *bùzavoti*, *bùzavoja*, *bùzavojo*; *bužavóti*, *bužavója*, *bužavójo* ‘barti, uiti’ SDIII 99; *būryti*, *būrija*, *būrijo* ‘griauti, naikinti’ KN SE 260; *cukravoti*, *cukravoja*, *cukravojo* ‘barstyti cukrumi’ SDI 16; *čeravóti*, *čeravója*, *čeravójo*; *čeravóti*, *čeravója*, *čeravójo*; *čėravoti*, *čėravoja*, *čėravojo* ‘burti’ SDI 40, KN SE 292, ChNT 292; *čiėpyti*, *čiėpija*, *čiėpijo*; *ciepyti*, *ciepija*, *ciepijo* 1. ‘skiepyti (medį)’; 2. ‘įleisti skiepus’; 3. ‘prk. diegti’ SDI 178, BB5Moz20; *dakūčioti*, *dakūčioja*, *dakūčiojo*; *dakūčioti*, *dakūčioja*, *dakūčiojo*; *dakučióti*, *dakučioja*, *dakučiojo* 1. ‘įgristi, įkyrėti’; 2. ‘varginti, kankinti, mankyti, glamžyti’ KN SE 60, ChNT 70; *falševóti*, *falševója*, *falševójo*; *falšavóti*, *falšavója*, *falšavójo* ‘kraipyti, gadinti’ DP 142, SDI 30, KN SE 120, ChNT 279; *farbavoti*, *farbavoja*, *farbavojo*; *kvarbavoti*, *kvarbavoja*, *kvarbavojo* ‘dažyti’ DP 383, MP 42, ChNT 25; *formavoti*, *formavoja*, *formavojo* ‘suteikti formą’ DP 145, SPI 174; *fundavoti*, *fundavoja*, *fundavojo* ‘įkurti; remti, pasitikėti, suteikti’ DP 87, SDI 32; *fur-*

monyti, furmoniju, furmonijo 'vežti vežimu, būti vežiku' SDI 32; *gõrdyti, gõrdija, gõrdijo*; *goõrdyti, goõrdija, goõrdijo* 'neatsižvelgti, niekinti' KN SE 128, ChNT 237; *griẽšyti, griẽšija, griẽšijo* 'nusikalsti, nusidėti' Mž 434, DP 477, BB1Moz20, KN G 226, ChNT 263, PP 27, KR 45; *gruntavóti, gruntavója, gruntavójo* 1. 'dėti pagrindą, grįsti'; 2. 'dažyti, dėti dažais pagrindą'; 3. 'matuoti gilumą (vandenyje), siekti dugną' VlnE11, ChNT 366; *gvoltavóti, gvoltavója, gvoltavójo*; *gvaltavóti, gvaltavója, gvaltavójo* 1. 'prievara reikalauti'; 2. 'niekinti'; 3. 'prievarauti, žaginti' Mž 371, DP 572, MP 84; *gvõltyti, gvõltija, gvõltijo*; *gvaltyti, gvaltija, gvaltijo* 1. 'gvaltu, prievara reikalauti'; 2. 'niekinti' DP 95, SDI 41, ChNT 26; *jednóti, jednója, jednójo* 1. 'vienyti, taikinti'; 2. 'glostyti (ką), gerintis prie ko'; 3. 'šerti, liuobti (gyvulius)' Mž 282, DP 200, BPII 290, KN SE 76, ChNT 280; *karūnavóti, karūnavója, karūnavójo* 1. 'uždėti karūną'; 2. 'kankinti, širdį užgauti' DK 179, DP 425, SDI 60, SPI 39, SG1 79, ChNT 331, BK 15, KR 103; *klapãtyti, klapãtija, klapãtijo* 'kvaršinti, varginti, neduoti ramybės' KN SE 219, ChNT 119; *kotavóti, kotavója, kotavójo*; *kataavóti, kataavója, kataavójo* 'kankinti, plakti, mušti' SDI 52; *kovitavóti, kovitavója, kovitavójo* 'išduoti, parašyti kvitą, kvitu tvirtinti' MP 368, SDIII 146; *legavóti, legavója, legavójo* 'testamentu ką palikti, užrašyti' DP 142; *liẽčyti, liẽčija, liẽčijo* 'gydyti' DK 87, DP 509, MP 317, KN G 42; *maõdavoti, maõdavoja, maõdavojo* 'varginti, dvasinti, marinti' KN SE 192; *mūravóti, mūravója, mūravójo* 'iš akmenų ar plytų statyti' SDI 84; *pakūtavóti, pakūtavója, pakūtavójo* 1. 'atgailauti'; 2. 'kentėti' DP 592, KN G 276, ChNT 382, PP 23; *pažyvóti, pažyvója, pažyvójo* PK 207, MP 136, KN G 260, ChNT 268; *pilnavóti, pilnavója, pilnavójo*; *pilnavoti, pilnavoja, pilnavojo*; *pilniavóti, pilniavója, pilniavójo*; *pilniavoti, pilniavoja, pilniavojo* 1. 'saugoti, sergėti, žiūrėti'; 2. 'vykdyti, atlikti' DP 431, VlnE 20, BB1Moz17, KN G 267, Q14; *pleskóti, pleskója, pleskójo* 'ploti, pliaukšėti, plaskuoti' SDI 55; *privilijavóti, privilijavója, privilijavójo*; *priviliejavóti, priviliejavója, priviliejavójo* 'teikti kam nors išimtinių teisių, privilegijų' DP 516, SDI 15; *probavóti, probavója, probavójo*; *prãbavoti, prãbavoja, prãbavojo*; *prabavóti, prabavója, prabavójo* 'mėginti, bandyti' DP 83; *próvyti, próvija, próvijo* 1. 'taisyti, tvarkyti; gaminti, dirbti, ruošti, rengti'; 2. 'įtaisyti, parūpinti'; 3. 'atlikti, daryti'; 4. 'užtaisyti (šautuvą)'; 5. 'siūsti, gabenti'; 6. 'darinėti, mėsinėti'; 7. 'pasakoti, kalbėti' KN M 19, ChNT 62; *pūstãšyti, pūstãšyja, pūstãšijo* 'siaubti, niokoti' DP 631; *rataavóti, rataavója, rataavójo*; *retavóti, retavója, retavójo* 'gelbėti' KR 82; *rokaavóti, rokavója, rokavójo*; *rakavóti, rakavója, rakavójo* 1. 'aritmetiškai spręsti, skaičiuoti'; 2. 'atsiskaityti' DK 68, DP362, SDI 153, ChNT 127; *slūgavóti, slūgavója, slūgavójo* 'padėti atlikti kokius darbus, patarnauti' BPII 66, BBMik7, ChNT 131; *smūtyti, smūtijà, smūtijò* 'liūdinti' Mž 480, PK 76, BtLuk18, BPII 77, BBEz13, KN G 170, ChNT 282, Q 87; *sramatyti, sramatija, sramatijo* 'gėdinti' ChNT 349; *šefavóti, šefavója, šefavójo* 'prižiūrėti, rūpintis' DP 218, MP 125, KN SE 69; *šėnavóti, šėnavója, šėnavójo*; *šėnavoti, šėnavoja, šėnavojo*; *čėnavóti, čėnavója, čėnavójo* 1. 'gerbti, mylėti'; 2. 'laikyti, globoti, prižiūrėti, slaugyti'; 3. 'tausoti, saugoti, branginti, vertinti' KN G 190, ChNT 156, PP 30, KR 44, Q 527; *šikavóti, šikavója, šikavójo* 1. 'ruošti, tvarkyti'; 2. 'sektis' DP 542a; *šinkavóti, šinkavója, šinkavójo* 'prekiauti (ppr. svaiginamaisiais gėrimais)'; 2. 'pardavi-

nėti (ppr. svaiginamuosius gėrimus); 3. 'eikvoti, dalyti, davinėti'; 4. 'rausti, ieškoti' SDIII 439; *špiegavóti, špiegavója, špiegavójo; špiėgavoti, špiėgavoja, špiėgavojo* 'šnipinėti, žvalgyti, sekti' DP 88, ChNT 291; *turbavóti, turbavója, turbavójo; tur̃bavoti, tur̃bavoja, tur̃bavojo* 'gaišinti, trukdyti, neduoti ramybės' ChNT 213; *užyvóti, užyvója, užyvójo* 1. 'vartoti'; 2. 'eikvoti' PK127, MP86, KN G 36, ChNT 264, PP 33; *užupaviėtryti, užupaviėtrija, užupaviėtrijo* 'užkrėsti liga' KN SE 236b; *vajavóti, vajavója, vajavójo* 1. 'kariauti'; 2. 'triukšmauti, barti, skandalyti'; 3. 'skriausti, engti' ChNT 351; *vitóti, vitója, vitójo* 1. 'vaišinti, girdyti'; 2. 'mušti' KN G 141, Q659; *vōbyti, vōbija, vōbijo* 1. 'vyliumi, klasta, gudrumu lenkti savo pusėn, vilioti, gundyti'; 2. 'kviesti, vadinti, kalbinti kur (ką daryti, ppr. vykti)'; 3. 'įkalbinėti, įtikinėti (ką daryti)'; 4. 'vilioti, gudrumu stengtis gauti'; 5. 'su vargu, sunkiai gabenti' PK 179, MP 86, BBSir2, BPI 437, Bt1JokL14, ChNT 368, MT 210; *vōžyti, vōžija, vōžijo* 1. 'sverti, svarstyti (svarstyklėmis)'; 2. 'būti tam tikro svorio'; 3. 'branginti, vertinti'; 4. 'drįsti, ryžtis'; 5. 'mėgti, norėti'; 6. 'vaisinti patelę (apie paukščius)' DP 16, MP 219, Q 77; *ziskoti, ziskoja, ziskojo* 'gauti' ChNT 39; *zvālyti, zvālija, zvālijo* 'leisti' DP 179, BtPvG5, BBJon1,14, Q565; *žėnyti, žėnija, žėnijo* 'vesdinti' ChNT 263, Q546.

Dalis pateiktųjų veiksmažodžių buvo analizuojami kaip galimi lietuvių kalbos veidiniai iš lietuvių kalbos skolintų vardažodžių. Tai veiksmažodžiai, turintys priesagas *-yti, -ija, -ijo* ir *-oti, -oja, -ojo* ir turintys potencialius pamatinius žodžius: *bíesyti, -ija, -ijo* 'biesu vadinti, keikti' buvo gretinamas su daiktavardžiu *bíesas* 1. 'velnias, kipšas'; 2. 'bjaurybė, nenaudėlis' DK 77; *čiėpyti, -ija, -ijo; ciepyti, -ija, -ijo* 1. 'skiepyti (medį)'; 2. 'įleisti skiepų'; 3. 'prk. diegti' – su *čiėpas* 1. 'šakelė, atauga, kuria skiepijamas kitas augalas, skiepas, įskiepis'; 2. 'jaunas įskiepytas medelis, skiepas'; 3. 'ppr. pl. skiepas, vakcina'; 4. 'skiepijimo žymė kūne'; 5. 'lenktinio peilio geležtės įpjova' BBPs128, SDI 178; *furmonyti, -iju, -ijo* 'vežti vežimu, būti vežiku' – su *fūrmonas* 'vežikas, važmininkas' SDI 32; *gvōltyti, -ija, -ijo; gvaltyti, -ija, -ijo* 1. 'gvaltu, prievarta reikalauti'; 2. 'niekinti' – su *gvōltas, gvaltas* 1. 'prievarta, priespauda'; 2. 'triukšmas, rikšmas; skuba'; 3. 'skubos darbas' DP 157, BPII 502, SDI 40, SPI 324, KN M 38, ChNT 233; *klapātyti, -ija, -ijo* 'kvaršinti, varginti, neduoti ramybės' – su *klāpatas* 'vargas, rūpestis' KN G 19. Po darybinės ir reikšmių analizės šie veiksmažodžiai priskirti skoliniams, kurių kilmė nėra aiški.

5. GALIMI SKOLINIAI ARBA HIBRIDAI

Ankstesniuose skyriuose buvo aptarti skoliniai. Šiame skyriuje pateikiami tokie veiksmazodžiai, kurie gali būti vertinami arba kaip skoliniai iš slavų kalbų, arba kaip lietuvių kalbos vediniai. Paprastai tai yra žodžiai, šalia turintys vardažodžių, galinčių eiti pamatiniu žodžiu, bet kartu turintys sąsają su slavų kalbų duomenimis. Dėl vienodo argumentų skaičiaus jų neįmanoma priskirti vienai ar kitai grupei. Šio skyriaus žodžiai skirstomi į pogrupius pagal kilmę, remiantis slavų kalbų veiksmazodžiais – galimais atitikmenimis, jeigu šios grupės veiksmazodžiai laikomi skoliniais.

5.1. KILMĖ IŠ RYTŲ SLAVŲ KALBŲ

5.1.1. ABŪDYTI, ABŪDIJA, ABŪDIJO

REIKŠMĖS: 1. ‘skriausti, kenkti’ (LKŽe; Kudzinowski); 2. ‘žeisti, niekinti’ (LKŽe); 3. ‘gėdinti, pravardžiuoti, plūsti’ (LKŽe); 4. ‘varyti, ginti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 285; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 136, SPI 24.

DP veiksmazodis *abūdyti, -ija, -ijo* pavartotas tik kartą. Palyginus su J. Vujeko tekstu matyti, kad lenkų kalboje pavartotas veiksmazodis *szkodzić*. SD *abūdyti, -ija, -ijo* yra aptinkamas prie lenkų kalbos konstrukcijos *krzywde czynić* paaiškinimo. Tuo tarpu SP lenkiškame tekste kaip vertimas vartojamas veiksmazodis *krzywzić*. Taigi, autoriai nevartojo tikslių formalių skolinio atitikmenų.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų žemaičių varniškių (Kv, Lkv); vakarų aukštaičių kauriškių (Zt); rytų aukštaičių anykštėnų (Kkl), kupiškėnų (Ppl, Alz, Slm).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1961, 292; Skardžius 1998, 81; Fraenkel 1962, 1; Smoczyński 2007, 1; Hack).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *обидети, обидити* ‘пакрыўдзіць’ (ГСБМ Т.21, 152); ukr. *обидети* ‘(кого, що) скривдити, покривдити’ (ССМ Т.2, 68); sen. rus. *обидѣти* 1. ‘относиться несправедливо, обижать, оскорблять’; 2. ‘обманывать’ (СДЯ Т.2,1, 505); rus. *обидѣти, обидити* 1. ‘нанести (наносить) моральный или материальный ущерб, оскорбить (оскорблять), притеснить (притеснять)’; 2. ‘призерать что-л., пренебрегать чем-л.’ (СРЯ XI–XVII Т.12, 50).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *abiđzić* (ЭСБМ Т.1, 49); ukr. *обі́дѣти, обі́дити* (ЕСУМ Т.4, 131); len. *obidzac* ‘mierzić, zohydzac’ (SJP Т.3, 459); rus. *обі́деть* ‘причинить огорчения; бранить, ругать’ (СРНГ Т.22, 58).

Slavų kalbų priesagos *-etu, -etъ* lietuvių kalboje būtų atliepiamos *-ėti*, priesaga *-ac – -oti*, todėl skolinį *abỹdyti, -ija, -ijo* galima sieti tik su rusėnų *обидуми*, sen. rus. *обидуми*, brus. tarm. *абідзіуь*, ukr. tarm. *обідуми, обідуми*.

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. skriausti, kenkti;	+/+	-/-	+/0	0/+	0/+	+/+
2. žeisti, niekinti;	-/+	-/-	+/0	0/-	0/-	+/-
3. gėdinti, pravardžiuoti, plūsti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/+
4. varyti, ginti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *abydà* 1. ‘skriauda, nuoskauda, įžeidimas’ (LKŽe, Kuzinowski); 2. ‘gėda’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 55, DP 161, KN G 91, ChNT 262, KR 57; b) rytinis raštų kalbos variantas: AK 89, SDI 150, SPI 35, JEI 34, BK 36.

Palyginus DK ir DP vertimo šaltinius paaiškėjo, kad lenkiškuose tekstuose visais atvejais vartojamas daiktavardis *krzywda*. SD daiktavardžiu *abydà* paaiškinamas lenkų kalbos žodis *przyskorka*, o SP lenkiškame tekste vartojamas daiktavardis *hańba*. Kaip ir veiksmazodžio *abỹdyti, -ija, -ijo* atveju, autoriai lenkų kalboje vartoja žodį, kuris negali būti skolinio šaltiniu.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: S. Dauk.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: rytų aukštaičiai kupiškėnų (Slm).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1961, 292; Skardžius 1998, 80; Fraenkel 1962, 1; Smoczyński 2007, 1; Hack).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *обуда* ‘крыўда’ (ГСБМ Т.21, 151); ukr. *обуда* ‘кривда’ (ССМ Т.2, 68); rus. *обуда* 1. ‘обида, оскорбление’; 2. ‘ссора’; 3. ‘вражда’ (СДЯ Т.2,1, 502); rus. *обуда* 1. ‘несправедливость; несправедливое притеснение, нарушение прав, оскорбление’; 2. ‘ссора, вражда, взаимные претензии’ (СРЯ XI–XVII Т.12, 49).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *абіда* ‘крыўда’ (ЭСБМ Т.1, 49); ukr. *обіда* (ЕСУМ Т.4, 131); len. *obida* ‘wstręt, obmierzłość, obrzydliwość’ (SJP Т.3, 459), rus. *обіда* ‘вина, проступок’ (СРНГ Т.22, 58).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. skriauda, nuoskauda, įžeidimas;	+/-	-/-	+/0	0/+	0/+	+/-
2. gėda;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Veiksmažodis *abỹdyti*, *-ija*, *-ijo* ir daiktavardis *abydà* yra paliudyti tuose pačiuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose – viduriniame ir rytiniame. Tuo tarpu tarmėse veiksmažodis užrašytas dažniau – be rytų aukštaičių šnektų, kur paliudytas *abydà* su reikšme ‘gėda’, jis užfiksuotas ir pietų žemaičių, vakarų aukštaičių patarmėse.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Abỹdyti</i>	lie.	<i>Abydà</i>	lie.
1. skriausti, kenkti;	+/+	1. skriauda, nuoskauda, įžeidimas;	+/-
2. žeisti, niekinti;	-/+		
3. gėdinti, pravardžiuoti, plūsti;	-/+	2. gėda;	-/+
4. varyti, ginti;	-/+		

Senuosiuose lietuvių kalbos raštuose užfiksuota veiksmažodžio *abỹdyti*, *ija*, *ijo* reikšmė ‘skriausti, kenkti’ paplitusi ir lietuvių kalbos tarmėse. Ji taip pat paliudyta rusėnų kalboje, rytų slavų tarmėse, aptinkama ir senosios rusų kalbos šaltiniuose. Kitos reikšmės randamos tik lietuvių kalbos tarmėse. ‘Žeisti, niekinti’ turi semantikos atitikimų su rusėnų, senąją rusų kalba. Reikšmė ‘gėdinti, pravardžiuoti, plūsti’ randama rusų kalbos tarmėse, o ‘varyti, ginti’ – tik lietuvių kalbos tarmėse. Ji negalėtų būti paaiškinta ir per daiktavardį *abydà* – pastarasis neturi reikšmės, su kuria būtų galima sieti ‘varyti, ginti’. Tuo tarpu trys anksčiau aptartosios reikšmės leistų *abỹdyti*, *-ija*, *-ijo* sieti su *abydà* ir reikšmės tokiu atveju nepatikslina, ar veiksmažodis *abỹdyti*, *-ija*, *-ijo* vertintinas kaip lietuvių kalbos derivatas, ar kaip skolinys.

Jeigu *abỹdyti*, *-ija*, *-ijo* būtų traktuojamas kaip vedinys iš *abydà*, veiksmažodis būtų padaromosios reikšmės vedinys (‘skriausti, kenkti’ (‘daryti skriaudą’); ‘žeisti, niekinti’ (‘daryti įžeidimą’); ‘gėdinti, pravardžiuoti, plūsti’ (‘daryti gėdą’)). Kirčiavimas ir kirčio vieta (*abỹdyti* : *abydà* (*abỹdq*)) taip pat neneigia galimybės, jog reikalų turima su lietuvių kalbos derivatu. Anot J. Otrębskio, *-yti*, *-ija* denominatyvai paprastai yra faktityvai arba mutatyvai (Otrębski 1965, 390), šakninio kirčiavimo veiksmažodžiai yra padaromosios arba instrumentinės reikšmės vediniai (Stundžia 2009, 221), tad *abỹdyti*, *-ija*, *-ijo* gali būti vertinamas kaip lietuvių kalbos vedinys iš *abydà*, juolab kad abu žodžiai vartojami tuose pačiuose senųjų raštų variantuose. Bet būtina pažymėti, kad lietuvių kalbos *-yti*, *-ija* veiksmažodžiai turi tikslių atitikmenų slavų kalbose, t. y. *-i-* pagrindo pasiskolinti veiksmažodžiai lietuvių kalboje gauna priesagas *-yti*, *-ija*, ir tokių skolinių lietuvių kalboje gana daug. Apibendrinant galima pasakyti, kad galimybė vienoda – *abỹdyti*, *-ija*, *-ijo* gali būti tiek skolinys, tiek lietuvių kalbos derivatas.

Lenkų kalboje nerasti tikslaus veiksmažodžio *abỹdyti*, *-ija*, *-ijo* morfologinio ir semantinio atitikmens, todėl *abỹdyti*, jeigu jis traktuojamas kaip skolinys, turėtų būti atėjęs iš rytų slavų. Tai būtų įprastas skolinio adaptavimo atvejis, kai slavų o slavizmuose atliepiamas *a* (Kardelis 2003, 67).

5.1.2. *GATĀVYTI, GATĀVIJA, GATĀVIJO;*
GĀTAVYTI, GĀTAVIJA, GĀTAVIJO

REIKŠMĖS: ‘ruošti, gaminti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 499, KN SE 13, ChNT 72; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 38, SPI 12, JEI 4; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 534, BPII 410, BtMr14.

DP *gatāvoti, -ija, -ijo, gātavyti, -ija, -ijo* vartojamas verčiant lenkų kalbos veiksmazodį *gotować*. SD šis skolinys aptinkamas prie įrašo *gotuję*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kringiškių (KTŽ 101), telšiškių (Brs); pietų žemaičių varniškių (Kltn); vakarų aukštaičių kauniškių (Zt); rytų aukštaičių vilniškių (Lz), uteniškių (Sld, Trgn); pietų aukštaičių (Drsk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Smoczyński 2007, 161); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 133; Fraenkel 1962, 139); skolinys iš lenkų kalbos (Būga 1959, 92).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *готовити* ‘рыхтаваць, прыводзіць што-н. у стан гатоўнасці’ (ГСБМ Т.7, 120); ukr. *готовати* ‘готовить, приготувлять’ (МДСУМ Т.1, 187); len. *gotować* ‘czynić zdatnym do użytku’ (SPol Т.8, 68); rus. *готовити* ‘готовить’ (СДЯ Т.1,1, 573); rus. *готовити* 1. ‘подготавливать’; 2. ‘устраивать, изготавлять’; 3. ‘готовить (о еде)’; 4. ‘заготавлять, запасать’ (СРЯ XI–XVII Т.4, 110); rus. *готовити* 1. ‘готовить, подготавливать что-л.’; 2. ‘готовить, варить’; 3. ‘заготавливать, запасать что-л.’ (СДЯ XI–XIV Т.2, 375).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *zotowić* (ЭСБМ Т.3, 72); ukr. *zotóviti* (ЕСУМ Т.1, 577); len. *gotować* 1. ‘przygotować, przysposabiać, szykować’; 2. ‘warzyć’ (SJPk Т.1, 885); rus. *zotóvity* ‘боронить только что засеянное поле’ (СРНГ Т.7, 99).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. ruošti, gaminti;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/+	+/-

Dėl priesagų *-yti, -ija gatāvoti, -ija, -ijo, gātavyti, -ija, -ijo* gali būti suvoktas ir kaip lietuvių kalbos vedinys.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *gātavas, -à* ‘baigtas, padarytas, paruoštas’ (LKŽe, Kuzdinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 32, KN SE 111, ChNT 65; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 38, SPII 90; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 158.

M. Daukša visais skolinio *gātavas, -à* vartojimo atvejais taip išvertė lenkų kalbos būdvardį *gotów, -a*. SD *gātavas, -à* pateikiamas kaip vertimas iš *gotowy, SP* – taip pat. Šie lenkų kalbos būdvardžiai ir galėjo būti skolinio šaltinis.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K. Donel; K; J; JD; S. Dauk.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Šts), kretingiškių (KTŽ 101); vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių panevėžiškių (Jnšk, Pn), kupiškėnų (Slm), vilniškių (Lz); pietų aukštaičių (Mrk, Lp).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Smoczyński 2007, 161); skolinys iš lenkų kalbos (Būga 1959, 346; Skardžius 1998, 132; Fraenkel 1962, 139).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **готовый** 1. 'які знаходзіцца ў стане гатоўнасці да чаго-н., гатовы, сабраны'; 2. 'падрыхтаваны; даведзены да поўнага парадку; загадзя прызапашаны' (ГСБМ Т.7, 120); ukr. **готовии, готовь, готовии** 1. '(у предикативній функції) (який підготувався до чого-н.) готовий'; 2. '(доведений до повного порядку) готовий'; 3. 'готівка, готові гроші' (ССМ Т.1, 258); ukr. **готовый** 'готовый; наличный' (МДСУМ Т.1, 187); len. **gotowy** 1. 'chętny, chcący, skłonny; zdecydowany; przyzwalający; życzliwy, gorliwy; w funkcji orzecznika: chętnie coś czynić, nie wahać się, godzić się, deklarować się z chęcią'; 2. 'który każdej chwili może coś zrobić'; 3. 'którego można każdej chwili użyć, przeznaczony na odpowiednią chwilę, znajdujący się pod ręką, łatwy do osiągnięcia'; 4. 'zrobiony, skończony, wykończony, przyrządzony, spreparowany, w ostatecznej postaci; uprzednio opracowany' (SPol T.8, 70); len. **gotowy** 1. 'zdecydowany, skłonny, chętny'; 2. 'przysposobiony, całkowicie przygotowany, w stanie zdatnym do użycia, zrobiony' (SS T.2, 476); len. **gotowy** 1. 'przygotowany, przysposobiony do czego, na przyjęcie czego; przyszykowany'; 2. 'skłonny do czego; zdecydowany na coś' (SJP XVII); rus. **готовый** 'готовый' (СДЯ Т.1,1, 573); rus. **готовый** 1. 'находящийся в состоянии готовности к чему-л., готовый, снаряженный'; 2. 'приготовленный, подготовленный'; 3. 'годный к употреблению; выращенный, созревший' (СРЯ XI–XVII Т.4, 111); rus. **готовый** 1. 'готовый, подготовленный'; 2. 'находящийся в состоянии готовности' (СДЯ XI–XIV Т.2, 375).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **гатóвы** 'готовы' (ЭСБМ Т.3, 71); ukr. **готóвий** (ЕСУМ Т.1, 577); len. **gotowy** 1. 'przygotowany, przysposobiony, przyszykowany, naszykowany'; 2. 'wyćwiczony, wydoskonalony'; 3. 'na którego wykończenie a. zrobienie nie trzeba czekać, już zrobiony'; 4. 'który się nie waha, przygotowany na coś, skłonny do czego' (SJP Т.1, 886); rus. **готóвый, готóв** (СРНГ Т.7, 100).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. baigtas, padarytas, paruoštas;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+

Rusėnų *готовый, готовии, готовь, готовии*, senosios lenkų *gotowy* ir kiti pateikti slavų kalbų būdvardžiai yra veldiniai iš slavų prokalbės **gotovь(jь)* (ЭССЯ Т.7, 70). Kaip dažniausiai būna tokiais atvejais, lietuvių kalbos skolinio *gātavas, -a* skolinio šaltinio nustatyti neįmanoma.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Gatãvyti, gãtavyti</i>	lie.	<i>Gãtavas, -a</i>	lie.
1. ruošti, gaminti;	+/-	1. baigtas, padarytas, paruoštas;	+/+

Gatãvyti, -ija, -ijo, gãtavyti, -ija, -ijo senuosiuose lietuvių kalbos raštuose vartojamas tik viena reikšmė, ji randama ir senojoje lenkų bei rusėnų kalbose. Reikšmė ‘ruošti, gaminti’ gali bũti siejama ir su bũdvardžio ‘baigtas, padarytas, paruoštas’ reikšmė. Jeigu *gatãvyti, -ija, -ijo, gãtavyti, -ija, -ijo* kildinamas iš *gãtavas, -à*, šis veiksmãžodis bũtũ faktityvas. Tokia darybos kategorija yra bũdinga *-yti, -ija* vediniams (Otrębski 1965, 390). Kirčiavimo variantas *gãtavyti, -ija, -ijo* rodo, kad veiksmãžodis ir bũdvardis galėtũ bũti siejami, nes šakninio kirčio tokio tipo vediniai išlaiko pamatinio žodžio kirčio vietã ir priegaidę (Stundžia 2009, 221). Lietuvių kalboje yra vartojamas ir kitos priegasagos veiksmãžodis *gatavõti, gatavõja, gatavõjo; gãtavoti, gãtavoja, gãtavojo* (žr. 5.3.2.).

5.1.3. *KORÕTI, KORÕJA, KORÕJO; KARÕTI, KARÕJA, KARÕJO*

REIKŠMĖS: ‘bausti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštũ kalbos variantas: DP 9, MP 65, KN G 265, ChNT 352, KR 46; b) rytinis raštũ kalbos variantas: SPI 130, JEV 212; c) vakarinis raštũ kalbos variantas: Mž 513, BPII 304, BB1Moz31.

DP vartojami abu skolinio variantai vietoj lenkũ kalbos žodžio *karac*. SP kaip vertimas vartojamas veiksmãžodis *karac*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; K; J.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarũ aukštaičių kauniškių (KzR, Ūd), šiauliškių (Bsg); rytũ aukštaičių vilniškių (Lz), kupiškėnũ (Kupž T.2, 433).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkũ kalbos arba rytũ slavũ kalbũ (Skardžius 1998, 166; Fraenkel 1962, 222; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *карати, карать* 1. ‘караць, падвяргаць пакаранню, кары’; 2. ‘асуджаць, дакараць, папракаць’ (ГСБМ Т.14, 280); ukr. *карати* ‘(кого, кого за що) покарати’ (ССМ Т.1, 471); ukr. *карати* ‘наказываць’ (МДСУМ Т.1, 358); len. *karac* 1. ‘wymierzać karę; o ustawie: wyznaczać sankcję karnã’; 2. ‘upominać, strofowć, czynić wyrzuty; oskarżać, ganić, krytykować; powściãgać, hamować, poprawiać’; 3. ‘nękać, dręczyć’; 4. ‘brać za przestroęę, uczyć się na cudzych błędach, poprawiać się’ (SPol T.10, 108); len. *karac* 1. ‘wymierzać karę, karać’; 2. ‘strofować, upominać’; 3. ‘powściãgać, ukrõcać’; 4. ‘corruptum’ (SS T.3, 240); rus. *карати* ‘наказываць’ (СДЯ Т.1,2, 1196); rus. *карати* 1. ‘наказывать, карать’; 2. ‘корить, укорять’ (СРЯ XI–XVII Т.7, 74).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *карáти* (ЕСУМ Т.2, 381); len. *karac się* ‘bać się, powściãgać się ze strachu’ (SGPK Т.2, 311); len. *karac* 1. ‘karę nad kim wykonywać,

karę wymierzać'; 2. 'o co = strofować o co, upominać'; 3. 'powściągać, hamować, wstrzymywać, ukrócać'; 4. 'myśl. (o psach) kąsać, gryźć' (SJP T.2, 255); rus. **кара́ть** 1. 'мучить'; 2. 'страдать, мучиться'; 3. 'ругать, хулить'; 4. 'наказывать с местию без суда'; 5. 'пачкать, портить, ломать' (СРНГ Т.13, 77).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. bausti; skirti bausmę;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/+	+/-

Slavų kalbų atitikmenys yra veldiniai iš slavų prokalbės *karati (*se*) (ЭССЯ Т.9, 152). Jie slavų kalbose turi daugiau reikšmių, tačiau lietuvių kalboje pastebima tik viena. Dėl priesagos *-oti koróti, -ója, -ójo, karóti, -ója, -ójo* gali būti nagrinėjamas kaip lietuvių kalbos vedinys.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *korà* 'bausmė' (LKŽe).

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SPII 56.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; J.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų aukštaičių (Mrk); vakarų aukštaičių kauniškių (Skr).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Fraenkel 1962, 222).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **кара** 1. 'кара, суровае пакаранне' (ГСБМ Т.14, 276); len. **kara** 1. 'środek represyjny stosowany za przekroczenie norm obyczajowych, moralnych lub prawnych'; 2. 'karanie, wymierzanie kary' (SPol T.10, 107); rus. **кара** 'наказание, кара' (СРЯ XI–XVII Т.7, 70).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **ка́ра** (ЭСБМ Т.4, 261); ukr. **ка́ра** (ЕСУМ Т.2, 381); len. **kara** 'karność, rygor, groza' (SGPK Т.2, 311); len. **kara** 1. 'zadosycuczynienie sprawiedliwosci, karanie, ukaranie'; 2. 'karność, groza, rygor' (SJP Т.2, 254); rus. **ка́ра** 'страдание, переживание' (СРНГ Т.13, 63).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. bausmė;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+

Veiksmazodis *koróti, -ója, -ójo, karóti, -ója, -ójo* palyginti su daiktavardžiu, lietuvių kalbos senuosiuose raštuose dažnesnis. Jis paliudytas trijuose senųjų raštų variantuose, tuo tarpu *korà* – tik rytiniame. Lietuvių kalbos tarmėse šie žodžiai užrašyti panašiai. *Koróti, -ója, -ójo, karóti, -ója, -ójo* – rytų, vakarų ir pietų aukštaičių, o *korà* – pietų ir vakarų aukštaičių patarmėse.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Koróti, karóti</i>	lie.	<i>Korà</i>	lie.
1. bausti; skirti bausmę;	+/+	1. bausmė;	+/+

Koróti, -ója, -ójo, karóti, -ója, -ójo reikšmė yra randama slavų kalbose, lygiai taip pat ji gali būti suprasta kaip nulemta pamatinio žodžio – *korà*. Jeigu veiksmažodis siejamas su daiktavardžiu, *koróti, -ója, -ójo, karóti, -ója, -ójo* būtų padaromosios reikšmės vedinys. DLKG teigiama, kad *-oti, -oja* turintys faktityvai dažniausiai yra daiktavardžių vediniai, šiuo atveju – abstrakto (DLKG 389). Dalis *-(i)oti* daugiaskiemenių veiksmažodžių yra kirčiuojami tvirtapradiškai priesagoje ir tai dažniausiai yra denominatyvai (Stundžia 2009, 222–224). Jeigu šis veiksmažodis būtų traktuojamas kaip skolinys, jis būtų laikomas rutenizmu dėl vartojimo visuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose.

5.1.4. KRŪSYTI, KRŪSIJA, KRŪSIJO; KRŌSYTI, KRŌSIJA, KRŌSIJO

REIKŠMĖS: ‘dažyti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 99; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 60; c) vakarinis raštų kalbos variantas: MŽ 134, CII 635.

SD *krosiju* kartą atitinka lenkų kalbos *farbuję* reikšmę. Kitais dviem atvejais skolinys paliudytas prie *szkarlatno czynię* ir *malowany farbę* paaiškinimų.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K. Donel; K; J.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Vks); pietų žemaičių raseiniškių (Klm); vakarų aukštaičių šiauliškių (Šl), kauniškių (Krok); rytų aukštaičių panevėžiškių (Pšl, Ukm).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Smoczyński 2007, 317); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 170; Fraenkel 1962, 300; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *kracuti* 1. ‘рабіць прыгажэйшым’; 2. ‘прыхарошваць’ (ГСБМ Т.16, 93); brus. *kracuti* 1. ‘красить’; 2. ‘украшать’ (ЭССЯ Т.12, 99); len. *krasić* 1. ‘zdobić, upiększać; polepszać, podnosić jakość, wartość czego’; 2. ‘barwić, farbować’; 3. ‘zatajać, pokrywać, maskować’ (SPol Т.11, 125); len. *krasić* 1. ‘barwić, farbować’; 2. ‘czynić pięknym, upiększać, zdobić’ (SS Т.3, 377); rus. *kracuti* 1. ‘красить’; 2. ‘украшать’ (СДЯ Т.1,2, 1315); rus. *kracuti* ‘окрашивать’ (СДЯ Т.3,2, 145); rus. *kracuti* 1. ‘делать красивым, украшать, придавать красоту кому-л., чему-л.’; 2. ‘красить, окрашивать’; 3. ‘мазать, наносить тонким слоем что-л. жидкое’ (СРЯ XI–XVII Т.8, 16).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *kráciуь* ‘красить (краской)’ (ЭССЯ Т.12, 99); ukr. *kráciuti* 1. ‘красить, окрашивать’; 2. ‘холостить’ (ЭССЯ Т.12, 99); len. *krasić* 1. ‘farbować’; 2. ‘piększyć, zdobić’; 3. ‘trzebić, haraszać, pokładać’ (SGPK Т.2, 469); len. *krasić* 1. ‘farbować, zabarwiać, szczeg. na czerwono’; 2. ‘pięknym robić, upiększać, zdobić’; 3. ‘zaprawiać okrasą, dodawać do jedzenia tłuszczu’ (SJP Т.2, 529); rus. *kráciуть* 1. ‘окрашивать в красный цвет’; 2. ‘краснеть, стыдиться’; 3. ‘хвалить’; 4. ‘светить (о солнце)’; 5. ‘наливаться (о ржи)’ (СРНГ Т.15, 176).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. dažyti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+

Daugelis slavų kalbų yra paveldėję iš slavų prokalbės **krasiti*. Paprastai veldiniai turi reikšmes ‘gražinti’ arba ‘dažyti’, kai kurios reikšmės būdingos tik vienai kokiai kalbai, pvz., ‘gardinti maistą’ ar ‘šviesti’ (ЭССЯ Т.12, 99). Lietuvių kalbos reikšmė dažyti aptinkama visose aptariamose slavų kalbose, jų tarmėse. Lietuvių kalbos skolinys *krōsyti*, *-ija*, *-ijo*, *krōsyti*, *-ija*, *-ijo* teturi vieną reikšmę – ‘dažyti’, kuri paliudyta ir senojoje lenkų kalboje, ir rusėnų, todėl kaip paprastai būna tokiais atvejais, skolinimosi šaltinio nustatyti neįmanoma. Dėl priesagų *-yti*, *-ija krōsyti*, *-ija*, *-ijo*, *krōsyti*, *-ija*, *-ijo* gali būti nagrinėjamas kaip galimas lietuvių kalbos vedinys.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *krosà* 1. ‘dažai’; 2. ‘raudonos spalvos mineralas, kinobris’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 97.

SD *krosà* minimas keliskart: prie žodžio *karmazyn*, *maśc*, *perłowa maśc*, *nakrapiany farbą* paaiškinimo.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: J; OZ.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Smoczyński 2007, 317); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 170; Fraenkel 1962, 300); skolinys iš lenkų kalbos (Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *краса* 1. ‘прыгажосць, прыгожы знешні выгляд’; 2. ‘упрыгожанне, аздоба’ (ГСБМ Т.16, 93); len. *krasa* 1. ‘piękność; urok, wdzięk, powab; ozdoba; wspaniałość, świetność’; 2. ‘dorodność, krzepkość, ciężyzna, siła; rumianość’; 3. ‘barwa (zwłaszcza jaskrawa), blask; farba’ (SPol Т.11, 125); len. *krasa* 1. ‘barwa, kolor’; 2. ‘piękność, uroda, wdzięk, powab’; 3. ‘świetność, wspaniałość, pompa’; 4. ‘zool. kraska’ (SS Т.3, 377); rus. *краса* 1. ‘красота’; 2. ‘укрошение’; 3. ‘радость’; 4. ‘дети’ (СРЯ XI–XVII Т.8, 16).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *красá* ‘хараство, прыгажосць’ (ЭСБМ Т.5, 113); ukr. *красá* (ЕСУМ Т.3, 76); len. *krasa* ‘barwa’ (SGPK Т.2, 469); len. *krasa* 1. ‘barwa, kolor, szczeg. czerwony’; 2. ‘piękność, nadobność, uroda’ (SJP Т.2, 529); rus. *красá* ‘красота’ (ЭССЯ Т.12, 95).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	br.	ukr.	rus.
1. dažai;	+/-	+/+	-/0	0/-	0/-	-/-

Daiktavardžio *krosà* reikšmė ‘dažai’ būdinga tik lenkų kalbai ir jos tarmėms, tad *krosà* turėtų būti atėjęs iš lenkų kalbos. Palyginti su veiksmažodžiu *krōsyti*, *-ija*, *-ijo*, *krōsyti*, *-ija*, *-ijo* daiktavardis lietuvių kalboje retesnis.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Krōsyti, krōsyti</i>	lie.	<i>Krosà</i>	lie.
1. dažyti;	+/+	1. dažai;	+/-

Jeigu veiksmažodis *krōsyti, -ija, -ijo, krōsyti, -ija, -ijo* būtų siejamas su *krosà*, tai būtų instrumentinės reikšmės vedinys. Žodžių kirčiavimas, kai turima omenyje variantą *krōsyti, -ija, -ijo* atrodytų dėsningas – ne *-ĩ-* kamieno pamatinio daiktavardžio vedinys kirčiuojamas šaknyje, pirmajame skiemenyje, kirtis cirkumfleksinis, sutampantis su pamatinio žodžio kirčiu. *-yti, -ija* šakninio kirčiavimo veiksmažodžiai turi padaromąją arba instrumentinę reikšmę (Stundžia 2009, 221). Dėl šios priežasties ir dar dėl to, kad slavų kalbose yra tikslių semantinių atitikmenų, *krōsyti, -ija, -ijo, krōsyti, -ija, -ijo* gali būti tiek lietuvių kalbos darinys iš daiktavardžio *krosà*, tiek skolinys.

5.1.5. *MÍERYTI, MÍERIJA, MÍERIJO*

REIKŠMĖS: 1. ‘matuoti’; 2. ‘taikyti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 105; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 10, JEI 87; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 517.

SD *míeryti, -ija, -ijo* pateikiamas kaip *mierzyc* vertimas.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; Bs

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių šiauliškių (Jnš).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 188; Fraenkel 1962, 450); skolinys iš rytų slavų kalbų (Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *мерити, мерыти* 1. ‘мераць, вымяраць’; 2. ‘перан. вызначаць, супастаўляючы ацэньваць’; 3. ‘цэліць, меціць’ (ГСБМ Т.17, 346); len. *mierzyc* 1. ‘określać wielkość czegoś; dokonywać pomiarów, wymierzać’; 2. ‘ustalać požądany kształt geometryczny lub punkt’; 3. ‘ustalać cenę’; 4. ‘celować, zamierzać się’ (SPol T.14, 42); len. *mierzyc* ‘określać wielkość, wymierzać, odmierzac’ (SS T.4, 234); rus. *мѣрити* ‘измерять’ (СДЯ Т.2,1, 243); rus. *мѣрити* 1. ‘измерять, определять размер, объем чего-л.; исчислять протяженность, длительность’; 2. ‘перен. определять, оценивать; соразмерять, сопоставлять с чем-л.’ (СРЯ XI–XVII Т.9, 100); rus. *мѣрити* 1. ‘мерить, измерять’; 2. ‘умерять, ограничивать, смирать’ (СДЯ XI–XIV Т.5, 106).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *мірити* ‘визначати розмір’ (ЕСУМ Т.3, 481); len. *mierzyc* 1. ‘dochodzić za pomocą miary wymiarów, wielkości czegoś’; 2. ‘co z czym = zgadzać, miarkować co z czym, stosować co do czego’; 3. ‘kogo, co kim, czym = miarkować, wnosić, sądzić o kim, czym, z kogo, czego’; 4. ‘przymierzyć się, brać na cel, celować’ (SJP T.2, 960); rus. *мѣрить* (СРНГ Т.18, 118).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. matuoti; nustatyti trukmę;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/+	+/+
2. taikyti; žymėti;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/-	-/-

Abi veiksmažodžio *míeryti*, *-ija*, *-ijo* reikšmės, paliudytos senuosiuose lietuvių kalbos raštuose, aptinkamos ir slavų kalbose. Skolinys galėjo atkelti iš senosios lenkų kalbos arba rytų slavų. Dėl priesagos *-yti míeryti*, *-ija*, *-ijo* gali būti gretinamas su *mierà*, *míera*, *mieras*.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *mierà*, *míera*, *miēras* 1. ‘matavimo vienetas, matas’; 2. ‘matavimo įrankis’; 3. ‘indas, kuriuo kas seikėjama, saikas’; 4. ‘senovinio biralų saiko talpumo ko nors kiekis’; 5. ‘taurelė svaigiesiems gėrimams; mierka’; 6. ‘matmuo’; 7. ‘didumas, aukštumas, storumas’; 8. ‘tikslas’ (LKŽe); 9. ‘saikingumas’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 126, KN G 46, ChNT 251; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 79, SPI 178, JEI 31; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 349, BB2Moz36.

DP daiktavardis *miēras* vartotas verčiant lenkų kalbos žodį *mierność*. SD *mierà*, *míera* yra lenkų kalbos *miara* atitikmuo. SP – taip pat.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; Klvd; OZ; B; S. Dauk; Žem; Bs.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Šts, Žr), kretingiškių (Vvr); pietų žemaičių varniškių (Tv); vakarų aukštaičių kauniškių (Plv, Klvr); rytų aukštaičių panevėžiškių (Ėr), uteniškių (Ds), vilniškių (Lz), kupiškėnų (KupŽ T.2, 873); pietų aukštaičių (Alv, Lp).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1958, 430; Skardžius 1998, 188; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *мера* 1. ‘прадмет, які службыць для мерання, уважвання чаго-н.’; 2. ‘колькасць, велічыня, аб’ём, памер чаго-н.’; 3. ‘адзінка вымярэння ёмістасці, працягласці, плошчы або вагі чаго-н.; меранне, вымярэнне’; 4. ‘пасудзіна для мерання сыпучых і вадкіх рэчываў’; 5. ‘памяшканне для вызначэння колькасці, велічыні, вагі чаго-н. пры дапамозе спецыяльных прыстасаванняў’ (ГСБМ Т.17, 334); len. *miara* 1. ‘jednostka miary; stosowanie określonych jednostek miary’; 2. ‘mierzenie, określanie wielkości’; 3. ‘nadawanie prawidłowego kształtu geometrycznego w pracach technicznych; prawidłowy kształt geometryczny’; 4. ‘przedmiot służący do mierzenia’; 5. ‘wzór, model, kształt’; 6. ‘ilość, wielkość, rozmiar’ (SPol T.21, 33); len. *miara* 1. ‘umowna wielkość służąca do określania innych wielkości, także przyrządy do określania długości, objętości i wagi’; 2. ‘pomiar, czynność mierzenia’; 3. ‘górna granica tego, co się komuś należy, należna ilość’; 4. ‘określony system mierniczy’; 5. ‘rozmiar, wskazana wielkość’; 6. ‘jakaś choroba, którą leczono przy pomocy

mierzenia ciała lub określonych jego części'; 7. 'danina w zbożu a. mące'; 8. 'ogólne warunki, sytuacja, punkt widzenia jakiejś sprawy' (SS T.4, 195); len. *miara* 'wielkość przyjęta za jednostkę dla oceny innych wielkości tego samego rodzaju; przen.: strona, wzgląd' (SJP XVII); rus. *мѣра* 1. 'предмет, которым меряют, мера'; 2. 'умеренность'; 3. 'размер, мера'; 4. 'вес'; 5. 'мера вместимости' (СДЯ Т.2,1, 242); rus. *мѣра* 'право' (СДЯ Т.3,2, 171); rus. *мѣра* 1. 'прибор для измерения веса, количества'; 2. 'единица измерения'; 3. 'величина, размер, объем чего-л.'; 4. 'предел, граница'; 5. 'средство, способ для осуществления чего-л.'; 6. 'круг прав и обязанностей'; (СДЯ XI–XIV Т.5, 105).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *měra* 1. 'адзінка вымярэння (мера збожжа ў 20 гарнцаў; круглая пасудзіна з клёпак для сыпкіх цел~1 пуд; краўцоўскі метр; лубянка; для ручнога абмервання палеткаў; памер за памол у млыне)', 2. 'велічыня, ступень' (ЭСБМ Т.7, 17); len. *miara* (SGPK Т.3, 144); len. *miara* 1. 'wielkość przyjęta za jednostkę do oceny innych wielkości tegoż samego rodzaju'; 2. 'narzędzie albo naczynie dla mierzenia'; 3. 'przen. zasada, podstawa, prawidło, kierownik itd.'; 4. 'przen. naznaczony kres, granice' (SJP Т.3, 699); rus. *мѣра* 1. 'мера длины, равная 2.13 м'; 2. 'палочка, служащая меркой для лучин, из которых плетут корзины'; 3. 'единица измерения объема сыпучих тел, равная восьмой части четверти, четверик'; 4. 'корзина, которой меряли картофель'; 5. 'пуд картофеля'; 6. 'мерка для измерения площадей, сажень'; 7. 'приспособления для роста человека' (СРНГ Т.18, 112).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. matavimo vienetas, matas; dydis, svoris it t. t.;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/-	+/+
2. matavimo įrankis; būdas;	-/+	-/-	+/0	0/-	0/-	+/+
3. indas, kuriuo kas seikėjama, saikas;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/-	+/+
4. senovinio biralų saiko talpumo ko nors kiekis;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
5. taurelė svaigiesiems gėrimams; mierka;	(+)/-	+/+	-/0	0/+	0/-	-/-
6. matmuo;	(+)/+	-/-	+/0	0/-	0/-	-/-
7. didumas, aukštumas, storumas;	+/+	+/-	+/0	0/-	0/-	+/-
8. tikslas;	(+)/-	+/-	-/0	0/-	0/-	-/-
9. saikingumas;	(+)/-	+/-	-/0	0/-	0/-	+/-

Slavų kalbos atitikmenys yra veldiniai iš slavų prokalbės *měra (ЭССЯ Т.18, 178), turintys nemažai reikšmių.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Míeryti</i>	lie.	<i>Mierà, míera</i>	lie.
1. matuoti; nustatyti trukmę;	+/-	1. matavimo vienetas, matas; dydis, svoris it t. t.;	+/-
2. taikyti; žymėti;	+/-	8. tikslas;	(+)/-
		6. matmuo;	(+)/+
		7. didumas, aukštumas, storumas;	+/+
		2. matavimo įrankis; būdas;	-/+
		3. indas, kuriuo kas seikėjama, saikas;	+/+
		4. senovinio biralų saiko talpumo ko nors kiekis;	+/+
		5. taurelė svaigiesiems gėrimams; mierka;	(+)/-
		9. saikingumas;	(+)/-

Míeryti, -ija, -ijo abi reikšmės randamos slavų kalbose. Jeigu jis būtų gretinamas su daiktavardžiu *mierà, míera*, per pastarojo reikšmės jas abi taip pat būtų galima paaiškinti. Nors darybos kategorija neprieštarautų tokiai darybai (veiksmazodis būtų faktityvas), kirčiavimas, remiantis J. Otrębskiu, neleidžia susieti *míeryti, -ija, -ijo* ir *mierà, míera*, nes *-yti, -ija* denominatyvai, išvesti ne iš *-ĩ-* kamieno, kirčiuojami šaknyje, paprastai pirmajame skiemenyje, ir turi cirkumfleksą net ir tuo atveju, jei pamatinis žodis kirčiuotas akūtu (Otrębski 1965, 390). Kita vertus, B. Stundžia teigia, kad šakninio kirčiavimo veiksmazodžiai išlaiko pamatinių vardažodžių kirčio vietą ir priegaidę, nebūtinai cirkumfleksą (Stundžia 2009, 221), todėl *míeryti, -ija, -ijo* gali būti laikomas ir lietuvių kalbos derivatu. Skolinio fiksavimas visuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose leidžia jį priskirti rutenizmas. Paminėtinas ir hibridas *mierúoti, mierúoja, mierávo* (žr. 6.2.1.2.).

5.1.6. MŪNYTI, MŪNIJA, MŪNIJO

REIKŠMĖS: 1. ‘apgaučinti’; 2. ‘vilioti’; 3. ‘burti, kerėti; užkalbėti (ligą)’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 254, KN SE 141, ChNT 292; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 113; c) vakarinis raštų kalbos variantas: BtPvG3.

SD *moniju* pateikiamas kaip vertimas į lietuvių kalbą iš lenkų *mamię* (inf. *mamić*).

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; J; MŽ; I; Pt.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 242); pietų žemaičių varniškių (Šll); vakarų aukštaičių kauniškių (Čk, Šn); rytų aukštaičių panevėžiškių (Tj), uteniškių (Ds), vilniškių (Lz), kupiškėnų (KupŽ T.2, 932); pietų aukštaičių (Drsk).

ETIMOLOGIJA: skolinys, bet nenurodoma iš kurios kalbos (Būga 1961, 672).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **манити** 1. ‘абманваць, гаварыць няпраўду’ (ГСБМ Т.17, 256); rus. **манити** 1. ‘звать (куда-л.), привлекая чем-л., завлекать, заманивать’; 2. ‘давать обещания, обнадеживать; тянуть время, обманывая обещаниями; обманывать’ (СРЯ XI–XVII Т.9, 27).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **маніць** 1. ‘падзываць, клікаць, падклікаць (качак, курэй, сабак)’; 2. ‘прыцягваць, прынаджваць’, **маніці** 1. ‘прывабліваць, спакушаць’; **маніць, маніці** 1. ‘хлусіць’ (ЭСБМ Т.6, 216); ukr. **маніти** ‘кликати; вабити; вводити в оману’ (ЕСУМ Т.3, 382); len. **manić** ‘mamić, tumanić, oszukiwać, łudzić’ (SGPK Т.3, 111); len. **manić** 1. ‘zwodzić, wyprowadzać w pole, oszukiwać, okpiwać’; 2. ‘łudzić’; 3. ‘zł. szachrować’ (SJP Т.2, 873); rus. **маніть** 1. ‘затягивать решение дела, вводит в заблуждение напрасными обещаниями; лгать, обманывать’; 2. ‘медлить, мешкать; дожидаться’; 3. ‘мерещиться, грезниться, чудиться, казаться’ (СРНГ Т.17, 360).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. apgautinėti; meluoti;	+/+	-/+	+/0	0/+	0/+	+/+
2. vilioti;	(+)/+	-/+	-/0	0/+	0/+	+/-
3. burti, kerėti; užkalbėti (ligą);	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Senosios lenkų kalbos žodynuose nerasta veiksmazodžio, kuris atitiktų lietuvių kalbos *mōnyti*, *-ija*, *-ijo*. K. Sirvydo žodyne minimas *mamić* etimologiniame slavų kalbų žodyne pateikiamas kaip *manić* variantas, tačiau nurodoma, kad tai tarminiai žodžiai. Tuo tarpu rytų slavų kalbose atitikmenų yra rusėnų kalboje, baltarusių ir ukrainiečių tarmėse, senojoje rusų kalboje ir rusų kalbos tarmėse.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *mōnas* 1. ‘šmėkla, vaiduoklis, žmogų klaidinanti dvasia’ (LKŽe); 2. ‘apgavikas’ (LKŽe, Kudzinowski); 3. ‘burtai, kerai, magija’ (LKŽe, Kudzinowski); 4. ‘apgaulė’ (LKŽe, Kudzinowski); 5. ‘akių dėmimas, fokusas’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 180, KN SE 216; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIV 107a, SPII 13; c) vakarinis raštų kalbos variantas: BBMr6.

DP *mōnas* vartojamas keturis kartus. Du kartus kaip išverstas lenkų kalbos žodis *matactwo*, po vieną – *zwodzićiel* ir *kuglarstwo*. SD toks skolinys randamas du kartus, prie įrašų *tamienie* ir *omamienie*. M. Daukša lenkų kalbos *omamienie* išvertė hibridu *armonijimas*. SP *mōnq* atitinka *zdrada*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; KB; J; OZ; S. Dauk; TŽ; V. Krėv.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Brs, Lž), kretingiškių (KTŽ 242); pietų žemaičių varniškių (Krkl); vakarų aukštaičių kauniškių (Kt); rytų aukštaičių uteiškių (Ds, Trgn), kupiškėnų (Kp), anykštėnų (An); pietų aukštaičių (Rod).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 192).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: rus. *мань* ‘обман’ (СРЯ XI–XVII Т.9, 25).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *манá, мынá* 1. ‘прываба, пахучая прыманка’; 2. ‘хлусня, наўмыснае скажэнне ісціны’; *мань, ман* ‘хлуня, хлус’ (ЭСБМ Т.6, 216); ukr. *манá, ма́ня* ‘мана’ (ЕСУМ Т.3, 382); len. *тап* ‘tuman, omamienie, złudzenie’ (SJP Т.2, 870); rus. *манá* 1. ‘обман’; 2. ‘наваждение; нечто призрачное, нереальное’; 3. ‘нечто маловажное, несущественное, незначительное’; 4. ‘приманка; соблазн’ (СРНГ Т.17, 354).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. šmėkla, vaiduoklis, žmogų klaidinanti dvasia;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
2. apgavikas;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. burtai, kerai, magija; iliuzija;	+/+	-/+	-/0	0/-	0/-	-/+
4. apgaulė;	+/+	-/+	-/0	0/+	0/+	+/+
5. akių dūmimas, fokusas;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Daiktavardis *mōnas* senuosiuose lietuvių kalbos raštuose vartojamas penkiomis reikšmėmis, tačiau slavų kalbose paliudytos kelios iš jų. Daugiausia slavų kalbose užrašyta reikšmė ‘apgaulė’.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Mōnyti</i>	lie.	<i>Mōnas</i>	lie.
1. apgaudinėti; meluoti;	+/+	4. apgaulė;	+/+
2. vilioti;	(+)/+		
3. burti, kerėti; užkalbėti (ligą);	(+)/+	3. burtai, kerai, magija; iliuzija;	+/+
		1. šmėkla, vaiduoklis, žmogų klaidinanti dvasia;	+/+
		2. apgavikas;	+/-
		5. akių dūmimas, fokusas;	+/+

Mōnyti, -ija, -ijo ir *mōnas* lietuvių kalboje turi reikšmių, kurios slavų kalbose neaptinkamos. Kelios veiksmažodžio reikšmės paliudytos lenkų kalbos tarmėse, senojoje rusų kalboje, ukrainiečių ir baltarusių tarmėse. Reikšmė ‘burti, kerėti; užkalbėti (ligą)’ slavų kalbose neužrašyta, bet ji gali būti paaiškinama per daiktavardį *mōnas*, veiksmažodis būtų padaromosios reikšmės. Senuosiuose lietuvių kalbos raštuose užfiksuota reikšmė ‘apgaučiamas’ taip pat gali būti susieta su daiktavardžiu, *mōnyti, -ija, -ijo* būtų faktityvas, o *-yti, -ija* vediniai paprastai būna padaromosios reikšmės (taip

pat būvio kaitos, instrumentinės reikšmės). *Mōnas* yra *-ō-* kamieno daiktavardis, tad jo *-yti, -ija* vedinys turi turėti cirkumfleksą šaknyje, pirmajame skiemenyje. *Mōnyti, -ija, -ijo* rodo tokį kirčiavimą, ir turint omenyje, kad darybos kategorijos taip pat neprieštarauja tokiam vediniui, lietuvių kalbos darybos galimybė tikėtina. Be to, vedinys išsaugotų pamatinio žodžio kirčio vietą ir priegaidę. Tik viena veiksmožodžio reikšmė negali būti kildinama iš *mōnas*, bet ji paliudyta slavų kalbose. Reziumuojant galima teigti, kad yra vienoda galimybė, jog *mōnyti, -ija, -ijo* yra skolinys arba lietuvių kalbos vedinys.

5.1.7. PAMSTYTIS, PAMSTIJASI, PAMSTIJOSI

REIKŠMĖS: ‘keršyti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN G 79, ChNT 386, PP 8; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BBJer50.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: B; N; K.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 213; Fraenkel 1962, 536).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *помститися, помститисе, помститься* ‘Зв. ад помстити – помсціць, адпомсціць’ (ГСБМ Т.26, 298); ukr. *помститися* ‘отомстити кому’ (МДСУМ Т.2, 166); len. *pomścić się* ‘wziąć odwet, ukarać’ (SPol Т.27, 192); len. *pomścić się* ‘wziąć odwet, wywrzeć zemstę, wymierzyć karę’ (SS Т.6, 380); rus. *помстити, помьстити* ‘отомститъ, покарать за что-л.’ (СРЯ XI–XVII Т.17, 37); rus. *помьстити* ‘отомститъ’ (СДЯ XI–XIV Т.7, 159).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *мстїти* (ЕСУМ Т.3, 528); len. *pomścić się* ‘zemścić się, mszcząc się odwetować, odplącić za kogo, co’ (SJP Т.4, 579); rus. *мститься* ‘мститъ’ (СРНГ Т.18, 328).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. keršyti;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/±	+/+

Veiksmožodžio *pamstyti, -ijasi, -ijosi* kelio į lietuvių kalbą nustatyti neįmanoma, nes atitikmenų yra rytų ir vakarų slavų kalbose. Taip pat dėl priesagų *-yti, -ija* yra galimybė, kad šis veiksmožodis yra lietuvių kalbos vedinys iš atitinkamo vardažodžio.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *pamsta* ‘kerštas’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 94, MP 81, KN G 70, ChNT 234.

DP *pamsta* vartojo tik kartą, versdamas lenkų kalbos daiktavardį *pomsta*.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 213; Fraenkel 1962, 536).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *помста* ‘месть’ (МДСУМ Т.2, 165); len. *pomsta* ‘odwet za wyrządzenie krzywdy; kara boska za grzechy; wymierzanie kary, mszczenie się’ (SPol T.27, 182); len. *pomsta* 1. ‘odwet za krzywdę, kara’; 2. ‘zapłata’ (SS T.6, 379); rus. *помста* ‘месть, кара’ (СРЯ XI–XVII Т.17, 37).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *пóмста* ‘адплата за зло’ (ЭСБМ Т.9, 277); len. *pomsta* ‘złorzeczenie, przekleństwo’ (SGPK T.4, 251); len. *pomsta* 1. ‘pomszczenie się, zemsta, odwet; zadośćuczynienie za obrazę prawa Boskiego albo ludzkiego’; 2. ‘kara za zabójstwo’; 3. ‘diabeł, lichy, kaduk, kat, djasek’ (SJP T.4, 579).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. kerštas;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/-	+/-

Slavų kalbų pateikti žodžiai yra veldiniai iš slavų prokalbės **mьstiti (sę)*, **mьstv / *mьsta* (ЭССЯ Т.21, 170, 172). *Pamstyti*, *-ijasi*, *-ijosi* ir *pamsta* morfologinių ir reikšminių atitikmenų yra senojoje lenkų kalboje ir rusėnų. Abu žodžiai nėra užrašyti lietuvių kalbos tarmėse, tik senuosiuose lietuvių kalbos raštuose, *pamstyti* vakariniam ir viduriniame variante, *pamsta* – tik viduriniame.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Pamstyti</i>	lie.	<i>Pamsta</i>	lie.
1. keršyti;	+/-	1. kerštas;	+/-

Abu žodžiai, *pamstyti*, *-ijasi*, *-ijosi* ir *pamsta*, turi po vieną reikšmę, kurios aptinkamos bemaž visose slavų kalbose. Jeigu šie žodžiai būtų siejami, veiksmožodis būtų padaromosios reikšmės vedinys, *-yti*, *-ija* vediniams kaip tik būdinga tokia kategorija (Otrębski 1965, 390; Stundžia 2009, 221). Dėl kirčiavimo duomenų stoka tenka atsižvelgti tik į reikšmes, o jomis remiantis jokių tikslesnių išvadų apie *pamstyti*, *-ijasi*, *-ijosi* daryti neįmanoma – tai galėtų būti lietuvių kalbos skolinys arba vedinys. *Pamstyti*, *-ijasi*, *-ijosi* rutenizmams gali būti priskirtas dėl artimesnės fonetikos atitikmenims rytų slavų kalbose.

5.1.8. PŪZYTI, PŪZIJA, PŪZIJO

REIKŠMĖS: ‘daryti medyje išdrožą’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 64.

SD veiksmožodis *pūziju* vartojamas dukart – prie įrašų *fuguję, laskuję*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIOSE ŠALTINIUISE: N; K; J; Sut; I; Kos.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Pln); pietų žemaičių varniškių (Up); vakarų aukštaičių kauniškių (Čk); rytų aukštaičių panevėžiškių (Pšl, Všk, Pn), vilniškių (Klt), kupiškėnų (KupŽ T.3, 303); pietų aukštaičių (Rod).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1961, 650; Skardžius 1998, 232; Fraenkel 1962, 642).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *пáзúти* ‘пильнувати, стежити; доглядати’ (ЕСУМ Т.4, 254); rus. *пáзúть, пазúть* 1. ‘конопатить’; 2. ‘вставлять, подгонять к пазам какие-л. строительные детали’; 3. ‘сильно дуть сквозь стены, черкез пазы, сквозить’; 4. ‘расщеплять’; 5. ‘растаскивать’; 6. ‘сдирать с дерева кору, предварительно рассекая ее вдоль’; 7. ‘пылать’ (СРНГ Т. 25, 145).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. daryti medyje išdrožą;	+ / +	- / -	- / 0	0 / -	0 / -	- / +

Pōzyti, -ija, -ijo atitikimų nagrinėjamuose slavų kalbos žodynuose rasta tik rusų kalbos tarmėse.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: pōzas 1. ‘išilgai rąsto daroma išdroža, kad suleidžiami rąstai glaudžiau vienas prie kito prigultų’; 2. ‘aplink klumpės padą išpjaunamas rėželis, prie kurio kalama oda’; 3. ‘išdroža sienojuje, į kurią remiasi lango rėmai’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 64.

SD daiktavardį *pōzas* pateikiamas kaip vertimas iš lenkų kalbos *fuga / fugowanie w drzewie, kamieniu*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIOSE ŠALTINIUISE: J; OZ; Sut; I; M. Katk.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų žemaičių varniškių (Up); vakarų aukštaičių kauniškių (Drs, Čk, Prn), šiauliškių (Kair); rytų aukštaičių anykštėnų (An), panevėžiškių (Tr, Rd, Šd, Brž, Rm), vilniškių (Grv, Dv), kupiškėnų (KupŽ T.3, 303); pietų aukštaičių (Pns, Lš, Dg).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1961, 650; Skardžius 1998, 232); skolinys iš lenkų kalbos (Fraenkel 1962, 642).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: rus. *пазь* ‘желобовина, выдолбленная в бревне или доске для скрепления с другим бревном или доской’ (СДЯ Т.4, 862); rus. *пазь* 1. ‘паз’; 2. ‘углубление, ложбинка на стволе дерева’; 3. ‘солея – повышенная часть пола в церкви перед алтарной частью’ (СРЯ XI–XVII Т.14, 122).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *паз* ‘выемка ў якой-н. дэталі, куды ўстаўляецца выступ другой дэталі; вузкая доўгая шчыліна паміж няшчыльна прыгнанымі бярвёнамі, брусамі, плітамі і пад.’ (ЭСБМ Т.8, 117); ukr. *паз* ‘вузька довга щілина

між дошками, колодами і т. ін.; виїмка, заглиблення, гніздо в якій-н. деталі (ЕСУМ Т.4, 253); len. *paz* ‘wyżłobienie, szpara wzdłuż krawędzi czego, w którą wchodzi kant drugiej części przedmiotu, np, tarcicy, belki’ (SJP Т.4, 95); rus. *паз* ‘узкие длинные отверстия (вдоль продольных стен овина), через которые из овинной ямы проходит жар в верхнее отделение овпна’ (СРНГ Т. 25, 141).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. išilgai rąsto daroma išdroža, kad suleidžiami rąstai glaudžiau vienas prie kito prigultų;	+/+	-/+	-/0	0/+	0/+	+/-
2. aplink klumpės padą išpjaunamas rėželis, prie kurio kalama oda;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. išdroža sienojuje, į kurią remiasi lango rėmai;	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Daiktavardis *pōzas* slavų kalbose turi daugiau atitikmenų nei veiksmažodis *pōzyti*, *-ija*, *-ijo*. Lietuvių kalbos tarmėse vartojamos daiktavardžio reikšmės ‘aplink klumpės padą išpjaunamas rėželis, prie kurio kalama oda’ ir ‘išdroža sienojuje, į kurią remiasi lango rėmai’ daugiau niekur nerandamos. *Pōzas* užrašytas tose pačiose lietuvių kalbos tarmėse kaip ir *pōzyti*, *-ija*, *-ijo* tik nepaliudytas šiaurės žemaičių šnektose.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Pōzyti</i>	lie.	<i>Pōzas</i>	lie.
1. daryti medyje išdrožą;	+/+	1. išilgai rąsto daroma išdroža, kad suleidžiami rąstai glaudžiau vienas prie kito prigultų;	+/+
		2. aplink klumpės padą išpjaunamas rėželis, prie kurio kalama oda;	-/+
		3. išdroža sienojuje, į kurią remiasi lango rėmai;	(+)/-

Anot J. Otrębskio, apie *-yti*, *-ija* vedinius galima kalbėti tada, jeigu veiksmažodis yra faktityvas ar mutatyvas ir jeigu kirčiavimas neprieštarauja darybos dėsniams (Otrębski 1965, 390–391). Jeigu *pōzyti*, *-ija*, *-ijo* ir *pōzas* siejami, veiksmažodis galėtų būti faktityvas. Kirčiavimas yra dėsningas: *pōzas* nėra *-i-* kamieno žodis, todėl jo vedinys turėtų būti kirčiuojamas šaknyje. Bet vis dėlto *pōzyti*, *-ija*, *-ijo* turi atitikmenų rusų kalbos tarmėse, todėl šį veiksmažodį tvirtai priskirti hibridams negalima.

5.1.9. PRISIEGÓTI, PRISIEGÓJA, PRISIEGÓJO

REIKŠMĖS: 'prisiekinėti, prisaikauti' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 77, DP 16, ChNT 360, KN SE 273; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 327, SPII 55.

M. Daukša veiksmažodį *prisiegóti, -ója, -ójo* vartojo versdamas lenkų kalbos žodį *przysięgać*. SD *prisiegóju* randamas prie įrašo *poprzysięgać*, SP lietuvių kalbos *prisiegóti, -ója, -ójo* į lenkų kalbą išverstas kaip *przysięgać*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: I. Simon.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: rytų aukštaičių vilniškių (Lz).

ETIMOLOGIJA: iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 237).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *присягати, присегати, прысегати, прысягати* 1. 'присягаць'; 2. 'пакляўшыся, запэўніваць каго-н. у чым-н.' (ГСБМ Т.29, 20); ukr. *присягати, прisiahati* 'присягати, заприсягати' (ССМ Т.2, 271); len. *przysięgać* 1. 'składać przysięgę, uroczyście zapewniać, odwołując się do Boga lub innych wartości najwyższych, że to, co się mówi, jest prawdą'; 2. 'zaprzysięgać, odbierać przysięgę od kogoś'; 3. 'sprzysięgać, spiskować' (SPol T.34, 81); len. *przysięgać* 1. 'dowodzić przysięgą, stwierdzać coś przysięgą'; 2. 'uroczyście ślubować, przyrzekać zobowiązując się do czegoś, zwłaszcza z okazji objęcia jakiejś funkcji' (SS T.7, 349); len. *przysięgać* 'uroczyście obiecywać co, ślubować, składać przysięgę; przysięgając zapewniać o czym' (SJP XVII); rus. *присягати* 'присягать, давать клятву' (СРЯ XI–XVII Т.20, 48).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *присягаць, прысегаць* 1. 'даць прысягу; паклясцяся'; 2. 'абяцаць' (ЭСБМ Т.10, 151); ukr. *присягати* (ЕСУМ Т.4, 579); len. *przysięgać* 'przysięgać' (SGPK Т.4, 432); len. *przysięgać* (SJP Т.5, 365).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. prisiekinėti, prisaikauti; žadėti;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *prìsiega, prisiegà* 1. 'priesaika, priesaikos žodžiai' (Kudzinowski, LKŽe); 2. 'vyras ar žmona, sutuoktinis' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 78, DP 295, KN G 20, ChNT 344; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 307, SPII 88, BK 19; c) vakarinis raštų kalbos variantas: VlnE 151; BPII 233, BtMt6.

SD *prìsiega* pateikiamas kaip vertimas iš lenkų *przysięga*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K. Donel; K; OZ; TŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Skr, Mrj, Btr); rytų aukštaičių vilniškių (Prgn, Aps), uteniškių (Ut), panevėžiškių (Šd); pietų aukštaičių (Švn)

ETIMOLOGIJA: iš rytų slavų kalbų (Būga 1961, 154; Skardžius 1998, 237; Fraenkel 1962, 655).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *присяга, присега, прысяга* ‘присяга, клятва; абяцанне’ (ГСБМ Т.29, 19); ukr. *присяга, присага* 1. ‘присяга’; 2. ‘клятвopopyушення’ (ССМ Т.2, 271); ukr. *присяга* ‘присяга, клятва’ (МДСУМ Т.2, 237); len. *przysięga* ‘uroczyste zapewnienie, gwarantowane odwołaniem się do Boga lub innych wartości najwyższych, że to, co się mówi, jest prawdą, obietnica’ (SPol Т.34, 72); len. *przysięga* 1. ‘uroczyste oświadczenie złożone z powołaniem się na Boga, dotyczące prawdziwości jakiegoś twierdzenia’; 2. ‘uroczyste przyrzeczenie, ślubowanie, obietnica spełnienia czegoś, zobowiązanie się do czegoś, zwykle z okazji objęcia jakiejś funkcji’ (SS Т.6, 347); len. *przysięga* ‘uroczyste przyrzeczenie składane według określonej obyczajowo lub prawnie formuły’ (SJP XVII); rus. *присага* ‘клятва священным предметом’ (СДЯ Т.2,2, 1476); rus. *присяга* ‘присяга, клятва’ (СРЯ XI–XVII Т.20, 48); rus. *присага* ‘присяга, клятва’ (СДЯ XI–XIV Т.20, 48).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *прысяга, прісяга* ‘афіцыйнае ўрачыстае абяцанне захаваць вернасць, выканаць абавязкі; словы такога абяцання’ (ЭСБМ Т.10, 151); ukr. *прісяга* (ЕСУМ Т.4, 579); len. *przysięga* ‘przysiężenie, uroczyste zeznanie albo przyrzeczenie z wezwaniem Boga na świadectwo, zakłęcie się’ (SJP Т.5, 364); rus. *присяга* 1. ‘присяга’; 2. ‘божба’ (СРНГ Т. 32, 8).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. priesaika; priesaikos žodis; pasižadėjimas;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+
2. vyras ar žmona, sutuoktinis;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Palyginti su veiksmažodžiu *присiegóti*, *-ója*, *-ójo*, daiktavardžio *присiega* vartojimas dažnesnis – pastarasis paliudytas visuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose, o veiksmažodis vakariniame variante neužfiksuotas.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Prisiegóti</i>	lie.	<i>Prisiega</i>	lie.
1. prisiekinėti, priesaikauti; žadėti;	+/-	1. priesaika; priesaikos žodis; pasižadėjimas;	+/+
		2. vyras ar žmona, sutuoktinis;	-/+

Veiksmažodžio *присiegóti*, *-ója*, *-ójo* reikšmė, vartojama lietuvių kalbos senuosiuose raštuose, paliudyta bemaž visose nagrinėjamose slavų kalbose (neužfiksuota tik rusų kalbos tarmėse). *Prisiegóti*, *-ója*, *-ójo* galėtų būti vertinamas ir kaip sekventyvinis

vedinys iš rutenizmo *prisiega*. Priesagos *-oti, -oja* nurodo, kad šis veiksmažodis galėtų būti denominatyvas – tokias priesagas turintys šios darybos kategorijos veiksmažodžiai yra daiktavardžių vediniai (DLKG 389), jiems būdinga kirčiuota priesaga, o ne šaknis (Stundžia 2009, 222–224). *-oti, -oja* vedinių pamatas dažniausiai yra ide. *-ā-* kamieno daiktavardžiai (Otrębski 1965, 341–342). Paties daiktavardžio kirčiavimas nėra aiškus – LKŽe nurodytas kirčiuotas pirmas skiemuo, M. Daukšos postilėje iš 5 vartojimo atvejų tik vienas yra kirčiuotas ir jis rodytų kirčiuotą *e* (*prisiégų* DP9,46). *Prisiega* (remiantis LKŽe) yra 1-osios kirčiuotės daiktavardis, todėl jo *-oti, -oja* vedinys turėtų būti kirčiuojamas šaknyje (Stundžia 2009, 222–224). Pastarasis daiktavardis, būdamas triskiemeniu pastovaus kirčio žodžiu, galėtų duoti tik *prisiegoti* (yra tokios darybos veiksmažodžių kirčiavimo išimčių (pvz., *ašaróti : ašara*), bet jos paaiškinamos kaip analogijos (Otrębski 1965, 341–342)). Tačiau remiantis DP ir lietuvių kalbos tarmių duomenimis, *prisiega* priklauso ir antrajai kirčiuotei, todėl šis daiktavardis galėtų būti veiksmažodžio *prisiegoti, -ója, -ójo* pamatiniu žodžiu. Dėl šios priežasties *prisiegoti, -ója, -ójo* gali būti interpretuojamas arba kaip lietuvių kalbos skolinys, arba kaip vedinys.

5.1.10. RŪDYTI, RŪDIJA, RŪDIJO

REIKŠMĖS: 1. ‘patarti’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘tartis’ (LKŽe); 3. ‘informuoti ką kur esant (ppr. pirktiną daiktą, darbo vietą ir pan.), rekomenduoti’ (LKŽe); 4. ‘skatinti išeiti’ (LKŽe); 5. ‘vesti, kreipti kur’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 92, DP 165, ChNT 383, KN M 38; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 153; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 470, VlnE 126, BtMt26, BB1Moz37.

DP *rūdyti, -ija, -ijo* vartojamas devyniolika kartų, taip autorius į lietuvių kalbą išvertė lenkų kalbos veiksmažodį *radzić*. SD *rūdyti, -ija, -ijo* taip pat pateikiamas kaip vertimas iš lenkų *radzić*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; K; Tat; S. Stan; LzP; V. Piet.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Vks, KlvrŽ); pietų žemaičių varniškių (Lkv); vakarų aukštaičių kauniškių (Jrb), šiauliškių (Pc); rytų aukštaičių anykštėnų (Sb), uteniškių (Sdk, Skdk, Ob, Lkm); pietų aukštaičių (Rod).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 248).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *радѹти, радѹть, редѹти, рѹдѹти* 1. ‘даваць парадѹ, раіць’; 2. ‘меркаваць; раіцца’; 3. ‘кіраваць, распараджацца’ (ГСБМ Т.29, 436); ukr. *радѹти, рѹдѹти* ‘советовать’ (МДСУМ Т.2, 264); len. *radzić* 1. ‘zalecać określone postępowanie’; 2. ‘wspólnie się nad czymś zastanawiać’ (SS Т.7, 429); rus. *радѹти* ‘заботиться’ (СДЯ Т.3,1, 12); rus. *радѹти* 1. ‘советовать’; 2. ‘совещаться’ (СРЯ XI–XVII Т.21, 123); rus. *радѹти* ‘заботиться, беспокоиться, радеть’ (СДЯ XI–XIV Т.9, 455).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *pádzіyb* 1. ‘даваць раду’; 2. ‘рабіць’ (ЭСБМ Т.11, 29); ukr. *pádimu* (ЕСУМ Т.5, 11); len. *radzić* 1. ‘mówić’; 2. ‘mieć moc podnieść’; 3. ‘podać dźwigać’ (SGPK Т.5, 5); len. *radzić* 1. ‘obradować, naradzać się, debatować’; 2. ‘o kim, o kogo = myśleć, mieć pieczę, pamiętać, opiekować się, troszczyć się’; 3. ‘komu = udzielać komu rad, przekładać, doradzać’; 4. ‘co komu = radząc zalecać, doradzać’; 5. ‘komu, czemu = dać radę, poradzić, uradzić’; 6. ‘mówić’ (SJP Т.5, 465); rus. *páditъ* 1. ‘советовать, помогать советом’; 2. ‘раду радить – рада в 1-и знач – собрание, сходка для обсуждения каких-л. вопросов’ (СРНГ Т.33, 248).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. patarti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+
2. tartis;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/+
3. informuoti ką kur esant (ppr. pirktiną daiktą, darbo vietą ir pan.), rekomenduoti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
4. skatinti išeiti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
5. vesti, kreipti kur;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Daugelyje nagrinėjamų slavų kalbų yra rasta galimų *rōdyti*, *-ija*, *-ijo* atitikmenų. Kaip šaltiniai nenagrinėtini rusėnų kalbos *pedumu*, *pydimu*. Dėl priesagų *-yti*, *-ija* būtina atsižvelgti į galimybę, kad *rōdyti*, *-ija*, *-ijo* yra lietuvių kalbos vedinys.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *rodà*, *rōda* 1. ‘patarimas’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘patsitarimas, sueiga’ (LKŽe, Kudzinowski); 3. ‘šneka, pokalbis, pašnekesys’ (LKŽe); 4. ‘tvarka’ (LKŽe); 5. ‘išeitis’ (LKŽe); 6. ‘būdas, priemonė’ (LKŽe); 7. ‘reikalas, dalykas’ (LKŽe, Kudzinowski); 8. ‘sumanymas, kėslas’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 57, DP 22, KN G 126, ChNT 194; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 153, BK 22; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 458, Vln 22, BB2Moz23, Q 404.

M. Daukša *rodà*, *rōda* vartojo versdamas lenkų kalbos daiktavardį *rada*. SD *rodà*, *rōda* pateikiamas kaip vertimas iš lenkų *porada*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K. Donel; N; J; M; JD; OZ; A; Bs; Tat; NdŽ; P; LzP; V. Piet; A. Janul.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Vkš, Lk, Kkl), kretingiškių (Dr, Krtn, Vvr); pietų žemaičių varniškių (Lkv, Kv), raseiniškių (Bt); vakarų aukštaičių kauniškių (Kt, Klvr, Skr, Šk), šiauliškių (Pc, Šl, Jnš); rytų aukštaičių uteniškių (Dgl, Lel, Gdr, Ob), panevėžiškių (Šd, Upt, Krs), anykštėnų (An, Kkl), kupiškėnų (Skp), vilniškių (Rš, Tvr, Ad); pietų aukštaičių (Lš, Al, Alv).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 248)

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *pada*, *pyda* 1. ‘парада’; 2. ‘воля, жаданне, патрабаванне’; 3. ‘нарада’; 4. ‘способ, сродак’; 5. ‘рада, калегіяльны орган улады’;

6. 'член калегіяльнага органа, ўлады' (ГСБМ Т.29, 430); укр. *рада* 1. 'порада, рада'; 2. '(дорадчий орган) рада'; 3. '(член ради) радник'; 4. '(намовляння) підмова' (ССМ Т.2, 284); укр. *рада* 1. 'совет'; 2. 'совет, совещание'; 3. 'совет, дума; комитет'; 4. 'народное собрание для решения важнейших дел'; 5. 'советник'; 6. 'планы, намерения' (МДСУМ Т.2, 263); len. *rada, reda* 1. 'to co się doradza, wskazówka postępowania'; 2. 'myśl, zamysł, postanowienie'; 3. 'radzenie nad czymś, obrady, narada, też przedmiot narady, to nad czym się radzi'; 4. 'radzenie komuś, doradzanie'; 5. 'zespół ludzi powołany jako organ doradczy lub decydujący' (SS Т.7, 420); rus. *рада* 'совет, указание' (СДЯ Т.3,1, 11); rus. *рада, рѣда* 1. 'совет (указание, рекомендация)'; 2. 'группа высших сановников, постоянно находившихся при польском короле и являвшихся его советниками'; 3. 'совещание, заседание (совета)'; 4. 'коллегиальное решение'; 5. 'сановник – советник короля' (СРЯ XI–XVII Т.21, 120); rus. *рада* 1. 'совет, указание'; 2. 'совещательный орган при князе'; 3. 'член рады, советник' (СДЯ XI–XIV Т.9, 455).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *ра́да* 1. 'парада, павучанне'; 2. 'сход'; 3. 'парада, сродак'; 4. 'парада, дапамога, работа'; 5. 'парада'; 6. 'спосаб, змова'; 7. 'нарада родных і сваякоў'; 8. 'сродак, выхад; рада' (ЭСБМ Т.11, 24); укр. *ра́да* (ЕСУМ Т.5, 11); len. *rada, reda* 1. 'radzenie, porada, doradzanie'; 2. 'to, co doradzają, wskazówka, sposób podawany komu przez doradzającego'; 3. 'dać radę = zdołać, podołać, potrafić, poradzić'; 4. 'doradność, poradność, roztropność'; 5. 'grono ludzi zebranych dla radzenia, panowie radni, senat' (SJP Т.5, 461); rus. *ра́да* 1. 'собрание, сходка для обсуждения каких-л. вопросов'; 2. 'сельсовет'; 3. 'дать раду – оказать помощь попавшему в трудное положение'; 4. 'выход из трудного положения'; 5. 'раду делать – торговаться, договариваться о цене'; 6. 'свадебная песня'; 7. 'ласковое обращение к возлюбленной'; 8. 'на раду – на радость' (СРНГ Т.33, 245).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. patarimas;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-
2. pasitarimas, sueiga;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/-	+/+
3. šneka, pokalbis, pašnekesys;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
4. tvarka;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
5. išėitis;	-/+	-/-	-/0	0/+	0/-	-/+
6. būdas, priemonė;	-/+	+/-	+/0	0/-	0/-	-/-
7. reikalas, dalykas;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
8. sumanymas, kėslas;	+/-	+/-	+/0	0/-	0/-	-/-

Kaip galimi *rodà, róda* šaltiniai nenagrinėtini rusėnų *рѣда* ir lenkų kalbos *reda*. Iš penkių senuosiuose lietuvių kalbos raštuose vartojamų reikšmių kelios neaptiktos slavų kalbose ('tvarka', 'reikalas, dalykas').

Veiksmažodis *rōdyti, -ija, -ijo* ir daiktavardis *rodà, rōda* paliudyti visuose trijuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose. Lietuvių kalbos tarmėse jie irgi plačiai paplitę – vartojami bemaž visose patarmėse.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Rōdyti</i>	lie.	<i>Rodà, rōda</i>	lie.
1. patarti;	+/+	1. patarimas;	+/+
2. tartis;	+/+	2. pasitarimas, sueiga;	+/+
3. informuoti ką kur esant (ppr. pirktiną daiktą, darbo vietą ir pan.), rekomenduoti;	-/+		
4. skatinti išeiti;	-/+		
5. vesti, kreipti kur;	+/-		
		3. šneka, pokalbis, pašnekesys;	-/+
		4. tvarka;	+/+
		5. išeitis;	-/+
		6. būdas, priemonė;	-/+
		7. reikalas, dalykas;	+/+
		8. sumanymas, kėslas;	+/-

Lietuvių kalbos tarmėse užrašytos *rōdyti, -ija, -ijo* reikšmės slavų kalbose nepaliudytos. Potencialiuose skolinimosi šaltiniuose (senojoje lenkų, rusėnų, senojoje rusų kalboje) randamos dvi senuosiuose lietuvių kalbos raštuose aptinkamos reikšmės. Trečioji ‘vesti, kreipti kur’ vartojama tik lietuvių kalbos senuosiuose raštuose. Jeigu veiksmažodis *rōdyti, -ija, -ijo* būtų gretinamas su daiktavardžiu *rodà, rōda*, remiantis pamatiniu žodžiu galėtų būti paaiškintos dvi *rōdyti, -ija, -ijo* reikšmės – tos pačios, kurios aptinkamos ir slavų kalbose.

Nagrinėjant darybos galimybę būtina atsižvelgti į kirčiavimą ir darybos kategoriją. *Rōdyti, -ija, -ijo* galėtų būti laikomas faktityvu iš *rodà, rōda*, kaip ir būdinga *-yti, -ija* vediniams. Be to, šis veiksmažodis kirčiuojamas šaknyje, pirmajame skiemenyje, turi cirkumfleksą, kas vėlgi būdinga vediniams ne iš *-ĩ-* kamieno. Nėra priežasčių, kodėl *rōdyti, -ija, -ijo* negalėtų būti laikomas lietuvių kalbos vediniu. Tačiau lygiai yra tokia pat galimybė, kad šis veiksmažodis yra skolinys iš slavų kalbų. Jeigu *rōdyti, -ija, -ijo* būtų laikomas skoliniu, jis būtų priskirtas rutenizmas dėl jo užrašymo visuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose.

5.1.11. RUBĖŽYTI, RUBĖŽIJA, RUBĖŽIJO

REIKŠMĖS: ‘vesti ribą’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 19; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 111, SPI 79.

SD ir SP randamas tik priešdėlinis veiksmažodis *aprubežyti, -ija, -ijo*. Jis žodyne, kartu su žodžių junginiu *rubežių darau*, pateikiamas kaip vertimas į lietuvių kalbą iš lenkų *ograniczam*. SP kaip lietuvių kalbos veiksmažodžio vertimas randamas lenkų kalbos žodis *ograniczać*.

ETIMOLOGIJA: denominatyvas iš *rubėžius* (Smoczyński 2007, 521).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: rus. *рубѣжиться* ‘граничить, соседствовать’ (СРЯ XI–XVII Т.22, 226).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. vesti ribą;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	±/-

Tik senosios rusų kalbos žodyne rastas veiksmažodis (sangražinis), iš kurio galima spręsti, kad senojoje rusų kalboje būta veiksmažodžio, morfologiškai ir semantiškai galinčio būti *rubėžyti, -ija, -ijo* atitikmeniu. Iš SD ryškėja, kad senojoje lenkų kalboje reikšmę ‘vesti ribą’ turi veiksmažodis *ograniczać*. Taigi, yra dvi galimybės – arba *rubėžyti, -ija, -ijo* yra skolinys iš rytų slavų, arba tai lietuvių kalbos vedinys iš skolinio *rubėžius*.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *rubėžius* 1. ‘teritorijos riba, siena’; 2. ‘pl. tam tikras apibrėžtas plotas, sritis’; 3. ‘žemės rėžio, lauko riba, ežia’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: SG2 40, KN G 38; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 6O, JEI 106; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 506, VlnE 104, MT 162, BB2Moz8, BtMt4.

DP randama daugiskaita *rubėžiai*, tokį daiktavardį autorius vartojo versdamas lenkų kalbos žodžius *granice* ir *kresy*. SD *rubėžius*, kartu su *siena, galas, kraštas*, pateikiamas prie lenkų kalbos įrašo *granica*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: H; R; N; K; S. Dauk; VP.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Plng); šiaurės žemaičių telšiškių (Vks, Lc, Lk); vakarų aukštaičių kauniškių (Vv); rytų aukštaičių uteniškių (Imb), vilniškių (Smal, Grv), kupiškėnų (KupŽ 3, 544); pietų aukštaičių (DruskŽ 309).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1959, 38; Skardžius 1998, 250; Fraenkel 1962, 744; Smoczyński 2007, 521).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *рубѣжъ, рубѣжъ* 1. ‘граница’; 2. ‘мяжа чаго-н.’; 3. ‘межавы знак’ (ГСБМ Т.30, 459); ukr. *роубѣжъ* ‘границя, рубіж’ (ССМ Т.2, 305); rus. *рубѣжъ* 1. ‘зарубка, нарезка; черта или вырезанная на поверхности дерева круглая впадина как составная часть межевых знаков и бортовых знамен’; 2. ‘линия раздела; граница, межа’; 3. ‘наложение ареста на имущество, насильственный захват товаров’; 4. ‘набор войска по разведке’ (СРЯ XI–XVII Т.22, 225).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *рубіж* ‘вастрыё касы’ (ЭСБМ Т.11, 202); ukr. *рубіж, рубѣж* ‘лінія, межа; державний кордон’ (ЕСУМ Т.5, 132); len. *rubież* ‘granica, kresy, skraj, brzeg, zrąb, kraniec’ (SJP Т.5, 759); rus. *рубѣж* 1. ‘рубеж, межа,

разделяющая соседние поля'; 2. 'дорога поперек поля'; 3. 'полоса леса, кустарника, пересекающая поле'; 4. 'просека'; 5. 'хребет гор'; 6. 'граница рыболовного участка, устанавливаемая на время лова' (СРНГ Т.35, 219).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. teritorijos riba, siena;	+/+	-/+	+/0	0/-	0/+	+/+
2. pl. tam tikras apibrėžtas plotas, sritis;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. žemės rėžio, lauko riba, ežia;	(+)/-	-/+	+/0	0/-	0/+	+/+

Skolinio *rubėžius* galimų atitikmenų rasta lenkų kalbos tarmėse, rusėnų kalboje, ukrainiečių kalbos tarmėse, senojoje rusų kalboje ir rusų kalbos tarmėse. Lietuvių kalbos senuosiuose raštuose vartojamos dvi reikšmės – 'teritorijos riba, siena', 'pl. tam tikras apibrėžtas plotas, sritis' – viena jų randama slavų kalbose.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Rubėžyti</i>	lie.	<i>Rubėžius</i>	lie.
1. vesti ribą;	+/-	1. teritorijos riba, siena;	+/+
		2. pl. tam tikras apibrėžtas plotas, sritis;	+/-
		3. žemės rėžio, lauko riba, ežia;	(+)/-

Rubėžyti, -ija, -ijo gali būti siejamas su daiktavardžiu *rubėžius* dėl reikšmės, darybos kategorijos ir kirčiavimo. *Rubėžyti, -ija, -ijo* yra padaromosios reikšmės veiksmožodis, ši kategorija yra būdinga *-yti, -ija* vadiniam. *Rubėžius* gali būti *rubėžyti, -ija, -ijo* pamatiniu žodžiu, nes šakninio kirčiavimo *-yti, -ija* denominatyvas išlaiko pamatinio žodžio prie-gaidę ir kirčio vietą (Stundžia 2009, 221). Remiantis šiais faktais galima teigti, kad yra vienoda galimybė, jog *rubėžyti, -ija, -ijo* yra skolinys arba lietuvių kalbos vedinys. Pami-nėtinas ir kitos priesagos veiksmožodis *rubežioti, rubežioja, rubežiojo* (žr. 6.2.1.5.).

5.1.12. SPAVIEDÓTIS, SPAVIEDÓJASI, SPAVIEDÓJOSI; SPĀVIEDOTIS, SPĀVIEDOJASI, SPĀVIEDOJOSI; SPAVIĖDOTIS, SPAVIĖDOJASI, SPAVIĖDOJOSI; SPAVEDÓTIS, SPAVEDÓJASI, SPAVEDÓJOSI

REIKŠMĖS: 'per išpažintį sakyti nuodėmes' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 124, DP 228, KR 45; b) rytinis raštų kalbos variantas: JEII 219, BK 22; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Q 75.

M. Daukša savo raštuose *spaviedótis, -ójasi, -ójosi, spāviedotis, -ojasi, -ojosi, spaviėdotis, -ojasi, -ojosi, spavedótis, -ójasi, -ójosi* vartojo versdamas lenkų kalbos veiksmožį *spowiać się*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; Sut; VoL; S. Dauk; Žem; L.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 381); vakarų aukštaičių kauniškių (Dkš, Nm); rytų aukštaičių vilniškių (Lz), kupiškėnų (KupŽ T.3, 805), uteniškių (Aln).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 262; Fraenkel 1962, 863; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *споведатися, споведатисе* ‘дзеясл., зв. ад споведати ў 2 знач. – каяцца ў сваіх грахах, спавядацца’ (ГСБМ Т.32,162); ukr. *сповѣдатися* ‘исповедываться’ (МДСУМ Т.2, 345); len. *spowiadać się, spowiedać się* ‘wyznawać grzechy kapłanowi dla uzyskania rozgrzeszenia’ (SS Т.8, 358).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *спавяда́ўца* ‘каяцца ў грахах’ (ЭСБМ Т.12, 257); len. *spowiadać się* (SGPK Т.5, 205); len. *spowiadać się, spowiedać się* 1. ‘zwierzyć się, wyznać, zeznać, przyznać’; 2. ‘nied. wypowiedać się, odbyć spowiedź’; 3. ‘opowiedzieć się, wymienić swoje nazwisko, zameldować się, zaanonsować się’ (SJP Т.6, 326); rus. *споведаться, сповѣдаться* 1. ‘исповедоваться’; 2. ‘рассказывать, сообщать’ (СРНГ Т. 40, 174).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. per išpažintį sakyti nuodėmes; gailėtis už nuodėmes;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/-	-/+

Kai kuriuose žodynuose buvo aptikti tik nesangražiniai veiksmažodžiai: sen. rus. *сповѣдати* 1. ‘рассказать (рассказывать) о чем-л., описать (описывать) что-л.’; 2. ‘исповедовать, свидетельствовать’; 3. ‘сделать известным’ (СРЯ XI–XVII Т.27, 52); ukr. tarm. *спові́дати* (ЕСУМ Т.5, 377). *Spaviedótis, -ójasi, -ójosi, spāviedotis, -ojasi, -ojosi, spaviēdotis, -ojasi, -ojosi, spavedótis, -ójasi, -ójosi* tikslų atitikmenų yra senojoje lenkų kalboje ir rusėnų. Priesaga *-oti* yra būdinga ne tik skoliniams, bet ir lietuviškiems žodžiams, todėl būtina atsižvelgti į darybos galimybę.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *spāviedis, spaviēdis* ‘išpažintis’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 119, PK 205, DP 570, KN SE 217; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 172, BK 24; c) vakarinis raštų kalbos variantas: WP 239, Vln 71, Q 75.

M. Daukša versdamas raštus vietoje lenkų kalbos daiktavardžio *spowiedź* vartojo skolinį *spāviedis, spaviēdis*. SD *spāviedis, spaviēdis* (kartu su *išpažinimas, pasisakymas*) taip pat pateikiami kaip vertimas į lietuvių kalbą iš *spowiedź*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: OZ; NdŽ; FrnW.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 381); rytų aukštaičių vilniškių (Klt), kupiškėnų (KupŽ T.3, 804); pietų aukštaičių (Sem).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 262; Fraenkel 1962, 863; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *споведь* ‘споведзь’ (ГСБМ Т.32, 163); ukr. *сповѣдь* ‘исповедь’ (МДСУМ Т.2, 345); len. *spowiedź* 1. ‘głoszenie chwały, wysławianie’; 2. ‘wyznanie grzechów przed kapłanem w celu uzyskania rozgrzeszenia’; 3. ‘tekst tzw. powszechnego wyznania grzechów’ (SS Т.8, 359).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *спѣведзь* ‘пакаянне’ (ЭСБМ Т.12, 257); ukr. *спѣвідзь* (ЕСУМ Т.5, 377); len. *spowiedź* (SGPK Т.5, 205); len. *spowiedź* ‘spowiadanie się’ (SJP Т.6, 326); rus. *спѣведзь* 1. ‘исповедь’; 2. ‘в свадебном обряде – благословение священником’ (СРНГ Т. 40, 174).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. išpažintis;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/+

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Spaviedótis, spaviēdotis, spāviedotis</i>	lie.	<i>Spāviedis, spaviēdis</i>	lie.
1. per išpažintį sakyti nuodėmes; gailėtis už nuodėmes;	+/+	1. išpažintis;	+/+

Priesagos *-oti* daryba neturi tokių dėsnių kaip priesagų *-yti, -ija*, todėl apie galimą derivaciją galima spręsti tik iš reikšmių. *Spaviedótis, -ójasi, -ójosi, spāviedotis, -ojasi, -ojosi, spaviēdotis, -ojasi, -ojosi, spavedótis, -ójasi, -ójosi* galėtų būti susietas su *spāviedis, spaviēdis* reikšme ‘išpažintis’, tai būtų padaromosios reikšmės vedinys (‘daryti išpažintį’). Bet slavų kalbose esant tiksliems atitikmenims galima kalbėti ir apie skolinimąsi. Veiksmazodžio kirčiavimo variantai gali būti paaiškinti vienokiu ar kitokiu būdu. *Spaviedótis* kirčio vieta atsispindi brus. *спавѣда́уца*, rus. *сповѣда́ться*, be to, kirčiuotą priesagą dažniausiai turi iš vardažodžių padaryti priesagos *-(i)oti* veiksmazodžiai, jiems būdingi variantiškumai (Stundžia 2009, 222–224). *Spaviēdotis* kirtis sutampa su lenkų kalbos kirčiavimo dėsniais bei daiktavardžiu *spaviēdis*. *Spāviedotis* tuo tarpu gali būti siejamas su *spāviedis*.

5.2. KILMĖ IŠ LENKŲ KALBOS

5.2.1. HANBYTI, HANBIJA, HANBIJO

REIKŠMĖS: ‘šmeižti, gėdinti, pašiepti; niekinti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 136; b) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 473.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 139; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *ганьбити, ганьбити* ‘ганьбиць’ (ГСБМ Т.6, 252); ukr. *ганьбити* ‘позорить, бесчестить’ (МДСУМ Т.1, 170); len. *hańbić* 1. ‘ganić’; 2. ‘odbierać dobre imię komuś, poniżać, upokarzać; urągać, zniesławiać; obrażać, znieważać; szadzić’ (SPol Т.8, 302); len. *hańbić, gańbić* 1. ‘karcić, czynić wyrzuty, strofować, zawstydząć’; 2. ‘odbierać dobrą sławę, zniesławiać, obmawiać, przedstawiać w złym świetle’ (SS Т.2, 540); rus. *ганьбити* ‘бранить, хулить’ (СРЯ XI–XVII Т.4, 10).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *гаńбиць* (ЭСБМ Т.3, 50); ukr. *ганьбіти* (ЕСУМ Т.1, 467); len. *hańbić* ‘wstydzić’ (SGPK Т.2, 164); len. *hańbić* 1. ‘przynosić hańbę, okrywać hańbą, bezcześcić, plamić, sromocić’; 2. ‘szkalować, czernić’; 3. ‘wstydzić’ (SJP Т.2, 14).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. šmeižti, gėdinti, pašiepti; niekinti;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/-	-/-

Rusėnų kalboje *ганьбити, ганьбити* yra skoliniai (iš lenkų kalbos) (ЕСУМ Т.1, 467). Dėl priesagų *-yti, -ija hanbyti, -ija, -ijo* gali būti siejamas su atitinkamu daiktavardžiu.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *hanba* ‘nėgarbė’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 121; b) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 592.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *ганьба, ганьба* ‘ганьба’ (ГСБМ Т.6, 252); ukr. *ганьба* ‘позор, бесчестие’ (МДСУМ Т.1, 170); len. *hańba* 1. ‘ganienie, potępianie’; 2. ‘poniżenie, upokorzenie, zniesławienie, pozbawienie dobrego imienia, obrażenie’; 3. ‘wstyd, wstydzienie się z powodu niewłaściwego lub złego postępowania, a zwłaszcza jego ujawnienia, skompromitowanie się; obawa przed krytyką’; 4. ‘rzecz hańbiąca, przynosząca wstyd; czyn haniebny; grzech, występki’ (SPol Т.8, 299); len. *hańba, gańba* 1. ‘obraźliwe wyśmiewanie się, szydzenie’; 2. ‘stan zawstydzienia, wstydzienie się, wstyd’; 3. ‘zła sława, zła opinia’; 4. ‘zarzut, zarzut obraźliwy’; 5. ‘to, co budzi odrazę, zły uczynek, rzecz odrażająca’; 6. ‘rażący brak oglądy, prostactwo’ (SS Т.2, 540); len. *hańba* ‘wstyd, niesława’ (SJP XVII); rus. *ганьба* ‘гаждение: злохоуление, ганба’ (СДЯ Т.1,1, 509).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *гаńьба* 1. ‘ганьба’; 2. ‘природная вада’ (ЭСБМ Т.3, 50); ukr. *ганьба́, гаńьба́* ‘сором’ (ЕСУМ Т.1, 467); len. *gańba* ‘wstyd’ (SGPK Т.2, 53); len. *hańba* (SGPK Т.2, 164); len. *hańba* ‘wstyd, srom, sromota, bezceństwo, niesława’ (SJP Т.2, 14); rus. *ганьба́* ‘позор, срам’ (СРНГ Т.6, 136).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. nėgarbė; gėda;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+

Hanbyti, -ija, -ijo ir *hanba* vartojami tuose pačiuose šaltiniuose – vakariniame ir viduriniame raštų kalbos variantuose.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Hanbyti</i>	lie.	<i>Hanba</i>	lie.
1. šmeižti, gėdinti, pašiepti; niekinti;	+/-	1. negarbė; gėda;	+/-

Hanbyti, -ija, -ijo reikšmė ‘šmeižti, gėdinti, pašiepti; niekinti’ yra randama slavų kalbose. Lygiai taip pat ji gali būti paaiškinama per daiktavardį *hanba* ‘negarbė; gėda’. Darybos kategorija tokiai darybai neprieštarautų – *-yti, -ija* denominatyvai yra faktiškai, mutatyvai arba instrumentinės reikšmės vediniai, o *hanbyti, -ija, -ijo* gali būti suvokiamas kaip padaromosios reikšmės veiksmožodis. Polonizmams *hanbyti, -ija, -ijo* būtų priskirtas dėl priebalsio *h*.

5.2.2. *SŪLYTI, SŪLIJA, SŪLIJO*

REIKŠMĖS: 1. ‘su jėga reikalauti, versti’; 2. ‘stiprinti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP457, MP 133, b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 224; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž471, Vln 9, BPI 404, BBJdt7, Q 664.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; K; J; M; OZ; MŽ; Sut; Ns.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (ZŠŽ T.3, 50); rytų aukštaičių kupiškėnų (KupŽ T.3, 670).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 255; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *силити* ‘примушаць’ (ГСБМ Т.31, 258); len. *silić się* ‘zwiąkszać swoją siłę’ (SS T.8, 199).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *сіліць* ‘примушаць’, ‘адольваць, натужвацца’ (ЭСБМ Т.12, 82); len. *silić* ‘zmuszać’ (SGPK Т.5, 130); len. *silić* 1. ‘wysilać, wyteżać, forsować’; 2. ‘zmuszać, przymuszać, gwałcić, zniewalać’; 3. ‘kogo = przewyciężać, mocować się, borykać się, zmagać się, walczyć’; 4. ‘zasilać’ (SJP Т.6, 112); rus. *сѣлѣть* 1. ‘принуждать, насильно заставлять что-л. делать’; 2. ‘мочь, быть в состоянии делать что-л., справляться с чем-л.’ (СРНГ Т, 37, 308).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. su jėga reikalauti, versti;	+/-	-/+	+/0	0/+	0/-	-/+
2. stiprinti;	(+)/+	±/+	-/0	0/-	0/-	-/-

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *sylà* 1. 'jėga' (LKŽe, Kudzinowski); 2. 'ištekliai' (LKŽe); 3. 'galybė' (LKŽe, Kudzinowski); 4. 'prievara' (Kudzinowski); 5. 'pasekmė' (Kudzinowski); 6. 'drąsa' (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 100, PK 61, DP 99, SG2 54, KN G 135, ChNT 86, PP 34, KR 22; b) rytinis raštų kalbos variantas: JEII 114, BK 36; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 524, VlnE 4, BB1Moz19, Q 306.

M. Daukša savo raštuose skolinį *sylà* vartojo versdamas lenkų kalbos žodžius *sila*, *gwalt*, *skutek*, *mocność*, *męstwo*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K. Donel; N; K; KB; M; JV; OZ; MŽ; Sut; A. Baran; Sch.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Plng); šiaurės žemaičių telšiškių (Žeml, Sd, Yl, Als); vakarų aukštaičių kauniškių (Gs, Zt); rytų aukštaičių vilniškių (Grv, Klt, Ad), uteniškių (Ds, Trgn, Vb), kupiškėnų (KupŽ T.3, 670); anykštėnų (Sb); pietų aukštaičių (Drsk, Vlk, Smn).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 255; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **сила** 1. 'фізічная магчымасць жывых істот уздзеянiаць, фізічнае ўздзеянне'; 2. 'здольнасць да духоўнай дзейнасці, да праяўлення волі, розуму і іншю'; 3. 'крыніца пэўнай энергіі'; 4. 'улада, аўтарытэт'; 5. 'ступень, інтэнсіўнасць праяўлення чаго-н.'; 6. 'правамоцнасць'; 7. 'войска'; 8. 'матэрыяльныя магчымасці, дастатак'; 9. 'вялікая колькасць, многа каго-н., чаго-н.'; 10. 'штраф за самачыннасць' (ГСБМ Т.31, 255); ukr. **сила** 1. 'сила; могуцтво'; 2. 'многа, множество' (МДСУМ Т.2, 320); len. **siła** 1. 'energia fizyczna albo duchowa'; 2. 'siła sprzeczna z prawem, przemoc, gwalt'; 3. 'zdolność oddziaływania, wywoływania skutków, wysoka sprawność'; 4. 'mnóstwo, wielka liczba' (SS Т.8, 203); rus. **сила** 1. 'сила, мощь'; 2. 'свойство, качество чего-л., способность к чему-л.; потенция, сила'; 3. 'степень проявления чего-л.; сила, энергия'; 4. 'действенность чего-л.'; 5. 'могущество, власть, сила'; 6. 'произвол, притеснение, насилие'; 7. 'значение, смысл, суть'; 8. 'множество, огромное количество'; 9. 'воинство, войско, армия'; 10. 'небесное воинство, ангелы всех чинов'; 11. 'падшие ангелы, силы тьмы, демоны' (СРЯ XI–XVII Т.24, 137).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **сила** 'моц, энергія', 'верх, улада', 'моц, змога, дужасць', дыял. таксама 'моц', 'мноства', 'здароўе', 'праца', 'вялікая колькасць', 'шмат, багата' (ЭСБМ Т.12, 81); ukr. **сила** (ЕСУМ Т.5, 229); len. **siła** 1. 'zdolność podłożania czego, możność odparcia, dźwignięcia, wprawienia w ruch; moc, energia, silność'; 2. 'stopień napięcia, wysiłek, usilność, energia' (SGPK Т.5, 114); rus. **сила** 1. 'сила'; 2. 'силу сделать – совершить, сделать что-л. с большим трудом, напряжением'; 3. 'материальная обеспеченность, достаток; имущество'; 4. 'рабочая сила, рабочее'; 5. 'плодородии почвы'; 6. 'питательность, питательные качества'; 7. 'пчелиная семья'; 8. 'тетива рыболовной сети'; 9. 'знак ударения над словом' (СРНГ Т. 37, 303).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. jėga;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+
2. ištekliai;	-/(+)	-/-	+/0	0/-	0/-	-/-
3. galybė;	+/-	+/-	+/0	0/+	0/-	+/-

Sylà, palyginti su *sỹlyti*, *-ija*, *-ijo* lietuvių kalboje užrašytas dažniau, jis paliudytas ne tik visuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose, bet ir daugelyje lietuvių kalbos šnektų.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Sỹlyti</i>	lie.	<i>Sylà</i>	lie.
1. su jėga reikalauti, versti;	+/-	4. priespauda, prievarta;	+/-
2. stiprinti;	(+)/-	1. jėga;	+/+
		2. ištekliai;	-/(+)
		3. galybė;	+/-
		5. pasekmė;	+/-
		6. drąsa;	+/-

Abi *sỹlyti*, *-ija*, *-ijo* reikšmės randamos slavų kalbose, antroji – ‘stiprinti’, vartojama vėlesniuose lietuvių kalbos raštuose ir lenkų kalbos tarmėse. Bet tiek pirmoji, tiek antroji *sỹlyti*, *-ija*, *-ijo* reikšmės gali būti siejamas su daiktavardžiu *sylà*.

Anot J. Otrębskio, *-yti*, *-ija* lietuvių kalbos vediniai gali būti tik faktityvai arba mutatyvai (Otrębski 1965, 390–391). *Sỹlyti*, *-ija*, *-ijo*, jeigu jis siejamas su daiktavardžiu, gali būti laikomas padaromosios reikšmės veiksmažodžiu (‘daryti prievartą’, ‘suteikti jėgų’). Kirčiavimas taip pat nepaneigia derivacijos galimybės, nes *-yti*, *-ija* vediniai ne iš *-ĩ-* kamieno pamatinio žodžio privalo turėti cirkumfleksą šaknyje, paprastai pirmajame skiemenyje. Taigi, *sỹlyti*, *-ija*, *-ijo* gali būti vertinamas kaip skolinys arba jau lietuvių kalbos vedinys.

5.2.3. ŠĖPRŪNYTI, ŠĖPRŪNIJA, ŠĖPRŪNIJO

REIKŠMĖS: ‘krokais pagardinti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 431.

SD *šėprūnyti*, *-ija*, *-ijo* pateikiamas kaip vertimas į lietuvių kalbą iš lenkų *szafраниć*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: Sut; N; K; KŽ.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 273; Fraenkel 1962, 973).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *szafраниć* 1. ‘zaprawiac szafranem’; 2. ‘farbować jak szafran, zólcić’ (SJP T.6, 555).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. krokais pagardinti;	+/-	-/+	.../0	0/...	0/-	-/-

Slavų kalbų žodynų duomenys skurdūs, atitinkamo rastos tik lenkų kalbos tarmėse. Taip pat galima pridurti, jog senojoje lenkų kalboje būta atitinkamo veiksmažodžio su reikšme ‘krokais pagardinti’. Tokią išvadą galima padaryti remiantis SD. Būtina atsižvelgti į tai, kad *šėprōnyti*, *-ija*, *-ijo* gali būti nagrinėjamas kaip vedinys iš atitinkamo daiktavardžio.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *šėprōnas*, *šėprōnas* 1. ‘krokas’; 2. ‘nasturta’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 431.

SD vartojama daiktavardžio daugiskaita *šėpronai*. Ji pateikiama kaip vertimas iš lenkų kalbos *szafran*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: P; Sut; K; LL; L; Rtr; NdŽ; BŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių šiauliškių (Sk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 273; Fraenkel 1962, 973).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *шафран* ‘шафран’ (CCM T.2, 554); len. *szafran*, *szefran*, *zafran* 1. ‘pomarańczowy proszek z wysuszonych znamion słupka kwiatu szafranu, służący głównie jako przyprawa’; 2. ‘krokosz barwierski’ (SPol T.8, 530).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *шафран* ‘Crocus L.; висушені приймочки квітів цієї рослини, з яких виготовляють оранжево-жовті фарби, прянощи, лики; сорт яблук’; *шапран* (ЕСУМ T.6, 390); len. *szafran* 1. ‘roślina z rodziny kosaćcowatych’; 2. ‘mieszanina bezwodnika antymonowego z trójsiarczkiem antymonu, itd.’ (SJP T.6, 555).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. krokas (Crocus); <i>Iridaceae</i> Juss. šeimos augalas;	+/-	-/+	+/0	0/...	0/+	-/-
2. nasturta;	-/+	-/-	-/0	0/...	0/-	-/-

Lenkų kalbos tarmėse *szafran* reikšmė platesnė, ji apima visą augalų šeimą, įskaitant ir paprastąjį kroką. Senosios lenkų kalbos žodyne nurodyta, kad *szafran* – tai *Carthamus tinctorius* L, vėlgi *Iridaceae* Juss. šeimos augalas. Remiantis slavų kalbų daiktavardžių reikšmėmis, skolinys *šėprōnas*, *šėprōnas* būtų galėjęs būti pasiskolintas tiek iš senosios lenkų kalbos, tiek iš rusėnų. Daiktavardis vartojamas ne tik rytiniame lietuvių kalbos senųjų raštų variante, bet ir lietuvių kalbos tarmėse. Tuo tarpu veiksmažodis aptinkamas tik raštuose.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Šėprōnyti</i>	lie.	<i>Šėprōnas</i>	lie.
1. krokais pagardinti;	+/-	1. krogas (Crocus); <i>Iridaceae</i> Juss. šeimos augalas;	+/-
		2. nasturta;	-/+

Veiksmažodis *šėprōnyti*, *-ija*, *-ijo* turi tikslų atitikmenį lenkų kalboje, bet jis galėtų būti siejamas ir su daiktavardžiu *šėprōnas*. Kirčiavimas rodo, kad šis veiksmažodis galėtų būti vedinys, nes *-yti*, *-ijo* tipo denominatyvai, išvesti ne iš *-i-* kamieno daiktavardžių, kirčiuojami šaknyje, bet paprastai pirmajame skiemenyje (šiuo atveju, ne). Kirtis yra cirkumfleksinis, kas yra dėsninga (Otrėbski 1965, 390). Kita vertus, šakninio kirčiavimo priesagos *-yti* vediniai išlaiko pamatinių vardažodžių kirčio vietą ir priegaidę (Stundžia 2009, 221). Jeigu remiamasi J. Otrėbskiu, *šėprōnyti*, *-ija*, *-ijo* iš *šėprōnas* išvesti neleidžia veiksmažodžio reikšmė, mat jis galėtų būti instrumentinės reikšmės vedinys iš *šėprōnas*, taigi, *šėprōnyti* turėtų būti skolinys iš lenkų kalbos. Tačiau B. Stundžia teigia, kad šakninio kirčiavimo *-yti*, *-ija* vediniams instrumentinė reikšmė būdinga, todėl remiantis šiuo mokslininku *šėprōnyti*, *-ija*, *-ijo* galėtų būti priskirtas ir lietuvių kalbos derivatams.

5.2.4. ZDRŪDYTI, ZDRŪDIJA, ZDRŪDIJO

REIKŠMĖS: 1. 'išduoti'; 2. 'apgauti'; 3. 'šėlti, siautėti'; 4. 'žaloti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 178, MP 86, ChNT 55; b) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 395, Vln E189.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; K; KŽ; J; B; NdŽ; FrnW.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 300; Fraenkel 1962, 1278); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *zdradumu* 'здрадзіць' (ГСБМ Т.3, 188); len. *zdradzić* 1. 'oszukać, zmylić, zwieść, podejść kogoś'; 2. 'skusić, nakłonić do grzechu'; 3. 'zdradzić kogoś'; 4. 'ujawnić, objawić, dokładnie ukazać' (SS T.11, 293); len. *zdradzić* 1. 'przejsć na stronę wroga, odstąpić w walce'; 2. 'stać się przyczyną krzywdy czyjej, skrzywdzić; zgubić' (SJP XVII); rus. *zdradumu*, *zradumu* (СДЯ Т.1,2, 997).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *zdrádumu* (ECYM T.2, 279); len. *zdradzić* (SGPK T.6, 385); len. *zdradzić* 1. 'nie dochować wiary, podejść zaufanego, oszukać zdradziecko, zawieść, sprzeniewierzyć się komu, odstąpić kogo'; 2. 'wydać, odkryć nieprzyjacielowi, potajemnie'; 3. 'opuścić, odstąpić'; 4. 'uderzyć w czułe miejsce'; 5. 'skrzywdzić'; 6. 'zabić' (SJP T.8, 416).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. išduoti;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/+	+/-
2. apgauti;	+/-	+/+	-/0	0/-	0/-	-/-
3. šėlti, siautėti;	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
4. žaloti;	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Skolinio reikšmės daugiau bendrumų turi su lenkų kalba. Dėl priesagų *-yti, -ija zdrōdyti, -ija, -ijo* gali būti nagrinėjamas ir kaip lietuvių kalbos vedinys.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *zdrodà* 1. 'išdavystė'; 2. 'apgavystė, vylius, klasta'; 3. 'nuostolis, skriauda' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 55, MP 163, KN G 35, ChNT 363; b) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 54, VlnE 190, Q 557.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; K; KŽ; J; MŽ; S. Dauk; NdŽ; A. Strazd; FrnW.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Jdr); pietų žemaičių varniškių (Kv).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 300; Fraenkel 1962, 1278); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Hock).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *здрáда* 'зрада' (ГСБМ Т.3, 187); len. *zdrada* 1. 'obłuda, oszustwo, nieszczeróść, kłamstwo, podstęp, przewrotność'; 2. 'działanie mające na celu wydanie kogoś podstępem nieprzyjaciołom'; 3. 'zasadzka, zamach'; 4. 'zwodniczość czego, ułuda' (SS T.11, 290).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *здрáда* 'пераход на бок ворага' (ЭСБМ Т.2, 326); ukr. *здрáда* (ЕСМ Т.2, 279); len. *zdrada* (SGPK T.6, 385); len. *zdrada* 1. 'zdradzenie, podejście zdradliwe, podstęp, niewierność, sprzeniewierzenie się, wiarołomstwo, perfidja'; 2. 'wydanie kogo, czego nieprzyjacielowi, odkrycie skompromitowanego wobec wroga'; 3. 'podejście wojenne, zasadzka'; 4. 'niebezpieczeństwo' (SJP T.8, 415).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. išdavystė;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/+	-/-
2. apgavystė, vylius, klasta; neištikimybė;	+/-	+/+	-/0	0/-	0/-	-/-
3. nuostolis, skriauda;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Zdrōdyti</i>	lie.	<i>Zdrodà</i>	lie.
1. išduoti;	+/-	1. išdavystė;	+/-
2. apgauti;	+/-	2. apgavystė, vylus, klasta; neištikimybė;	+/-
3. šėlti, siautėti;	(+)/-		
4. žaloti;	(+)/-		
		3. nuostolis, skriauda;	-/+

Abi senuosiuose lietuvių kalbos raštuose vartojamos *zdrōdyti*, *-ija*, *-ijo* reikšmės randamos slavų kalbose. Šios reikšmės gali būti siejamos ir su daiktavardžiu *zdrodà*. Vėlesniuose raštuose vartojamos reikšmės ‘šėlti, siautėti’ ir ‘žaloti’ nerandamos slavų kalbose ir nepaaiškinamos remiantis daiktavardžiu.

Anot J. Otrębskio, *-yti*, *-ija* vediniai gali būti tik faktityvai arba mutatyvai, paprastai išvesti iš daiktavardžių ir turi būti kirčiuojami cirkumfleksu šaknyje, pirmajame skiemenyje (Otrębski 1965, 390–391). *Zdrōdyti*, *-ija*, *-ijo* atitinka visus kriterijus – šis veiksmažodis gali būti vertinamas kaip padaromosios reikšmės, nesvarbu, kurią iš dviejų reikšmių turint omenyje. Taigi, yra vienoda galimybė, kad *zdrōdyti*, *-ija*, *-ijo* yra skolinys arba lietuvių kalbos vedinys, remiantis skolintu daiktavardžiu.

5.3. NEAIŠKI KILMĖ

5.3.1. BAGÓTYTI, BAGÓTIJA, BAGÓTIJO

REIKŠMĖS: ‘daryti turtingą’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 18, ChNT 27.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: rytų aukštaičių uteniškių (Trgn).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų (Skardžius 1998, 95; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *богатуму* ‘рабиць богатым’ (ГСБМ Т.2, 89); ukr. *богатуму* ‘обогащать’ (МДСУМ Т.1, 60); len. *bogacić* ‘czynić bogatym, dostatnim, majątnym, zasobnym; nagradzać; napełniać pieniędzmi; przynosić dochód’ (SPol Т.2, 284); len. *bogacić* 1. ‘czynić bogatym, zamożnym, majątnym’; 2. ‘czynić wspanialszym, piękniejszym, doskonalszym’ (SJP XVII); len. *bogacić* ‘locupletare’ (SS Т.1, 119); rus. *богатуму* ‘ditare’ (СДЯ Т.1,1, 126); rus. *богатуму* ‘обогащать, делать богатым’ (СРЯ XI–XVII Т.1, 257); rus. *богатуму* 1. ‘обогащать, делать богатым кого-л.’; 2. ‘быть богатым, становиться богатым’ (СДЯ XI–XIV Т.1, 248).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *багатіму* (ЕСУМ Т.1, 109); len. *bogacić* ‘czynić bogatym, wzbogacać’ (SJP Т.1, 182).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. daryti turtingą;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/+	+/-

Abu senieji raštai, kuriuose paliudytas šis padaromosios reikšmės veiksmožodis, priklauso viduriniam rašto variantui. Lietuvių kalboje *bagótyti, -ija, -ijo* turi tik vieną reikšmę ‘daryti turtingą’. Ji vyrauja ir visose nagrinėjamosiose slavų kalbose. Toks bendrašaknių žodžių paplitimas ir jų reikšmių panašumas paaiškinamas tuo, kad tai yra slavų prokalbės paveldas – *bogatiti* ir *bogatiti sę* turėjo reikšmes atitinkamai ‘daryti turtingą’ ir ‘darytis turtingam’ (SPra T.1, 295). Dėl galimų skolinio *bagótyti, -ija, -ijo* atitikmenų slavų kalbose paplitimo, jo kilmę vargu ar būtų galima nustatyti. Dėl priešagos *-yti bagótyti, -ija, -ijo* gali būti suvoktas ir kaip lietuvių kalbos derivatas.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *bagótas* 1. ‘turtingas, pertekęs kuo, gausiai ko turintis, gausus’; 2. ‘apkūnus’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN G 269, ChNT 60, PP 28; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BtPvE2.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: Sim; Tat; J. Jabl; LB; J.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Vvr, Grg); vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių kupiškėnų (Kp, Slm), panevėžiškių (Rm), vilniškių (Lz); pietų aukštaičių (Lš).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų (Skardžius 1998, 94; Fraenkel 1962, 29; Hock); skolinys iš rytų slavų (Smoczyński 2007, 40).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *богатый, багатый* 1. ‘багаты’; 2. ‘каштоўны; шчодры’; 3. ‘у знач. наз. багаты, багач’ (ГСБМ Т.2, 90); ukr. *богатий* 1. ‘багатий’; 2. ‘(уфункції іменника) багатый, багач’ (ССМ Т.1, 103); len. *bogaty* 1. ‘zamożny, majątny, zasobny, obfitujący w co; czasem z odcieniem przenośnym’; 2. ‘wspaniały, kosztowny, świetny; wielki, obfity, okazały’ (SPol T.2, 293); len. *bogaty* ‘dives’ (SS T.1, 119); len. *bogaty* 1. ‘mający duże dochody, posiadający znaczny majątek; zamożny, majątny’; 2. ‘świadczący o dostatku, zamożności, kosztowny, drogocenny, wspaniały, strojny, pełen przepychu’; 3. ‘obfitujący w co, będący w dużej ilości lub liczbie; obfity, znaczny’; 4. ‘obfitujący w wartości duchowe, moralne, transcendentalne, w cnoty, zalety’ (SJP XVII); rus. *богатый* ‘dives’ (СДЯ Т.1,1, 126); rus. *богатый* 1. ‘обладающий большим имуществом, богатый’; 2. ‘щедрый, обильный’; 3. ‘роскошный, дорогой’; 4. ‘в знач. сущ. богач’ (СРЯ XI–XVII Т.1, 258); rus. *богатый* 1. ‘богатый’; 2. ‘щедрый, обильный, роскошный’ (СДЯ XI–XIV Т.1, 249).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *богати́й, богати́й* (ЕСУМ Т.1, 109); len. *bogaty* 1. ‘posiadający bogactwa, zamożny’; 2. ‘świadczący o bogactwie, świetny’; 3. ‘obfity, zasobny’ (SJP T.1, 182); rus. *богати́й, богати́й* 1. ‘хороший по своим качествам, свойствам; хороший, красивый, большой’; 2. ‘обильный, хороший’ (СРНГ Т.3, 45).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. turtingas, pertekęs kuo, gausiai ko turintis, gausus;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/-
2. apkūnus;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Rusėnų *богатый, богатый*, sen. len. *bogaty*, sen. rus. *богатый*, ukr. tarm. *богáмуї, богáмуї*, len. tarm. *bogaty* bei rus. tarm. *богáмый, богáм* – tai veldiniai iš slavų prokalbės, šiuo atveju iš *bogatъ(jb)* ‘turintis turto, pasiturintis, gausus ko, turintis ko nors daug’ (SPra T.1, 295). Lietuvių kalbos senuosiuose raštuose vartojama *bagótas* reikšmė ‘turtingas, pertekęs kuo, gausiai ko turintis, gausus’ aptinkama ir lietuvių kalbos tarmėse, lenkų kalboje, rusėnų kalboje ir senojoje rusų kalboje. Žemaitijoje paliudytos reikšmės ‘apkūnus’ nėra ne tik nė vienoje slavų kalboje ar jos tarmėje, bet ir lietuvių kalbos senuosiuose raštuose.

Daiktavardis *bagótas*, palyginti su *bagótyti, -ija, -ijo*, lietuvių kalbos tarmėse dažnesnis. Veiksmažodis daugiau žinomas iš lietuvių kalbos senųjų raštų.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Bagótyti</i>	lie.	<i>Bagótas</i>	lie.
1. daryti turtingą;	+/+	1. turtingas, pertekęs kuo, gausiai ko turintis, gausus;	+/+
		2. apkūnus;	-/+

Bagótyti, -ija, -ijo vienintelė reikšmė gali būti siejama su lietuvių kalbos būdvardžiu *bagótas*. Tačiau reikšmė ‘daryti turtingą’ randama ir senosiose slavų kalbose, todėl veiksmažodis *bagótyti, -ija, -ijo* gali būti vertinamas ir kaip skolinys, ir kaip jau lietuvių kalbos vedinys.

Anot J. Otrębskio, lietuvių kalbos *-yti, -ija* vedinių iš vardažodžių pamatiniu žodžiu paprastai eina daiktavardžiai. Teigiama, kad nors būdvardinių vedinių pasitaiko, jie yra reti. Darybos kategorija nepaneigtą, kad *bagótyti, -ija, -ijo* yra derivatas iš *bagótas* – veiksmažodis būtų padaromosios reikšmės vedinys.

5.3.2. GATAVÓTI, GATAVÓJA, GATAVÓJO; GĀTAVOTI, GĀTAVOJA, GĀTAVOJO

REIKŠMĖS: ‘gaminti, ruošti, virti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN G 213, ChNT 204, KR 66.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: JV.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 101); vakarų aukštaičių kauniškių (Dkš); rytų aukštaičių kupiškėnų (Slm), panevėžiškių (Rm).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 133, 267; Fraenkel 1962, 139).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **готовати** 1. ‘падрыхтоўваць, рыхтаваць’; 2. ‘гатаваць, нарыхтоўваць’ (ГСБМ Т.7, 119); ukr. **готовати** ‘готовить, готовить’ (МДСУМ Т.1, 187); len. **gotować** 1. ‘działać celowo w ten sposób, aby w razie potrzeby można było się czymś posłużyć: czynić zdatnym do użytku, łatwo osiągalnym, sporządzać w jakimś celu, czynić coś z myślą o czymś: gromadzić, starać się, umieszczać w dogodnym miejscu’; 2. ‘zamierzać, planować, przewidywać, przeznaczać’; 3. ‘czynić coś, co wyda skutki inne niż zamierzone’; 4. ‘powodować, być przyczyną’; 5. ‘sposobić kogoś do spełnienia określonej funkcji lub sprostania określonej sytuacji: wszczepiać mu potrzebne do tego cechy i umiejętności, zaprawiać, kształcić’ (SPol Т.8, 63); len. **gotować** 1. ‘przygotowywać gorący posiłek; przygotowywać co do jedzenia przez utrzymywanie we wrzącym płynie’; 2. ‘przygotowywać, szykować co dla kogo lub czego’ (SJP XVII); len. **gotować** ‘przygotować, przysposabiać’ (SS Т.2, 474); rus. **готовати** ‘готовить’ (СДЯ Т.1,1, 572); rus. **готовати** 1. ‘готовить’; 2. ‘готовить, уготовлять’ (СДЯ Т.3,2, 78); rus. **готовати** 1. ‘подготовливать’; 2. ‘устраивать, изготовлять’ (СРЯ XI–XVII Т.4, 110); rus. **готовати** 1. ‘готовить, подготовливать что-л.’; 2. ‘уготовливать, предназначать’; 3. ‘готовить, варить’; 4. ‘заготовливать, запасать что-л.’; 5. ‘научать’ (СДЯ XI–XIV Т,2, 374).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **гатаваць** (ЭСБМ Т.3, 71); ukr. **готувати** (ЕСУМ Т,1, 577); len. **gotować** 1. ‘przygotować, przysposabiać, szykować’; 2. ‘warzyć’ (SJP Т.1, 885); rus. **готовать** ‘готовить, готовить что-л.; запасать, припасать’ (СРНГ Т.7, 99).

ŽODŲŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. gaminti, ruošti, virti;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-

Gana dažnai slavų kalbose minimas veiksmažodis, tai veldinys iš slavų prokalbės *gotovati (ЭССЯ Т.7, 69). Jau slavų prokalbėje būta dviejų veiksmažodžių *gotovati ir *gotoviti be ryškesnių reikšminių skirtumų (ЭССЯ Т.7, 69).

Yra galimybė, kad *gatavóti*, *-ója*, *-ójo*, *gātavoti*, *-oja*, *-ojo* yra priesagos *-oti* vedinys iš būdvardžio *gātavas*, *-à*. Pastarojo slavų kalbų atitikmenys pateikti anksčiau (žr. 5.1.2.).

ŽODŲŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Gatavóti, gātavoti</i>	lie.	<i>Gātavas, -a</i>	lie.
1. ruošti, gaminti;	+/-	1. baigtas, padarytas, paruoštas;	+/+

Reikšmės rodo, kad veiksmažodis ir daiktavardis gali būti siejami. Kirčiavimas tokiai derivacijai taip pat neprieštarautų. Priesagoje kirčiuojami *-(i)oti* veiksmažodžiai dažniausiai yra vardažodžių vediniai, tokio kirčiavimo žodžiai gali turėti variantų (Stundžia

2009, 222–224), šiuo atveju – *gātavoti*, *-oja*, *-ojo*. Kita vertus, ir šis variantas gali būti paaiškintas – šaknyje kirčiuojami vardažodiniai priesagos *-(i)oti* vediniai išlaiko pamatinių žodžių kamieno kirtį ir priegaidę (Stundžia 2009, 222–224).

5.3.3. PLĀDYTI, PLĀDIJA, PLĀDIJO

REIKŠMĖS: ‘veisti, dauginti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 575, MP 68.

DP *plādyti*, *-ija*, *-ijo* pavartotas verčiant lenkų kalbos veiksmąžodį *plodzić*.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Zt); rytų aukštaičių anykštėnų (Šš), uteniškių (Vžns).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 228; Fraenkel 1962, 600).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *пладуми* 1. ‘нараджаць; ствараць’; 2. ‘распаўсюджваць; чыніць’ (ГСБМ Т.24, 373); len. *plodzić* 1. ‘powoływać do życia, wydawać na świat’; 2. ‘sprawiać, że coś się pojawia, powodować powstanie czegoś’; 3. ‘popęlniać (o złych, nagannych uczynkach)’ (SPol Т.24, 419); len. *plodzić* 1. ‘poczynać nowe życie, powodować powstanie istoty żywej’; 2. ‘przynosić plon, wydawać owoce, nasiona’; 3. ‘rozmnażać’; 4. ‘robić, czynić’ (SS Т.6, 169); rus. *плодуми* 1. ‘приносить плоды, плодоносить’; 2. ‘производить на свет, рождать’; 3. ‘порождать, приносить, создавать’; 4. ‘умножать, увеличивать’ (СРЯ XI–XVII Т.15, 97); rus. *плодуми* 1. ‘плодоносить’; 2. ‘давать, приносить в дар’; 3. ‘рождать, порождать’; 4. ‘умножать, увеличивать’ (СДЯ XI–XIV Т.6, 428).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *пладзіцця* ‘размнажацца’ (ЭСБМ Т.9, 161); ukr. *плодуми* (ЕСУМ Т.4, 448); len. *plodzić* 1. ‘powoływać do życia, dawać życie, rodić przez zapłodnienie istoty żeńskiej, rodić, spładzać, wydawać na świat’; 2. ‘przynosić plon, rodić, wydawać’ (SJP Т.4, 260); rus. *плодить* ‘давать потомство (о животных)’ (СРНГ Т.27, 144).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. veisti, dauginti; gimdyti;	+/+	+/+	+/0	0/±	0/+	+/+

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *plādas* ‘vaisius’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 564.

DP daiktavardis *pladas* pavartotas verčiant lenkų kalbos žodį *plod*.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Zt).

ETIMOLOGIJA: skolinyš iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 228; Frenkel 1962, 600).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *plód* 1. 'dziecko w łonie matki, embrion'; 2. 'dziecko, potomek'; 3. 'zboże, rośliny'; 4. 'płodzenie; płodność' (SPol T.24, 412); len. *plód* 1. 'dziecko w łonie matki'; 2. 'ród, plemię, pokolenie'; 3. 'owoc, plody ziemi'; 4. 'rodzaj, gatunek' (SS T.6, 173); rus. *плодь* 1. 'часть растения, развеваяющаяся из завязи цветка, и содержащая семена, а также сочная съедобная часть некоторых растений'; 2. 'потомство'; 3. 'результат, продукт какой-л. деятельности, развития'; 4. 'проценты, рост, прибыль' (СРЯ XI–XVII T.15, 96); rus. *плодь* 1. 'плод'; 2. 'все то, что производит земля'; 3. 'потомство'; 4. 'доход, прибыль'; 5. 'произведение, продукт, результат какой-л. деятельности' (СДЯ XI–XIV T.6, 430).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *плод* 'частка расліны з насеннем', 'зародыш дзіцяці', 'вынік, гірадукт дзейнасці', 'дзеці', 'племя'; 'яйка', 'прыплод' (ЭСБМ T.9, 206); len. *plód* 1. 'zarodek tworzący się w łonie matki, brzemień'; 2. 'potomek, potomstwo, dziecię, dzieci'; 3. 'ród, plemię, pokolenie'; 4. 'przen. to wszystko, co wydają trzy królestwa przyrody' (SJP T.4, 266); rus. *плод* 1. 'урожай'; 2. 'огород'; 3. 'потомство'; 4. 'приплод'; 5. 'икра'; 6. 'о большом скоплении чего-л.' (СРНГ T.27, 143).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. vaisius;	+/-	+/+	-/0	0/+	0/-	+/+

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Plādyti</i>	lie.	<i>Plādas</i>	lie.
1. veisti, dauginti; gimdyti;	+/+	1. vaisius;	+/-

Veiksmažodis *plādyti*, *-ija*, *-ijo* turi vieną reikšmę ir ji randama slavų kalbose. Taip pat šis veiksmažodis gali būti nagrinėjamas kaip derivatas dėl priesagų *-yti*, *-ija*. Tam nėra jokių kliūčių: vedinys būtų padaromosios reikšmės, o ji tokio tipo daryboje galima (Otrębski 1965, 391). Kirčiavimas irgi neprieštarauja darybai: šakninio kirčiavimo *-yti* vediniai išlaiko pamatinių vardažodžių kirčio vietą ir priegaidę (Stundžia 2009, 221).

5.3.4. SLOVÝTI, SLOVÌJA, SLOVÌJO

REIKŠMĖS: 1. 'garsinti, garbinti'; 2. 'laiminti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 142, PK 166, MP 106, ChNT 21.

Lenkiškame katekizme, kurį išvertė M. Daukša, *slovýti*, *-ija*, *-ijo* atitinka veiksmažodis *wysławić*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: NS.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: rytų aukštaičių kupiškėnų (Pnd), uteniškių (Skdt), vilniškių (Lz), kupiškėnų (KupŽ T.3, 758).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 258; Fraenkel 1962, 828; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *славити, славить* 1. ‘услугляць; 2. ‘паведамляць; распаўсюджваць чуткі’; 3. ‘перан. няславіць’ (ГСБМ Т.31, 407); len. *ślawić* 1. ‘wyrażać uznanie, szacunek, podziw, chwalić, czcić, wielbić’; 2. ‘rozślawić, uczynić głośnym, znanym, podziwianym’; 3. ‘uroczyście obchodzić, świętować’ (SS T.8, 273); rus. *славити* 1. ‘прославлять, восхвалять’; 2. ‘признавать, быть приверженцем’ (СДЯ Т.3,1, 406); rus. *славити* 1. ‘прославлять, восхвалять, хвалить’; 2. ‘распространять слухи, какие-л. сведения о ком-л., чем-л.’; 3. ‘ходить во время праздника Рождества по домам верующих с крестом, иконами и пением гимнов, восхваляющих’; 4. ‘полагать, считать; верить’ (СРЯ XI–XVII Т.25, 57).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *ślawiť* (ЭСБМ Т.12, 173); ukr. *ślawити* ‘хвалити (багато говорити)’ (ЕСУМ Т.5, 294); len. *ślawić* 1. ‘głosić na ślawę, rozślawiać, wysławiać, robić sławnym, wielbić’; 2. ‘głosić, opiewać, śpiewać, opisywać’; 3. ‘mówić, opowiadać, głosić, rozgłaszać’; 4. ‘zniesławiać, osławiać, obmawiać, czernić’ (SJP T.6, 207); rus. *ślawить* 1. ‘в приговорах славильщиков, которые ходят на Рождество и Пасху по домам, прославляя Христа и собирая подарки’; 2. ‘славленный – полученный во время хождений по домам на Рождество’; 3. ‘толковать, говорить, болтать по поводу каких-л. слухов’ (СРНГ Т.38, 215).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. garsinti, garbinti;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/-	+/-
2. laiminti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Veiksmažodžio *slovýti, -ija, -ijo* reikšmė, vartojama lietuvių kalbos senuosiuose raštuose, randama tiek senojoje lenkų kalboje, tiek rusėnų. Antroji reikšmė, užrašyta tik lietuvių kalbos tarmėse, gali būti vėlesnio kontakto su slavų kalbų atstovais rezultatas. Įmanoma, kad jai atsirasti postūmis buvo tokie veiksmažodžiai kaip rus. *благословить* ‘laiminti’, len. *blogosławić* ‘laiminti’. *Slovýti, -ija, -ijo* dėl priesagų *-yti, -ija* gali būti svarstomas kaip vedinys.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *slouà* 1. ‘šlovė, garbė, garsas’; 2. ‘geras vardas, reputacija’; 3. ‘ženklas, žymė’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 63; b) vakarinis raštų kalbos variantas: Q 138.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: OZ; Š; NdŽ; NS; FrnW.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: rytų aukštaičių uteniškių (Vdn), panevėžiškių (Vdš, Ukm), vilniškių (Rš); pietų aukštaičių (Rdš, Lš).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 258; Fraenkel 1962, 828; Нock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *слава* 1. ‘ганаровая вядомасць’ 2. ‘рэпытацыя (часта з азначэннямі „добрая, „злая“)’ 3. ‘чутка, пагалоска’ 4. ‘услаўленне, шанаванне’ 5. ‘вokлiч, які азначае: хвала, гонар’ (ГСБМ Т.31, 404); ukr. *слава* ‘слава, хвала’ (ССМ Т.2, 351); len. *слава* 1. ‘dobra opinia, dobre imię szeroko znane, uznanie, rozgłos’; 2. ‘chluba, ozdoba, to co przynosi cześć i szacunek’; 3. ‘uroczyste wyrażanie uznania, słowa pieśni wyrażającej uznanie, cześć’; 4. ‘majestat, dostojenstwo, wspaniałość, jako cecha przynależna bogu’; 5. ‘święto, uroczystość dla uczczenia kogoś, okazania komuś czci, szacunku, uwielbienia’; 6. ‘(w religii chrześcijańskiej) szczęście wieczne jako nagroda za bogobojne życie’; 7. ‘chępliwość, przechwalanie się’ (SS Т.8, 270); rus. *слава* 1. ‘мнение’; 2. ‘прославление’; 3. ‘хвала’; 4. ‘благодарение’; 5. ‘почет, честь’; 6. ‘похвальба’; 7. ‘величие’ (СДЯ Т.3,1, 404); rus. *слава* 1. ‘почет, признание, честь; почетная известность’; 2. ‘хвала, благодарение; прославление’; 3. ‘хвалебная, величальная песнь’; 4. ‘величие, совершенство’; 5. ‘блеск, сияние, яркость’; 6. ‘великолепие, пышность’; 7. ‘тщеславие; суетное стремление к славе’; 8. ‘то или иное мнение, суждение о ком-л, чем-л., репутация’; 9. ‘молва, слух’ (СРЯ XI–XVII Т.25, 54).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *слава* ‘шырокая вядомасць, прызнанне’; ‘рэпутацыя’; ‘думка іншых людзей’; ‘ганьба’; ‘ганьба, дрэнная погаласка’; ‘ацэнка, рэпутацыя’; ‘чуткі, размовы’; ‘хвала, гонар’ (ЭСБМ Т.12, 173); ukr. *слава* (ЕСУМ Т.5, 294); len. *слава* (SGPK Т.5, 168); len. *слава* 1. ‘rozgłos, chwała, głośne imię’; 2. ‘imię u ludzi, opinia, reputacja; dobre imię, uznanie u ludzi, honor’; 3. ‘wieść, pogłoska, słuch, forma’ (SJP Т.6, 206); rus. *слава* 1. ‘слава’; 2. ‘сплетни, пересуды’; 3. ‘для славы – для виду’; 4. ‘хождение духовенства на Пасху и Рождество по крестьянским дворам для кратких богослужений’ (СРНГ Т. 38, 213).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. šlovė, garbė, garsas;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+
2. geras vardas, reputacija;	(+)/+	+/+	+/0	0/+	0/-	+/-
3. ženklas, žymė;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Skolinio *slovà* kelias į lietuvių kalbą neaiškus, nes ir senojoje lenkų kalboje, ir rusėnų yra tikslių atitikmenų.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Slovýti</i>	lie.	<i>Slovà</i>	lie.
1. garsinti, garbinti;	+/+	1. šlovė, garbė, garsas;	+/+
		2. geras vardas, reputacija;	(+)/+
		3. ženklas, žymė;	-/+

Slovýti, -ija, -ijo reikšmė, vartojama lietuvių kalboje, randama slavų kalbose. Ji taip pat gali būti siejama su 'šlovė, garbė, garsas'. Jeigu būtų teigiamas toks ryšys, *slovýti, -ija, -ijo* būtų padaromosios reikšmės vedinys. Darybos kategorija neprieštarauja tokiai derivacijai, nes *-yti, -ija* vediniai turi būti faktityvai (arba mutatyvai). *Slovýti, -ija, -ijo* kirčiuojamas priesagoje, toks kirčiavimas būtų leistinas darybos atveju tada, jeigu pamatinis žodis priklausytų *-ĩ-* kamienui, bet *slovà* yra *-ā-* kamieno daiktavardis (Otrębski 1965, 390), todėl remiantis šiuo mokslininku *slovýti, -ija, -ijo* turėtų būti priskiriamas skoliniam. B. Stundžia apie galimų pamatinių žodžių kamienus nieko nemini, tačiau teigia, kad priesaginio kirčiavimo pamatiniams žodžiams būdingas galūninis kirčiavimas (3-ioji ar 4-oji kirčiuotė) (Stundžia 2009, 221). *Slovà* priklauso 4-ajai kirčiuotei. Atsižvelgiant į tai ir į slavų kalbose esančius dėsningsus reikšmių atitikmenis, *slovýti, -ija, -ijo* priskiriamas arba galimiems skoliniam, arba hibridams.

5.3.5. ŠKĀDYTI, ŠKĀDIJA, ŠKĀDIJO

REIKŠMĖS: 'kenkti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 205, KN SE 124, ChNT 118; b) rytinis raštų kalbos variantas: BK 19.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: KŽ; J; NdŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 291); vakarų aukštaičių šiauliškių (Bsg, Kdn); rytų aukštaičių vilniškių (Klt, Vdš), panevėžiškių (Ukm); pietų aukštaičių (Drsk).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *шкoдити, шкoдить* 1. 'чому) шкoдити'; 2. '(кого) кривдити' (ССМ Т.2, 560); ukr. *шкoдити* 'вредити' (МДСУМ Т.2, 497); len. *szko-dzić* 1. 'powodować stratę, przynosić uszczerbek, przynosić szkodę materialną lub moralną, krzywdzić'; 2. 'niszczyć'; 3. 'przeszkadzać, utrudniać, uniemożliwiać działanie' (SS Т.8, 565); rus. *зашкoдити* (СРЯ XI–XVII Т.5, 340).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *шкoдити* 'робити шкoду; красти', *шкoдіти* 'жалкувати' (ЕСУМ Т.6, 433); len. *szkodzić* (SGPK Т.5, 301); len. *szkodzić* 1. 'komu, kogo = naražac na szkodę, krzywdzić, działać na czyją szkodę, przynosić uszczerbek'; 2. 's. co = uszkadzac, niszczyć, psuć'; 3. 'komu w czym = przeszkadzac, stawac na zawadzie'; 4. 'przeszkadzac, wadzic' (SJP Т.6, 623); rus. *шкoдить* 'вредить, убыточить, изынять, портить; причинять урон, убыток; шалить, дурить, баловать' (ТСЖВЯ 638).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. kenkti; skriausti;	+/+	+/+	+/0	0/...	0/+	±/+

Tikslesniems duomenims trūksta kai kurių slavų kalbų žodynų tomų. Veiksmazodis *škādyti*, *-ija*, *-ijo* turi priesagas *-yti*, *-ija*, todėl yra galimybė, kad tai lietuvių kalbos vedinys.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *škadà* ‘nuostolis, žala’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 86, KN SE 190, ChNT 104.

DK skolinys *škadà* vartojamas vietoj lenkų kalbos daiktavardžio *szkoda*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; K; KŽ; J; NdŽ; A. Strazd; FrnW.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Brš), šiauliškių (Kdn, Šln, Btg); rytų aukštaičių uteniškių (Rk, Aln), vilniškių (Klt, Brsl), kupiškėnų (KupŽ T.4, 100); pietų aukštaičių (Nmn).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Fraenkel 1962, 996; Smoczyński 2007, 640; Hock); skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 274).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *шкoдa*, *щкoдa* 1. ‘шкoдa’; 2. ‘перешкoдa’; 3. ‘відшкoдyвaння’; 4. ‘спaш, пoтpавa’; 5. ‘пpикpіcть, шкoдa’ (CCM T.2, 560); ukr. *шкoдa* 1. ‘yбытoк, yщepб, пoтepя, ypoн’; 2. ‘(c нeoпp. нaкл.) нe cтoит, нe cтoит тpyдa, нaпpаснo’ (МДCУМ T.2, 497); len. *szkoda* 1. ‘utrata istniejącej lub spodziewanej wartości materialnej lub moralnej, ubytek wartości mienia, narażenie na zbędny wydatek, pomniejszenie wartości czegoś, strata, uszczerbek’; 2. ‘zniszczenie (w polu, w lesie itp.)’; 3. ‘miejsce, gdzie uczyniono szkodę’; 4. ‘wynagrodzenie uczynionej szkody, odszkodowanie’; 5. ‘kara umowna, odszkodowanie za niewywiązanie się z umowy, wnosząca zwykle drugie tyle wartości głównego roszczenia procesowego’; 6. ‘niebezpieczeństwo’ (SS T.8, 561); rus. *шкoдa* ‘вpед, yбытoк’ (СДЯ T.3,2, 1596)

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *шкoдa* ‘мaтepіaлbнi втpaти, збитки; пyстyн’ (ЕСУМ T.6, 432); len. *szkoda* 1. ‘strata w zasiewach, zarządzona przez zwierzęta’; 2. ‘miejsca, gdzie można zrobić szkodę’ (SGPK T.5, 301); len. *szkoda* 1. ‘poszkodowanie, strata w czym, uszczerbek’; 2. ‘koszt, sumpt’; 3. ‘s. w polu, w zasiewach w lesie = strata wyrządzona przez zwierzęta, miejsce, gdzie zwierzę robi szkodę’; 4. ‘miejsce, gdzie można zrobić szkodę’ (SJP T.6, 621); rus. *шкoдa* ‘вpед, yбытoк, изян, пoтepя, ypoн’ (ТСЖВЯ 638).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. nuostolis, žala;	+/+	+/+	+/0	0/...	0/+	+/+

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Škādyti</i>	lie.	<i>Škadà</i>	lie.
1. kenkti; skriausti;	+/+	1. nuostolis, žala;	+/+

Škādyti, *-ija*, *-ijo* ir *škadà* lietuvių kalboje turi po vieną reikšmę ir jos vartojamos slavų kalboje. Pasak J. Otrębskio, *-yti*, *-ija* vediniai gali būti tik faktityvai (arba mu-

tatyvai), vedinys kirčiuojamas šaknyje, pirmajame skiemenyje, cirkumfleksu (Otrębski 1965, 390–395), todėl *škądyti, -ija, -ijo* galėtų būti vertinamas kaip lietuvių kalbos darinys. Tačiau lygiai tokia pat galimybė, kad *škądyti, -ija, -ijo* – skolinys iš kurios nors slavų kalbos, nes jose yra tikslų skolinio atitikmenų.

5.3.6. VEČERIÓTI, VEČERÍOJA, VEČERÍOJO; VEČĚRIOTI, VEČĚRIOJA, VEČĚRIOJO

REIKŠMĖS: ‘vakarieniauti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 215, DP 135.

DP toks skolinys pavartotas tik kartą, verčiant lenkų kalbos veiksmažodį *wieczerzać*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: ŽCh; KŽ; M; NdŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 477); vakarų aukštaičiai kauniškiai (Zt); rytų aukštaičių vilniškių (Lz, Grv, Dv); pietų aukštaičių (Drsk, Mrc).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 292; Fraenkel 1962, 1210; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *вечеряти, вечерати* ‘вчэраць’ (ГСБМ Т.3, 162); len. *wieczerzać* ‘spożywać posiłek wieczorny’ (SS Т.10, 128); rus. *вечерати, вечерати* ‘coenare’ (СДЯ Т.1,1, 252); rus. *вечерати* ‘ужинать; пировать’ (СДЯ XI–XIV Т.1, 406).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *вечэрати, вечоряти* ‘вечоріти’ (ЕСУМ Т.1, 366); len. *wieczerzać* ‘spożywać wieczerzę, jeść kolację’ (SGPK Т.6, 106); len. *wieczerzać, wieczerac* ‘jeść wieczerzę, być na wieczerzy’ (SJP Т.7, 557); rus. *вечерять* 1. ‘ужинать’; 2. ‘проводить вечер дома или в гостях, отдыхая или занимаясь какой-либо работой’ (СРНГ Т.4, 218).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. vakarieniauti;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/+	+/+

Večerióti, -iója, -iója, večėrioti, -iója, -iója atitikmenų yra vakarų ir rytų slavų kalbose. Priesagos *-oti, -oja* būdingos ir lietuvių kalbos vediniams, todėl šis veiksmažodis gali būti derivatas iš atitinkamo daiktavardžio.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *večerià, večėrė* ‘vakarienie; vakarieniės patiekalas’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 160, DP 275, MP 116, KN G 257, ChNT 131, PP 14, KR 100; b) rytinis raštų kalbos variantas: SPII 82, JEI 55; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 368, VlnE 86, BB1Moz19, Q 2.

DP skolinys *večerià, večèrè* pavartotas verčiant lenkų kalbos daiktavardį *wieczerza*. Pastarasis daiktavardis vartojamas ir SP lenkiškame tekste kaip vertimas iš / į lenkų kalbą.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: ŽCh; H; R; K; KB; KŽ; OZ; MŽ; V. Valan; A; NdŽ; Kos; Rtr; L.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Tl, Yl, Trk), kretingiškių (Kl, End); pietų žemaičių raseiniškių (Pgr); rytų aukštaičių vilniškių (Švnč, Vdš, Grv, Lz), uteniškių (Slk), kupiškėnų (KupŽ T.4, 686); pietų aukštaičių (Drsk, Lp, Alv).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 292; Fraenkel 1962, 1210; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *вечера, вечеря* ‘вчэра’ (ГСБМ Т.3, 161); len. *wieczerza* 1. ‘posiłek wieczorny’; 2. ‘pusta wieczerza – nocne czuwanie przy zmarłym’ (SS T.10, 127); rus. *вечера, вечеря* ‘соена’ (СДЯ Т.1,1, 251); rus. *вечеря* 1. ‘ужин, вечерняя трапеза, пиршество’; 2. ‘вечерняя церковная служба’ (СРЯ XI–XVII Т.2, 130); rus. *вечера* ‘вечерний прием пицци, ужин’ (СДЯ XI–XIV Т.1, 402); rus. *вечера* 1. ‘вечерний прием пицци, ужин’; 2. ‘пицца, приготовленная для ужина’ (СДЯ XI–XIV Т.1, 405).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *вечѣря* (ЕСУМ Т.1, 366); len. *wieczerza* 1. ‘kolacja’; 2. ‘wilija przed Bożym Narodzeniem’; 3. ‘wieczór’ (SGPK Т.6, 106); len. *wieczerza* 1. ‘posiłek wieczorny, kolacja’; 2. ‘wieczerzanie, zebranie u wieczerzy’; 3. ‘obchód pamiątki wieczerzania Chrystusa, msza św.’ (SJP Т.7, 557); rus. *вечѣря* 1. ‘ужин’; 2. ‘вечерний корм скоту, вечерняя кормежка скота’; 3. ‘кутья с медом и взваром, которую в рождественский сочельник дети носят по хатам своих родственников’ (СРНГ Т.4, 217).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. vakarienė; vakarienės patiekalas;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/+	+/+

Večerià, večèrè laikomas skoliniu iš baltarusių kalbos (Smoczyński 2009, 107). Daiktavardis paliudytas visuose trijuose senųjų raštų kalbos variantuose, veiksmožodis – tik viduriniajame.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Večerióti, večėrioti</i>	lie.	<i>Večerià, večèrè</i>	lie.
1. vakarieniauti;	+/+	1. vakarienė; vakarienės patiekalas;	+/+

Večerióti, -iója, -iója, večėrioti, -ioja, -iojo ir daiktavardis *večerià, večèrè* gali būti siejami dėl savo reikšmių. Slavų kalbose taip pat yra visiškų morfologinių ir semantinių atitikmenų, todėl galima kalbėti ir apie skolinimąsi iš kurios nors slavų kalbų –

lenkų arba rytų slavų. Veiksmazodžio kirčiavimas irgi gali būti paaiškinti. Dalis *-(i)oti* daugiaskiemenių veiksmazodžių yra kirčiuojami tvirtapradiškai priesagoje (*večerióti, -iója, -iójo*), tai paprastai yra išvesti iš vardažodžių veiksmazodžiai. Tuo tarpu šaknyje kirčiuojami vardažodiniai priesagos *-(i)oti* vediniai paprastai išlaiko pamatinių žodžių kamieno kirtį ir priegaidę (*večērioti* ir *večērė, -ioja, -iojo*). Tokios priesagos vediniams būdingos akcentinės gretybės (Stundžia 2009, 222–224).

Dvidešimt du XVI–XVII a. LDK tekstuose paliudyti slavizmai veiksmazodžiai gali būti tiek skoliniai, tiek lietuvių kalbos derivatai iš pasiskolintų vardažodžių. Mokslinėje literatūroje tik vieną iš šių veiksmazodžių – *rubėžyti, -ija, -ijo* – siūloma laikyti lietuvių kalbos vediniu iš rutenizmo *ruběžius*. Likę darbai etimologų darbuose priskiriami slavizmams, vis dėlto tik retais atvejais nurodoma jų tiksli kilmė. Šeši veiksmazodžiai, kurie šiame darbe interpretuojami kaip galimi lietuvių kalbos vediniai arba kaip neaiškios kilmės skoliniai (*bagótyti, -ija, -ijo, gatavóti, -ója, -ójo (gātavoti, -oja, -ojo), plādyti, -ija, -ijo, slovýti, -ija, -ijo, škādyti, -ija, -ijo, večerióti, -iója, -iójo (večērioti, -ioja, -iojo)*), etimologiniuose darbuose taip pat apibrėžiami kaip skoliniai iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų. Kitaip tariant, net remiantis papildomais kriterijais, taikomais šiame darbe, tokie veiksmazodžiai, jeigu jie interpretuojami tik kaip skoliniai, o ne kaip ir galimi lietuvių kalbos derivatai, lieka neaiškios kilmės.

Kitų veiksmazodžių, jeigu jie nelaikomi galimais vediniais, kilmė galėtų būti nustatyta. Šiame darbe rutenizmams priskirti *abýdyti, -ija, -ijo, pōzyti, -ija, -ijo, prisiegóti, -ója, -ójo* etimologų darbuose taip pat vadinami skoliniais iš rytų slavų, o polonizmams priskirtas *šėprōnyti, -ija, -ijo*, ir anot mokslininkų, yra polonizmas. Bet didžiausios dalies tokių galimų skolinių arba lietuvių kalbos derivatų tiksli kilmė paprastai yra neįvardijama arba ji pateikiama skirtinga. Anot etimologų, skoliniai iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų yra *koróti, -ója, -ójo (karóti, -ója, -ójo), pamstytis, -ijasi, -ijosi, rōdyti, -ija, -ijo, hanbyti, -ija, -ijo, sýlyti, -ija, -ijo*, o dėl *gatāvyti, -ija, -ijo (gātavyti, -ija, -ijo), krōsyti, -ija, -ijo (krósyti, -ija, -ijo), míeryti, -ija, -ijo, zdrōdyti, -ija, -ijo* kilmės pateikta skirtingų interpretacijų. O šiame darbe *hanbyti, -ija, -ijo, sýlyti, -ija, -ijo*, jeigu nebūtų nagrinėjama galimybė, kad šie veiksmazodžiai gali būti lietuvių kalbos derivatai, priskirti polonizmams, likę septyni veiksmazodžiai – skoliniais iš rytų slavų.

6. HIBRIDAI

Hibridai yra tarpinė dalis tarp skolintų ir indigenių žodžių. Paprastai veiksmažodis hibridams priskiriamas dėl skolintos tam tikros morfemos, o kita jo morfema yra sava. Tai gali būti ir darybos afiksai, ir šaknys. Galima išskirti dvi šiam darbui aktualias hibridų rūšis – adaptacinius ir derivacinius. Pastarojo tipo hibridai labai ryškūs, nes paprastai slavų kalboje negalima rasti veiksmažodžio, kuris galėtų būti lietuviškojo veiksmažodžio šaltiniu (pvz., *storastáuti*), todėl neįmanoma kalbėti apie jų svetimą kilmę, tik apie vardažodžio arba veiksmažodžio, einančio pamatiniu žodžiu, atėjimą iš kurios nors slavų kalbos. Derivaciniai hibridai remiasi pamatiniu žodžiu skoliniu (daiktavardžiu arba būvardžiu) ir toks darybinis ryšys yra įvykęs tik lietuvių kalboje. Synchroniniu požiūriu skolinys gali būti laikomas darybiškai skaidžiu, jeigu lietuvių kalboje tuo pačiu metu funkcionuoja ir perimtas iš kitos kalbos jo pamatinis žodis. Apie tokią darybą galima svarstyti turint omenyje tik skirtingas slavų ir lietuvių kalbos priesagas, jų įtaką veiksmažodžio reikšmei. Be abejo, visada lieka galimybė, kad veiksmažodžių atitikmenys lenkų, baltarusių ar rusų kalba tiesiog nebuvo aptikti arba jie nėra paliudyti senųjų slavų kalbų žodynuose.

Senuosiuose lietuvių kalbos raštuose taip pat pasitaiko veiksmažodžių, kurie turi atitikmenis slavų kalbose (todėl reikia turėti omenyje jų kilmę), bet perimant žodį gavusių kitokią priesagą, nei būtų galima tikėtis. Tokiu atveju galima kalbėti apie afiksinę adaptaciją ir tokio tipo hibridai vadinami adaptaciniais. Dėl tokios adaptacijos gali atsirasti to paties žodžio variantų ir neretai šalia tikslaus, anksčiau perimto žodžio gali funkcionuoti jau ir jo variantas (Urbutis 1978, 115). M. Daukša savo darbuose vartojo nemažai išvestinių veiksmažodžių, kurie skiriasi tik priesaga. Jų pamatinis žodis, reikšmė, darybos kategorija ta pati. Vienintelis skirtumas – darybos formantas: *dūsauti / dūsėti; gailauti / gailėti; girtauti / girtuoti; klūpoti / klūpėti; liūdyti / liūdinti; merdėti / merėti; nerimščiuoti / nerimstauti; nuodyti / nuodžioti; vaistėti / vaistyti / vaistoti* ir kt. Nors šie veiksmažodžiai nėra skoliniai, jie gerai iliustruoja formantų sinonimiją ir konkurenciją XVI a. pabaigos kalboje.

6.1. ADAPTACINIAI HIBRIDAI

Kaip jau minėta, adaptaciniai hibridai nuo derivacinių pirmiausia skiriasi tuo, jog pastaruoju atveju kalbėti apie veiksmažodžio svetimą kilmę negalima – derivaciniai hibridai yra lietuvių kalbos vediniai ir pasiskolintų vardažodžių. Tuo tarpu adaptaciniai hibridai yra tam tikri lietuvių kalbos perdirbiniai. Jie neturi darybos ryšių su lietuvių kalboje vartojamais pasiskolintais vardažodžiais, bet slavų kalbose galima įžvelgti jų atitikmenų, todėl jie skirstomi pagal kilmę. Pagrindinis skirtumas tarp slavų kalbose funkcionuojančių žodžių ir lietuvių kalbos adaptacinių hibridų yra priesagos.

6.1.1. KILMĖ IŠ RYTŲ SLAVŲ KALBŲ

6.1.1.1. *Išpėlioti, išpėlioja, išpėliojo*

REIKŠMĖS: 1. 'ištempti kryžiuojant; nukryžiuoti' (LKŽe, Kudzinowski); 2. 'mušti' (Kudzinowski).

ETIMOLOGIJA: kildinamas iš baltarusių kalbos *пяліць* (Smoczyński 2007, 227).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 145, MP 153; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 137, SPII 24.

DP *išpėlioti, -ioja, -iojo* vartojama ten, kur J. Vujeko postilėje aptinkami veiksmažodžiai *zlupić, ukrzyżować, rozpiąć*. SD *išpėlioti, -ioja, -iojo* pateikiamas prie lenkų kalbos veiksmažodžio *krzyżować*, o SP *išpėlioti, -ioja, -iojo* atitinka *rozpiąć*.

Slavų kalbų duomenų remiantis žodynais nėra daug (dėl tomų stokos). Galima pateikti atitinkamų šaknų veiksmažodžius slavų kalbose, tačiau *išpėlioti, -ioja, -iojo*, palyginti su jais, traktuotinas kaip lietuvių kalbos hibridas dėl priesagos *-ioti*. Lietuvių kalbos senuosiuose raštuose randamos reikšmės paliudytos ukrainiečių tarmėse. Pateikiamas priešdėlinis lietuvių kalbos veiksmažodis, nes senuosiuose raštuose nepriešdėlinis veiksmažodis nevartojamas. LKŽe taip pat nenurodyta, kur minimas ar užrašytas žodis *pėlioti*. Slavų kalbose tuo tarpu panašūs veiksmažodžiai yra nepriešdėliniai.

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *п'яліць* 'звычайна ў выразах: пяліць вочы' (ЭСБМ Т.10, 296); ukr. *п'ялиту* 'нацягваць, расцягваць' (ЭСБМ Т.10, 296); rus. *п'ялить* 1. 'раздирать, разрывать что-л.'; 2. 'выдвинуть, выпятить что-л.'; 3. 'кричать, издавать крик'; 4. 'пристально, напряженно смотреть на кого-л., что-л.'; 5. 'побуждать, вызывать желание сделать что-л.' (СРНГ Т.33, 213).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. ištempti kryžiuojant; nukryžiuoti; tempti;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/+	-/-
2. mušti;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Atkreiptinas dėmesys, jog slavų kalbų priesagos neatitinka lietuvių kalbos *-ioti*. Ukrainiečių kalboje paliudytas veiksmažodis *п'ялиту* atitiktų lietuvių veiksmažodį, jeigu ne priesaga, todėl *išpėlioti, -ioja, -iojo* priskiriamas rytų slavų kilmės adaptaciniams hibridams.

6.1.1.2. *Pečėtyti, pečėtija, pečėtijo; pečiōtyti, pečiōtija, pečiōtijo*

REIKŠMĖS: 'dėti pečėtį, antspauduoti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 138, ChNT 385; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 249, SPI 375; c) vakarinis raštų kalbos variantas: VlnE 214.

FIKSAVIMAS VĖLESNIOUSE ŠALTINIUISE: J.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 289); vakarų aukštaičių kauniškių (Brt).

Pečėtyti, -ija, -ijo turi kitos priesagos variantą – *pečėtavoti, -avoja, -avojo* (žr. 2.1.1.1.7.). K. Sirvydas *pečėtyti, -ija, -ijo* pateikia prie lenkų kalbos įrašo *pieczętować* ‘dėti pečėtį, antspauduoti’. Tik DP vartojamas skolinys *pečėtavoti, -avoja, -avojo*, kituose senuosiuose lietuvių kalbos šaltiniuose randamas *pečėtyti, -ija, -ijo*, vienoje lietuvių kalbos tarmėje yra paliudytas variantas *pečīōtyti, -ija, -ijo*. Kad *pečėtyti, -ija, -ijo, pečīōtyti, -ija, -ijo* – hibridas, leidžia teigti faktas, jog slavų kalbose neaptikta atitinkamos šaknies veiksmožodžio su priesaga *-umu*.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *pěčėtis, pěčiotė, pěčiotis* ‘įrankis ženklui spausti; atspaus-tas arba įspaus-tas tuo įrankiu ženklas; antspaudas’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIOUSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 355, KN K 80; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 121, SPI 116; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 276, Vln 67, BPI 131, Q 389.

DP *pěčėtis* pavartotas verčiant lenkų kalbos daiktavardį *pieczęć*. Tas pats pasakytina ir apie K. Sirvydą – *pěčėtis* pateikiamas kaip vertimas į lietuvių kalbą iš *pieczęć*. SP kaip vertimas taip pat randamas *pieczęć*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIOUSE ŠALTINIUISE: N; JD; K; J; S. Dauk.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 289), telšiškių (Skd); vakarų aukštaičių kauniškių (Erž).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų (Būga 1958, 346; Hock).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *печать, печать, печать* 1. ‘прылада з выразанымі выпуклымі знакамі для адціскання на папary, пергаменне, воску, свінцы, сургучы; пячаць, пячатка’; 2. ‘адбітак пячаці (пячаткі) на папary, пергаменце або на прывешаным да дакумента кавалку воску, свінцу, сургучу для сведчання чаго-н’; 3. ‘тое, чым апячатваюць што-н., каб забараніць доступ’; 4. ‘знак, сімвал, след, адбітак чаго-н.’ (ГСБМ Т.24, 286); ukr. *печать, печат, печать, печат* 1. ‘(не-великий металевий або кам’яний предмет з вирізаним на ньому знаком для відбивання на воску, свинці і под. з метою підтвердження змісту документа) печатка, печать’; 2. ‘(відбиток цього знака, зроблений на воску, свинці і под. і прикріплений шнуром до документа замість підпису) печать’; 3. ‘письмовий документ, скріплений печаттю’ (ССМ Т.2, 143); ukr. *печать* ‘печать’ (МДСУМ Т.2, 105); len. *pieczęć* 1. ‘znak wyciśnięty na papierze, wosku albo metalu, umieszczony lub przywieszony w celu uwiarygodnienia dokumentu lub jako ochrona zamknięcia’; 2. ‘forma z wrytym wizerunkiem służąca do odciskania znaku identyfikacyjnego lub zabezpieczającego zamknięcie’; 3. ‘urząd kanclerza lub podkanclerzego’; 4. ‘bot. pieczęć panny Maryjej’ (SPol Т.24, 40); len. *pieczęć* ‘znak osoby bądź instytucji wyciśnięty na wosku i umieszczony przy dokumencie, akcie, liście, też forma do wyciskania znaku’ (SS Т.6, 86); rus. *печать* ‘печать’ (СРЯ XI–XVII Т.15, 34); *печать* 1. ‘знак, символ, след, отпечаток чего-л.’; 2. ‘прибор с выпуклыми знаками для оттиски-

vania их на чем-л; печать, печатка; тж. образно'; 3. 'оттиск печати (печатки), обычно на кусочке воска, свинца, который привешивался, прикреплялся к документу; отпечаток'; 4. 'право должностных лиц прикреплять печать к документу, ставить клеймо на товарах, мерах и т. д., служившее источником государственного дохода'; 5. 'то, чем запечатано, опечатано, закрыто в знак запрещения доступа'; 6. 'изготовление типографским способом, печатание'; 7. 'внешний вид напечатанного, определяемый характером типографских литер; шрифт'; 8. 'тиснение; узор, рисунок, нанесенный тиснением'; 9. 'чеканка' (СРЯ XI–XVII Т.17,36).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *пярчаць* 'уласны знак фізічнай або юрыдычнай асобы; адбітак' (ЭСБМ Т.10, 323); ukr. *печать* 'печатка; відбиток' (ЕСУМ Т.4, 363); len. *pieczęć* 1. 'narzędzie z wyciętym znakiem albo z wyciętymi wyrazami do wyciskania ich na czym, stempel'; 2. 'znak pieczęci wyciśnięty na czymś, jako dowód stwierdzonej przezeń prawomocności dokumentu albo jako zabezpieczenie przeciw nielegalnemu otwarciu rzeczy zapieczętowanej lub opieczętowanej'; 3. 'piętno, znamię, cecha, znak, oznaka'; 4. 'myśl. plama płciowa pod brzuchiem u jelenia' (SJP Т.4, 143).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. įrankis ženklui spausti; atspaustas arba įspaustas tuo įrankiu ženklas; antspaudas;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-

Skolinys *pėčėtis, pėčiotė, pėčiotis* nebuvo pasiskolintas iš lenkų kalbos *pieczęć*, nes tokiu atveju lietuvių kalboje būtų daiktavardis *pečen(m)tis*. Taigi, skolintasi iš rusėnų kalbos.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Pečėtyti, pečiōtyti</i>	lie.	<i>Pėčėtis, pėčiotė, pėčiotis</i>	lie.
1. dėti pečėtį, antspauduoti;	+/-	1. įrankis ženklui spausti; atspaustas arba įspaustas tuo įrankiu ženklas; antspaudas;	+/+

-yti -ija veiksmažodžiai lietuvių kalboje buvo pradėti daryti iš -ĩ- kamieno vardažodžių, koks ir yra *pėčėtis, pėčiotis*, bet veiksmažodį sieti su juo trukdo kirčiavimas – iš tokio kamieno daiktavardžių išvesti veiksmažodžiai kirčiuojami priesagoje (Otrębski 1965, 391). Net neatsižvelgiant į šį faktą, gretinti šių dviejų žodžių vis viena neįmanoma. Remiantis B. Stundžia, šakninio kirčiavimo -yti, -ija vadiniai išlaiko pamatinių vardažodžių kirčio vietą ir priegaidę (Stundžia 2009, 221). Šiuo atveju nesutampa kirčio vietos. *Pečėtyti, -ija, -ijo* turėtų būti vertinamas kaip adaptacinis hibridas dėl rytų slavų kilmės šaknies.

6.1.1.3. *Rūgúoti, rūgúoja, rūgávo*

REIKŠMĖS: ‘priekaištauti, pykti, barti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 500.

SD yra paliudytas priešdėlinis veiksmažodis *išrūguoti*. Jis pateikiamas kaip vertimas į lietuvių kalbą iš lenkų *wymawiam komu* ‘išbaru; priekaištauju kam’.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; J; LV.

Priesaga *-uoti* nėra būdinga slavizmas ir jos svetimų šaknų veiksmažodžiai paprastai laikomi hibridais. Senuosiuose raštuose vartojamas dažnesnis veiksmažodis *rūgóti, -ója, -ójo* (žr. 3.1.1.5.) ir *rūgúoti, -úoja, -ávo* neturi jokio reikšmės skirtumo. Slavų kalbų atitikmenys (žr. 3.1.1.5.) lietuvių kalboje, kaip tai matyti iš *rūgóti, -ója, -ójo*, turėtų lemti priesagą *-oti*. Tokiu atveju *rūgúoti, -úoja, -ávo* yra adaptacinis hibridas, šaltinis – rytų slavų kalbos.

6.1.1.4. *Štórauti, štórauja, štóravo*

REIKŠMĖS: 1. ‘kalbėti, postringauti, šnekučiuoti, senauti’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘juokus krėsti, juokauti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 189.

DP *štórauti, -auja, -avo* aptinkamas dukart. Vieną kartą taip išverstas žodžių junginys *staczac mowy*, kitą – veiksmažodis *rozmawiac*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: NdŽ; FrnW; KŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškų (Mrj, Alk, Žž), šiauliškių (Pc); rytų aukštaičių vilniškių (Vdš), anykštėnų (Ldk, Sb, Kkl), panevėžiškių (Dl, Žmt), uteniškių (Ds, Lel); pietų aukštaičių (Vrn, Mrc, Pns).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų (Fraenkel 1962, 913).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *старувати* ‘говорити, як стара людина’ (ЕСУМ Т.5, 398); len. *starować* ‘co a. o czym = mieć staranie’ (SJP Т.6, 399); rus. *старовать* ‘разговаривать, беседовать, рассуждать’ (СРНГ Т.41, 79).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. kalbėti, postringauti, šnekučiuoti, senauti;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/+	-/+
2. juokus krėsti, juokauti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Priesaga *-auti* skoliniams nebūdinga, todėl veiksmažodis priskiriamas adaptaciniams hibridams. *Štórauti, -auja, -avo* yra kirčiuotas šaknyje, kas yra retas reikškinys, nes priesaga *-auti* yra dominacinė. Šios priesagos kirčiuoti šaknyje veiksmažodžiai paprastai yra pirmosios kirčiuotės daiktavardžių vediniai (Stundžia 2014, 350). Galimas pamatinis žodis – *štora, štóra* ‘kas mėgsta daug kalbėti, išvedžioti’ (LKŽe) – paliudytas

tik lietuvių kalbos tarmėse. *Štóra* yra pirmosios kirčiutės daiktavardis, vis dėlto veiksmažodis negali *štórauti*, *-auja*, *-avo* būti lietuvių kalbos derivatas. Antroji veiksmažodžio reikšmė negali būti siejama su tokiu daiktavardžiu, pirmoji taip pat nebūtų tiksli (dėl *senauti*). Tuo tarpu pastaroji reikšmė ‘kalbėti, postringauti, šnekučiuoti, senauti’ turi absoliutų atitikmenį ukrainiečių kalbos tarmėse. Remiantis šituo galima teigti, kad *štórauti*, *-auja*, *-avo* susijęs su *стару́ба́му*, tačiau keli aspektai lieka nepaaiškinti. Tai priesagos pasirinkimas, dėl kurios jis ir priskiriamas hibridams, ir elementas *š-*, o ne *s*. Kita vertus, galbūt priesaga *-auti* buvo parinkta vengiant maišymo su veiksmažodžiais *štora_vóti*, *-avója*, *-avójo*, *stora_vóti*, *-avoja*, *-avojo* 1. ‘stengtis gauti, parūpinti’; 2. ‘stengtis gauti, parūpinti’ (LKŽe).

6.1.1.5. *Tùlkavyti, tùlkavija, tùlkavijo*

REIKŠMĖS: ‘vertėjauti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 385.

DP *tùlkavyti*, *-ija*, *-ijo* pavartojo tik kartą, versdamas J. Vujeko postilės veiksmažodį *wykladać* ‘vertėjauti’.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: Sut.

Slavų kalbų žodynuose paliudyti atitinkamos šaknies veiksmažodžiai, tačiau jų visų priesaga lietuvių kalboje būtų davusi skolinį *tulkavoti*.

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *толковати* ‘тлумачыць’ (ГСБМ Т.33, 384); rus. *толковати* 1. ‘объяснять, истолковывать’; 2. ‘переводить с языка на язык’; 3. ‘говорить (что-л.), рассуждать (о чем-л.)’ (СДЯ XI–XIV Т.29, 404);

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *толковáти* ‘тлумачыць, гаварыць, казаць’, *талкава́ць* ‘гутарыць, гаварыць, растлумачваць’, ‘разважаць, доўга і шматслоўна даводзіць’, *толковáць* ‘размаўляць, абмяркоўваць’ (ЭСБМ Т.13, 195); ukr. *толкува́ти* ‘пояснювати’ (ЕСУМ Т.5, 593); len. *tolkować* 1. ‘tłumaczyć’; 2. ‘pleść, mówić od rzecz’ (SGPK Т.5, 409); len. *tolkować* 1. ‘tłumaczyć, rozpowiadać, objaśniać, wykladać’; 2. ‘pleść od rzeczy, prawić głupstwa, gadać bez sensu’ (SJP Т.7, 77); rus. *толковáть* 1. ‘знать, понимать что-л.’; 2. ‘обдумывать что-л.’; 3. ‘догадываться, соображать’; 4. ‘говорить о деле, договариваться’; 5. ‘учить’; 6. ‘уметь делать что-л.’; 7. ‘думать, заботиться о чем-л.’; 8. ‘владеть членораздельной речью, говорить’ (СРНГ Т.44, 189); *толковать* ‘рассуждать, переговариваться, разбирать дело, советоваться, объяснять, давать чему толк’ (ТСЖВЯ 411).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. vertėjauti;	+/-	-/+	+/0	0/-	0/-	+/+

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, lietuvių kalbos veiksmažodžio *tùlkavyti*, *-ija*, *-ijo* priesaga neatitinka slavų kalbos veiksmažodžių. Anot W. Smoczyńskio, bent jau

tùlkas, tul̃kas (paliudytas Bretkūno Biblijoje (LKŽe)) yra skolinys iš senosios rusų kalbos (Smoczyński 2007, 694). Latvių kalboje atitinkamas daiktavardis *tulks* yra kildinamas iš senosios rusų kalbos (Karulis T.2, 438), kas tik paremia mintį, kad *tùlkas, tul̃kas* nėra polonizmas. *Tùlkas, tul̃kas* yra labai senas skolinys, kuriame atsi-spindi redukuotasis balsis – *tolkь (Būga 1959, 634), taigi, *tùlkavyti, -ija, -ijo* šaknis yra rytų slavų kilmės.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Tùlkavyti</i>	lie.	<i>Tùlkas, tul̃kas</i>	lie.
1. vertėjauti;	+/-	1. vertėjas;	+/+
		2. piršlys;	-/+
		3. kuosa;	-/+

Veiksmažodis *tùlkavyti, -ija, -ijo* yra hibridas, bet jo kildinti iš *tùlkas, tul̃kas* neleidžia žodžių daryba (*tùlk-avyti*). Toks veiksmažodis būtų sietinas nebent su būdvardžiu *tulkavas* (plg. rus. *толковый*), bet toks žodis nėra paliudytas nei LKŽe, nei senuose raštuose, todėl *tùlkavyti, -ija, -ijo* tikriausiai yra adaptacinis hibridas.

6.1.2. KILMĖ IŠ LENKŲ KALBOS

6.1.2.1. *Huliuoti, huliuoja, huliavo*

REIKŠMĖS: ‘lėbauti, užti, linksmintis’.

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 128.

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *гуляти* 1. ‘гуляць, прагульвацца’; 2. ‘весьляцца’ (ГСБМ Т.7, 195); len. *przehulać* ‘roztrwonić, prawdopodobnie prowadząc próżniacze życie’ (SPol T.31, 333); rus. *гуляти* 1. ‘гулять, прохаживаться’; 2. ‘водиться, пастись (о диких животных)’; 3. ‘уходить на промысел, на охоту’; 4. ‘быть в отлучке; бродяжничать, скитаться’; 5. ‘проводить время в праздности, бездельничать’ (СРЯ XI–XVII Т.4, 157).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *гуляць* 1. ‘гуляць’; 2. ‘танцаваць’; 3. ‘гуляць, забаўляцца; танцаваць; бяздейнічаць’; 4. ‘сваволиць (аб дзецях)’ (ЭСБМ Т.3, 113); ukr. *гуляти* ‘ходити; розважатися, гратися; не працювати; бути в періоді тички; (танцювати)’ (ЕСУМ Т.1, 617); len. *hulać* ‘tańczyć’ (SGPK Т.2, 196); *hulać* 1. ‘żyć po hultajsku, żyć hucznie i marnotrawnie, birbantować, bombłować, puszczać się, używać, luszykować’; 2. ‘rozbijać się, pozwalać sobie, korzystać ze swej przewagi’ (SJP Т.2, 31); rus. *гулять* 1. ‘гулять кадрил – танцевать кадрил’; 2. ‘гулять песни – петь песни’; 3. ‘быть, проводить время в гостях, ходить, ездить в гости’; 4. ‘сидеть без дела’; 5. ‘играть’; 6. ‘бодрствовать, не спать’ (СРНГ Т.7, 224).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. lėbauti, užti, linksmintis;	+/-	±/+	+/0	0/+	0/+	+/+

W. Hocko senosios lietuvių kalbos žodyne bei P. Skardžiaus raštuose minimi tik tokios pat šaknies, bet kitokių priesagų veiksmažodžiai – *hulėti, -ėja, -ėjo* ir *hulioti, -ioja, -iojo*, kurie kildinami iš baltarusių kalbos veiksmažodžio *гуля́ць* (Skardžius 1998, 141), arba rusų, senosios rusų, ukrainiečių kalbų (Hock). Dėl priesagos *-uoti huliuoti, -iuoja, -iavo* nėra dėsningas skolinys, tai hibridas. Jo kilmė turėtų būti ne rytų slavų kalbos, bet lenkų kalbos dėl priebalsio *h* atliepimo – priebalsis *h* skolinyje galėtų atsirasti tik tokiu atveju, jeigu buvo skolintasi iš ukrainiečių kalbos tarmių (Būga 1958, 348–349), bet esant bent jau šaknies atitikmeniui senojoje lenkų kalboje ir rusėnų kalboje, tai mažai tikėtina.

6.1.2.2. Kastyrauti, kastyrauja, kastiravo

REIKŠMĖS: ‘žaisti kauleliais’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 30.

DP yra paliudytas tik daiktavardis *kastiravimas*. Taip autorius išvertė lenkų kalbos žodį *kości*. M. Daukša, matyt, išvedė priesagos *-imas* vedinį iš jam žinomo veiksmažodžio – **kastyrauti*. Tokią formą rodo būtasis laikas **kastiravo*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: Sut.

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *kostyrować* ‘grac hazardowo w kości’ (SPol T.11, 11).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *kostyrować, kosterować* ‘szulerować’ (SJP T.2, 490).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. žaisti kauleliais;	+/-	+/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Priesagos *-auti, -auja* nėra būdingos skoliniams. Lenkų kalboje yra paliudytas veiksmažodis *kostyrować*, kuris reikšmėmis artimas *kastyrauti, -auja, -avo*. Paprastai lenkų kalbos priesaga *-ować* lietuvių kalboje virsta *-avoti*, tad būtų tikimasi *kastyravoti*.

6.1.2.3. Rokúoti, rokúoja, rokãvo; rakúoti, rakúoja, rakãvo

REIKŠMĖS: 1. ‘aritmetiškai spręsti, skaičiuoti’; 2. ‘minėti, išskaičiuoti kiek ko buvus’; 3. ‘nustatyti kainą, prašyti parduodant’; 4. ‘atsiskaityti’; 5. ‘laikyti kuo esant’; 6. ‘būti kokios nuomonės, manyti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 390, SG2 2; b) vakarinis raštų kalbos variantas: VlnE 124, BPI340, BB1Moz15.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: H; R; K. Donel; N; K; JD; J; M; Sut; Žem; Bs; A. Strazd.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Klp); šiaurės žemaičių telšiškių (Lž), kretingiškių (Krn); pietų žemaičių varniškių (Kv), raseiniškių (Trg); vakarų aukštaičių kauniškių (Igl, Snt), šiauliškių (Šln); rytų aukštaičių kupiškėnų (Slm, Kp), širvintiškių (Šr), panevėžiškių (Pšl), vilniškių (Lz); pietų aukštaičių (Alv, Lš).

ETIMOLOGIJA: *rokúoti* laikomas *rokavóti*, *rakavóti* variantu (Skardžius 1998, 249; Fraenkelis 1962, 712).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *раховати* 1. 'рабіць накладкі, лічыць'; 2. 'улічваць, прыкідваць, браць пад увагу' (ГСБМ Т.30, 32); ukr. *раховати* 'считаты; взвешываты, обдумываты' (МДСУМ Т.2, 268); len. *rachować* 1. 'liczyć, obliczać, zliczać, wyliczać'; 2. 'wliczać, uwzględnić przy liczeniu'; 3. 'brać pod uwagę, uwzględnić' (SPol T.35, 4); len. *rachować* 1. 'obliczać za pomocą dodawania, sprawdzać ilość przez dodawanie; liczyć'; 2. 'oceniać wartość czego, szacować co w przybliżeniu'; 3. 'uwzględnić, włączać przy liczeniu' (SJP XVII); rus. *раховати* 'разсчитываты' (СДЯ Т.3,1, 110);

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *рахавáць* 'рабіць разлікі, падлікі', *рахавáць* 'улічваць, браць пад увагу' (ЭСБМ Т.11, 151); ukr. *рахувáти* 'лічити' (ЕСУМ Т.5, 33); len. *rachować* 'myśleć, mniemać, sądzić' (SGPK Т.5, 2); len. *rachować* 1. 'liczyć, przez dodawanie dochodzić liczby czego, sprawdzać liczę czego przez dodawanie, obliczać za pomocą działań arytmetycznych'; 2. 'brać w rachubę, liczyć, względnać przy rachunku'; 3. 'za co = uważać, poczytywać, mieć, brać za co'; 4. 'na kogo, na co = liczyć, spodziewać się czego korzystnego, pomyślnego z czyjej strony'; 5. 'sobie = kalkulować, rozważać, roztrząsać'; 6. 'myśleć, mniemać, sądzić' (SJP Т.5, 457); rus. *раховáть*, *раховáть* 1. 'считаты, рассчитываты что-л.'; 2. 'судить, обсуждаты; рассуждаты' (СРНГ Т.34, 345).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. aritmetiškai spręsti, skaičiuoti;	(+)/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/+
2. atsiskaityti; aisiskaityti pinigais;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. būti kokios nuomonės, manyti; skaityti, svarstyti; galvoti;	(+)/+	-/+	+/0	0/-	0/-	-/+
4. laikyti kuo esant;	+/+	-/+	-/0	0/-	0/-	-/-
5. minėti, išskaičiuoti kiek ko buvus;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
6. nustatyti kainą, prašyti parduodant;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Senuosiuose raštuose yra paliudytas dėsningas pateiktųjų slavų kalbų veiksmažodžių atitikmuo lietuvių kalboje *rokavóti*, *-ója*, *-ójo*, *rakavóti*, *-ója*, *-ójo* (žr. 4 skyrių). *Rokúoti*, *-úoja*, *-ávo*, *rakúoti*, *-úoja*, *-ávo* palyginti su dėsninguoju variantu, papildomai turi keturias reikšmes: 'minėti, išskaičiuoti kiek ko buvus', 'nustatyti kainą, prašyti parduodant', 'laikyti kuo esant', 'būti kokios nuomonės, manyti'. Neatsižvelgiant į slavų kalbų veiksmažodžių priesagas galima pateikti reikšmių lentelę iš kurios matyti, kad *rokúoti*, *-úoja*, *-ávo*, *rakúoti*, *-úoja*, *-ávo* turi daugiau bendrumų su slavų kalbomis nei *rokavóti*, *-ója*, *-ójo*, *rakavóti*, *-ója*, *-ójo*.

Priesagos *-uoti* svetimos šaknies veiksmoždziai traktuotini kaip hibridai, šiuo atveju *rokúoti, -úoja, -ávo, rakúoti, -úoja, -ávo* yra adaptacinis hibridas.

6.1.3. NEAIŠKI KILMĖ

6.1.3.1. *Paliecovóti, paliecovója, paliecovójo*

REIKŠMĖS: 1. ‘pavesti, patikėti, paskirti, paaukoti’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘pažadėti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 177, KN G 283, ChNT 225, PP 34, KR 17; b) rytinis raštų kalbos variantas: JEV 213.

M. Daukša taip išvertė lenkų kalbos veiksmoždį *polecic*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K. Donel.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Mžk); vakarų aukštaičių kauniškių (Vlkv); rytų aukštaičių uteniškių (Vb); pietų aukštaičių (Lzd).

ETIMOLOGIJA: lietuvių kalbos darinys, kurio pagrindas – skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Fraenkel 1962, 532); lietuvių kalbos darinys, kurio pagrindas – skolinys iš lenkų kalbos (Hock); skolinys iš lenkų kalbos rekonstruojamos veiksmoždzio formos **polecować* (Skardžius 1998, 212).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *полецати, полицати* ‘аддаваць, давяраць, даручаць; прадпісваць, рэкамендаваць’ (ГСБМ Т.26, 136); ukr. *попљцити* ‘поручити’ (МДСУМ Т.2, 163); len. *polecic* 1. ‘oddać pod opiekę, powierzyć, poruczyć’; 2. ‘dać, podarować, przydzielić’; 3. ‘włożyć na kogoś obowiązek zrobienia czegoś, zlecić, kazać’ (SS Т.6, 343).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *polecac* (SGPK Т.4, 232); len. *polecic, polecac* 1. ‘zalecić kogo lub co czyjemuś sercu, łasce, pamięci’; 2. ‘powierzyć, poruczyć, oddać w opiekę, zostawić komu z ufnością’; 3. ‘komu = dać mu polecenie, zalecić, zlecić, kazać, włożyć na kogo obowiązek’ (SJP Т.4, 527).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. pavesti, patikėti, paskirti, paaukoti;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/-	-/-
2. pažadėti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Slavų kalboje nėra veiksmoždzių, kurie būtų galėję duoti *paliecovóti, -avója, -avójo*, nebent su priesaga *-yti* ar *-oti*, todėl *paliecovóti, -avója, -avójo* yra įdomus reiškinys – skolinys lietuvių kalboje buvo tikriausiai perdarytas, suteikiant jam svetimos kilmės priesagą *-avoti*.

6.1.3.2. *Treliúoti, treliúoja, treliávo; trieliúoti, trieliúoja, trieliávo*

REIKŠMĖS: 'tempti, vilkti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 628.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: J; K. Būg.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: rytų aukštaičių vilniškių (Klt); pietų aukštaičių (Kpč).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *трелювати* 'підтягати зрізані дерева до дороги', *прилювати* 'звозити ліс з гори' (ЕСУМ Т.5, 628); len. *trełowac* 1. 'ciągnąc drzewo z wody na skały; ciągnąc pług'; 2. 'ciągnąc statek linami, holować' (SJP T.7, 107); rus. *трэліць* 'подтаскивать, подвозить (спиленый лес) к проезжей дороге, трелевать' (СРНГ Т.45, 27).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. tempti, vilkti;	+/+	-/+	-/0	0/...	0/+	-/+

LKŽe yra užrašytas panašus veiksmažodis *traliuoti, -iuoja, -iavo* 'žūkklauti tralu' (paliudytas Palangoje), jo bendrašaknis daiktavardis *trālas* 1. 'siaurėjančio maišo pavidalo žvejybos tinklas'; 2. 'prietaisas povandeninėms minoms ieškoti ir naikinti'; 3. 'prietaisas vandens telkinio dugno nelygumams tirti bei gyvūnams ir augalams griebti' uždašytas gausiau. Abu žodžiai, anot LKŽe, nėra slavizmai. Tuo tarpu platesnės reikšmės *treliúoti, -iúoja, -iávo, trieliúoti, -iúoja, -iávo* pateikiamas kaip polonizmas, tas pats nurodoma ir J. Otębskio (Otrębski 1965, 399). Slavų kalbose *treliúoti, -iúoja, -iávo, trieliúoti, -iúoja, -iávo* atitikmenys turi labai konkrečias reikšmes, nurodančias ne tik tempimą, bet ir objektą, kuris tempiamas. Žodyne pateikiama reikšmė yra apibendrinta: pavyzdžiai iš tarmių rodo, kad veiksmažodis *treliúoti, -iúoja, -iávo, trieliúoti, -iúoja, -iávo* vartojamas paprastai kalbant apie laivų tempimą arba apie medienos tempimą iš miško. Pirmuoju atveju reikšmė yra panašesnė į lenkų kalbos, antruoju – į rytų slavų, todėl skolinio reikšmės nesufleruoja jo kilmės.

6.1.3.3. *Žyčióti, žyčiója, žyčiójo; žyčioti, žyčioja, žyčiojo; žičióti, žičiója, žičiójo; žičioti, žičioja, žičiojo*

REIKŠMĖS: 1. 'duoti kam į skolą, skolinti'; 2. 'imti į skolą'; 3. 'linkėti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 254, ChNT 108.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; KŽ; J; JV; S. Dauk; NdŽ; BS; BzF; LB; LTR; NS.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Klp, Sg); šiaurės žemaičių telšiškių (Trkn), kretingiškių (Lnk); pietų žemaičių varniškių (Varn); vakarų aukštaičių šiauliškių (Šl); rytų aukštaičių uteniškių (Sdk), vilniškių (Lz), kupiškėnų (KupŽ T.4, 978), anykštėnų (An); pietų aukštaičių (Mrc).

ETIMOLOGIJA: lietuvių kalbos perdirbinys iš skolinio *žyčyti* (Hock).

Žyčióti, -iója, -iójo, žičioti, -ioja, -iojo, žičióti, -iója, -iójo, žyčioti -ioja, -iojo, tikslų atitikmenų slavų kalbose nerasta. Pateikiami šių kalbų veiksmažodžiai yra priešdėliniai, nes galima išvelgti semantikos ryšį tarp lietuvių kalbos priesagos *-oti* veiksmažodžio ir slavų kalbų priešdėlinių veiksmažodžių.

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *позычати, пожичати, пожычати* 1. ‘даваць каму-н. што-н. у доўг’; 2. ‘браць у каго-н. што-н. у доўг’ (ГСБМ Т.26, 17); ukr. *позычати* ‘(чого, що, для кого, кому) позичати’ (ССМ Т.2, 176); ukr. *позычати* ‘занимать, занять’ (МДСУМ Т.2, 151); len. *pożyczać* 1. ‘dawać coś komuś pod warunkiem zwrotu tej samej rzeczy lub rzeczy tego samego gatunku, ilości i jakości’; 2. ‘brać coś od kogoś pod warunkiem zwrotu tej samej rzeczy lub rzeczy tego samego gatunku’; 3. ‘udzielać czegoś, zezwalać’ (SPol Т.6, 561).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *позичати* (ЕСУМ Т.4, 131).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. duoti kam į skolą, skolinti;	+/+	+/-	+/0	0/-	0/+	-/-
2. imti į skolą;	(+)/-	+/-	+/0	0/-	0/-	-/-
3. linkėti;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Lietuvių kalbose tiek *žyčyti, -ija, -ijo, žičyti, -ija, -ijo* (žr. 3.2.1.12.), tiek *žyčióti, -iója, -iójo, žičioti, -ioja, -iojo, žičióti, -iója, -iójo, žyčioti -ioja, -iojo*, gali žymėti tą patį tęstinį, nebaigtą veiksmažodį – 1. ‘duoti kam į skolą, skolinti’; 2. ‘imti į skolą’; 3. ‘linkėti’. Lenkų *pożyczać* ir rusėnų *позычати, пожичати, пожычати* taip pat žymi tęstinį, pasikartojantį veiksmažodį, ir kad slavų kalbose būtų vartojami nepriešdėliniai *°zyczać* bei *°зычати, °жичати, °жычати*, autorė duomenų neturi. Galimi du *žyčióti, -iója, -iójo, žičioti, -ioja, -iojo, žičióti, -iója, -iójo, žyčioti -ioja, -iojo* paaiškinimo būdai: į lietuvių kalbą buvo paskolintas priešdėlinis veiksmažodis *pažyčióti, -iója, -iójo* 1. ‘duoti kam į skolą, gražintinai’; 2. ‘paimti iš ko į skolą, gražintinai’ (anot LKŽe, paliudytas tik vėlesniuose raštuose ir tarmėse) ir vėliau deprefiksacijos būdu pradėtas vartotas *žyčióti, -iója, -iójo, žičioti, -ioja, -iojo, žičióti, -iója, -iójo, žyčioti -ioja, -iojo*, arba tai perdirbinys iš dėsningojo varianto *žyčyti, -ija, -ijo, žičyti, -ija, -ijo*, suteikiant veiksmažodžiui pasikartojančio veiksmo atspalvį (DLKG 397).

XVI–XVII a. LDK tekstuose aptikta 12 adaptacinių hibridų. Kai kurie iš jų turi kitokių priesagų variantus, taip pat vartojamus senuosiuose lietuvių kalbos raštuose – tokie variantai smulkiau aptarti 10 skyriuje.

6.2. DERIVACINIAI HIBRIDAI

Derivaciniai hibridai – tai lietuvių kalbos vediniai iš pasiskolintų žodžių (veiksmažodžių ir daiktavardžių). Kadangi tai yra jau lietuvių kalbos derivatai, kalbėti apie

veiksmožodžių atitikmenis slavų kalbose nėra tikslo, jie kartais pateikiami išnašose, kad atsispindėtų hibrido ir slavų kalbų veiksmožodžių santykis. Tokius hibridus tikslinga klasifikuoti pagal pamatinio žodžio kilmę, ją nustatant remiamasi fonetinio atitikimo, reikšmių, išorinės tipologijos kriterijais. Šioje hibridų grupėje taip pat pasitaiško atvejų, kai hibridas šalia turi ir dėsningąjį variantą.

6.2.1. KILMĖ IŠ RYTŲ SLAVŲ KALBŲ

6.2.1.1. *Kalėdóti, kalėdója, kalėdójo*

REIKŠMĖS: 1. ‘rinkti Kalėdų dovanas’; 2. ‘elgetauti’; 3. ‘apie Kalėdas apsilankant rinkti duokles (apie kunigą ir bažnyčios tarnus)’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 112.

SD *kalėdóti, -ója, -ójo* pateikiamas prie lenkų kalbos veiksmožodžio *kolędować*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; KB; J; VP; Bs; Š.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 141), telšiškių (KlvrŽ); vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių uteniškių (Dgl,Vj), kupiškėnų (Kp), vilniškių (Lz), panevėžiškių (Rm); pietų aukštaičių (Drsk).

ETIMOLOGIJA: lietuvių kalbos vedinys iš *kalėdà* (Skardžius 1998, 151; Smoczyński 2007, 248).

Lietuvių kalbos senuosiuose raštuose vartojama *kalėdóti, -ója, -ójo* reikšmė randama lenkų kalbos tarmėse¹⁸, tačiau pats skolinys turi priesagą *-oti*, o ne *-avoti*. Be to, kilmė iš lenkų kalbos abejotina vien dėl lenkų kalbos *ę* atliepimo nebuvimo lietuvių kalboje. *Kalėdóti, -ója, -ójo* vertintinas kaip lietuvių kalbos hibridas.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *kalėdà* 1. ‘Kalėdų dovana’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘samdiniui, atitarnavusiam metus (ppr. po Kalėdų) ir vykstančiam namo, duodama dovana (duonos kepalas, mėsos gabalas ir kt.), paviržis’ (LKŽe); 3. ‘išmalda’ (LKŽe); 4. ‘kunigui ir bažnyčios tarnams, apie Kalėdas apsilankantiems, duodama duoklė’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 57, KN G 129; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 59.

¹⁸ **SENOSIOS SLAVŲ KALBOS:** len. *kolędować* ‘dawać podarek noworoczny; tu przenieś: oddawać cześć Chrystusowi w okresie po Bożym Narodzeniu’ (SPol T.10, 469); rus. *колядовати* ‘ходить с песнями по домам для прославления праздника Рождества Христова’ (СДЯ Т.1,2, 1263); rus. *колядовати* ‘участвовать в рождественском и новогоднем обряде – коляде, колядовать’ (СРЯ XI–XVII Т.7, 259).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *колядувати* (ЕСУМ Т.2, 526); len. *kolędować* (SGPK T.2, 401); len. *kolędować* 1. chodźić po kolędzie, zbierać kolędę; 2. ‘obdarzać kolędą; 3. ‘śpiewać kolędy’ (SJP T.2, 401); rus. *колядовать, коледовать* ‘побираться, просить милостыню’ (СРНГ Т.14, 222).

M. Daukšos ir K. Sirvydo raštuose *kalėdà* vartojamas vietoj lenkų kalbos daiktavardžio *kolęda*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; J; JD.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių uteniškių (Ds, Užp, Ant), anykštėnų (Sv), vilniškių (Lz); pietų aukštaičių (Lš, Vlk).

ETIMOLOGIJA: skolinsys iš rytų slavų kalbų (Būga 1958, 432; Skardžius 1998, 151; Fraenkel 1962, 208; Smoczyński 2007, 248).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *коледа, коляда* 1. 'падатак у гонар святаў Каляд і Вялікадня'; 2. 'каляды' (ГСБМ Т.15, 191); len. *kolęda* 1. 'podarek z okazji Bożego Narodzenia lub Nowego Roku'; 2. 'datek lub danina kościelna składana w okresie Nowego Roku'; 3. 'wizyta duszpasterska składana parafianom w okresie Nowego Roku'; 4. 'zwyczaj ludowy chodzenia z szopką i przebierańcami'; 5. 'pieśń związana tematycznie z okresem Bożego Narodzenia' (SPol T.10, 468); len. *kolęda* 1. 'danina pobierana przez duchowieństwo od parafian w okresie Bożego Narodzenia'; 2. 'podarunek noworoczny dawany około Bożego Narodzenia' (SS T.3, 316); rus. *коляда* 1. 'хождение с песнями по домам о святках и 1-го января для прославления праздника Рождества Христова'; 2. 'под заглавием „коляда“ в Уставе 1193 г. описывается, какие стихи и как должно петь на трапезе в св. Пасху и в праздник Рождества Христова' (СДЯ Т.1,2, 1263); rus. *коляда* 'старинный рождественский и новогодний обряд, сопровождавшийся обходом соседей с песнями' (СРЯ XI–XVII Т.7, 259); rus. *коляда* 1. 'мн. праздник календ'; 2. 'исполнение церковных песнопений за праздничной монастырской трапезой (на рождество, пасху и т. д.)' (СДЯ XI–XIV Т.4, 247).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *каляда́* 1. 'даўнейшы абрад хаджэння па хатах у калядных вечары з віншаваннем, велічальнымі песнямі'; 2. 'царкоўнае хрысціянскае свята нараджэння Хрыста, якое адзначалася 25 снежня па ст. і ў наступныя дні да вадохрышча' 3. 'калядны вечар, куцця'; 4. 'свята нараджэння Хрыста' (ЭСБМ Т.4, 215); ukr. *коляда́* 'старовиний обряд славлення різдвяних свят; обрядова різдвяна пісня; винагорода за колядування' (ЕСУМ Т.2, 526); len. *kolęda* 1. 'pieśń, śpiewana na Boże Narodzenie'; 2. 'dar, upominek noworoczny, udzielany zwykle około Bożego Narodzenia'; 3. 'opłatki, które organiści kościelni roznoszą po domach przed Bożym Narodzeniem'; 4. 'Nowy Rok' (SJP T.2, 401); *kolęda* 1. 'śpiewy dzieci pod oknami od Bożego Narodzenia do Gromnicznej'; 2. 'pieśń, poczesne co się daje chodzącym z gwiazdką'; 3. 'podarunek' (SGPK T.2, 400); rus. *коляда́, коледá, колிடá, ко́ляда, ко́леда, коля́да, колéда* 1. 'в народном календаре – святки, рождество и все дни до крещения'; 2. 'в народном календаре – канун рождества и крещения; сочельник'; 3. 'в народном календаре – церковный праздник – Лазарева суббота'; 4. 'старинный рождественский и новогодний обряд, сопровождавшийся обходом соседей с песнями'; 5. 'обрядовая песня, которая пелась в канун рождества, крещения, Нового года; припев в такой песне'; 6. 'угощение и денги, получаемые за пение величальных песен и поздравление хозяев в канун рождества' (СРНГ Т.14, 221).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. Kalėdų dovana;	+/-	+/+	-/0	0/-	0/-	-/-
2. samdiniui, atitarnavusiam metus (ppr. po Kalėdų) ir vykstančiam namo, duodama dovana (duonos kepalas, mėsos gabalas ir kt.), paviržis;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. išmalda;	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
4. kunigui ir bažnyčios tarnams, apie Kalėdas apsilankantiems, duodama duoklė; dovana už kalėdavojimą;	(+)/-	+/+	-/0	0/-	0/+	-/+

Lenkų kalboje esanti forma *kolęda* lietuvių kalboje būtų atliepiama °*kolenda*, *kalenda* (Būga 1958, 432). Etimologiniame slavų kalbų žodyne pateikiama gausių *kolęda veldinių pavyzdžių slavų kalbose (ЭССЯ Т.10, 134) ir iš šio šaltinio sužinoma, kad iš aktualių slavų kalbų tik senojoje lenkų kalboje būta reikšmės *kolęda* ‘Kalėdų dovana’, kuri yra paliudyta DP, tačiau pati *kalędà* forma rodo kilmę iš rytų slavų.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Kalėdóti</i>	lie.	<i>Kalędà</i>	lie.
1. rinkti Kalėdų dovanas;	+/-	1. Kalėdų dovana;	+/-
2. elgetauti;	-/+	3. išmalda;	(+)/-
3. apie Kalėdas apsilankant rinkti duokles (apie kunigą ir bažnyčios tarnus);	(+)/-	4. kunigui ir bažnyčios tarnams, apie Kalėdas apsilankantiems, duodama duoklė; dovana už kalėdavojimą;	(+)/-
		2. samdiniui, atitarnavusiam metus (ppr. po Kalėdų) ir vykstančiam namo, duodama dovana (duonos kepalas, mėsos gabalas ir kt.), paviržis;	-/+

Priesagų *-oti*, *-oja*, kitaip nei *-yti*, *-ija*, vediniai nėra ribojami darybos kategorijų. *Kalėdóti*, *-ója*, *-ójo* vertintinas kaip lietuvių kalbos darinys, nes slavų kalbose nėra paliudyta viena reikšmė, kuri aptinkama lietuvių kalboje. Tuo tarpu veiksmažodį siejant su daiktavardžiu *kalędà* visos trys *kalėdóti*, *-ója*, *-ójo* reikšmės gali būti paaiškintos per jį – *kalėdóti*, *-ója*, *-ójo* yra lietuvių kalbos sekventyvinis vedinys. Pats daiktavardis, bent jau dėl balsio *é*, turėtų būti atėjęs per rusėnų kalbą (tarmėse esama ir daiktavardžio *kalenda* ‘Kalėdų dovana’ (LKŽe), kuris jau yra atėjęs iš lenkų kalbos).

Reikšmė ‘Kalėdų dovana’ paaiškinama tuo, kad M. Daukša postilę vertė iš lenkų kalbos ir matyt dėl lenkų ir rusėnų kalbų daiktavardžių bendros kilmės pavartojo jau lietuvių kalboje buvusį žodį *kalėdà*.

6.2.1.2. *Mierúoti, mierúoja, mieràvo*

REIKŠMĖS: 1. ‘matuoti’; 2. ‘seikėti’; 3. ‘žiūrėti, ar tinka, derinti’; 4. ‘taikyti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 142, SG1 57, KN SE 20, ChNT 16; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 106, SPI 179, JEI 87; c) vakarinis raštų kalbos variantas: VlnE 150.

SD *mierúoti, -úoja, -àvo* pateikiamas kaip *mierzyc* vertimas.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; JD; J; Bs; A. Strazd; BM.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Šts), kretingiškių (KTŽ 237); vakarų aukštaičių kauniškių (Vlkv); rytų aukštaičių vilniškių (Prng), kupiškėnų (Slm), panevėžiškių (Srv), uteniškių (Ds); pietų aukštaičių (Kb, Lš).

ETIMOLOGIJA: lietuvių kalbos vedinys iš *mierà* (Skardžius 1998, 450; Fraenkel 1962, 188).

Priesaga *-uoti* nėra būdinga skoliniams. Kaip rodo XVI–XVII a. senieji raštai ir lietuvių kalbų duomenys, būtent šis hibridas, o ne variantas *míeryti, -ija, -ijo* (žr. 5.1.5.) yra dažnesnis. *Mierúoti, -úoja, -àvo* turi daugiau reikšmių negu *míeryti, -ija, -ijo*, sutampa tik ‘matuoti’ ir ‘taikyti’, papildomos *mierúoti, -úoja, -àvo* reikšmės yra ‘seikėti’ ir ‘žiūrėti, ar tinka, derinti’. Galbūt čia esama ryšio tarp veiksmoždzio ir daiktavardžio *mierà, míera, miėras* (žr. 5.1.5.) reikšmių ir tokiu atveju būtų kalbama apie denominatyvą iš *mierà, míera, miėras*.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Mierúoti</i>	lie.	<i>Mierà, míera, mieras</i>	lie.
1. matuoti;	+/+	1. matavimo vienetas, matas; dydis, svoris it t. t.;	+/-
2. seikėti;	-/+	3. indas, kuriuo kas seikėjama, saikas;	+/+
3. žiūrėti, ar tinka, derinti;	-/+	6. matmuo;	(+)/+
		7. didumas, aukštumas, storumas;	+/+
4. taikyti;	(+)/+	8. tikslas;	(+)/-
		2. matavimo įrankis; būdas;	-/+
		4. senovinio biralų saiko talpumo ko nors kiekis;	+/+
		5. taurelė svaigiesiems gėrimams; mierka;	(+)/-
		9. saikingumas;	(+)/-

Visos *mierúoti, -úoja, -àvo* reikšmės paaiškinamos pamatiniu žodžiu – daiktavardžiu *mierà, míera, miėras*. Šis darybos ryšys mokslinėje literatūroje lyginamas su kitu: *matúoti : mātas* (Fraenkel 1962, 188; Skardžius 1998, 450).

6.2.1.3. *Pāsnykauti, pāsnykauja, pāsnykavo; pasnykáuuti, pasnykáuuja, pasnykâovo*

REIKŠMĒS: ‘susilaikyti nuo kokio nors maisto (ppr. mėsos, pieno) religijos nustatytomis dienomis’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 88, DP 20, MP 108, ChNT 12; b) rytinis raštų kalbos variantas: SD 282, SPII 5.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; Sut; I; GN; Blv.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Dkš, Vlkv, gs); rytų aukštaičių vilniškių (Pb), širvintiškių (Glv), panevėžiškių (Pšl); pietų aukštaičių (Vrn).

ETIMOLOGIJA: lietuvių kalbos vedinys (Fraenkel 1962, 547; Smoczyński 2007, 441).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *поснікаць, поснікаваць* (ЭСБМ Т.10, 299); ukr. *пісникувати, по́стникати, постникувати* (ЕСУМ Т.4, 416); len. *postnikować, pośnikować* ‘jeść wiecznę wigilijną’ (SJP Т.4, 766).

ŽODŽIŲ REIKŠMĒS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. susilaikyti nuo kokio nors maisto (ppr. mėsos, pieno) religijos nustatytomis dienomis;	+/+	-/-	-/0	0/+	0/+	-/-

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *pāsnykas* 1. ‘susilaikymas nuo tam tikrų valgių (ppr. mėsos, seniau ir pieno) religijos nustatytomis dienomis’; 2. ‘laikas, kai susilaikoma nuo kai kurių valgių, pasninkaujama’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 89, DP 109; b) rytinis raštų kalbos variantas: SD 280, SPII 5; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 554.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: VP.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Dkš); rytų aukštaičių uteniškių (Antr, Ut), vilniškių (Pb), širvintiškių (Glv), panevėžiškių (Pšl).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbos (Būga 1961, 778; Skardžius 1998, 217; Smoczyński 2007, 441); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Frenkel 1962, 547).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *посникъ* 1. ‘той, хто посціць’; 2. ‘монах, які даваў зарок большага, чым звычайна, устрымання ад ежы, а часам і зарок маўчання’ (ГСБМ Т.27, 140); rus. *посникъ* 1. ‘монах, налагавший на себя обет большего чем обычно воздержания от пищи, питья, а также инагда обет молчания’; 2. ‘тот, кто соблюдает пост, постится’; 3. ‘разновидность монастыря, пустынь, скит’ (СРЯ XI–XVII Т.17, 245).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *пісник* ‘той, хто поститься’ (ЕСУМ Т.4, 416); rus. *по́стник* ‘съестное, взятое с собой в поле, на работу для полдника’ (СРНГ Т.30, 299).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. susilaikymas nuo tam tikrų valgių (ppr. mėsos, seniau ir pieno) religijos nustatytais dienomis;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
2. laikas, kai susilaikoma nuo kai kurių valgių, pasninkaujama;	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Rytų slavų kalbose yra paliudyti morfologiniai *pāsnykas* atitikmenys, tačiau jų ir skolinio reikšmės yra visiškai skirtingos. Šio darbo tikslas nėra aiškintis skolintų vardažodžių kilmę ar morfologinę sandarą, todėl remiamasi moksline literatūra, kurioje teigiama, kad *pāsnykas* yra rytų slavų kilmės (Būga 1961, 778; Skardžius 1998, 217; Smoczyński 2007, 441).

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Pāsnykauti, pasnykauti</i>	lie.	<i>Pāsnykas</i>	lie.
1. susilaikyti nuo kokio nors maisto (ppr. mėsos, pieno) religijos nustatytais dienomis;	+/+	1. susilaikymas nuo tam tikrų valgių (ppr. mėsos, seniau ir pieno) religijos nustatytais dienomis;	+/+
		2. laikas, kai susilaikoma nuo kai kurių valgių, pasninkaujama;	+/+

Pāsnykauti, -auja, avo, pasnykauti, -áuja, -āvo priskiriamas hibridams dėl priesagos *-auti*. Baltarusių kalbos tarmėse ir ukrainiečių kalbos tarmėse yra užrašyti tinkamos šaknies ir reikšmės veiksmažodžiai (brus. *поснікаць, паснікаваць*; ukr. *пісникувати, пістникати, постникувати*), bet jeigu jie būtų skolinio šaltinis, lietuvių kalboje dabar būtų *°pasnykoti, °pasnykavoti*. *Pāsnykauti, -auja, avo, pasnykauti, -áuja, -āvo* yra dalyvavimo reikšmės vedinys iš daiktavardžio *pāsnykas*. Bendroji darybos reikšmė yra ‚dalyvauti tame, kas pasakyta pamatiniu žodžiu‘. Paprastai tokios reikšmės ir priesagos vedinių pamatiniais žodžiais eina abstraktūs daiktavardžiai.

6.2.1.4. Pėtnyti, pėtnija, pėtnijo

REIKŠMĖS: 1. ‚daryti pėtnus, dėmėti‘; 2 ‚žymėti‘ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 88.

SD šalia lenkų kalbos įrašo *piątnuję* užfiksuotas lietuvių kalbos veiksmažodis *pėtniju*.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rekonstruoto veiksmažodžio *пятннть pagal senosios rusų kalbos *пятнннті* (Skardžius 1998, 226); denominatyvas iš *pėtnas* (Smoczyński 2007, 454).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: rus. *пѣтнѣти* 1. ‘налагать клеймо’; 2. ‘таврить’ (СДЯ Т.2,2, 1799); rus. *пятнѣти, петнѣти* ‘накладывать тавро, клеймо’ (СРЯ XI–XVII Т.21, 98).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *piętnić, piętnić* 1. ‘cechować, stemplować, znaczyć piętnem, wyciskać na czym piętno’; 2. ‘znaczyć, cechować, naznaczać, zaznaczać, uwydatniać’; 3. ‘co w czym = wyrażać, wyobrażać, uwydatniać, malować, odbijać, odzwierciedlać’ (SJP T.4, 183); rus. *пятнѣть* 1. ‘ставить отличительный знак, метку метить’; 2. ‘ставить в вину, упрекать кого-л.’; 3. ‘бранить, ругать кого-л.’; 4. ‘морить, травить (тараканов и т. п.), посыпая чем-л. сыпучим’ (СРНГ Т.33, 231).

Pėtnyti, -ija, -ij negali būti lenkiškos kilmės dėl *q, ɟ* atliepimo nebuvimo lietuvių kalboje. Lietuvių kalbos slaviškos kilmės žodžių *ė* yra rytų slavų ‘*a* dėsningas atliepimas. Rusėnų kalboje yra rastas ir veiksmažodis *пятнати* ‘кляйміць’ (ГСБМ Т.29, 418), tačiau priesagos *-amu* veiksmažodis lietuvių kalboje būtų gavęs priesagą *-oti*. Visi kiti pateiktieji slavų kalbų veiksmažodžiai, atrodytų, yra tikslūs *pėtnyti, -ija, -ijo* atitikmenys, tačiau reikšmės rodo, kad kilmė iš slavų kalbų yra abejotina.

ŽODŽIŲ REIŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. daryti pėtnus, dėmėti;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
2. žymėti;	+/-	-/+	-/0	0/-	0/-	+/+

Veiksmažodis *pėtnyti, -ija, -ijo* vartojamas tik SD ir viena iš reikšmių yra ‘daryti pėtnus, dėmėti’. Būtent dėl reikšmės neatitikimų su slavų kalbomis *pėtnyti, -ija, -ijo* laikytinas hibridu. Be to, jis gali būti susietas su atitinkamu daiktavardžiu.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *pėtnas* ‘dėmė, žymė’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: MP 184; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 23.

SD *pėtnas* randamas dukart – prie lenkų kalbos daiktavardžio *cecha* ‘žymė’ ir *piętno* ‘dėmė’.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų aukštaičiai (Asv, Švn).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbos (Būga 1959, 300; Skardžius 1998, 225; Fraenkel 1962, 583; Smoczyński 2007, 454).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *пятно, петно, пятмо* 1. ‘кляймо’; 2. ‘прылада для кляймення’; 3. ‘знак, прыкмета’ (ГСБМ Т.29, 418); ukr. *пятно* ‘кляймо’ (МДСУМ Т.2, 262); len. *piętno, piętno* 1. ‘znak wyróżniający, stygma’; 2. ‘narzędzie do znakowania’ (SPol T.24, 12); len. *piętno, piętno* 1. ‘znamię, znak, blizna, wypalona na skórze zwierzęcia’; 2. ‘nadzędzie do piętnowania’ (SS T.6, 131); rus. *пятно* 1. ‘пятно’; 2. ‘клеймо, тавро, знак на чем-л.’; 3. ‘пошлина за наложение клейма; право взимания такой пошлины’; 4. ‘орудие для наложения клейма’ (СРЯ XI–XVII Т.21, 98); rus. *пѣтно* ‘пятно’ (СДЯ XI–XIV Т.9, 431).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *пяпнó* ‘пляма на адзенні’, ‘радімка, знак на целе, сіняк’; *пéтня* ‘чырвоная плямка на скуры’ (ЭСБМ Т.10, 317); ukr. *п’ятно́* ‘пляма, знак, тавро’ (ЕСУМ Т.4, 652) len. *piątno, piętno* 1. ‘pieczęć, narzędzie, przyrząd do piętnowania’; 2. ‘znak, wycisk, stępel, znamię, pieczęć’; 3. ‘cecha, właściwość, charakter, znamię, zabarwienie’; 4. ‘stempel fabryczny, marka fabryczna, stempel menniczny’; 5. ‘plama, znak’; 6. ‘anat. piętno ścięgniste’ (SJP Т.4, 183); rus. *пятно́* 1. ‘клеймо, метка животного’; 2. ‘метка, которой помечают рыбу, помещенную в общий садок’; 3. ‘метка на какой-л. вещи’; 4. ‘след дикого животного’; 5. ‘конская подкова’; 6. ‘вешка, указывающая границы земельного участка, покоса’; 7. ‘отмель среди глубоководного пространства (на море)’; 8. ‘дырка, прореха на чем-л.’; 9. ‘центр мишени, какой-л. цели’ (СРНГ Т.33, 232).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. ženklas, žymė; spaudas; dėmė;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+

Dėl lietuvių kalbos skolinio fonetikos skolinys yra rytų slavų kilmės.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Pėtnyti</i>	lie.	<i>Pėtnas</i>	lie.
1. daryti pėtnus, dėmėti;	+/-	1. ženklas, žymė; spaudas; dėmė;	+/-
2. žymėti;	+/-		

Kad *pėtnyti, -ija, -ijo* yra denominatyvas iš *pėtnas*, patvirtina keli aspektai. Pirma, lietuvių kalbos veiksmažodis neturi tikslių semantinių atitikimų su slavų kalbų veiksmažodžiais. Antra, lietuvių kalboje pastebimas *-yti, -ija* darybos tipas iš vardažodžių, vediniai priklauso padaromosios reikšmės veiksmažodžiams. Jeigu *pėtnyti, -ija, -ijo* siejamas su *pėtnas*, tai būtent tokios kategorijos veiksmažodis.

6.2.1.5. *Rubežioti, rubežioja, rubežiojo*

REIKŠMĖS: ‘vesti ribą’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 75.

SD *rubežioti, -ioja, -iojo* pateikiamas šalia lenkų kalbos įrašo *graniczyć*.

ETIMOLOGIJA: *rubežioti* yra denominatyvas iš baltarusizmo *rubėžius* (Smoczyński 2007, 521).

Du veiksmažodžiai turi tą pačią šaknį – *rubėžyti, -ija, -ijo* (žr. 5.1.11.) ir *rubežioti, -ioja, -iojo*. *Rubežyti, -ija, -ijo* ir *rubėžius* galimi atitikmenys ir jų reikšmės slavų kalbose pateikti ankstesniame skyriuje (žr. 5.1.11.).

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Rubežioti</i>	lie.	<i>Rubėžius</i>	lie.
1. vesti ribą;	+/-	1. teritorijos riba, siena;	+/+
		2. pl. tam tikras apibrėžtas plotas, sritis;	+/-
		3. žemės rėžio, lauko riba, ežia;	(+)/-

Rubežioti, -ioja, -iojo gali būti siejamas su daiktavardžiu *rubėžius*, slavų kalbose visiškai neaptikta veiksmažodžio su priesaga, galėjusia lemti lietuvių kalbos sufiksą *-ioti*, vienintelė reikšmė ‘vesti ribą’ sietina su daiktavardžio reikšme ‘teritorijos riba, siena’, todėl *rubežioti, -ioja, -iojo* yra denominatyvas iš baltarusizmo *rubėžius*. Kad pastarasis yra skolinys iš rytų slavų, patvirtina ir latvių kalba, kurioje *robeža* yra slavizmas iš senosios rusų kalbos (Karulis T.2, 127).

6.2.1.6. *Sėbrąuti, sėbrąuja, sėbrāvo; sėbrauti, sėbrauja, sėbravo*

REIKŠMĖS: 1. ‘bendrauti, draugauti’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘pusininkauti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 416, KN G 85; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 99; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Q 347.

DP *sėbrąuti, -ąuja, -āvo, sėbrauti, -auja, -avo* pavartojo vietoj lenkų kalbos veiksmažodžio *obcować*. SD *sėbrąuti, -ąuja, -āvo, sėbrauti, -auja, -avo* yra vertimas į lietuvių kalbą iš lenkų *obcować, pospolitować, spółkować*. SP lenkiškame tekste kaip vertimas vartojamas *obcować*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; K; MŽ; Sut; Bs; NdŽ; Rtr; Blv.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Ldvn).

ETIMOLOGIJA: veiksmažodis yra denominatyvas iš *sėbras* (Fraenkel 1962, 768; Smoczyński 2007, 538).

Priesaga *-auti* slavų kalbose neturi tikslių atitikmenų, kokių turi priesagos *-yti, -oti* ar *-avoti*. Jos veiksmažodžiai, turintys slavišką šaknį, yra hibridai. Ir šiuo atveju galima būtų pateikti slavų kalbų veiksmažodžius tik atsižvelgiant į šaknį ir reikšmes¹⁹.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *sėbras, -ė, sébras, -ė, sėbras, -ė* 1. ‘kas su kitais turi bendrai bites, bičiulis, bitininkas’ (LKŽe); 2. ‘draugas’ (LKŽe); 3. ‘pirkimo ar pardavimo bendras, mainų dalyvis’ (LKŽe); 4. ‘pusininkas’ (LKŽe); 5. ‘blogų darbų, blogos kompanijos dalyvis, bendrininkas’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 293, KN SE 221; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 26, JEI 95; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Q 106.

¹⁹ SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *сябрувати* ‘водити компанію’; *сябрувати* ‘спрягатися для спільної обробки землі’; *себравать* ‘тс.; жити в згоді, дружити; перевозити по черзі одним конем два вози’ (ЕСУМ Т.5, 495); len. *siabrować* 1. ‘być z kim siabrem, kupować stale jeden u drugiego’; 2. ‘żart. zamierzać co pochwycić’ (SJP T.6, 85).

DP vartojama daugiskaita *sėbrai*, atliepanti lenkų kalbos *towarzysze*. SD prie lenkų kalbos žodžio *družba* užrašytas vertimas į lietuvių kalbą *draugas / sėbras*, o šalia įrašo *towarysz – drauginykas / sėbras*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K. Donel; N; K; J; M; MŽ; Sut; Bs; Tat; NdŽ; BŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų žemaičių (Drsk); vakarų aukštaičių kauniškių (Skrd, Btr); rytų aukštaičių vilniškių (Rš, Grv, Arm, Ad), panevėžiškių (Rz), uteniškių (Dbk); pietų aukštaičių (Lp, Rod, Rdš).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbos (Būga 1959, 560; Skardžius 1998, 253; Fraenkel 1962, 768; Smoczyński 2007, 538);

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *сябрь* ‘имеющий нераздельную собственность, совместно владеющий, соучастник’ (МДСУМ Т.2, 383); len. *siabr, siebr* ‘wspólnik’ (SS Т.8, 159); rus. *сабрь* ‘сосед, член одной общины’ (СДЯ Т.3,1, 907).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *себр* ‘сябар, пабрацім, родзіч’ (ЭСБМ Т.12, 46); *сябар* ‘друг, прыяцель, таварыш’, ‘швагер’, ‘кампанён, супольнік’, ‘халасцяк (стары)’, *сябр, себр* ‘родзіч, брат, сябар’, ‘супольнік у кожнай справе’, ‘пакупнік і прадавец адзін для другога’, ‘таварыш у мове злодзеяў’ (ЭСБМ Т.12, 134); *себры* ‘назва людзей у ВКЛ, якія сумесна карысталіся ворнай зямлё, прамысловымі ўгоддзямі і інш.’ (ЭСБМ Т. 13. 135); ukr. *сябер* ‘учасник земельного володіння, компаньйон у торговому підприємстві; спільник по роботі; суперник; рідний брат жінки’ (ЕСУМ Т.5, 495); len. *siabr* ‘przyjaciel, krewniak’ (SGPK Т.5, 117); len. *siaber* 1. ‘pobratymiec, krewniak, kum, brat; druh, towarzysz, kolega, wspólnik’; 2. ‘osoby stale między sobą handlujące’; 3. ‘bitnik’; 4. ‘kół żelazny w jednym końcu śpiczysty, a w drugim spłaszczony i zakrzywiony, łom’ (SJP Т.6, 85); rus. *себр, себёр* ‘тот, кто имеет пай в каком-л. деле; пайщик, сотоварищ’ (СРНГ Т.37, 94); *сябёр, сябёр, сябр* 1. ‘ровня в чем-л., сверсник, помощник, собрат’; 2. ‘тот, кто имеет пай в каком-л. деле; сотоварищ’; 3. ‘сосед’; 4. ‘тягловый крестьянин’; 5. ‘знакомый, приятель’; 6. ‘здоровый, сильный, дородный человек’; 7. ‘тучный, неуклюжий человек’; 8. ‘лентяй, лодыр’; 9. ‘большое, здоровое животное’; 10. ‘робота вместе, сообща’ (СРНГ Т.43, 190).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. kas su kitais turi bendrai bites, bičiulis, bitininkas;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
2. draugas; giminaitis;	+/+	-/+	-/0	0/+	0/+	-/+
3. pirkimo ar pardavimo bendras, mainų dalyvis;	(+)/+	-/+	-/0	0/+	0/+	-/+
4. pusininkas;	(+)/-	+/-	+/0	0/-	0/+	-/+
5. blogų darbų, blogos kompanijos dalyvis, bendrininkas;	+/+	+/-	+/0	0/+	0/-	-/+

Daiktavardis *sėbras*, *-ė*, *sėbras*, *-ė*, *sėbras*, *-ė* lietuvių kaboje laikytinas rutenizmu dėl fonetikos. Slavų prokalbės forma rekonstruojama kaip *sębrъ (ECYM T.5, 495; ЭСБМ Т. 13. 135). Pastarosios nosinumas lenkų kalboje neatsispindi, todėl lenkų kalbos *siabr*, *siebr* šioje kalboje greičiausiai irgi yra rutenizmas. Be to, latvių kalbos skolinys *sēbris* (< *sēbrs*) taip pat priskiriamas skoliniam iš rytų slavų (Karulis T.2, 141). *Sėbráuti*, *-áuja*, *-ávo*, *sėbrauti*, *-auja*, *-avo* ir *sėbras*, *-ė*, *sėbras*, *-ė*, *sėbras*, *-ė* yra paliudyti visuose raštų variantuose. Paplitimas lietuvių kalbos tarmėse skiriasi – veiksmažodis yra užrašytas tik vakarų aukštaičių patarmėje.

ŽODŽIŲ REIŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Sėbráuti</i> , <i>sėbrauti</i>	lie.	<i>Sėbras</i> , <i>-ė</i> , <i>sėbras</i> , <i>-ė</i> , <i>sėbras</i> , <i>-ė</i>	lie.
1. bendrauti, draugauti;	+/+	2. draugas; giminaitis;	+/+
2. pusininkauti;	(+)/-	4. pusininkas;	(+)/-
		1. kas su kitais turi bendrai bites, bičiulis, bitininkas;	(+)/+
		3. pirkimo ar pardavimo bendras, mainų dalyvis;	(+)/+
		5. blogų darbų, blogos kompanijos dalyvis, bendrininkas;	+/+

Gretinant *sėbráuti*, *-áuja*, *-ávo*, *sėbrauti*, *-auja*, *-avo* su daiktavardžiu *sėbras*, *-ė*, *sėbras*, *-ė*, *sėbras*, *-ė*, abi reikšmės gali būti suvoktos kaip išvestos iš pamatinio žodžio reikšmių. Ir nors daiktavardiniai *-(i)auti* vediniai, turintys kirčiuotą tvirtapradę šaknį, yra reti (Stundžia 2009, 215), aptariamasis veiksmažodis yra denominatyvas – derivacinis hibridas. *Sėbráuti*, *-áuja*, *-ávo*, *sėbrauti*, *-auja*, *-avo* yra statyvas ('būti draugu; būti pusininku'). Tai atvejis, kai greta šakninio kirčiavimo vartojamas ir priesaginio kirčio variantas (Stundžia 2009, 216).

6.2.1.7. *Sėbrinti*, *sėbrina*, *sėbrino*

REIŠMĖS: 'daryti sėbru, dalininku' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 175.

SD randamas tik priešdėlinis veiksmažodis *susėbrinti*. Jis pateikiamas kaip vertimas į lietuvių kalbą iš lenkų *stowarzyszyć*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; NdŽ.

Skolinys *sėbráuti*, *-áuja*, *-ávo*, *sėbrauti*, *-auja*, *-avo* (žr. 6.2.1.6.) traktuotinas kaip lietuvių kalbos vedinys iš skolinio *sėbras* 'bendras, draugas'. Šalia *sėbráuti*, *-áuja*, *-ávo*, *sėbrauti*, *-auja*, *-avo* esantis kitos priesagos veiksmažodis *sėbrinti*, *-ina*, *-ino* greičiausiai atsirado dėl reikšmės, nes tas pats autorius vartoja skolinius *sėbráuti*, *-áuja*, *-ávo*,

sėbrauti, -auja, -avo (statyvas) ir *sėbrinti, -ina, -ino* (faktityvas), kurių reikšmių skirtumas atsiradęs dėl priesagų. *Sėbrinti, -ina, -ino* semantika, lygiai kaip ir *sėbráuti, -áuja, -ávo, sébrauti, -auja, -avo*, su slavų kalbos duomenimis panaši²⁰. Tradiciškai *sėbrinti, -ina, -ino* laikytinas hibridu, nes žodis turi skoliniams nebūdingą priesagą *-inti*. Pamatinio žodžio *sėbras, -ė, sébras, -ė, sèbras, -ė* slaviškieji atitikmenys pateikti prie *sėbráuti, -áuja, -ávo, sébrauti, -auja, -avo* (žr. 6.2.1.6.).

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Sėbrinti</i>	lie.	<i>Sėbras, -ė, sébras, -ė, sèbras, -ė</i>	lie.
1. daryti sėbru, dalininku;	+/-	5. blogų darbų, blogos kompanijos dalyvis, bendrininkas;	+/+
		1. kas su kitais turi bendrai bites, bičiulis, bitininkas;	(+)/+
		2. draugas; giminaitis;	+/+
		3. pirkimo ar pardavimo bendras, mainų dalyvis;	(+)/+
		4. pusininkas;	(+)/-

Skirtingos *sėbráuti, -áuja, -ávo, sébrauti, -auja, -avo* ir *sėbrinti, -ina, -ino* reikšmės atsiradusios dėl skirtingų priesagų – priesaga *-inti* labiausiai būdinga padaromosios reikšmės vediniams, o *-auti* – būsenos ir būsenos atitikimo vediniams. Dažniausiai priesagos *-inti* vediniai kirčiuojami šaknyje, išlaikant pamatinio žodžio kirčio vietą, net ir priegaidę (Stundžia 2009, 218–219).

6.2.1.8. *Sūdinti, sūđina, sūđino*

REIKŠMĖS: ‘nagrinėti bylą teisme, teisti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 26.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų žemaičių raseiniškių (Rs); vakarų aukštaičių kauniškių (Klvr); pietų aukštaičių (Smn).

ChNT šalia *sūdyti, -ija, -ijo* vartojamas ir *sūdinti, -ina, -ino*. Jis teturi vieną reikšmę, tuo tarpu *sūdyti, -ija, -ijo*, dėsningos priesagos skolinys (žr. 2.1.1.1.10.) – keturias: 1. ‘nagrinėti bylą teisme, teisti’; 2. ‘smerkti’; 3. ‘spręsti, manyti’; 4. ‘patarti’. Šiems veiksmazodžiams bendra yra pirmoji reikšmė, ji vartojama ir slavų kalbose, tad *sūdinti, -ina, -ino* galėtų būti laikomas adaptaciniu hibridu. Kita vertus, *sūdinti, -ina, -ino* gali būti siejamas ir su daiktavardžio *sūdas* (žr. 2.1.1.1.10.) reikšme ‘teismo sprendimas, nuosprendis, bausmė’ ir tokiu atveju tai būtų jau derivacinis hibridas.

²⁰ SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *siabrzyć* ‘wspólnie działać, brać w czynąć udział’ (SS T.8, 159).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: rus. *себрутисья* ‘хитростями, уловками и т. п. стараться войти в доверие, склонить на свою сторону; заискивать перед кем-л.’ (СРНГ Т.22, 58).

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Sūdinti</i>	lie.	<i>Sūdas</i>	lie.
1. nagrinėti bylą teisme, teisti;	+/-	3. teismo sprendimas, nuosprendis, baudmė; sprendimas;	+/+
		1. visuomenės, valstybės organas byloms spręsti, teismas; teismo patalpos;	+/+
		2. teismo procesas;	(+)/+
		4. teisėjas;	+/+
		5. nuomonės reiškimas, vertinimas; nuomonė;	+/-

Pastoviai šaknyje yra kirčiuojama didelė dalis priesagos *-inti* vedinių. Jie išlaiko pamatinių žodžių kirčio vietą, dažniausiai – ir priegaidę (Stundžia 2009, 218–219). *Sūdinti*, *-ina*, *-ino* yra padaromosios reikšmės vedinys iš skolinio *sūdas*. Šiai darybos kategorijai priesaga *-inti* būdinga, tačiau paprastai tokiais darybos atvejais pamatinis žodis yra būvardis (DLKG 388).

6.2.1.9. *Svodbąuti, svodbąuja, svodbāvo*

REIKŠMĖS: ‘būti kieno vestuvėse’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 71.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; KB; Sut; NdŽ.

ETIMOLOGIJA: denominatyvas iš *svodbà* (Fraenkel 1962, 956; Smoczyński 2007, 621).

SD aptinkamas toks įrašas: *goduję / na weselu jestem* ir *svodboj esmi / svodbauju*. Kaip matyti, hibridas *svodbauju* vartojamas vietoj lenkų kalbos žodžių junginio *na weselu jestem*. Senojoje lenkų kalboje yra paliudytas sangražinis veiksmažodis *swadźbić się*, tačiau jo reikšmė yra ‘zawierać związek małżeński’ (t. y. ‘tuoktis’) (SPol T.8, 508). Atitinkama reikšmė randama rusų kalbos tarmėse (*свадьбовать* ‘участвовать в свадебном обряде’ (СРНГ Т.36, 203); *свадьбать* ‘справлять свадьбу, гулять на свадьбе’ (СРНГ Т.36, 201)), bet lietuvių kalbos priesaga *-auti* nurodo, kad aptariamas veiksmažodis yra hibridas.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *svodbà* ‘vestuvės; svotija’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 51, MP 67, KN G 223; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 71, SPI 214, JEI 22, BK 23; c) vakarinis raštų kalbos variantas: VlnE 115, BPII 465.

DP *svodbà* vartojamas vietoj lenkų kalbos daiktavardžių *gody* ir *wesele*. Iš SD galima daryti išvadą, kad *svodbà* taip pat atitinka lenkų kalbos *gody* bei *wesele*. SP kaip *svodbà* vertimas taip pat vartojama *gody małżeńskie*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: H; R; K. Donel; N; K; KB; J; Klvd; M; JV; MŽ; Sut; B; RD; Bs; Sch; I; NdŽ; Rtr.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: Klaipėdos krašto aukštaičiai (Ktč); vakarų aukštaičių kauniškių (Prn); rytų aukštaičių kupiškėnų (KupŽ T.3, 946), vilniškių (Dv).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbos (Skardžius 1998, 270; Fraenkel 1962, 956; Smoczyński 2007, 621).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *свадьба, свадба* ‘vяселле’ (ГСБМ 31,71); len. *swadźba* 1. ‘ślub, zawarcie małżeńskie’; 2. ‘uczta weselna’; 3. ‘związek małżeński’ (SS T.8, 508); rus. *свадьба, сватьба* 1. ‘брак, супружество’; 2. ‘обряд по случаю вступления в брак, свадьба’; 3. ‘время года, когда справляются свадьбы’ (СРЯ XI–XVII T.23, 93).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *сва́дзьба* ‘vяселле’, ‘vясельная капэла’, *сва́цуба* ‘запрошаныя ўдзельнікі vяселля’ (ЭСБМ T.12, 9); ukr. *сва́дьба́, сватьба* ‘весілля’ (ЕСУМ T.5, 186); len. *swadźba* 1. ‘swatanie, swatowstwo, swactwo, rajenie’; 2. ‘we-sele’; 3. ‘družyna weselna’ (SGPK T.5, 268); len. *swadźba* 1. ‘wesele, gody weselne’; 2. ‘swaty, swatanie, swatostwo, rajenie’; 3. ‘družyna weselna’ (SJP T.6, 523); rus. *свадьба* 1. ‘свадьба’; 2. ‘участники свадебного обряда’; 3. ‘январь, месяц наибольшего числа свадеб’; 4. ‘бабья свадьба – растение’ (СРНГ T. 36, 201).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. vestuvės;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/+
2. svotija; puotos dalyviai;	-/+	-/+	-/0	0/+	0/-	-/+

Visuose senųjų lietuvių kalbos raštų variantuose ir vakarų žemaičių patarmėje paliudyta reikšmė ‘vestuvės’ sutinkama lenkų kalboje, rusėnų. Daiktavardis *svodbà*, palyginti su veiksmažodžiu *svodbáuti, -áuja, -ávo* lietuvių kalboje dažnesnis. Jis vartojamas lietuvių kalbos tarmėse ir paliudytas visuose senųjų raštų variantuose. Dėl slavizmo fonetikos *svodbà* laikytinas rutenizmu.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Svodbáuti</i>	lie.	<i>Svodbà</i>	lie.
1. būti kieno vestuvėse;	+/-	1. vestuvės;	+/+
		2. svotija; puotos dalyviai;	-/+

Svodbáuti, -áuja, -ávo yra daiktavardžio *svodbà* vedinys, tai dalyvavimo reikšmės veiksmažodis. Šios darybos kategorijos pamatiniais žodžiais paprastai eina abstraktūs daiktavardžiai, dažniausias darybos formantas – priesaga *-auti*. Bendroji darybos reikšmė yra ‘dalyvauti tame, kas pasakyta pamatiniu žodžiu’.

6.2.1.10. *Tancúoti, tancúoja, tancávo*

REIKŠMĖS: ‘šokti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 72.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Vyž).

Šį veiksmažodį, kaip ir kitus priesagos *-uoti* žodžius, reikėtų laikyti hibridais. Lietuvių senuosiuose raštuose yra paliudytas veiksmažodis *tanciovóti, -avója, -avójo, tancavóti, -avója, -avójo* (žr. 3.1.2.5.), visiškai atitinkantis slavų kalbų veiksmažodžius. Slavų kalbose vartojami veiksmažodžiai lemtų priesagą *-avoti* (žr. 3.1.2.5.).

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *tañcius* 1. ‘šokis’ (LKŽe, Kudzinowski); 2. ‘šokiai, vakarėlis’ (LKŽe); 3. ‘pulkas, būrys’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 71; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 165.

M. Daukša visais skolinio *tañcius* vartojimo atvejais taip išvertė lenkų kalbos daiktavardį *taniec*. SD toks skolinys randamas prie lenkų kalbos įrašo *marszałek taneczny (maršalka tanciaus)*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; KŽ; K; J; M; JV; MŽ; Sut; S. Dauk; Žem; Tat; A. Baran; I; NdŽ; Kos; FrnW; VoL.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (TI), kretingiškių (KTŽ 440); pietų žemaičių varniškių (Kv); vakarų aukštaičių kauniškių (Krok, Ūd, Plv); rytų aukštaičių kupiškėnų (SIm), vilniškių (Grv).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbos (Skardžius 1998, 278; Fraenkel 1962, 1056),

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *танець* ‘скоки’ (ЭСБМ Т.13, 206); len. *taniec* ‘rytmiczne ruchy ciała wykonywane w takt muzyki, mające charakter towarzyski lub obrzędowy, taniec, pląsy’ (SS Т.9, 117); len. *taniec* ‘rytmiczne poruszanie się w takt muzyki’ (SJP XVII); rus. *танець* ‘танец; танцы’ (СДЯ XI–XIV Т.29, 215).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *танець* ‘рытмічныя рухі пад музыку, скокі’, *танэц* ‘тс’ (ЭСБМ Т.13, 206); ukr. *танець* (ЕСУМ Т.5, 514); len. *taniec* (SGPK Т.5, 385); len. *taniec* 1. ‘pomykanie w takt muzyki, wśród ruchów rytmicznych, pląsy’; 2. ‘t. marszowy = harce, uganianie się, utarczka, walka, turniej, zapasy; szyk bojowy’; 3. ‘t. śmierci = tytuł wielu obrazów średniowiecznych, pląskorzeźb’ (SJP Т.7, 18).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. šokis;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	+/-
2. šokiai, vakarėlis;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. pulkas, būrys;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Tancuoti, -uoja, -avo vartojamas tik Chilinskio Biblijoje, bet šiame rašte nėra paliudytas daiktavardis *tañcius*. Pastarasis laikytinas rutenizmu dėl fonetikos.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Tancuoti</i>	lie.	<i>Tañcius</i>	lie.
1. šokti;	+/-	1. šokis;	+/+
		2. šokiai, vakarėlis;	(+)/+
		3. pulkas, būrys;	(+)/+

Tancúoti, -úoja, -āvo gali būti laikomas dėsningojo varianto perdirbiniu arba faktityvu iš daiktavardžio *tañcius*. Kadangi jau senuosiuose raštuose yra paliudytas galimas veiksmoždžio pamatinis žodis, *tancúoti, -úoja, -āvo* priskirtinas prie derivacinių hybridų. Norminėje lietuvių kalboje vedinyje taip pat turėtų atsispindėti minkštumas, tačiau vargu kad senųjų raštų autoriai be išimties taikytų šį dėsnį, juolab kad net dabar pasitaiko atvejų, kai pasirenkama variantą su minkštumu arba be jo (plg. *paukštukas, paukščiukas*).

6.2.2. KILMĖ IŠ LENKŲ KALBOS

6.2.2.1. *Bursyti, bursija, bursijo*

REIŠMĖS: ‘bendrauti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 515.

DP aptiktas tik vienas tokio veiksmoždžio vartojimo atvejis – vienaskaitos pusdalyvis *búrsidamas*. J. Vujeko postélje jį atitinka *obcując*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K.

ETIMOLOGIJA: vedinys iš skolinio *bursa* (Skardžius 1998, 107).

Veiksmožodis yra užfiksuotas vos dviejuose šaltiniuose – DP ir F. Kuršaičio žodyne. Slavų kalbose nėra jokio veiksmoždžio²¹, kuris galėtų lemti formas *bursyti, -ija, -ijo*. Šis žodis gali būti nagrinėjamas kaip hybridas.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *bursà* ‘draugė, draugystė, gauja, visuomenė, žemutinis adm. terit. vienetas’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 28; b) rytinis raštų kalbos variantas: AK 69.

DP toks daiktavardis aptinkamas 15 kartų. Jis vartojamas vietoje tokių lenkų kalbos žodžių: *towarzystwo, społeczność, spółka, gmin*. Dažniausiai *bursà* vartojamas verčiant daiktavardį *towarzystwo* (daugiau nei pusė atvejų). Nei vienas iš šių lenkų kalbos žodžių nėra formalus *bursà* atitinkmuo.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: MŽ.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 107).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *бурца* 1. ‘бурца’; 2. ‘брацтва, арцель’ (ГСБМ Т.2, 257); ukr. *бурца* ‘общезитие’ (МДСУМ Т.1, 76); len. *bursa* 1. ‘internat, wspólnie miejsce zamieszkania uczącej się młodzieży’; 2. ‘bractwo, cech; towarzystwo’; 3. ‘rota, oddział złożony z dziesięciu żołnierzy’; 4. ‘mieszek, worek’ (SPol T.2, 513); len. *bursa* ‘mieszek na pieniądze’ (SS T.1, 178); len. *bursa* 1. ‘dom, w którym mieszka ucząca się

²¹ **SENOSIOS SLAVŲ KALBOS:** brus. *бурсовату, буршевату* ‘таварышаваць, сябраваць’ (ГСБМ Т.2, 257); ukr. *бурсовату* ‘вести компанію, водиться, знаться’ (МДСУМ Т.1, 76); len. *bursować* 1. ‘mieszkać w bursie, internacie’; 2. ‘przestawać, obcować, zadawać się’ (SPol T.2, 513); len. *bursować* ‘przestawać, obcować, zadawać się’ (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *bursować* ‘mieszkać w bursie, być bursarzem’ (SJP T.1, 238).

młodzież, otrzymując zwykle pełne utrzymanie, internat'; 2. 'zasiłek dla ubogich dzieci, przeznaczony na ich kształcenie'; 3. 'zespół osób związanych ze sobą towarzystwo lub zawodowo, stowarzyszenie, cech; banda'; 4. 'oddział wojskowy, rota; wspólny namiot żołnierski'; 5. 'giełda kupiecka'; 6. 'mieszek, sakiewka, worek' (SJP XVII).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *бўрца* 'група, пэўная колькасць людзей' (ЭСБМ Т.1, 419); ukr. *бўрца* 'нижне духовне училище; (юрба, гурт; бійка)' (ЕСУМ Т.4, 131); len. *bursa* 1. 'internat dla uczącej się młodzieży'; 2. 'zabawa składkowa w zapusty'; 3. 'grupa chłopaków wiejskich, która urządza zabawy składkowe w karnawale'; 4. 'portmonetka'; 5. 'szttywna torebka do korporatu' (SGP T.3, 1, 134); len. *bursa* 1. 'konwikt, stancja uczniów z fundacji rządu a. magnata'; 2. 'worek, torba'; 3. 'zabawa' (SJP T.1, 238).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. draugė, draugystė;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
2. gauja;	+/-	+/-	-/0	0/-	0/-	-/-
3. visuomenė; žmonių grupė; draugija; remiama draugija;	+/-	+/-	+/0	0/+	0/+	-/-
4. žemutinis adm. terit. vienetą;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Lietuvių kalbos reikšmė 'draugė, draugystė' nesutinkama slavų kalbose, bet greičiausiai ją galima sieti su reikšme 'visuomenė; žmonių grupė; draugija; remiama draugija'. Matyt, panašiai buvo ir su reikšme 'gauja', ypač turint omenyje, kad lenkų kalbos tarmėje Bochnėje (pietų Lenkija), veiksmažodis *bursować się* turi reikšmę 'gyventi iš bendrų vagysčių' (SGP T.3,1, 135). Lenkų kalboje *bursa* yra traktuojamas kaip lotynizmas, o rytų slavų *бўрца* – kaip polonizmas.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Bursyti</i>	lie.	Bursà	lie.
1. bendrauti;	+/-	1. draugė, draugystė;	+/-
		2. gauja;	+/-
		3. visuomenė; žmonių grupė; draugija; remiama draugija;	+/-

Bursyti, -ija, -ijo gali būti suvoktas kaip lietuvių kalbos hibridas – vedinys iš daiktavardžio *bursà*. Visų pirma todėl, kad jo galimų formalių atitikmenų slavų kalbose nėra. Antra, reikšmė 'bendrauti' yra labai plati, ir ji gali būti siejama su daiktavardžio reikšmėmis. Iš J. Otrębskio žinoma, kad *-yti* vediniai turėtų būti faktityvai arba mutatyvai, o *bursyti, -ija, -ijo* gali būti interpretuoti dvejopai – kaip statyvas ('būti draugu') ar dalyvavimo reikšmės vedinys ('būti gaujoje'; 'priklausyti visuomenei'), arba kaip faktityvas ('daryti draugystę'; 'sudaryti gaują'; 'sudaryti visuomenę, draugiją'). Priešagos *-yti, -ija* būdingos tik pastarajai grupei. Lietuvių kalboje užrašytas ir skolinys *bursavóti, bursavója, bursavójo* (žr. 4 skyrių).

6.2.2.2. *Heretikuoti, heretikuoja, heretikavo*

REIKŠMĖS: ‘versti, vadinti eretiku’.

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 120.

Šaltinis, kuriame aptinkamas toks veiksmožodis, yra verstas iš lenkų kalbos, be to, tik joje yra paliudytas veiksmožodis²², dėl savo reikšmių ir morfologijos panašus į *heretikuoti, -uoja, -avo*. Pastarasis veiksmožodis traktuotinas kaip hibridas dėl priesagos *-uoti*, nes skolinys iš lenkų kalbos turėtų skambėti *°heretikavoti*. *Heretikuoti, -uoja, -avo* yra priesagos *-uoti* faktityvas iš *heretikas, -ė, heretikas, -ė, h̄eretikas, -ė*.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *heretikas, -ė, heretikas, -ė, h̄eretikas, -ė* ‘erezijos šalininkas, klaidatikis’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 68, KN SE 5, KR 56; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 50.

M. Daukša daiktavardį *heretikas, -ė, heretikas, -ė, h̄eretikas, -ė* vartoja vietoje lenkų kalbos žodžio *heretyk*. SD *heretikas* vartojamas šalia lenkų kalbos daiktavardžio *kacierz*. Toks klaidatikų pavadinimas maždaug nuo XVI a. buvo vartotas pramaišiu su *heretyk*. SP lenkiškame tekste vartojamas daiktavardis *heretyk*.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 140).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *зepeтикъ, зepeтыкъ* ‘eрeтык’ (ГСБМ Т.7, 272); len. *heretyk* ‘twórcza lub wyznawca twierdzeń religijnych, wywodzących się z chrześcijaństwa, niezgodnych z nauką Kościoła rzymsko-katolickiego’ (SPol T.8, 328); *heretyk* ‘odstępca od wiary’ (SJP XVII); rus. *еретикъ, еретигъ* (СДЯ Т.1,2, 832); rus. *еретикъ, еретигъ* ‘еретик, последователь ереси; вероотступник’ (СРЯ XI–XVII Т.5, 57); rus. *юретикъ* ‘еретик, последователь ереси’ (СДЯ XI–XIV Т.4, 217).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *еретік* (ЕСУМ Т.2, 181); len. *heretyk* (SGPK Т.2, 179); len. *heretyk* ‘wyznawca herezji, kacierz’ (SJP Т.2, 32); rus. *еретик, еретік* 1. ‘колдун’; 2. ‘дух, тень умершего колдуна’; 3. ‘злой дух, чудовище, нечистая сила’; 4. ‘бранное слово’; 5. ‘злой, недоброжелательный, мстительный человек’; 6. ‘веселый человек, балагур’; 7. ‘змея, лягушка’ (СРНГ Т.9, 22).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. erezijos šalininkas, klaidatikis;	+/-	+/+	+/0	0/+	0/-	+/-

Lietuvių kalbos skolinio daiktavardžio reikšmė randama ir rytų slavų kalbose, tačiau dėl skolinio fonetikos jis kildintinas iš lenkų kalbos.

²² **SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS:** len. *heretykować* ‘zarzucać komuś niesłuszne heretyctwo’ (SPol T.8, 331). **SLAVŲ KALBŲ TARMĖS:** len. *heretykować* ‘wymyślać komu od heretyków, zarzucać komu heretyctwo’ (SJP Т.2, 32)

Daiktavardis *heretikas*, *-ė*, *herètikas*, *-ė*, *hèretikas*, *-ė*, palyginti su *heretikuoti*, *-uoja*, *-avo*, yra dažnesnis. Pastarasis vartojamas tik viename vidurinio varianto šaltinyje, o daiktavardis – keturiuose šaltiniuose. Jie priklauso viduriniam ir rytiniam senųjų raštų kalbos variantams.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Heretikuoti</i>	lie.	<i>Heretikas</i> , <i>-ė</i> , <i>herètikas</i> , <i>-ė</i> , <i>hèretikas</i> , <i>-ė</i>	lie.
1. būti eretiku;	+/-	1. erezijos šalininkas, klaidatikis;	+/-

Paprastai slavizmai negauna priesagos *-uoti*, todėl vien ji leidžia *heretikuoti*, *-uoja*, *-avo* priskirti hibridams. Veiksmažodžio kirčiavimas nėra žinomas. Kadangi slavų kalbose nėra tikslaus *heretikuoti*, *-uoja*, *-avo* atitikmens ir nėra kliūčių ši veiksmažodį sieti su dažniau vartojamu daiktavardžiu *heretikas*, *-ė*, *herètikas*, *-ė*, *hèretikas*, *-ė*, veiksmažodis priskirtinas lietuvių kalbos dariniams iš pasiskolinto vardažodžio polonizmo.

6.2.2.3. *Latráuti*, *latráuja*, *latrãvo*

REIKŠMĖS: ‘valkatauti, girtuokliauti, paleistuvauti’ (LKŽe); 2. ‘vogti, plėšti, žudyti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 574.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; N; NdŽ; LzP.

ETIMOLOGIJA: vedinys iš daiktavardžio *lãtras* (Fraenkel 1962, 343; Hock).

DP yra pavartotas veiksmažodinis daiktavardis *latravimas*, kuris rodytų būtojo kartinio laiko veiksmažodžio *latravo formą. *Latravimas* aptinkamas vietoje J. Vujeko postilės veiksmažodžio *lotrostwo*. K. Sirvydas lenkų kalbos daiktavardį *lotrostwo* suprato kaip lietuvių kalbos žodį *latravojimas*. Senuosiuose lietuvių kalbos raštuose yra vartojami tik veiksmažodžių *latráuti*, *-áuja*, *-ãvo* ir *latravóti*, *-avóti*, *-avójo* (žr. 3.2.1.7.) vediniai, tačiau nėra paliudytų veiksmažodžių formų. Veiksmažodžiai, matyt, buvo vartojami, nes kitaip autoriai vietoj lenkų kalbos *lotrostwo*, užuot vartoję veiksmažodinius daiktavardžius, būtų vartoję kitokius hibridus (pvz., *latrýsté* DP). Dėl priesagos *-auti* ši veiksmažodį būtų galima interpretuoti kaip vedinį iš *lãtras*.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *lãtras* 1. ‘valkata, girtuoklis, paleistuvis’ (LKŽe); 2. ‘galvažudys’ (LKŽe, Kudzinowski); 3 ‘plėšikas’ (Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 176, DP 425, KN SE 60; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 74, SPI 27, JEI 84; c) vakarinis raštų kalbos variantas: BPII 161.

M. Daukšos raštuose *lãtras* aptinkamas lenkų kalbos daiktavardžio *lotr* vietoje. SD – prie įrašų *lotr* ir *rozbojnik*. SP kaip *lãtras* vertimas vartojamas daiktavardis *lotr*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; KB; LC.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 207); vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių panevėžiškių (Rm, Vp), kupiškėnų (KupŽ T.2, 596).

ETIMOLOGIJA: tiesiogiai arba per rytų slavų kalbas iš lenkų atėjęs skolinys (Hock); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 176; Fraenkel 1962, 343).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *лопръ* 1. 'нягоднік, мязэотнік, паганец, ашыканец'; 2. 'разбойнік, бандыт; грабажнік, рабаўнік' (ГСБМ Т.17, 122); ukr. *лопръ* 'разбойник, грабитель, бездельник, негодяй' (МДСУМ Т.1, 409); len. *łotr* 'człowiek żyjący niezgodnie z uznanymi nakazami dobrych obyczajów i moralności; łajdak, niegodziwiec; rabuś, zbój, złoczyńca' (SPol T.12, 575); len. *łotr* 'rozbójnik, zbójca, złoczyńca, rabuś, rzezimieszek, opryszek, łotr' (SS T.4, 121); rus. *лопръ* 'разбойник' (СРЯ XI–XVII Т.8, 287).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *лопр* 1. 'лайдак, гультай'; 2. 'круцель, п'яница, ашыканец, марнатравец'; *лопра, лоупра* 'гуляка, гультай, лодар, п'яница' (ЭСБМ Т.6, 36); ukr. *лопр* 'негідник, розбійник, грабіжник' (ЕСУМ Т.3, 293); len. *łotr* (SGPK Т.3, 78); len. *łotr* 1. 'hultaj, zbrodzień, zbrodniarz, złoczyńca, hajdamak, zbój, zbójca, rozbójnik'; 2. 'żart. figlarz, filut, łobusz' (SJP Т.2, 816); rus. *лопр* 'мот; бездельник' (СРНГ Т.17, 159).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	br.	ukr.	rus.
1. valkata, girtuoklis, paleistuvis, tinginys;	(+)/+	+/+	-/0	0/+	0/-	-/+
2. galvažudys;	+/-	+/+	-/0	0/-	0/-	-/-
3. plėšikas;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/+	+/-

Anksčiau aptartas veiksmazodis *latravóti, -avója, -avójo* (žr. 3.2.1.7.) priskirtas galimiams polonizams, *latráuti, -áuja, -ávo* tuo tarpu yra hibridas. Kad būtų aiškiau, ar tai vedinys iš *lātras*, kuris irgi yra polonizmas, ar tik M. Daukšos vartotas veiksmazodžio variantas, būtina palyginti *latravyti, -ija, -ijo* ir *lātras* semantiką.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Latráuti</i>	lie.	<i>Lātras</i>	lie.
1. valkatauti, girtuokliauti, paleistuvauti;	(+)/-	1. valkata, girtuoklis, paleistuvis, tinginys;	(+)/+
2. vogti, plėšti, žudyti;	+/-	2. žudikas;	+/-
		3. plėšikas;	+/-

Priesaga *-(i)auti* būdinga būsenos atitikimo vediniams, jos pamatiniai žodžiai paprastai yra asmenų pavadinimai (DLKG 392). Vediniai reiškia veiklą, darbą, elgesį, atitinkantį pamatiniu žodžiu nusakytą daiktą. Didžioji dalis *-(i)auti* veiksmazodžių

kirčiuojama priesagoje, ji yra dominacinė (Stundžia 2009, 215). Remiantis šiais argumentais ir tuo, kad abi *latráuti*, *-áuja*, *-ávo* reikšmės paaiškinamos per darybą iš daiktavardžio *lãtras*, veiksmazodis laikytinas derivaciniu hibridu.

6.2.3. NEAIŠKI KILMĖ

6.2.3.1. *Afierúoti, afierúoja, afierávo*

REIKŠMĖS: ‘aukoti’.

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 182.

Veiksmazodis *afierúoti*, *-úoja*, *-ávo* aptiktas tik viename lietuvių kalbos šaltinyje. Lietuvių kalbos senuosiuose raštuose paliudytas tokios pat šaknies skolinys su dėsninga priesaga *afieravóti*, *-avója*, *-avójo* (žr. 3.1.3.1.). Dėl priesagos *-uoti afierúoti*, *-úoja*, *-ávo* laikytinas hibridu, slavų kalbų atitikmenys rodo kitokią priesagą. Jis gali būti siejamas su daiktavardžiu *afierà*.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *afierà* ‘auka’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 41, DP 180, SG1 150, KN G 55, ChNT 79, PP 21, KR 43; b) rytinis raštų kalbos variantas: AK 82, SDI 100, SPI 41, JEI 157.

Visais atvejais, kai įmanoma palyginti lietuvių kalbos senųjų raštų ir lenkų kalbos šaltiniuose vartojamus žodžius, atsiskleidžia, kad ir M. Daukša, ir K. Sirvydas abiejuose savo šaltiniuose vartoja skolinį *afierà* vietoj lenkų kalbos daiktavardžio *ofiara*, t. y. tikslaus atitikmens.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 84; Smoczyński 2007, 20).

Daiktavardis *afierà* užfiksuotas tik raštuose. Iš LKŽe sužinoma, kad jo variantas *apierà* vartojamas šiaurės žemaičių patarmėje (Šts), pietų aukštaičių patarmėje (Nmn) ir rytų aukštaičių vilniškių šnektoje (Ml).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *офѣра, офѣра, офѣра, охѣра* 1. ‘прадмет або жывая істота, прынесеныя ў дар бажаству’; 2. ‘абрад ахвярапрынашэння’ (ГСБМ Т.23, 323); len. *ofiara* 1. ‘ceremonia złożenia daru Bogu lub bóstwu, ofiarowanie’; 2. ‘przedmiot przeznaczony do ofiarowania bóstwu’; 3. ‘datek, dar składany człowiekowi’; 4. ‘danie, darowanie’ (SPol T.21, 20); len. *ofiara, ofiera* ‘dar złożony bogu, przeznaczony do złożenia, składanie daru bogu’ (SS T.5, 521).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *ахвѣра, афѣра* ‘рэлігійны зарок; дар у царкву, касцёл’ (ЭСБМ Т.1, 215); ukr. *офіра* ‘жертва’, *охвіра, офѣра, охвѣра, охвіра* ‘жертва’ (ЕСУМ Т.4, 237); len. *ofiara* 1. ‘ofiara’; 2. ‘obejście ołtarza ze świecami’; 3. ‘iść z ofiarą = iść do miejsca świętego albo na odpust z kompanią’ (SGPK Т.3, 414); len. *ofiara* 1. ‘ofiarowanie bogu, obiata’; 2. ‘to, co się ofiaruje Bogu, dar, złożony na ołtarzu Bogu’; 3. ‘dar, przedmiot a. pieniądze złożone dobrowolnie, szczeg. na cel

religijny, wzniosły; składka, zapis dobrowolny'; 4. 'przen. osoba lub rzecz bezbronna wobec przemocy, pastwa, łup' (SJP T.3, 698).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. auka; daiktas arba būtybė, aukojama Dievui;	+/+	+/+	+/0	0/+	0/+	-/-

Afieruoti, *-úoja*, *-ávo* paliudytas tik viename lietuvių kalbos senajame šaltinyje, kuriame vartojamas ir dėsningas variantas *afieravóti*, *-avója*, *-avójo*. Tuo tarpu daiktavardis *afierà* yra dažnesnis. Šio daiktavardžio šaltinio nurodyti neįmanoma, nes jo atitikmenų yra bemaž visose nagrinėjamosiose slavų kalbose

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Afieruoti</i>	lie.	<i>Afierà</i>	lie.
1. aukoti;	+/-	1. auka; daiktas arba būtybė, aukojama Dievui;	+/+

Afieruoti, *-úoja*, *-ávo* nuo dėsningojo varianto *afieravóti*, *-avója*, *-avójo* skiriasi reikšmių skaičiumi. Pastarasis veiksmažodis turi dvi reikšmes – 'aukoti' ir 'atnešti'. *Afieruoti*, *-úoja*, *-ávo* vienintelė reikšmė gali būti paaiškinta per daiktavardį. Vedinio reikšmė atitinka bendrąją kategorijos reikšmę 'daryti tai ar tokį, kas pasakyta pamatiniu žodžiu'. Faktityvų priesagos *-uoti*, *-uoja*, *-avo* lietuvių kalbos darybai yra būdingos.

6.2.3.2. *Atprovinėti*, *atprovinėja*, *atprovinėjo*

REIKŠMĖS: 'iter. atbūti, atlikti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 582, KN M 20, ChNT 95, PP 27, KR 3.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: Tat.

Atprovinėti, *-inėja*, *-inėjo* traktuotinas kaip lietuvių kalbos hibridas dėl priesagos *-inėti*. M. Daukša tokių veiksmažodžių vartojo versdamas lenkų kalbos žodį *odprawować*. Galima įžvelgti tam tikrą opoziciją *veiksmas* : *daugkartinis veiksmas* – *atpróvyti* ir *odprawić* : *atprovinėti* ir *odprawować*. Priesaga *-inėti* paprastai vartojama kartotiniams veiksmažodžiams sudaryti (retais atvejais pasitaiko vardažodinės kilmės veiksmažodžių, pvz., *šnipinėti* : *šnipas*). Ši priesaga kartotinių vedinių daryboje yra labai dari. Jos vediniai dažniausiai turi kartotinę reikšmę su mažybinio atspalviu. Tokių vedinių pamatiniai žodžiai yra arba pirminiai, arba kartotiniai veiksmažodžiai (paprastai su priesaga *-yti*) ir *-inėti* jiems suteikia mažumo reikšmę. Šiuo atveju pamatinis veiksmažodis turėtų būti *atpróvyti*, *-ija*, *-ijo*.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *atpróvyti*, *atpróvija*, *atpróvijo* 1. 'išleisti, išsiųsti, išgabenti' (LKŽe); 2. 'pavaryti, pašalinti, atskirti' (LKŽe, Kudzinowski); 3. 'atbūti, atlikti' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 216, DP 18, KN SE 99, ChNT 63.

M. Daukša *atpróvyti, -ija, -ijo* vartojo vietoje J. Vujeko *odprawić*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; J.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Brs); pietų žemaičių varniškių (Up); vakarų aukštaičių kauniškių (Plv); rytų aukštaičių kupiškėnų (Slm).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *отправити, отправитъ* 1. 'накіраваць, адаслаць каго-н. куды-н.'; 2. 'пазбавіцца ад прысутнасці каго-н; адпусціць'; 3. 'паслаць'; 4. 'выканаць судовую пастанову, спагнаць грошы, маёмасць'; 5. 'ажыццявіць, здзейсніць што-н.'; 6. 'адбыць, адслужыць (набажэнства і інш.)'; 7. 'аправіць' (ГСБМ Т.23, 214); ukr. *отправитъ* 1. '(кого) затвердити судовому порядку (що за ким)'; 2. '(кому що) відшкодувати'; 3. '(кого чим) надати, виділити віно дівчині' (ССМ Т.2, 108); len. *odprawić* 1. 'zrobić, wykonać, zrealizować; załatwić'; 2. 'odpowiedzieć; powiedzieć komuś to, co się ma do powiedzenia'; 3. 'omówić, wyczerpać temat'; 4. 'wysłać, wyprawić'; 5. 'obdarować, wyposażyć, zaopatrzyć'; 6. 'odrzuć, przestać używać' (SPol T.20, 397); len. *odprawić, otprawić* 1. 'załatwić, doprowadzić do końca czyjąś sprawę'; 2. 'wyznaczyć dział majątkowy'; 3. 'zapłacić, zaspokoić'; 4. 'oddalić, odsunąć, przez oddalenie oddzielić' (SS T.5, 489); len. *odprawić* 1. 'wykonać, zrobić, urządzić, odbyć co'; 2. 'oddalić od siebie, odesłać'; 3. 'o czasie: przeżyć, przetrwać' (SJP XVII); rus. *отъправити* 'отослать' (СДЯ Т.2,1, 807); rus. *отправити* 1. 'отправитъ, отослать, послать'; 2. 'совершить, осуществить'; 3. 'совершить похоронный обряд; справитъ поминки по умершему в день смерти' (СРЯ XI–XVII Т.13, 304); rus. *отправити* 'совершить, закончить' (СДЯ XI–XIV Т.6, 267).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *odprawić* 1. 'urok = odmawiać, odrzekać, zdejmować, urzekać'; 2. 'odprawić (o drodze) = wyposażyć' (SGPK T.3, 404); len. *odprawić, odprawiać* 1. 'kogo = oddalić od siebie, uwolnić, oddalić'; 2. 'dziecko swoje = wyposażyć, dać mu należyne dział majątkowy'; 3. 'kogo = pozbyć się go, załatwić się z nim, zbyć, zaspokoić go, uwolnić się od niego'; 4. 'czego = załatwiwszy się z czym zbyć czego, załatwić się, rozprawić się'; 5. 'odbyć, spełnić' (SJP T.3, 643); rus. *отпрáвить* 1. 'осуществить, выполнить'; 2. 'отметить по обычаю, справитъ' (СРНГ Т.24. 278).

ŽODŽIŲ REIŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reiškėmės	lie.	len.	rusėnų	br.	ukr.	rus.
1. išleisti, išsiųsti, išgabenti;	(+)/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/-
2. pavaryti, pašalinti, atskirti;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/-	-/-
3. atbūti, atlikti;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/+

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Aprovinėti</i>	lie.	<i>Apróvyti</i>	lie.
1. iter. atbūti, atlikti;	+/-	3. atbūti, atlikti;	+/+
		1. išleisti, išsiųsti, išgabenti;	(+)/+
		2. pavaryti, pašalinti, atskirti;	+/-

Remiantis reikšmėmis galima teigti, kad *aprovinėti*, *-inėja*, *-inėjo* yra iteratyvas iš *apróvyti*. Tikslinga paminėti, kad įdomi šios priesagos struktūra. Manoma, kad ji susideda iš *-in-* ir *-é-* – dviejų priesagų, pvz., *dal-in-ti* > *dal-in-ėti*. Greičiausiai *-inėti* ir atsirado dedant *-ėti* prie *-inti* priesagų veiksmažodžių (Jakaitienė 1973, 52–53). Todėl dėsninga, kad priesaga *-inėti* yra būdingesnė deverbatyvams.

6.2.3.3. Farbuoti, farbuoja, farbavo

REIKŠMĖS: ‘dažyti’.

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 404.

Farbuoti, *-uoja*, *-avo* laikytinas lietuvių kalbos derivatu. Atitinkamos šaknies slavų kalbų veiksmažodžiai²³ lemtų priesagą *-avoti*.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *farba* ‘dažai, spalva’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 31; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BPI 60.

SD lietuvių kalbos skolinys *farba* pateikiamas kaip lenkų kalbos daiktavardžio *farba* atitikmuo.

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 130).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: ukr. *фарба* ‘краска’ (МДСУМ Т.2, 452); len. *farba* 1. ‘barwa, kolor, maść’; 2. ‘chemiczny lub naturalny barwnik służący malowaniu’; 3. ‘kosmetyk do malowania twarzy’ (SPol T.7, 31); len. *farba* ‘barwa, kolor’ (SS T.2, 356).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *фарба* ‘фарба; кров’ (ЕСУМ Т.6, 74); len. *farba* 1. ‘kolor, barwa, maść’; 2. ‘materiał, nadający barwę innym ciałom, barwnik’ (SJP T.1, 720).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. dažai, spalva;	+/-	+/+	+/0	0/...	0/+	-/-

Reikšmė ‘dažai, spalva’ sutinkama ir senojoje lenkų kalboje, ir rusėnų kalboje. Šio daiktavardžio skolinimosi kelio nustatyti neįmanoma.

²³ **SENOSIOS SLAVŲ KALBOS:** ukr. *фарбовати* ‘красить’ (МДСУМ Т.2, 453); len. *farbować* ‘barwić, zabarwiać, nadawać kolor, pokrywać farbą’ (SPol T.7, 33).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *фарбовати* (ЕСУМ Т.6, 74); len. *farbować* 1. ‘farbą napuszczając, nasycąc, napajając’; 2. ‘zaprawiać farbą, zabarwiać, nadawać kolor’; 3. ‘powlekać, kryć farbą’ (SJP T.1, 720).

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Farbuoti</i>	lie.	<i>Farba</i>	lie.
1. dažyti;	+/-	1. dažai, spalva;	+/-

Instrumentinės reikšmės veiksmažodžių bendroji reikšmė yra ‘daryti, dirbti su tuo, kas pasakyta pamatiniu žodžiu’ ir *farbuoti*, *-uoja*, *-avo* ją atitinka. Priesaga *-uoti* yra būdinga tokiai darybos kategorijai, daiktavardis su savo reikšme gali būti traktuojamas kaip *farbuoti*, *-uoja*, *-avo* pamatinis žodis. Lietuvių kalboje vartojamas ir *-avoti* priesagos veiksmažodis *farbavoti*, *farbavoja*, *farbavojo* (žr. 4 skyrių).

6.2.3.4. *Kytráuti, kytráuja, kytrávo*

REIKŠMĖS: ‘gudriai, klasingai, suktai kalbėti, elgtis’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 13.

SD lenkiškame tekste kaip vertimas vartojamas veiksmažodis *chytrzeć*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; J.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (KzR).

Priesagos *-auti*, *-auja*, *-avo* nėra būdingos slavizmams, todėl jų vediniai paprastai laikomi hibridais. Slavų kalbose yra atitinkamų veiksmažodžių, kurie turi tik kitokias priesagas²⁴. Pavyzdžiui, LKŽe šalia *kytráuti*, *-áuja*, *-ávo* yra pateikiami žodžiai brus. *ximpaváýb*, len. *chytrować*. Etimologiniame slavų kalbų žodyne teigiama, kad **xytriti* yra denominatyvas iš **xytrь* (ЭССЯ Т.8, 161). *Kytráuti*, *-áuja*, *-ávo* irgi gali būti vertinamas kaip derivatas, lietuvių kalbos faktityvas iš *kytrùs*, *kýtras*.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *kytrùs* 1. ‘gudrus, klasingas, apsukrus’; 2. ‘šykštus’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN M 53; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 13; c) vakarinis raštų kalbos variantas: BPs64.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; JV; MŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Sln); vakarų aukštaičių kauniškių (KzR); rytų aukštaičių vilniškių (Dv), uteniškių (Rk); pietų aukštaičių (Lp).

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *kýtras* 1. ‘gudrus, suktas, klasingas’; 2. ‘sąmojingas, kandus’; 3. ‘šykštus’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN G 57, ChNT 288; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BB1Moz41.

²⁴ SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *chytrzeć* ‘oszukiwać’ (SPol T.3, 395); rus. *хымпуму, хумпуму* ‘придумывать, соображать’, ‘обманывать’ (СДЯ Т.3,2, 1427).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: b rus. *хыпáýб* ‘хитрить, плутовать, лукавить, мудрить’ (ЭССЯ Т.8, 162); ukr. *хумпáму* ‘хитрити’ (ЭССЯ Т.8, 162); len. *chytrować* ‘być chytrym’ (SJP T.1, 314); *chytrzeć* ‘stawać się chytrym’ (SJP T.1, 314); *chytrzyć* 1. ‘robić chytrym’; 2. ‘powodować się chytrością, skąpic’ (SJP T.1, 314); rus. *хыпáумь* (ТСЖВЯ 549).

FIKSAVIMAS VĖLESNIOUSE ŠALTINIUISE: R; K. Donel; K; J; JD; MŽ; B; Bs; P.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 166); vakarų aukštaičių kauniškių (Mrj, Kš, Žž); rytų aukštaičių vilniškių (Švnč, Prng), uteniškių (Trgn, Jž), kupiškėnų (KupŽ T.2, 359); pietų aukštaičių (Al, Lš).

ETIMOLOGIJA: *kytrūs, kýtros* skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbos (Būga 1961, 778; Skardžius 1998, 160; Fraenkel 1962, 260).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *chytry* ‘przebiegły, podstępny, zdradliwy, obłudny, wyrafinowany; sprytny; mądry, roztropny, przezorny, zawikłany; chciwy zysku’ (SPol T.3, 392); len. *chytry* ‘podstępny’ (SJP XVII); rus. *хитрыи, хитрыи* 1. ‘искусный’; 2. ‘искусно сделанный’; 3. ‘знающий, сведущий’; 4. ‘хитрый, ловкий’ (СДЯ T.3,2, 1430).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *xítpry* ‘хитрый’ (ЭССЯ T.8, 163); ukr. *xúmpriŭ* ‘який для досягнення чого-н. іде непрямыми, обманними шляхами; підступний, лукавий’ (ЕСУМ T.6, 176); len. *chytry* 1. ‘mądry’; 2. ‘przebiegły; mądry’; 3. ‘rączy, prędkı’; 4. ‘ciekawy, skory do roboty’; 5. ‘skąpy’ (SGPK T.1, 216); len. *chytry* 1. ‘przebiegły, podstępny, zdradliwy, wykrętny’; 2. ‘zdradziecki’; 3. ‘ostrożny, przezorny, opatrny, mądry, roztropny’; 4. ‘chciwy, łapczywy, łakomy, skąpy’; 5. ‘zdolny, zgrabny, zwinny, gracki, rączy, prędkı; chętny, ciekawy’ (SJP T.1, 314); rus. *xúmpriŭ* ‘хитрый’; ‘мудреный, странный’ (ЭССЯ T.8, 163).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. gudrus, suktas, klastingas;	+/+	+/-	.../0	0/+	0/+	+/+
2. sąmojingas, kandus ²⁵ ;	(+)/-	+/-	.../0	0/-	0/-	-/-
3. šykštus;	-/+	+/+	.../0	0/-	0/-	-/-

Turint omenyje, kad dar slavų prokalbėje būta **xytrъ(jb)* ir kad senojoje rusų kalboje yra paliudytas veldinys *хитрыи, хитрыи*, galima tikėtis, kad veldinio būta ir rusėnų kalboje.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Kytráuti</i>	lie.	<i>Kýtros, kytrūs</i>	lie.
1. gudriai, klastingai, suktai kalbėti, elgtis;	+/-	1. gudrus, suktas, klastingas;	+/+
		2. sąmojingas, kandus;	(+)/-
		3. šykštus;	-/+

Kytráuti, -áuja, -ávo yra lietuvių kalbos derivatas, statyvas. Didžioji dalis *-(i)auti* veiksmoždžių kirčiuojama priesagoje, toks kirčiavimas būdingas denominatyvams (Stundžia 2009, 215).

²⁵ Reikšmė būdinga tik *kýtros*.

6.2.3.5. *Mūryti, mūrīja, mūrījo*

REIKŠMĖS: 'iš akmenų ar plytų statyti'; 2. 'godžiai valgyti, kimšti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: MP 93; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 207.

SD yra pateikiamas lenkų kalbos žodis *nieobwarowany* ir jo vertimas į lietuvių kalbą – *noptvertas* (*neaptvertas*) ir *nopmūritas* (*neapmūrytas*).

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; S. Dauk; J. Avyž.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 245), telšiškių (Klk); vakarų aukštaičių kauniškių (VI), šiauliškių (Jnš); rytų aukštaičių panevėžiškių (Ėr), uteniškių (Lel, Vj), vilniškių (Lnk); pietų aukštaičių (Lzd).

ETIMOLOGIJA: *mūryti* yra vedinys iš polonizmo *mūras* (Fraenkel 1962, 472; Smoczyński 2007, 412).

Slavų kalbų žodynuose nėra aptikta veiksmažodžių, kuriuos morfologiškai būtų galima susieti su *mūryti*²⁶ dėl priesagos. Greičiausiai tai priesagos *-yti* vedinys iš *mūras*.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: mūras 1. 'siena, aptvėrimas iš cemento, akmenų ar plytų' (LKŽe, Kudzinowski); 2. 'mūrinis pastatas' (LKŽe, Kudzinowski); 3. 'apšildoma krosnies sienelė' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 209, SG2 25, KN SE 260; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 84, SPI 102; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 432, BB2Moz14.

M. Daukša skoliniu *mūras* išvertė lenkų kalbos daiktavardžius *mur* ir *kamienica*. SD *mūras* yra lenkų *mur* vertimas. SP kaip vertimas į lenkų kalbą taip pat vartojamas daiktavardis *mur*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; J; M; S. Dauk; Žem; VP; Bs; BM; Vaižg; P. Cvir; J. Balt; M. Valan; E. Miež.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Šts), kretingiškių (Grg); pietų žemaičių varniškių (Krš); vakarų aukštaičių kauniškių (Skr, Plv, Gl, Dkš), šiauliškių (Jnš); rytų aukštaičių panevėžiškių (Šd, Grž), anykštėnų (An), uteniškių (Vb, Sdk), vilniškių (Lz), kupiškėnų (KupŽ T.2, 942); pietų aukštaičių (Lp, Lš).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Fraenkel 1962, 472; Smoczyński 2007, 412).

²⁶ **SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS:** brus. *муровати, муровать* 'будаваць, складваць што-н. з каменя або цэглы' (ГСБМ Т.18, 229); ukr. *муровати* 'строить (из камня, кирпича)' (МДСУМ Т.1, 440); len. *turować* 1. 'wznosić mur, wiązać zaprawą cegłą lub kamień, budować coś z kamienia lub cegieł'; 2. 'dać, kazać zbudować co z cegły lub kamienia, także łożycь środki na wymurowanie czego' (SPol T.15, 186); len. *turować* 'budować z cegieł lub kamieni' (SS T.4, 365).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *мурувати* 'закладати (напр., стіну)' (ЕСУМ Т.3, 535); len. *turować* 1. 'murować coś z muru'; 2. 'mul. sadzić cegłą' (SJP T.2, 1072); rus. *муровать* 1. 'строить из кирпича, глины'; 2. 'обмазывать глиной' (СРНГ Т.18, 358).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **мурь** 1. ‘камень (як будаўнічы матэрыял)’; 2. ‘высокая цагляная або каменная агароджа вакол чаго-н.’; 3. ‘сцяна, частка якой-н. пабудовы, зложанай з цеглы або каменя’; 4. ‘мураваны будынак’; 5. ‘месца, дзе трымаюць зняволеных’ (ГСБМ Т.18, 231); ukr. **моур** ‘мур’ (ССМ Т.1, 620); ukr. **мурь** ‘стена (каменная, кирпичная)’ (МДСУМ Т.1, 440); len. **mur** 1. ‘konstrukcja ścienna wykonana z kamienia lub cegły, ułożona w zaprawie murarskiej lub na sucho’; 2. ‘wszelkie ogrodzenie, przegroda’ (SPol Т.15, 176); len. **mur** ‘ściana z cegieł lub kamieni’ (SS Т.4, 364); len. **mur** 1. ‘obronna obudowa miasta, murowane obwarowanie’; 2. ‘murowana ściana budowli’ (SJP XVII); rus. **мурь** ‘каменная стена’ (СРЯ XI–XVII Т.9, 307).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. **мур** 1. ‘кам’яна або цегляна стіна; огорожа’; 2. ‘кам’яний будинок’; 3. ‘опалювальні споруди в хаті’ (ЕСУМ Т.3, 535); len. **mur** (SGPK Т.3, 197); len. **mur** 1. ‘ściana z cegieł a. kamieni, spojenych zaprawą mularską’; 2. ‘budowla murowana a. budowle murowane, miasto murowane’ (SJP Т.2, 1069); rus. **мур** 1. ‘каменное здание, строение, сооружение’; 2. ‘камень’; 3. ‘верхняя наземная часть фундамента’ (СРНГ Т.18, 346).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. siena, aptvėrimas iš cemento, akmenų ar plytų;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/+	+/-
2. mūrinis pastatas; miestas;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/+	-/+
3. apšildoma krosnies sienelė;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Mūryti</i>	lie.	<i>Mūras</i>	lie.
1. iš akmenų ar plytų statyti;	+/+	1. siena, aptvėrimas iš cemento, akmenų ar plytų;	+/+
2. intr. godžiai valgyti, kimšti;	-/+		
		2. mūrinis pastatas; miestas;	+/+
		3. apšildoma krosnies sienelė;	-/+

Pirmoji veiksmažodžio reikšmė gali būti suprasta kaip nulemta pamatinio žodžio *mūras* reikšmės ‘siena, aptvėrimas iš cemento, akmenų ar plytų’ ir veiksmažodis būtų faktityvas. Tokia darybos kategorija būdinga *-yti, -ija* vediniams. Kirčiavimas tokiu atveju nėra dėsningas. *-yti, -ija* vediniai, net jei pamatinis žodis turi akūtą, paprastai kirčiuojami šaknyje cirkumfleksu (Otrębski 1965, 391). Šiai nuomonei prieštarauja B. Stundžios teiginys, kad beveik visi šakninio kirčiavimo veiksmažodžiai išlaiko pamatinių vardažodžių kirčio vietą ir priegaidę (Stundžia 2009, 221). Remiantis šiuo teiginiu *mūryti, -ija, -ijo* yra padaromosios reikšmės vedinys iš daiktavardžio *mūras*.

Lietuvių kalboje vartojamas dėsningos priesagos neaiškios kilmės veiksmazodis *mūravóti, mūravója, mūravójo* (žr. 4 skyrių).

6.2.3.6. *Nepakajúoti, nepakajúoja, nepakájavo*

REIKŠMĖS: 1. ‘neduoti ramybės’; 2. ‘nerimti, nerimauti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 57; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BPII 86.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; K; J; TP.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Krt).

Slavų kalbų duomenys rodo²⁷, kad jeigu būtų skolintasi iš šių kalbų, skolinys būtų turėjęs priesagą *-yti*. Kaip jau buvo minėta prieš tai, priesaga *-uoti* nėra būdinga skoliniam, todėl *nepakajúoti, -úoja, -ávo* turėtų būti hibridas.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *nepakájus* 1. ‘ramybės nebuvimas, neramumas’ (LKŽe); 2. ‘taikos, santaikos nebuvimas’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 220, KN G 251; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDI 95.

M. Daukšai ir K. Sirvydui *nepakájus* yra lenkų kalbos *niepokoj* vertimas.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K; Klvd; VP.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Krt); vakarų aukštaičių kairniškių (Prn); rytų aukštaičių panevėžiškių (Ps).

SENSIOS SLAVŲ KALBOS: len. *niepokoj* 1. ‘brak spokoju w kraju, zagrożenie ze strony nieprzyjaciół, zamieszki, wojna’; 2. ‘zakłócenie spokoju, nadmiar trosk, bojaźń, niepewność’ (SPol T.17, 504); len. *niepokój* ‘zakłócenie pokoju, rozruchy, zamieszki, zaburzenia, niezgoda’ (SS T.5, 214); rus. *непокою* ‘отсутствие мира, покоя’ (СРЯ XI–XVII T.11, 221).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *niepokój* 1. ‘niespokojność, niepewność dręcząca, troska, kłopot, zaniepokojenie, trwoga’; 2. ‘w zegarku = szmer, cykanie’ (SJP T.3, 311); rus. *непокой* ‘волнение; война’ (СРНГ T.21, 116).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. ramybės nebuvimas, neramumas; baimė; netikrumas;	(+)/+	+/+	-/0	0/-	0/-	+/+
2. taikos, santaikos nebuvimas;	+/+	+/-	-/0	0/-	0/-	+/-

²⁷ **SENSIOS SLAVŲ KALBOS:** sen. len. *niepokoic* 1. ‘nie dawać komu spokoju, zakłócać spokój; wzbudzać niepokój, trwogę’; 2. ‘dręczyć, trapić, trwożyć, nękać, prześladować’ (SPol T.17, 504); rus. *непокоиться* ‘терпеть беспокойство’ (СРЯ XI–XVII T.11, 221).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *непокоиться* (ЕСУМ T.4, 481); len. *niepokoic* ‘nabawiać niespokojności, nie dawać komu pokoju, a. mu zewnątrz uprzykrzając się, a. go wewnątrz trapiąc; trwożyć, kłopotać, dręczyć, turbować, korcić’ (SJP T.3, 311).

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Nepakajúoti</i>	lie.	<i>Nepakãjus</i>	lie.
1. neduoti ramybës;	+/+	1. ramybės nebuvimas, neramumas; baimë; netikrumas ir t. t.	(+)/+
2. nerimti, nerimauti;	(+)/-		
		2. taikos, santaikos nebuvimas;	+/+

Abi *nepakajúoti*, *-úoja*, *-ãvo* reikšmės gali būti paaiškintos remiantis daiktavardžiu. Pirmoji hibrido reikšmė yra padaromoji ('daryti neramumą'), antroji – būsenos ('būti nerimui').

6.2.3.7. *Privobinėti, privobinėja, privobinėjo*

REIKŠMĖS: 'iter. vyliumi, gudrumu prišaukti artyn, privilioti' (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 35.

DP randamas dar vienas hibridas – *-inėti* priesagos vedinys iš *privõbyti*.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *privõbyti, privõbija, priavõbijo* 1. 'mėgdžiojant žvėrių, paukščių garsus privilioti, prišaukti juos artyn' (LKŽe); 2. 'vyliumi, gudrumu patraukti, palenkti savo pusėn' (LKŽe); 3. 'vyliumi, gudrumu prišaukti artyn, privilioti' (LKŽe, Kudzinowski); 4. 'vyliumi, gudrumu pritraukti, primasinti, prikalbėti (ką daryti)' (LKŽe); 5. 'prijaukinti, pripratinti' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 397, ChNT 368; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BBDan11.

M. Daukša lenkų kalbos veiksmažodį *przywabić* išvertė kaip *privõbyti, -ija, -ijo*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; MŽ; N; J.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių šiauliškių (Jnš, Žg, Jon); rytų aukštaičių panevėžiškių (Sdb, Krs, Tj), uteniškių (Svn), kupiškėnų (Pnd, Šmn); pietų aukštaičių (Knv).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Skardžius 1998, 238).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *прывабуту* 'прывабиць' (ГСБМ Т.28, 186); len. *przywabić* 'przyciągnąć kogoś a. coś ku komuś a. ku czemuś, zwabić, zachęcić, skłonić' (SPol T.34, 254); len. *przywabić* 1. 'przywołać'; 2. 'pozyskać, przynęcić' (SS T.6, 373); rus. *прывабуту* 1. 'пригласить, призвать'; 2. 'уговорить, привлечь к себе' (СДЯ Т.2,2, 1382); rus. *прывабуту* 1. 'призвать, пригласить, зазвать'; 2. 'привлечь, расположить к себе'; 3. 'приманить (птиц)' (СРЯ XI–XVII Т.19, 103); rus. *прывабуту* 1. 'пригласить, призвать'; 2. 'уговорить, привлечь к себе' (СДЯ XI–XIV Т.8, 364).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *przywabić* 'wabiąc przyciągnąć, sprowadzić: przynęcić, przymamić, przyłudzić' (SJP T.5, 396); rus. *прывабуть* 'приманить чем-л.' (СРНГ Т.31, 126).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. mėgdžiojant žvėrių, paukščių garsus privilioti, prišaukti juos artyn;	(+)/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/+
2. vyliumi, gudrumu patraukti, palenkti savo pusėn;	+/+	+/+	-/0	0/-	0/-	+/-
3. vyliumi, gudrumu prišaukti artyn, privilioti;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/+
4. vyliumi, gudrumu pritraukti, primasinti, prikalbėti (ką daryti);	-/+	+/+	-/0	0/-	0/-	+/+
5. prijaukinti, pripratinti;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Privobinėti</i>	lie.	<i>Privōbyti</i>	lie.
1. iter. vyliumi, gudrumu prišaukti artyn, privilioti;	+/-	3. vyliumi, gudrumu prišaukti artyn, privilioti;	+/+
		1. mėgdžiojant žvėrių, paukščių garsus privilioti, prišaukti juos artyn;	(+)/+
		2. vyliumi, gudrumu patraukti, palenkti savo pusėn;	+/+
		4. vyliumi, gudrumu pritraukti, primasinti, prikalbėti (ką daryti);	-/+
		5. prijaukinti, pripratinti;	(+)/+

Iteratyvai reiškia veiksmą, kuris susideda iš dažnai vienas po kito pasikartojančių aktų. Kartotiniai vediniai ypač ryškūs, kai šalia kartotinio yra kartinis veiksmožodis (šiuo atveju – *privōbyti, -ija, -ijo*). Kartais iteratyvai įgauna ilgai trunkančio veiksmo reikšmę. Tai atsitinka dėl to, kad jo reiškiama atskiri momentai pasikartoja trumpais tarpais. Nemaža ir tokių vedinių, kurių kartotinė reikšmė nyksta, nes jie būna nutolę nuo savo pamatinių žodžių (DLKG 396). M. Daukša tokį iteratyvą pavartojo vietoj lenkų kalbos tęstinio veiksmo veiksmožodžio *przywabiac*.

6.2.3.8. *Razbajauti, razbajauja, razbajavo*

REIKŠMĖS: ‘būti razbaininku, plėšikauti, žudyti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 308; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BPII 61, CII 72, Q 350.

DP *razbajauti, -auja, -avo* vartotas verčiant lenkų kalbos veiksmožodį *zbijac*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; K; OZ; Ns.

ETIMOLOGIJA: vedinys iš *razbajus* (Skardžius 1998, 245).

Priesaga *-auti* nėra būdinga slavizmas. Šaknis yra slaviškos kilmės. Senosios baltarusių kalbos žodyne rastas veiksmažodis *разбойничати* ‘plėšikauti’, tačiau vargu, kad skolintas buvo jis. Dėsningai lietuvių kalba šį veiksmažodį turėjo perimti kaip *-oti* priesagos vedinį – **razbajničioti*. Taigi verta lietuvių kalboje ieškoti daiktavardžio, galėjusiu būti *razbajauti, -ájua, -ávo* vediniu.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *razbájus* 1. ‘plėšimas, žudymas’; 2. ‘muštynės, peštynės’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vakarinis raštų kalbos variantas: CII 73.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K. Donel; N; K.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Mrj).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbos (Fraenkel 1962, 709; Hock); skolinys iš rytų slavų kalbos (Skardžius 1998, 245).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *разбой* ‘напад з мэтай аграблення, грабеж, рабунак’ (ГСБМ Т.29, 446); *розбой* 1. ‘напад з мэтай аграблення, грабеж, рабунак’; 2. ‘асобы, якія займаюцца разбоем’ (ГСБМ Т.30, 168); ukr. *разбоу* ‘напад з метою пограбування, грабіж, розбій’ (ССМ Т.2, 287); len. *rozboj* 1. ‘napaść zbrojna, zwykle na drodze publicznej, połączona z grabieżą’; 2. ‘rzecz pochodząca z grabieży’ (SS Т.7, 502); rus. *разбоу* 1. ‘убийство’; 2. ‘разбой’; 3. ‘засада’; 4. ‘разбойник’ (СДЯ Т.3,1, 21); rus. *разбой, розбой* 1. ‘убийство’; 2. ‘разбой, преследуемый законом, разгром кого-л., чего-л.’; 3. ‘имущество, взятое при разбое’; 4. ‘засада’; 5. ‘разбойник’; 6. ‘какой-то вид опасного для кораблей рельефа или водного режима вблизи острова’ (СРЯ XI–XVII Т.21, 140).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *разбоў* 1. ‘напад з рабаўнічай мэтай’; 2. ‘разбой, грабеж’; 3. ‘разбойнік’ (ЭСБМ Т.11, 42); len. *rozboj* ‘rozbiecie, rozbijanie w celu rabunku, napad zbójceki, zabójstwo w celu ograbienia’ (SJP Т.5, 578); rus. *разбоў* 1. ‘место разделения реки на рукава’; 2. ‘кораблекрушение; место, где произошло кораблекрушение’; 3. ‘перелом, повреждение кости’; 4. ‘вторичный (окончательный) обмолот, при котором разбивают снопы на солому’; 5. ‘разбойник’; 6. ‘растение *Veronica latifolia*’; 7. ‘призыв на помощь в случае грабежа’ (СРНГ Т.33, 265).

ŽODIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. plėšimas, žudymas;	(+)/+	+/+	+/0	0/+	0/-	+/-
2. muštynės, peštynės;	(+)/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Lenkų kalbos daiktavardžio *ó* neturi klaidinti – dar XVII a. *ó* nebuvo visiškai sutapęs su *u* (GHJP 97). Skolinys į lietuvių kalbą yra atkeliavęs anksčiau, kai garsas, nuo XVI a. pradėtas žymėti kaip *ó*, dar turėjo ryškų *o* atspalvį. Dėl šios priežasties vardažodžio kilmė nėra aiški.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Razbajáuti</i>	lie.	<i>Razbājus</i>	lie.
1. būti razbaininku, plėšikauti, žudyti;	+/-	1. plėšimas, žudymas;	(+)/+
		2. muštynės, peštynės;	(+)/-

Priesagos *-auti*, *-auja* neturi tokių darybinės kategorijos apribojimų kaip *-yti*, *-ija*. Atsižvelgiant į daiktavardžio reikšmę ‘plėšimas, žudymas’ galima teigti, kad *razbajáuti*, *-áuja*, *-ávo* yra lietuvių kalbos vedinys iš *razbājus*. Kirčiavimas dėsningas, nes dominacinė stiprioji priesaga būdinga beveik visiems vardažodiniams *-(i)auti* vediniams (Stundžia 2009, 215).

**6.2.3.9. *Storastáuti, storastáuja, storastávo;*
*stórastauti, stórastauja, stórastavo***

REIKŠMĖS: ‘būti storasta, eiti storastos pareigas’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 25.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: NdŽ.

ETIMOLOGIJA: vedinys iš daiktavardžio *stóраста, stōраста, stòраста, storastà* (Fraenkel 1962, 913; Smoczyński 2007, 606).

DP *storastáuti, -áuja, -ávo, stórastauti, -auja, -avo* vartotas verčiant žodžių junginį *być starostą*. J. Vujeko postilėje net vartojamas ne veiksmažodis, o žodžių junginys. Taigi, ir *storastáuti, -áuja, -ávo, stórastauti, -auja, -avo* turėtų būti vedinys iš skolinio *stóраста, stōраста, stòраста, storastà*. Slavų kalbose rasti veiksmažodžiai turi reikšmę ‘būti storasta, eiti storastos pareigas’, tačiau jų priesagos lietuvių kalboje nebūtų atliepiamos *-auti*²⁸.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *stóраста, stōраста, stòраста, storast*® 1. ‘po 1861 m. reformos – viršaičiui pavaldus mažiausio administracinio vieneto (kaimo) pareigūnas (ppr. valstietis), seniūnas’ (LKŽe); 2. ‘bajorų renkamas seniūnijos valdytojas, teisėmis prilygęs vaivada’ (LKŽe); 3. ‘valdovo vietininkas, tam tikros krašto srities valdytojas’ (LKŽe, Kudzinowski); 4. ‘kerdžius’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 82, DP 6, KN SE 276, ChNT 423; b) rytinis raštų kalbos variantas: SPII 166, JEI 6, BK 15; c) vakarinis raštų kalbos variantas: VlnE 198, BB1Moz37.

²⁸ **SENOSIOS SLAVŲ KALBOS:** brus. *старостуму* ‘займаць пасаду старосты’ (ГСБМ Т.32, 345); rus. *старостуму* ‘занимать должность старосты’ (СДЯ Т.3,2, 497); rus. *старостуму* 1. ‘править, исполнять должность старосты (см. староста в знач. 2)’; 2. ‘занимать должность церковного старосты (см. староста в знач. 3)’; 3. ‘занимать должность старосты (см. староста в знач. 4)’ (СРЯ XI–XVII Т.28, 14).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *старостувам* (ЕСУМ Т.5, 398); len. *starostować* ‘być starostą, pełnić obowiązki starosty’ (SJP Т.6, 398); rus. *старостумь* ‘исполнять обязанности старосты’ (СРНГ Т.41, 83).

M. Daukša savo raštuose lenkų kalbos daiktavardį *starosta* išvertė kaip *stóраста*, *stōраста*, *stòраста*, *storastà*. SP lenkiškame tekste kaip vertimas vartojamas daiktavardis *staroścín*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; J; M; S. Dauk; M. Valanč; NdŽ; Rtr; Š; L; LT; Ser.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: rytų aukštaičių vilniškių (Grv); vakarų aukštaičių kauniškių (Zt); šiaurės žemaičių kretingiškių (KTŽ 391).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš rytų slavų kalbos (Skardžius 1998, 265; Smoczyński 2007, 606).

SENIOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *староста* 1. 'староста, службовая асоба, якая ўзначальвала адміністрацыю павета або ваяводства'; 2. 'службовая асоба, якая прызначалася або выбіралася для вядзення спраў у мясцовых адміністрацыйных органах'; 3. 'старейшына; кіраўнік, распарадчык' (ГСБМ Т.32, 342); ukr. *староста*, *старость*, *староста* 1. '(урядовец, що очолював адміністративну одиницю) староста'; 2. '(у Польщі - представник короля, який очолював окрему адміністративно-територіальну одиницю; у Великому князівстві Литовському - представник княжого управління) староста'; 3. '(начальник центрального управління галицько-волинськими землями, що входили до складу Польщі) генеральний староста' (ССМ Т.2, 381); len. *starosta* 1. 'początkowo namiestnik królewski sprawujący na określonym terytorium pełnię władzy w zastępstwie panującego, z czasem urzędnik sprawujący na określonym obszarze władzę administracyjną, sądowo-policyjną oraz zarząd dóbr królewskich, także tenentariusz dóbr królewskich lub ich zarządca'; 2. 'zwierzchnik, przełożony, zarządca, naczelnik, też rządca, namiestnik'; 3. 'starzec' (SPol Т.8, 418); rus. *староста* 1. 'старик, старец'; 2. 'старшина, староста'; 3. 'представитель местного выборного управления'; 4. 'управитель'; 5. 'попечитель, надзиратель'; 6. 'владелец староства'; 7. 'глава, старейшина' (СДЯ Т.3,1, 496); rus. *староста* 1. 'старик, старец'; 2. 'глава, начальник; правитель'; 3. 'наиболее уважаемый и влиятельный член какого-л. сообщества, объединения, коллектива и т. п., который избирается или назначается для ведения общих дел'; 4. 'представитель местного выборного самоуправления'; 5. 'лицо, назначенное для осуществления надзора, присмотра, опеки за кем-л.'; 6. 'представитель низшей княжеской администрации обычно из холопов, ведавший сельским населением вотчины или вотчинной пашней' (СРЯ XI–XVII Т.28, 11).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *смáпаста* 'выбраны або прызначаны ў абшчыне, арцелі; адказны класа, гурту і пад.', 'сват на вяселі' (ЭСБМ Т.12, 291); ukr. *смáпаста* (ЕСУМ Т.5, 131); len. *starosta* 1. 'dawny urzędnik polski'; 2. 'gospodarz weselny'; 3. 'stary' (SGPK Т.5, 224); len. *starosta* 1. 'przodek'; 2. 'starszy, przełożony, głowa czego, rządca, zarządca, naczelnik, władca'; 3. 's. weselny = gospodarz wesela, marszałek, zarządca wesela, starszy družba'; 4. 'najwyższy urzędnik w danym miejscu, wielkorządca, namiestnik panującego' (SJP Т.6, 397); rus. *смáпаста* 1. 'человек, сватающий жениха невесте; сват'; 2. 'распорядитель на свадьбе';

3. 'крестный отец жениха'; 4. 'выборное лицо для ведения дел на рыболовном участке'; 5. 'дежурный в игре'; 6. 'человек, который распоряжается новогодним праздником' (СРНГ Т. 41, 83).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. po 1861 m. reformos – viršaičiui pavaldus mažiausio administracinio vieneto (kaimo) pareigūnas (ppr. valstietis), seniūnas;	(+)/+	+/-	+/0	0/-	0/-	+/-
2. bajorų renkamas seniūnijos valdytojas, teisėmis prilygęs vaivada;	(+)/-	+/-	+/0	0/-	0/-	+/-
3. valdovo vietininkas, tam tikros krašto srities valdytojas;	+/-	+/+	+/0	0/-	0/-	+/-
4. kerdžius;	-/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Storastáuti, stórastauti</i>	lie.	<i>Stórasta, stōrasta, stòrasta, storastà</i>	lie.
1. būti storasta, eiti storastos pareigas;	+/-	1. po 1861 m. reformos – viršaičiui pavaldus mažiausio administracinio vieneto (kaimo) pareigūnas (ppr. valstietis), seniūnas;	(+)/+
		2. bajorų renkamas seniūnijos valdytojas, teisėmis prilygęs vaivada;	(+)/-
		3. valdovo vietininkas, tam tikros krašto srities valdytojas;	+/-
		4. kerdžius;	-/+

Daiktavardžio *stórasta, stōrasta, stòrasta, storastà* reikšmės leidžia jį laikyti *storastáuti, -áuja, -ávo, stórastauti, -auja, -avo* pamatiniu žodžiu. Veiksmažodis yra būsenos atitikimo vedinys. Daugiausia būsenos atitikimo vedinių daroma iš daiktavardžių, rečiau – iš būdvardžių. Vediniai reiškia veiklą, darbą, elgesį, atitinkantį pamatiniu žodžiu nusakytą daiktą (DLKG 392). *Storastáuti, -áuja, -ávo, stórastauti, -auja, -avo*, kaip pasi-taiko tarp *-(i)auti* vedinių, turi kelis kirčiavimo variantus – greta šakninio vartojamas ir priesaginio kirčiavimo veiksmažodis (Stundžia 2009, 216).

6.2.3.10. *Válninti, válnina, válnino*

REIKŠMĖS: 1. 'daryti laisvą, vaduoti'; 2. 'daryti palaidą, palaidesnę, laisvesnę' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 69, KN SE 11; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BBDan4.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; J; NdŽ; Rtr.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Trk, Sd); pietų žemaičių varniškių (Krš); vakarų aukštaičių kauniškių (Snt); rytų aukštaičių panevėžiškių (Brž), uteniškių (Dgl), anykštėnų (Sb); pietų aukštaičių (Lp).

Veiksmažodis *válninti*, *-ina*, *-ino* yra lietuvių kalbos veiksmažodis, nes priesaga *-inti* nebūdinga skoliniams. *Válninti*, *-ina*, *-ino* gali būti suvokiamas kaip vedinys iš būdvardžio *válnas*, *-à*, *válnas*, *-a*, *valnas*, *-a*.

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *válnas*, *-à*, *válnas*, *-a*, *valnas*, *-a* 1. 'nevaržomas, laisvas, nepriklausomas; neuždarytas, galintis laisvai judėti, turintis laisvę (apie žmogų)' (LKŽe, Kudzinowski); 2. 'savo noru, laisvai, savarankiškai daromas (padarytas), atliekamas (atliktas), pasirenkamas, leidžiamas ir pan., neverčiamas, nevaržomas; savanoriškas' (LKŽe, Kudzinowski); 3. 'laisvas, be darbo, dykas' (LKŽe); 4. 'neužimtas kuo, laisvas (apie vietą)' (LKŽe); 5. 'neužimtas, laisvas, atspėjamas (apie laiką)' (LKŽe, Kudzinowski); 6. 'platus, laisvas, dukslus' (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DP 340, KN SE 207; b) rytinis raštų kalbos variantas: SD 196; c) vakarinis raštų kalbos variantas: VlnE 49, MT 137, BP 360, BB2Moz21, CII 78, Q 195.

M. Daukša skolinį *válnas*, *-à*, *válnas*, *-a*, *valnas*, *-a* vartojo versdamas lenkų kalbos būdvardžius *wolny*, *szlachetny*, *beśpieczny*. SD *válnas*, *-à*, *válnas*, *-a*, *valnas*, *-a* yra vertimas į lietuvių kalbą iš lenkų *wolny*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: H; R; K; KŽ; JD; J; Klvd; M; MŽ; Sut; VoL; Bs; I; NdŽ; Rtr; FrnW.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Lk); pietų žemaičių varniškių (Up), raseiniškių (Gr); vakarų aukštaičių kauniškių (Nm); rytų aukštaičių vilniškių (Str); pietų aukštaičių (Drsk, Lp).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbos (Skardžius 1998, 290; Fraenkel 1962, 1192; Hock).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *вольный, волный* 1. 'вольны, свободны'; 2. 'не винаваты, апраўданы'; 3. 'незалежны, непадуладны'; 4. 'дабравольны' (ГСБМ Т.4, 165); ukr. *вольный* 'свободный' (МДСУМ Т.1, 112); len. *wolny* 1. 'swobodny, niezalezny, nieograniczony'; 2. 'taki, z którego ktos moze swobodnie korzystać'; 3. 'posiadajacy wolność osobistą'; 4. 'taki, który moze coś uczynić, majacy uprawnienia do określonego działania'; 5. 'uwolniony od czegoś, nie obciążony czymś'; 6. '(o chłopach) siedzący na tzw. wolniźnie'; 7. 'dobrowolny, nie przymusowany'; 8. 'samotny, opuszczony, odosobniony'; 9. 'nieopanowany, zdrożny' (SS Т.10, 292); len. *wolny* 1. 'taki,

który może postępować zgodnie z własną wolą; niezależny'; 2. 'taki, który jest wyrazem niezależności; taki, który gwarantuje niezależność'; 3. 'dobrowolny'; 4. 'taki, któremu nie grozi jakieś niebezpieczeństwo'; 5. 'taki, którego nie obciąża coś niepożądanego'; 6. 'zwolniony z jakichś zobowiązań, powinności'; 7. 'niezajęty pracą, obowiązkami'; 8. 'dozwolony'; 9. 'dostępny bez przeszkód; swobodny'; 10. 'taki, który może się swobodnie poruszać'; 11. 'taki, który może się swobodnie odbywać'; 12. 'słaby, lekki, delikatny'; 13. 'rzadki; miękki'; 14. 'lekko ciepły, letni'; 15. 'powolny, niespieszny' (SJP XVII); rus. **вольный** 1. 'добровольный'; 2. 'вольный, действующий по собственной воле'; 3. 'свободный, дозволенный' (СДЯ Т.1,1, 279); rus. **вольный** 1. 'добровольный, совершаемый по собственному желанию'; 2. 'обладающий властью, правом поступать по собственной воле'; 3. 'свободный, не встречающий препятствий'; 4. 'свободный, независимый' (СРЯ XI–XVII Т.3, 17).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. **wolny** 1. 'mający wolność, korzystający z wolności, rządzący się swą wolą, samowolny, swobodny, nieskrępowany'; 2. 'czasowy, niezajęty, niezatrudniony; który się już załatwił'; 3. 'niezajęty, stojący pustkami, próżny, pusty' (SJP T.7, 691); rus. **вольный** 1. 'ничем не занимающийся, свободный (о человеке)'; 2. 'предоставляющий, дающий волю, свободу'; 3. 'совершающий (покупающий, содержащий, организующий и т. п.) что-л. на собственные, личные средства (человеке)'; 4. 'никому не принадлежащий'; 5. 'непослушный, своевольный, избалованный; резвый, шаловливый'; 6. 'развратный' (СРНГ Т.5, 86).

ŽODIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. nevaržomas, laisvas, nepriklausomas; neuždarytas, galintis laisvai judėti, turintis laisvę (apie žmogų);	+/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/+
2. savo noru, laisvai, savarankiškai daromas (padarytas), atliekamas (atliktas), pasirenkamas, leidžiamas ir pan., neverčiamas, nevaržomas; savanoriškas;	+/+	+/+	+/0	0/-	0/-	+/-
3. laisvas, be darbo, dykas;	-/+	+/+	-/0	0/-	0/-	-/+
4. neužimtas kuo, laisvas (apie vietą);	(+)/-	-/+	+/0	0/-	0/-	-/-
5. neužimtas, laisvas, atspėjamas (apie laiką);	+/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
6. platus, laisvas, dukslus;	(+)/+	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Iš kurios kalbos galėjo būti pasiskolintas būdvardis *válnas*, *-à, válnas*, *-a, valnas*, *-a*, tiksliai pasakyti neįmanoma.

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Válninti</i>	lie.	<i>Válnas, -à, válnas, -a, valnas, -a.</i>	lie.
1. daryti laisvą, vaduoti;	+/+	1. nevaržomas, laisvas, nepriklausomas;	
2. daryti palaidą, palaidesnį, laisvesnį;	(+)/-	neuždarytas, galintis laisvai judėti, turintis laisvę (apie žmogų);	+/+
		2. savo noru, laisvai, savarankiškai daromas (padarytas), atliekamas (atliktas), pasirenkamas, leidžiamas ir pan., neverčiamas, nevaržomas; savanoriškas;	+/+
		3. laisvas, be darbo, dykas;	-/+
		4. neužimtas kuo, laisvas (apie vietą);	(+)/-
		5. neužimtas, laisvas, atspėjamas (apie laiką);	+/+
		6. platus, laisvas, dukslus;	(+)/+

Válninti, -ina, -ino ir *válnyti, -ija, -ijo* (žr. 6.2.3.10.) pirmosios reikšmės yra vienos – ‘daryti laisvą, vaduoti’. *Válninti, -ina, -ino* gali būti siejamas su būdvardžiu *válnas, -à, válnas, -a, valnas, -a*, juolab kad *-inti* priesagos faktityvams labiau būdinga kilmė iš būdvardžių, o ne daiktavardžių (DLKG 388). Kai *-inti* vedinio pamatinis žodis kirčiuojamas dvejopai (tvirtagališkai ir tvirtapradiškai), dvejopai turėtų būti kirčiuojamas ir išvestinis veiksmažodis (Stundžia 2009, 218–219). Šiuo atveju greičiausiai pasitaikė metatonija, nes nėra veiksmažodžio varianto pagal *valnas, -a*.

6.2.3.11. *Válnyti, válnija, válnijo*

REIKŠMĖS: 1. ‘daryti laisvą, vaduoti’; 2. ‘vaduoti iš naštos, nėštumo, padėti pagimdyti’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 243; b) vakarinis raštų kalbos variantas: CII 708, Q 332.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; K; KŽ; Bs; NdŽ; Rtr.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų žemaičių raseinių (Rs); vakarų aukštaičių kauniškių (Zt, Nm).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: len. *wolnić* 1. ‘zwalniac, folgować, popuszczac, robić mniej szybko’; 2. ‘w. plyn = letnić, lecić, robić ciepławym, wolnym’ (SJP T.3, 699)²⁹.

Senosios lenkų kalbos žodyne yra paliudytas veiksmažodis *wywolnić* ‘uchronić przed zniszczeniem, ocalić’ (SS T.10, 587), kurio reikšmė artima ‘vaduoti iš naštos, nėštumo, padėti pagimdyti’.

²⁹ Rytų slavų veiksmažodžiai galėtų būti įtraukti tik sąlyginai, nes dėl *-n-* nebuvimo jie negali būti skolinio šaltinis, pvz., ukr. *волити, волити* (ECYM T.1, 42).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE:

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. daryti laisvą, vaduoti;	+/-	-/-	-/0	0/-	0/-	-/-
2. vaduoti iš naštos, nėštumo, padėti pagimdyti;	(+)/-	+/-	-/0	0/-	0/-	-/-

Válnyti, -ija, -ijo turi priesagas *-yti, -ija*, todėl yra galimybė, kad tai lietuvių kalbos vedinys iš *válnas, -à, válnas, -a, válnas, -a* (žr. 6.2.3.10.).

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Válnyti</i>	lie.	<i>Válnas, -à, válnas, -a, válnas, -a</i>	lie.
1. daryti laisvą, vaduoti;	+/-	1. nevaržomas, laisvas, nepriklausomas;	+//+
2. vaduoti iš naštos, nėštumo, padėti pagimdyti;	(+)/-	neuždarytas, galintis laisvai judėti, turintis laisvę (apie žmogų);	
		2. savo noru, laisvai, savarankiškai daromas (padarytas), atliekamas (atliktas), pasirenkamas, leidžiamas ir pan., neverčiamas, nevaržomas; savanoriškas;	+//+
		3. laisvas, be darbo, dykas;	-//+
		4. neužimtas kuo, laisvas (apie vietą);	(+)//-
		5. neužimtas, laisvas, atspėjamas (apie laiką);	+//+
		6. platus, laisvas, dukslus;	(+)//+

-yti, -ija vediniai lietuvių kalboje gali būti tik faktityvai arba mutatyvai (anot B. Stundžios, ir instrumentinės reikšmės). *Válnyti, -ija, -ijo* reikšmės gali būti siejamos su daiktavardžio reikšme ‘nevaržomas, laisvas, nepriklausomas; neuždarytas, galintis laisvai judėti, turintis laisvę (apie žmogų)’, veiksmožodis būtų būtent sekventyvas. Jo reikšmių sąsaja su daiktavardžiu glaudesnė nei su slavų kalbų veiksmožodžių reikšmėmis. Anot B. Stundžios, šakninio kirčiavimo *-yti, -ija* veiksmožodžiai išlaiko pamatinių vardažodžių kirčio vietą ir priegaidę (Stundžia 2009, 221). Tokie vediniai iš būdvardžių itin reti (Otrębski 1965, 390).

6.2.3.12. Zopōstyti, zopōstija, zopōstijo

REIKŠMĖS: ‘rengti, ruošti’ (LKŽe, Kudzinowski).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 120, DP 30; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BB1 Moz41.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: Sut; I; N; K; Rtr; NdŽ; KŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų žemaičių (Rg).

ETIMOLOGIJA: vedinys iš *zōpostas, zopōstas* (Skardžius 1998, 302).

GALIMAS PAMATINIS ŽODIS: *zōpostas, zopōstas* ‘atsarga’ (LKŽe).

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: ChNT 41.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: OZ; NdŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: vakarų aukštaičių kauniškių (Ūd, Zt); rytų aukštaičių vilniškių (Lz); pietų aukštaičių (Lš, Pns, Lp).

ETIMOLOGIJA: skolinys iš lenkų kalbos (Būga 1959, 671); skolinys iš rytų slavų kalbos – pradinė forma yra *zopōsas*, vėlesnė jau su pridėtiniu *t* (Smoczyński 2007, 769); skolinys iš lenkų kalbos arba rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 302; Fraenkel 1962, 1280).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *запасъ* ‘запас, припасы’ (ГСБМ Т.11, 66); rus. *запасъ* 1. ‘то, что запасено’; 2. ‘припасъ’; 3. ‘имущество’ (СДЯ Т.1,2, 933); rus. *запасъ* 1. ‘запас, припасы, то, что запасено’; 2. ‘платежи, связанные с обязанностью поставлять казне хлебные запасы для снабжения служилых людей’; 3. ‘с опред. принадлежности для какого-л. дела’ (СРЯ XI–XVII Т.5, 258).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. *запас* ‘прыгатаванае на будучае’ (ЭСБМ Т.3, 297); ukr. *запас* (ЕСУМ Т.2, 234); len. *zapas* 1. ‘to, co zebrano i zachowano na wszelki wypadek, zasób’; 2. ‘rezerwa wojskowa’; 3. ‘brzeg materiału zostawiony poza szwem’ (SJP Т.8, 207); rus. *запас* 1. ‘имущество’; 2. ‘мука’; 3. ‘хлеб’; 4. ‘продукты питания, взятые с собой в поле, на охоту, рыбную ловлю и т. д.’ ir t. t. (СРНГ Т.10, 304).

ŽODŽIŲ REIKŠMĖS LIETUVIŲ IR SLAVŲ KALBOSE

Reikšmės	lie.	len.	rusėnų	brus.	ukr.	rus.
1. atsarga;	+/+	-/+	+/0	0/+	0/+	+/-

ŽODŽIŲ REIKŠMIŲ LIETUVIŲ KALBOJE LYGINIMAS:

<i>Zopōstyti</i>	lie.	<i>Zōposas, zopōsas</i>	lie.
1. rengti, ruošti;	+/+	1. atsarga;	+/+

Slavų kalbose nebuvo rasta galimų veiksmažodžio *zopōstyti, -ija, -ijo* atitikmenų. Šio veiksmažodžio reikšmės leidžia jį kildinti iš daiktavardžio *zopōstas*, tai būtų padaromosios reikšmės vedinys. Būtint ši darybos kategorija labiausiai būdinga lietuvių kalbos *-yti, -ija* vediniams iš skolintų vardažodžių (Otrębski 1965, 390).

Hibridams šiame darbe priskirti trisdešimt šeši veiksmažodžiai. Tie, kurie vadinami adaptaciniais, etimologų darbuose retai minimi – tik keturi. *Štórauti, -auja, -avo*, nepaisant nedėsningos priesagos, E. Fraenkeliu laikomas rutenizmu. Likę trys veiksmažodžiai – *rokúoti, -úoja, -āvo (rakúoti, -úoja, -āvo), paliecovóti, -avója, -avójo, žyčióti, -iója, -iójo (žičioti, -ioja, -iojo, žičióti, -iója, -iójo, žyčioti -ioja, -iojo)* – vadinami perdirbiniais. O derivaciniai hibridai etimologų darbuose nagrinėjami dažniau – keturio-

lika veiksmazodzių (*bursyti, -ija, -ijo, heretikuoti, -uoja, -avo, kalėdėti, -ója, -ójo, latráuti, -áuja, -ãvo, mierúoti, -úoja, -ãvo, múryti, -ija, -ijo, pãsnykauti, -auja, -avo (pasnykãuti, -áuja, -ãvo), pėnyti, -ija, -ijo, razbajáuti, -áuja, -ãvo, rubežioti, -ioja, -iojo, sėbrauti, -áuja, -ãvo (sėbrauti, -auja, -avo), storastáuti, -áuja, -ãvo (stórastauti, -auja, -avo), svodbáuti, -áuja, -ãvo, zopõstyti, -ija, -ijo*). Visi jie mokslinėje literatūroje apibūdinami kaip lietuvių kalbos vediniai iš pasiskolintų vardažodžių.

7. VEIKSMAŽODŽIŲ VARIANTAI

Kai kurie LDK XVI–XVII a. senuosiuose raštuose paliudyti veiksmažodžiai turi kelis variantus. Turimas omenyje ne kirčiavimo ar morfologinis variantiškumas, o fonetinis. Nesiekiamo išsamiai aprašyti visus lietuvių kalbos slavizmuose pasitaikančius variantiškumus, tik remiantis turima medžiaga atkreipti dėmesį į jų tipus ir išsiaiškinti tokius, kurie gali padėti priskirti skolinį vienai ar kitai kilmės grupei. Aptartųjų šiame darbe veiksmažodžių variantai gali būti sugrupuoti pagal bendrus bruožus: 1) veiksmažodžio balsis *o* variante turi *a* (*koróti*, *-ója*, *-ójo*, *karóti*, *-ója*, *-ójo*; *molíavóti*, *-íavója*, *-íavójo*, *maliavóti*, *-íavója*, *-íavójo*; *rokúoti*, *-úoja*, *-ávo*, *rakúoti*, *-úoja*, *-ávo*); 2) variantai su *é / e* (*čestavóti*, *-avója*, *-avójo*, *čestavoti*, *-avoja*, *-avojo*, *čestavoti*, *-avoja*, *-avojo*; *metavóti*, *-avójasi*, *-avójosi*, *métavótis*, *-avójasi*, *-avójosi*); 3) variantai su *a, i / o* (*dabóti*, *-ója*, *-ójo*, *dbóti*, *-ója*, *-ójo*; *krívdyti*, *-ija*, *-ijo*, *krívdyti*, *-ija*, *-ijo*, *krívdyti*, *-ija*, *-ijo*); 4) variantai su kietu / minkštu priebalsiu (*kryžiavóti*, *-íavója*, *-íavójo*, *kryžavóti*, *-avója*, *-avójo*; *paralyžavóti*, *-avója*, *-avójo*, *paralyžiavóti*, *-íavója*, *-íavójo*; *prociavóti*, *-íavója*, *-íavójo*, *prôciavoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *prociavóti*, *-avója*, *-avójo*, *prociavóti*, *-íavója*, *-íavójo*; *tancavóti*, *-avója*, *-avójo*, *tanciavóti*, *-íavója*, *-íavójo*; *triūbyti*, *-ija*, *-ijo*, *trūbyti*, *-ija*, *-ijo*); 5) variantai su *ie / e* (*spaviedóti*, *-ójasi*, *-ójosi*, *spavedóti*, *-ójasi*, *-ójosi*, *spaviēdotis*, *-ojasi*, *-ojosi*, *spāviedotis*, *-ojasi*, *-ojosi*; *trelíuoti*, *-iúoja*, *-iávo*, *trielíuoti*, *-iúoja*, *-iávo*); 6) variantai su *z / ž* ir *s / š* (*bliūznyi*, *-ija*, *-ijo*, *bliūžnyi*, *-ija*, *-ijo*; *šlebizavóti*, *-avója*, *-avójo*, *šlebizavóti*, *-avója*, *-avójo*; *tūžyti*, *-ija*, *-ijo*, *tūžyti*, *-ija*, *-ijo*); 7) kitokie atvejai (*pečėtyti*, *-ija*, *-ijo*, *pečiótyti*, *-ija*, *-ijo*; *šacavóti*, *-ója*, *-ójo*, *šacevóti*, *-ója*, *-ójo*; *veñčiavoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *venčiavóti*, *-íavója*, *-íavójo*, *viñčiavoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *vinčiavóti*, *-íavója*, *-íavójo*; *zvānyti*, *-ija*, *-ijo*, *dzvānyti*, *-ija*, *-ijo*).

Visus pateiktuosius veiksmažodžių variantus galima suskirstyti į dvi grupes. Dalies jų variantai indikuoja galimą skolinio kilmę, o kiti tėra lietuvių kalbos vidinis procesas. Pastariesiems priklauso pirmoji grupė. Skolinių balsis *a* gali pasirodyti tiek kirčiuotoje, tiek nekirčiuotoje pozicijoje, kai skolinamo slavų veiksmažodžio *o* yra etimologinis; kirčiuotas ir nekirčiuotas *a* gali būti ir slavų balsio *a* atliepimas (žr. plačiau Kardelis 2003). Kitaip tariant, yra trys adaptacijos būdai: a) slavų kalbų *o* slavizmuose atliepiamas *a* (rusėnų *готовату*, len. *gotować* > lie. *gatavóti* (*gātavoti*)); b) slavų kalbų *a* slavizmuose atliepiamas *o* (rusėnų *карату*, len. *karac* > lie. *koróti*; rusėnų. *малювату*, len. *malować* > *molíavóti*; rusėnų *паховату*, len. *rachować* > lie. *rokúoti*) c) slavų kalbų *a* slavizmuose atliepiamas *a* (rusėnų *карату*, len. *karac* > lie. *karóti*; rusėnų. *малювату*, len. *malować* > *maliavóti*; rusėnų *паховату*, len. *rachować* > lie. hibr. *rakúoti*)³⁰. Būtent

³⁰ Dubletai su *o / a* reguliariai fiksuoti ir senosios baltarusių kalbos skoliniuose, tik šio reiškinio priežastis yra kitokia – šioje kalboje nekirčiuoti *a* ir *o* tariami kaip *a*, todėl išskyrus etimologiją, kuri vargu ar buvo žinoma rašantiesiems, nebuvo kitų priežasčių atskirti *o* ir *a* (Булыка 1980, 218).

atvejais (b) ir (c), kai slavų *a* atliepia slavizmų *a* ir *o*, susiję su vidiniais lietuvių kalbos procesais. Variantai su atliepiamu *o* yra senesni, atėję dar prieš ilgojo *ā* siaurėjimą ir vartimą *o*. Šis procesas yra nesenas, dar XVI a. plotas su tariamu ilgoju *ā* buvo didelis, vietomis jis tariamas ir šiandien (Zinkevičius 1980, 64). Nepamiršti reikia ir apskritai atsiradusios tendencijos slavų balsį *o* lietuvių kalboje keisti *a*, o slavų balsį *a* – *o*, jau ir po baltų *ā* vartimo *o* (Zinkevičius 1997, 196–197). Taigi, *koróti*, *-ója*, *-ójo*, *karóti*, *-ója*, *-ójo*; *moliavóti*, *-iavója*, *-iavójo*, *maliavóti*, *-iavója*, *-iavójo*; *rokúoti*, *-úoja*, *-ávo*, *rakúoti*, *-úoja*, *-ávo* atspindi lietuvių kalbos procesų chronologiją, bet ji neturi įtakos slavizmo kilmei nustatyti.

Slavizmuose tiek *ie*, tiek *e* gali būti rytų slavų *e* ar lenkų kalbos *ie* / *e* atliepimas, todėl variantai su *ie* / *e* tokiais atvejais kaip rusėnų *сповѣдаться*, len. *spowiedać się*, *spowiać się* ir lie. *spaviedótis*, *spavedótis*, *spaviēdotis*, *spāvedotis*, ukr. tarm. *трелювати*, len. *trelować* ir lie. *treliuoti*, *trieliuoti* slavizmų kilmės nerodo (plg. lie. *pakalenià* < brus. *пакалѣнне*, len. *pokolenie*, lie. *aptiėkarius* < brus. *аптѣкаръ*, len. *aptekarz*; lie. *bankiėtas* < brus. *банкѣт*, len. *bankiet* (žr. daugiau pavyzdžių Kardelis 2003). Antra, dar XV a. lenkų kalboje buvo įprastos gretimybės su *a* ir *e* (iš *ě), *e* keitimasis į *a* procesas yra vėlyvas (GHJP 83), todėl *spaviedótis*, *-ójasi*, *-ójosi*, *spavedótis*, *-ójasi*, *-ójosi*, *spaviēdotis*, *-ojasi*, *-ojosi*, *spāvedotis*, *-ojasi*, *-ojosi* atitikmuo lenkų kalboje galėtų būti ne tik *spowiedać się*, bet ir *spowiać się*.

Kiek kitaip yra *z* / *ž* atveju. *Tūžyti*, *-ija*, *-ijo*, *tūžyti*, *-ija*, *-ijo* slavų kalbų atitikmenys apskritai nerodo, kad slavizme turėtų atsispindėti *z* (ukr. *тужуму*, len. *tużyć*). *Tūžyti*, *-ija*, *-ijo*, kuris, remiantis slavų kalbomis, yra dėsningo atliepimo, paliudytas LDK senuosiuose raštuose ir lietuvių kalbos tarmėse, variantas *tūžyti*, *-ija*, *-ijo* tuo tarpu užrašytas tik rytų aukštaičių kupiškėnų. Tai suponuoja mintį, kad *tūžyti* yra antrinis. O veiksmažodis *bliūžnyti*, *-ija*, *-ijo*, ir jo variantas *bliūžnyti*, *-ija*, *-ijo*, galėtų būti nulemti skirtingų slavų kalbų įtakos – *bliūžnyti* atspindi lenkų kalbos minkštą *z* veiksmažodyje *bluźnić*. M. Daukša vartojo *bliūžnyti*, *-ija*, *-ijo* ir *bliūžnyti*, *-ija*, *-ijo* pramaišiu, S. B. Chilinskio raštuose paliudytas tik antrasis variantas. Tas pats pasakytina apie *šlebizavóti*, *-avója*, *-avójo* ir *šlebizavóti*, *-avója*, *-avójo* – pastarasis veiksmažodis yra atėjęs iš lenkų kalbos.

Veiksmažodžio *pečėtyti*, *-ija*, *-ijo* variantas *pečiotyti*, *-ija*, *-ijo* sunkiai paaiškinamas kaip dėsningas slavų kalbų atliepimas, jis yra užrašytas vienoje šnektoje – šiaurės žemaičių kretingiškių. Anot K. Būgos, bent jau 'o daiktavardyje *pečiotis* reiškia, kad šis daiktavardis į lietuvių kalbą atėjęs vėliau nei *pečėtis* (Būga 1958, 346), po senovinių slavų junginių *c'a*, *č'a*, *r'a*, *š'a*, *ž'a* priebalsių kietėjimo.

Veñčiovoti, *-iavoja*, *-iavojo*, *venčiovóti*, *-iavója*, *-iavójo* variantas *viñčiovoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *vinčiovóti*, *-iavója*, *-iavójo* tuo tarpu nėra nulemtas rytų aukštaičių tarmės požymių, kaip galėtų atrodyti, nors pastarasis vartojamas K. Sirvydo raštuose, kuriuose šių požymių gausu. *Viñčiovoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *vinčiovóti*, *-iavója*, *-iavójo* yra paliudytas ir tarmėse, kurioms nėra būdinga *en* atliepimas *in*. W. Smoczyńskio paaiškinimas,

kad variantai *veičiavoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *venčiavóti*, *-iavója*, *-iavójo* ir *viñčiavoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *vinčiavóti*, *-iavója*, *-iavójo* atspindi baltarusių kalbos veiksmažodžių tarminius variantus *vjančáť* ‘vainikuoti’ ir *vinčáť* ‘tuokti’ atrodo įtikinamas (Smoczyński 2007, 734), nes kai kurioje mokslinėje literatūroje pateikiamas lenkų kalbos veiksmažodis *wieńczać* (Fraenkel 1962, 1222; Skardžius 1998, 293) vargu ar paaiškina variantą *viñčiavoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *vinčiavóti*, *-iavója*, *-iavójo*. Skolinys *zvānyti*, *-ija*, *-ijo* ir variantas *dzvānyti*, *-ija*, *-ijo* galbūt yra skirtingų slavų kalbų variantų atspindžiai – rusėnų *дзвонити*, *звонити*, len. *dzwonić*, *zwonić*.

Kitų trijų grupių (variantai su *é / e*, *a*, *i / o*, kietu / minkštu priebalsiu) beveik visi veiksmažodžiai yra nulemti ne lietuvių kalbos vidinių procesų, bet slavų kalbų donorių, istorinės raidos. Jau minėta, kad balsis *é* skoliniuose pasirodo vietoj kirčiuoto slavų ‘*a* (*děka* < sen. brus. *дѣка*) arba vietoj *a* po slavų *č*, *č*, *r*, *š*, *ž*. Kadaisė minkštasis *č*, bet vėliau sukietėjęs, atsispindi veiksmažodyje *čestavóti*, *-avója*, *-avójo*, *čestavoti*, *-avoja*, *-avojo*, *čestavoti*, *-avoja*, *-avojo*. Variantas su *é* rodo, kad skolinys į lietuvių kalbą atėjo dar prieš minėtiesiems balsiams sukietėjant (iki XVI a vidurio), kai rašyboje nereikėjo žymėti priešakinio baltio, mat prieš užpakalinį balsį *a* esantis priebalsis buvo minkštasis: *čestavoti* ir sen. ukr. *честовати* ‘угощати, потчевати’. Skolinio variantas *čestavóti*, *-avója*, *-avójo*, *čestavoti*, *-avoja*, *-avojo* jau žymi vėlesnius laikus (plg. sen. ukr. *честовати* ‘угощати, потчевати’, len. *czestować* ‘podejmować, gościć u siebie; czcić, szanować (kogo)’)³¹. Veiksmažodis *metavóti*, *-avójasi*, *-avójosi*, *mėtavóti*, *-avójasi*, *-avójosi* atspindi ne tiek slavų kalbų istorinius procesus, kiek šio konkreta veiksmažodžio kelią į lietuvių kalbą per rytų slavų kalbas.

Veiksmažodis *krivdyti*, *-ija*, *-ijo*, *krivdyti*, *-ija*, *-ijo*, *krivdyti*, *-ija*, *-ijo* taip pat byloja apie istorinius procesus slavų kalbų raidoje – redukuotųjų baltių nykimą. Redukuotieji slavų kalbų balsiai *ɪ* ir *ɛ* vadinamojoje silpnoje pozicijoje išnyko, stipriojoje – virto į atitinkamus balsius. Jų nykimas vyko iki XII a. Tokie skolinių variantai kaip *krivdyti*, *-ija*, *-ijo*, *krivdyti*, *-ija*, *-ijo* į lietuvių kalbą turėjo ateiti dar prieš XII a. (plg. *krivdyti), t. y. iš senosios rusų kalbos, *krivdyti*, *-ija*, *-ijo* tuo tarpu jau žymi jau vėlesnius laikus. Panašus į *krivdyti*, *-ija*, *-ijo*, *krivdyti*, *-ija*, *-ijo*, *krivdyti*, *-ija*, *-ijo* yra veiksmažodis *dabóti*, *-ója*, *-ójo*, *dbóti*, *-ója*, *-ójo*, tačiau jo variantas *dabóti*, *-ója*, *-ójo* negali būti paaiškintas redukuotuoju slavų balsiu (nors *a* atsiradęs būtent ten, kur būta *ɪ* – *dbati), nes jį lietuvių kalboje paprastai atliepia *u*. Taigi, *a dabóti*, *-ója*, *-ójo* tėra įterptinis (Zinkevičius 1980, 110) ir šiuo atveju tai – lietuvių kalbos skolinio integracijos pasirinkimas.

Senajoje slavų kalboje minkštasis buvo ir priebalsis *c* (ЯМ 44). *Ž*, *č* ir *c* prieš sukietėjimą atsispindi veiksmažodžių *kryžavóti*, *-avója*, *-avójo*, *paralyžavóti*, *-avója*,

³¹ Tokios analizės pavyzdys gali būti *čeravóti*, *čeravóti*, *čėravoti* KN, ChB, SD. Šis skolinys priskirtas neaiškios kilmės slavizmams, nes ir lenkų kalboje aptiktas veiksmažodis, galintis būti *čeravóti*, *čėravoti* atitikmeniu: sen. rus. *чаровати*, len. *czarować*.

-avójo, prōcavoti, -avoja, -avojo, procavóti, -avója, -avójo, tancavóti, -avója, -avójo variantuose kryžiaavóti, -iavója, -iavójo, paralyžiaavóti, -iavója, -iavójo, prociavóti, -iavója, -iavójo, prōciavoti, -iavoja, -iavojo, pročiavóti, -iavója, -iavójo ir tanciavóti, -iavója, -iavójo, tad galima daryti išvadą, kad pastarieji variantai į lietuvių kalbą atėjo anksčiau, iki XVI a. Veiksmažodžio *šacavóti, -ója, -ójo* variantas *šacevóti, -ója, -ójo* į lietuvių kalbą taip turėjo būti paskolintas dar iki įvykstant sukietėjimo procesams slavų kalboje. Slavų kalbų duomenys, paliudyti žodynuose, paaiškintų tik pirmuosius, kietuosius minėtųjų veiksmažodžių variantus. Kitaip paaiškinama *triūbyti, -ija, -ijo* ir *trūbyti, -ija, -ijo* pora, nes šiuo atveju kalbėti apie minkštąjį senosios slavų kalbos priebalsį *r* negalima. Pastarasis veiksmažodis – *trūbyti, -ija, -ijo* – ir jo variantas *triūbyti, -ija, -ijo* žymi procesus, įvykusius jau lietuvių kalboje. Mokslininkai sutaria, kad pirmiausiai buvo pasiskolintas *trūbyti, -ija, -ijo*, vėliau lietuvių kalboje atsirado variantas *triūbyti, -ija, -ijo*.

Lietuvių kalbos skolinių (ir hibridų) variantiškumo priežastys paprastai yra kelios: tai lietuvių kalbos vidaus procesų pasekmė arba slavų kalbų raidos įtaka. Priebalsių sukietėjimas ir redukuotųjų balsių nykimas yra procesai, tam tikrais atvejais padedantys nustatyti santykinę chronologiją, o per ją – ir skolino kilmę. Veiksmažodžiai, pasiskolinti dar iki šiems procesams įvykstant, įvardijami kaip skoliniai iš senosios rusų kalbos.

8. SEMANTIKOS ASPEKTO PATIKIMUMAS

Skolintų veiksmažodžių fonologija, pats patikimiausias kriterijus, nevisada leidžia nustatyti skolinių kilmę, todėl tenka remtis ir kitais būdais. Vienas iš jų – skolinių reikšmės. Trečiame skyriuje yra pateikti veiksmažodžiai, kurie priskiriami polonizams arba skoliniais iš rytų slavų dėl didesnio reikšmių sutapimo su atitinkamomis slavų kalbomis. Minėta, kad šis metodas nėra toks patikimas kaip fonetinis atitikimas ar išorinė tipologija, nes reikšmės yra dinamiškos. Kiek jis gali būti klaidingas, nustatoma remiantis skoliniais, kurių kilmė neabejotina dėl minėtų kriterijų. Tokių skolinių yra 36, iš jų 31 – skoliniai iš rytų slavų, 6 – iš lenkų kalbos. Į apskaičiavimą turi būti neįtraukti tie polonizmai ir skoliniai iš rytų slavų, kurie neturi galimų atitikimų kitose kalbose, pavyzdžiui, į polonizmo *cudzalažyti* duomenis neatsižvelgiama, nes rytų slavų kalbose paprasčiausiai nėra galimo atitikmens, nors šis skolinys polonizams priskirtas pirmiausia dėl savo fonetikos.

Skolinių iš rytų slavų grupėje daugiausia veiksmažodžių, kurių reikšmės rodo vienodą sutapimą su lenkų kalba ir su rytų slavų kalbomis. Devynių veiksmažodžių reikšmės paremia jų kilmę iš rytų slavų: *dỹvyti, -ija, -ijo* (su lenkų kalba sutampa 0, su rytų slavų – 1); *krĩvdyti, -ija, -ijo* (*krĩvidyti, -ija, -ijo; krĩvdyti, -ija, -ijo*) (su lenkų kalba sutampa 1, su rytų slavų – 2); *pũstyti, -ija, -ijo* (su lenkų kalba sutampa 0, su rytų slavų – 2); *rėdyti, -o (-ija, -ia), -ė (-ijo)* (su lenkų kalba sutampa 3 reikšmės, su rytų slavų – 4); *sũdyti, -ija (-ia), -ijo* (su lenkų kalba sutampa 3, su rytų slavų – 4); *terióti, -ója, -ójo* (su lenkų kalba sutampa 2 reikšmės, su rytų slavų – 3); *tiěšyti, -ija, -ijo* (su lenkų kalba sutampa 2, su rytų slavų – 4); *tũžyti, -ija, -ijo* (su lenkų kalba sutampa 1, su rytų slavų – 2); *žedoti, -oja, -ojo* (su lenkų kalba sutampa 1, su rytų slavų – 2). Keliais atvejais skolinių fonologija prieštarauja reikšmėms: 2 veiksmažodžio *bũbnyti, -ija, -ijo* reikšmės sutampa su lenkų kalba, su rytų slavais – 1; 3 *triũbyti, -ija, -ijo* reikšmės sutampa su lenkų kalba, o 2 – su rytų slavų.

Neabejotinų polonizmų grupėje reikšmių sutapimas išsidėstęs kiek kitaip. Visi veiksmažodžiai rodo vienodą reikšmių sutapimą su lenkų ir rytų slavų kalbomis, prieštaravimų nėra. Glaustai skolinių iš rytų slavų ir polonizmų reikšmių sutapimus galima pavaizduoti lentelėje.

Visais atvejais, kai lietuvių kalbos skolinio reikšmės turi vienodų sutapimų su lenkų ir rytų slavų kalbomis, duomenys į paklaidos apskaičiavimą neįtraukiami, todėl išvadą galima daryti tik remiantis veiksmažodžiais: *bũbnyti, -ija, -ijo; dỹvyti, -ija, -ijo; krĩvdyti, -ija, -ijo, krĩvidyti, -ija, -ijo, krĩvdyti, -ija, -ijo; pũstyti, -ija, -ijo, pũstýti, -o, -ė; rėdyti, -o (-ija, -ia), -ė (-ijo); sũdyti, -ija (-ia), -ijo; terióti, -ója, -ójo, tiěšyti, -ija, -ijo; triũbyti, -ija, -ijo, trũbyti, -ija, -ijo; tũžyti, -ija, -ijo, tũzyti, -ija, -ijo; žedoti, -oja, -ojo*. Du veiksmažodžiai, *bũbnyti, -ija, -ijo* ir *triũbyti, -ija, -ijo, trũbyti, -ija, -ijo*, jeigu nebūtų kitų indikacijų juos priskirti prie neabejotinų rutenizmų, būtų laikomi tikėtinais polonizmais dėl didesnio reikšmių sutapimo su lenkų kalbos veiksmažodžiais, kas būtų klaidinga. Skolinių fonetika patikimai rodo, kad šie veiksmažodžiai yra rutenizmai. Likusių veiksmažodžių didesnis reikšmių sutapimas su rytų slavų kalbomis paremia teiginį, kad *dỹvyti, -ija, -ijo; krĩvdyti, -ija, -ijo, krĩvidyti, -ija, -ijo, krĩvdyti, -ija, -ijo; pũstyti, -ija, -ijo, pũstýti, -o, -ė;*

rėdýti, -o (-ija, -ia), -ė (-ijo); sūdyti, -ija (-ia), -ijo; terióti, -ója, -ójo, tiėšyti, -ija, -ijo; tūžyti, -ija, -ijo, tūzyti, -ija, -ijo; žedoti, -oja, -ojo. yra rutenizmai. Atsižvelgiant į tai galima teigti, jog remiantis vien reikšmių atitikimo aspektu yra apie 18,18% paklaidos tikimybė.

Veiksmažodis	Reikšmių sutapimas			Kilmė
	Didesnis su rytų slavų kalbomis	Didesnis su lenkų kalba	Po lygiai	
<i>Bąžytis</i>			+	Iš rytų slavų
<i>Bloznytis</i>			+	
<i>Būbnyti</i>		+		
<i>Čėdyti</i>			+	
<i>Čýstyti</i>			+	
<i>Čestavóti, čėstavoti, čėstavoti</i>			+	
<i>Dėkavoti, dėkavóti</i>			+	
<i>Dývyti</i>	+			
<i>Droznyti</i>			+	
<i>Dūmóti, dūmoti</i>			+	
<i>Krívdyti, krívdyti, krívdyti</i>	+			
<i>Máčyti</i>			+	
<i>Metavóti, mėtavóti</i>			+	
<i>Mislyti</i>			+	
<i>Mūčyti</i>			+	
<i>Pastųpyti</i>			+	
<i>Pečėtavoti</i>			+	
<i>Pėnavoti</i>			+	
<i>Pūstyti, pūstýti</i>	+			
<i>Rėdyti</i>	+			
<i>Slebizavóti, šlebizavóti</i>			+	
<i>Sūdyti</i>	+			
<i>Svičėyti</i>			+	
<i>Svičioti</i>			+	
<i>Terióti</i>	+			
<i>Tiėšyti</i>	+			
<i>Triūbyti, trūbyti</i>		+		
<i>Tūžyti, tūzyti</i>	+			
<i>Veńčjavoti, venčjavóti, vińčjavoti, vinčjavóti</i>			+	
<i>Zvānyti, dzvānyti</i>			+	
<i>Žedoti</i>	+			
<i>Čvičyti</i>			+	
<i>Haftavoti</i>			+	
<i>Handliavoti</i>			+	
<i>Hebliavoti</i>			+	
<i>Škaliavóti</i>			+	

9. VEIKSMAŽODŽIŲ SANTYKIS SU LIETUVIŲ KALBOS RAŠTAIS IR TARMĖMIS

Medžiaga šiam darbui buvo renkama iš XVI–XVII a. LDK tekstų. Dalis skolintų veiksmažodžių yra paliudyta tik senuosiuose raštuose, jie nėra užrašyti vėlesniuose šaltiniuose ar tarmėse. Glaustai jų fiksavimą LDK tekstuose galima pateikti lentelėje.

Veiksmažodis	Senųjų raštų kalbos variantai							Kilmė	Skoliniai
	Vidurinis				Rytinis	Vakarinis			
	DP, DK	ChB	KN	MP	SD, SP	WP	Mž		
<i>Bloznytis</i>	+					+		Iš rytų slavų	Skoliniai
<i>Čmutavoti</i>					+				
<i>Droznyti</i>		+							
<i>Pėtnavoti</i>					+			Iš lenkų kalbos	
<i>Chvoldavoti</i>					+				
<i>Cudzalažyti</i>		+							
<i>Haftavoti</i>	+								
<i>Hebliavoti</i>	+								
<i>Katechizavoti</i>	+							Tikėtinai iš rytų slavų	
<i>Peregrinavoti</i>	+								
<i>Sukcedavoti</i>	+								
<i>Pričinioti(s)</i>		+							
<i>Argumentavoti</i>	+								
<i>Ciekavoti</i>	+								
<i>Dekliaravoti</i>	+								
<i>Disputavoti</i>	+								
<i>Falgavoti</i>	+								
<i>Faritavoti</i>	+								
<i>Feravoti</i>	+								
<i>Figūravoti</i>	+				+				
<i>Ordinavoti</i>	+								
<i>Pliagavoti</i>	+								
<i>Poleravoti</i>	+								
<i>Praktikavoti</i>	+								
<i>Revokavotis</i>	+								
<i>Supajyti</i>	+								

Veiksmažodis	Senųjų raštų kalbos variantai							Kilmė	
	Vidurinis				Rytinis	Vakarinis			
	DP, DK	ChB	KN	MP	SD, SP	WP	Mž		
<i>Rubėžyti</i>		+			+			Iš rytų slavų	Galimi skoliniai arba hibridai
<i>Hanbyti</i>		+					+	Iš lenkų kalbos	
<i>Išpėlioti</i>	+			+	+			Iš rytų slavų	Hibridai
<i>Pėtnyti</i>					+				
<i>Rubežioti</i>					+				
<i>Heretikuoti</i>			+					Iš lenkų kalbos	
<i>Afieruoti</i>			+					Neaiški	
<i>Farbuoti</i>		+							
<i>Privobinėti</i>	+								
Iš viso	22	6	2	1	8	1	1		
	31				8	2			

Veiksmažodžių, kurie paliudyti tik senuosiuose lietuvių kalbos paminkluose, gausa pasižymi M. Daukšos raštai. Juose yra užfiksuoti slavizmai, kurie vėliau niekur nėra paliudijami, be to, šis fiksavimas taip pat retas – užrašoma vieną ar vos kelis kartus. Daugelis tokių veiksmažodžių buvo priskirti polonizmams remiantis tekstologiniu aspektu. Tokių retų veiksmažodžių pasirodo ir K. Sirvydo darbuose, S. B. Chilinskio šaltinyje ar „Knygoje Nobažnystės“. Yra ir tokių veiksmažodžių, kurie iškyla kelių senųjų lietuvių kalbos šaltinių autorių darbuose – *bloznytis*, *-ijasi*, *-ijosi*, *išpėlioti*, *-ioja*, *-iojo*, *hanbyti*, *-ija*, *-ijo* ir t. t., bet vėliau niekur neužrašyti. Kaip minėta, dalis šių tik senuosiuose raštuose pasirodančių veiksmažodžių yra polonizmai dėl tekstologinio aspekto, likę – gana įvairūs, priskirti rutenizmams arba polonizmas remiantis fonologija, šaltinio buvimo aspektu. Tarp tik senuosiuose raštuose paliudytų veiksmažodžių yra hibridų, galimų lietuvių kalbos vedinių, aiškios ir neaiškios kilmės skolinių.

Slavizmus, atkeliavusius iš lenkų kalbos ar rytų slavų, skolinius, kurių kilmė gali būti spėjama, ir hibridus tikslinga sugretinti su veiksmažodžiais, kurie gali būti lietuvių kalbos vediniai iš lietuvių kalboje esančių skolinėtų vardažodžių arba skoliniai. Atsižvelgiant į skolinių ir hibridų paplitimą senuosiuose raštuose ir tarmėse galima mėginti nustatyti, koks paplitimas būdingas skoliniams, o koks – hibridams. Tikslinga pradėti nuo 36 veiksmažodžių, kurie į lietuvių kalbą atėję iš rytų slavų. Jų kilmė grindžiama fonetiniais atitikimais, šaltinio buvimo kriterijumi bei išorine tipologija.

SKOLINIŲ IŠ RYTŲ SLAVŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS SENUOSIUOSE RAŠTUOSE:

Skolinys	Vakarinis variantas	Vidurinis variantas	Rytinis variantas
<i>Bąžytis</i>	+		+
<i>Bloznytis</i>	+	+	
<i>Būbnyti</i>		+	+
<i>Čestavóti, čestavoti, čěstavoti (k.)</i>	+	+	+
<i>Čėdyti</i>		+	+
<i>Čýstyti</i>	+	+	+
<i>Čmutavoti</i>			+
<i>Davadžióti</i>		+	
<i>Dėkavoti, dėkavóti</i>	+	+	+
<i>Dỹoyti</i>	+	+	
<i>Droznyti</i>		+	
<i>Dūmóti, dūmoti</i>	+	+	+
<i>Gavėti</i>		+	
<i>Krīvdyti, krīvidyti (k.), krividyti (k.)</i>		+	
<i>Māčyti</i>		+	
<i>Metavótiš, mėtavótiš</i>		+	
<i>Mįslyti</i>		+	
<i>Mūčyti</i>	+	+	+
<i>Pamíelyti</i>			+
<i>Pastųpyti</i>	+	+	
<i>Pečėtavoti</i>	+	+	
<i>Pėtnavoti</i>			+
<i>Pūstyti, pūstýti</i>	+	+	
<i>Rėdýti</i>	+	+	+
<i>Slebizavóti (k.), šlebizavóti</i>			+
<i>Sūdyti</i>	+	+	+
<i>Šūtyti</i>	+	+	+
<i>Sviėčyti</i>	+	+	+
<i>Sviėčioti</i>		+	
<i>Terióti, tėrioti</i>	+	+	+
<i>Tiėšyti</i>	+	+	+
<i>Triūbyti, trūbyti</i>	+	+	+
<i>Tūžyti</i>	+	+	+
<i>Veñčiovoti, venčiovóti, vinčiovóti, viñčiovoti</i>	+	+	+
<i>Zoānyti, dzvānyti</i>	+	+	+
<i>Žedoti</i>		+	
Iš viso	21	31	22

SKOLINIŲ IŠ RYTŲ SLAVŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS TARMĖSE:

Skolinys	Vakarų žemaičiai	Šiaurės žemaičiai	Pietų žemaičiai	Vakarų aukštaičiai	Rytų aukštaičiai	Pietų aukštaičiai
<i>Bąžytis</i>				+	+	
<i>Bloznytis</i>						
<i>Būbnyti</i>				+	+	+
<i>Čestavóti, čestavoti, čėstavoti (k.)</i>		+		+	+	
<i>Čėdyti</i>	+	+	+	+	+	+
<i>Čýstyti</i>		+		+	+	+
<i>Čmutavoti</i>						
<i>Davadžióti</i>						+
<i>Dėkavoti, dėkavóti</i>		+	+	+	+	+
<i>Dýoyti</i>				+	+	+
<i>Droznyti</i>						
<i>Dūmóti, dūmoti</i>		+		+	+	+
<i>Gavėti</i>		+		+	+	
<i>Krívodyti, krivodyti (k.), krivòdyti (k.)</i>			+	+	+	
<i>Māčyti</i>		+		+	+	+
<i>Metavótiš, mėtavótiš</i>				+		
<i>Mislyti</i>		+	+	+	+	+
<i>Mūčyti</i>		+		+	+	+
<i>Pamíelyti</i>						
<i>Pastùpyti</i>		+		+		
<i>Pečėtavoti</i>				+		
<i>Pėtnavoti</i>						
<i>Pūstyti, pūstýti</i>		+	+	+	+	+
<i>Rédýti</i>		+	+	+	+	+
<i>Slebizavóti (k.), šlebizavóti</i>				+	+	+
<i>Sūdyti</i>		+		+	+	+
<i>Šūtyti</i>					+	
<i>Soičyti</i>			+		+	
<i>Soičioti</i>						
<i>Terióti, tėrioti</i>		+		+	+	+
<i>Tiėšyti</i>		+	+	+	+	

Skolinys	Vakarų žemaičiai	Šiaurės žemaičiai	Pietų žemaičiai	Vakarų aukštaičiai	Rytų aukštaičiai	Pietų aukštaičiai
<i>Triūbyti</i>	+	+	+	+	+	+
<i>Tūžyti</i>				+	+	
<i>Veñčiovoti, venčiovóti, vinčiovóti, viñčiovoti</i>	+	+	+	+	+	
<i>Zvānyti, dzvānyti</i>		+	+	+	+	+
<i>Žedoti</i>					+	
Iš viso	3	18	12	27	27	18
	33			72		

Skoliniai iš rytų slavų gali būti paliudyti visuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose. Tokie slavizmai greičiausiai yra kiek senesnio klando, įėję į platesnę vartoseną. Rutenizmai dažniausiai užfiksuoti viduriniame senųjų raštų kalbos variante.

Rutenizmų gali pasitaikyti visose lietuvių kalbos šnektose. Mažiausiai skolinių iš rytų slavų užrašyta vakarų žemaičių patarmėje – tik *čėdyti, -ija, -ijo, triūbyti, -ija, -ijo* (*trūbyti, -ija, -ijo*) ir *veñčiovoti, -iavoja, -iavojo* (*venčiovóti, -iavója, -iavójo, vinčiovóti, -iavója, -iavójo, viñčiovoti, -iavoja, -iavojo*). Daugiausiai iš rytų slavų atėjusių skolinių užrašyta rytų aukštaičių šnektose – 27 iš 30 tarmėse paliudytų šios grupės slavizmų. Tuo tarpu 6 skoliniai iš rytų slavų apskritai nėra užrašyti tarmėse: *bloznytis, -ijasi, -ijosi, čmutavoti, -avoja, -avojo, droznyi, -ija, -ijo, pamiėlyti, -ija, -ijo, pėnavoti, -avoja, -avojo, sviėčioti, -ioja, -iojo*.

Neabejotinų polonizmų yra žymiai mažiau nei skolinių iš rytų slavų – 10. Nors duomenys nelygiaverčiai, tikslinga apibendrinti ir slavizmų iš lenkų kalbos paplitimą.

SKOLINIŲ IŠ VAKARŲ SLAVŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS SENUOSIUOSE RAŠTUOSE:

Skolinys	Vakarinis variantas	Vidurinis variantas	Rytinis variantas
<i>Chvoldavoti</i>			+
<i>Cudzalažyti</i>		+	
<i>Čvičyti</i>		+	
<i>Haftavoti</i>		+	
<i>Handliavoti</i>		+	
<i>Hebliavoti</i>		+	
<i>Katechizavoti</i>		+	
<i>Peregrinavóti</i>		+	
<i>Sukcedavóti</i>		+	
<i>Škaliavóti</i>		+	
Iš viso	0	9	1

SKOLINIŲ IŠ VAKARŲ SLAVŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS TARMĖSE:

Skolinys	Vakarų žemaičiai	Šiaurės žemaičiai	Pietų žemaičiai	Vakarų aukštaičiai	Rytų aukštaičiai	Pietų aukštaičiai
<i>Chvoldavoti</i>						
<i>Cudzalažyti</i>						
<i>Čvičyti</i>				+	+	+
<i>Haftavoti</i>						
<i>Handliavoti</i>				+	+	
<i>Hebliavoti</i>						
<i>Katechizavoti</i>						
<i>Peregrinavóti</i>						
<i>Sukcedavóti</i>						
<i>Škaliavóti</i>				+		
Iš viso	0	0	0	3	2	1
	0			6		

9 neabejotini polonizmai yra paliudyti tik viduriniajame lietuvių kalbos senųjų raštų variante. Daugiausia jų užrašyta iš M. Daukšos ir S. B. Chilinskio raštų. Toks dažnas polonizmų vartojimas viduriniame senųjų raštų variante suprantamas. Vienas iš jo atstovų, M. Daukša, savo raštus vertė iš lenkų kalbos. S. B. Chilinskis, rašęs irgi šiuo variantu, kilęs nuo Lazdijų.

Polonizmų paplitimas lietuvių kalbos tarmėse turi tam tikrų tendencijų – paprastai tarmėse jie nėra paliudyti. Dažniausiai tai yra skoliniai, vartojami tik M. Daukšos raštuose, todėl jie galėtų būti vadinami okaziniais. Retais atvejais polonizmų yra užrašyta vakarų aukštaičių šnektose (*čvičyti*, *-ija*, *-ijo*, *handliavoti*, *-iavoja*, *-iavojo*, *škaliavóti*, *-iavója*, *-iavójo*), rytų ir pietų aukštaičių šnektose. Visi polonizmai yra paliudyti aukštaičių tarmėje.

Aptartųjų skolintų veiksmažodžių vartojimas senuosiuose raštuose ir lietuvių kalbos tarmėse turi kelias tendencijas: skolinių iš rytų slavų pasitaiko visuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose; polonizmai dažniausiai paliudyti tik viduriniajame variante; skolinių iš rytų slavų yra užrašyta visose lietuvių kalbos patarmėse, išsiskiria tik vakarų žemaičių patarmė, kurioje jų paliudyta mažiausiai; polonizmų tarmėse užrašyta žymiai mažiau nei skolinių iš rytų slavų, visi – aukštaičių tarmėje. Pateiktas išvadas gali papildyti tikėtinų skolinių iš rytų slavų arba lenkų kalbos duomenys. Pirmiausiai pateikiami slavizmai, kurie priskiriami skoliniais iš rytų slavų dėl reikšmių, atliepimų chronologijos.

**TIKĖTINŲ SKOLINIŲ IŠ RYTŲ SLAVŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS
SENUOSIUOSE RAŠTUOSE:**

Skolinys	Vakarinis variantas	Vidurinis variantas	Rytinis variantas
<i>Gũbyti</i>		+	
<i>Kõlioti, kolióti</i>		+	+
<i>Kryžiavóti (k.), kryžavóti</i>	+	+	+
<i>Paralyžavóti, paralyžiavóti (k.)</i>		+	
<i>Ponavóti, põnavoti</i>	+	+	
<i>Pričinioti(s)</i>		+	
<i>Prociavóti (k.), pročiavóti (k.), prõciavoti (k.), procavóti, prõcavoti</i>	+	+	+
<i>Rũgóti</i>	+	+	+
<i>Stanãvyti</i>		+	
<i>Šacavóti. šacevóti (k.)</i>		+	
<i>Tancavóti, tanciavóti (k.)</i>			+
<i>Trõpyti</i>	+	+	
<i>Trõtyti</i>	+	+	+
<i>Trõvyti</i>		+	
<i>Vělyti</i>		+	
Iš viso	6	14	6

TIKĖTINŲ SKOLINIŲ IŠ RYTŲ SLAVŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS TARMĖSE:

Skolinys	Vakarų žemaičiai	Šiaurės žemaičiai	Pietų žemaičiai	Vakarų aukštaičiai	Rytų aukštaičiai	Pietų aukštaičiai
<i>Gũbyti</i>		+	+	+	+	
<i>Kõlioti, kolióti</i>				+	+	+
<i>Kryžiavóti (k.), kry- žavóti</i>		+		+	+	+
<i>Paralyžavóti, para- lyžiavóti (k.)</i>				+	+	
<i>Ponavóti, põnavoti</i>		+		+	+	+
<i>Pričinioti(s)</i>						
<i>Prociavóti (k.), pro- čiavóti (k.), prõcia- voti (k.), procavóti, prõcavoti</i>		+	+	+	+	

Skolinys	Vakarų žemaičiai	Šiaurės žemaičiai	Pietų žemaičiai	Vakarų aukštaičiai	Rytų aukštaičiai	Pietų aukštaičiai
<i>Rūgėti</i>			+	+	+	
<i>Stanavyti</i>		+				
<i>Šacavėti.</i> <i>šacevėti (k.)</i>						
<i>Tancavėti,</i> <i>tancjavėti (k.)</i>		+		+	+	
<i>Trōpyti</i>	+	+	+	+	+	+
<i>Trōtyti</i>		+	+	+	+	+
<i>Trōvyti</i>						
<i>Vėlyti</i>	+	+	+	+	+	+
Iš viso	2	9	6	11	11	6
	17			28		

Vėlgi skolinių (galimai) iš rytų slavų kalbų paliudyta visuose senųjų lietuvių kalbos variantuose, daugiausiai – viduriniame variante.

Šios grupės skolinių paplitimas lietuvių kalbos tarmėse panašus į prieš tai aptartųjų – mažiausiai nagrinėtų skolinių užrašyta vakarų žemaičių patarmėje. Apskritai tikėtinų skolinių iš rytų slavų gausa šį kartą vėl pasižymi aukštaičių šnektos.

Slavizmų, kurių kilmę galima spėti esant iš lenkų kalbos, yra daugiau nei tikėtinų skolinių iš rytų slavų – 22.

TIKĖTINŲ SKOLINIŲ IŠ VAKARŲ SLAVŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS SENUOSIUOSE RAŠTUOSE:

Skolinys	Vakarinis variantas	Vidurinis variantas	Rytinis variantas
<i>Argumentavoti</i>		+	
<i>Balamūtyti</i>		+	
<i>Bliūznyti, bliūžnyti</i>		+	+
<i>Ciekavėti</i>		+	
<i>Dekliaravėti</i>		+	
<i>Disputavoti</i>		+	
<i>Falgavoti</i>		+	
<i>Faritavoti</i>		+	
<i>Feravoti</i>		+	
<i>Figūravoti</i>		+	+
<i>Klepėti</i>	+	+	

Skolinys	Vakarinis variantas	Vidurinis variantas	Rytinis variantas
<i>Latravóti</i>			+
<i>Lementavóti</i>		+	
<i>Mùsyti</i>		+	+
<i>Ordinavoti</i>		+	
<i>Pliagavoti</i>		+	
<i>Poleravóti</i>		+	
<i>Praktikavóti</i>		+	
<i>Revokavotis</i>		+	
<i>Supajyti</i>		+	
<i>Žegnóti</i>	+	+	
<i>Žỹcyti, žičyti</i>	+	+	+
Iš viso	3	20	5

TIKĖTINŲ SKOLINIŲ IŠ VAKARŲ SLAVŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS TARMĖSE:

Skolinys	Vakarų žemaičiai	Šiaurės žemaičiai	Pietų žemaičiai	Vakarų aukštaičiai	Rytų aukštaičiai	Pietų aukštaičiai
<i>Argumentavoti</i>						
<i>Balamũtyti</i>		+		+	+	
<i>Bliũznyti (k.), bliũžnyti</i>		+	+	+	+	+
<i>Ciekavóti</i>						
<i>Dekliaravóti</i>						
<i>Disputavoti</i>						
<i>Falgavoti</i>						
<i>Faritavoti</i>						
<i>Feravoti</i>						
<i>Figũravoti</i>						
<i>Klepóti</i>				+	+	
<i>Latravóti</i>		+		+		
<i>Lementavóti</i>		+	+	+	+	+
<i>Mùsyti</i>		+		+	+	
<i>Ordinavoti</i>						
<i>Pliagavoti</i>						
<i>Poleravóti</i>						

Skolinys	Vakarų žemaičiai	Šiaurės žemaičiai	Pietų žemaičiai	Vakarų aukštaičiai	Rytų aukštaičiai	Pietų aukštaičiai
<i>Praktikavóti</i>						
<i>Revokavotis</i>						
<i>Supajyti</i>						
<i>Žegnóti</i>	+	+	+	+	+	+
<i>Žỹčyti, žičyti</i>	+	+		+	+	+
Iš viso	2	7	3	8	7	4
	12			19		

Skoliniai, kurie greičiausiai kildintini iš lenkų kalbos, daugiausiai paliudyti viduriniajame senųjų raštų kalbos variante. Tik *latravóti*, *-avója*, *-avójo* nėra užfiksuotas minėtame variante, o rytiniame. Vienas veiksmažodis – *žỹčyti*, *-ija*, *-ijo* (*žičyti*, *-ija*, *-ijo*) – paliudytas visuose trijuose senųjų raštų kalbos variantuose. Tokio atvejo nebuvo tarp polonizmų, kurių kilmė nekelia abejonių. Vis dėlto *žỹčyti*, *-ija*, *-ijo* (*žičyti*, *-ija*, *-ijo*) yra vienintelis atvejis tarp slavizmų iš lenkų kalbos, o tarp rutenizmų tokių atvejų žymiai daugiau.

Tikėtini polonizmai lietuvių kalbos tarmėse paliudyti gausiau nei pirmosios grupės polonizmai, tačiau jų užrašymas, palyginti su skoliniais ir tikėtinais skoliniais iš rytų slavų, skurdesnis. Daugiausiai polonizmų užfiksuota vakarų aukštaičių šnektose.

Apibendrinant skolinių, kurių kilmė yra aiški, ir skolinių, kurių kilmę galima spėti, paplitimą senuosiuose lietuvių kalbos raštuose ir tarmėse galima teigti: skolinių iš rytų slavų pasitaiko visuose lietuvių kalbos senųjų raštų kalbos variantuose, dažnai vienas skolinys yra paliudytas visuose variantuose; polonizmai daugiausiai fiksuojami viduriniajame raštų kalbos variante arba viduriniajame ir vakariniame / rytiniame; skoliniai iš rytų slavų tarmėse užrašyti žymiai gausiau nei polonizmai, mažiausiai – vakarų žemaičių patarmėje; polonizmai tuo tarpu turi tendenciją nebūti užrašyti tarmėse arba būti užrašyti aukštaičių šnektose. Galima daryti išvadą, kad jeigu skolinys yra užrašytas visuose lietuvių kalbos senuosiuose raštuose, dažniausiai tai – rutenizmas. Žymiai dažnesnis skolinių iš rytų slavų užrašymas lietuvių kalbos tarmėse byloja, kad rutenizmai lietuvių kalboje yra senesnio klando skoliniai negu polonizmai.

Dabar būtina apžvelgti adaptacinių hibridų paplitimą. Primintina, kad adaptacinių hibridų kilmė nustatoma atsižvelgiant į slavų kalbų veiksmažodžius, kuriais remiantis hibridai adaptuoti.

Adaptaciniai lietuvių kalbos senųjų raštų hibridai yra paliudyti visuose raštų kalbos variantuose, dažniau – viduriniame. Daugiausia tokių hibridų pasitaiko M. Daukšos raštuose (6 atvejai), kiek mažiau užrašyta K. Sirvydo raštuose, B. Chilinskio Biblijoje ir „Knygoje Nobažnystės“. Kituose šaltiniuose paliudyti pavieniai adaptaciniai hibridai. Išskyrus *išpélioti*, *-ioja*, *-iojo*, visi aptariamieji veiksmažodžiai paliudyti ir vėlesniuose šaltiniuose.

ADAPTACINIŲ HIBRIDŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS SENUOSIUOSE RAŠTUOSE:

Hibridas	Vakarinis variantas	Vidurinis variantas	Rytinis variantas	Kilmė
<i>Išpėlioti</i>		+	+	Iš rytų slavų
<i>Pečėtyti</i>	+	+	+	
<i>Rūgúoti</i>			+	
<i>Štórauti</i>		+		
<i>Tùlkavyti</i>		+		
<i>Huliuoti</i>		+		Iš lenkų kalbos
<i>Kastyrauti</i>		+		
<i>Rokúoti</i>	+	+		
<i>Paliecavóti</i>		+	+	Neaiški
<i>Treliúoti, trieliúoti</i>		+		
<i>Žyčióti, žyčioti, žičióti, žičioti</i>		+		
Iš viso	2	10	4	

ADAPTACINIŲ HIBRIDŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS TARMĖSE:

Hibridas	Vakarų žemai- čiai	Šiaurės žemai- čiai	Pietų žemai- čiai	Vakarų aukštai- čiai	Rytų aukštai- čiai	Pietų aukštai- čiai	Kil- mė
<i>Išpėlioti</i>							Iš rytų slavų
<i>Pečėtyti</i>		+		+			
<i>Rūgúoti</i>							
<i>Štórauti</i>				+	+	+	
<i>Tùlkavyti</i>							
<i>Huliuoti</i>							Iš lenkų kalbos
<i>Kastyrauti</i>							
<i>Rokúoti</i>	+	+	+	+	+	+	
<i>Paliecavóti</i>		+		+	+	+	Neaiški
<i>Treliúoti, trieliúoti</i>					+	+	
<i>Žyčióti, žyčioti, žičióti, žičioti</i>	+	+	+	+	+	+	
Iš viso	2	4	2	5	5	5	
	8			15			

5 adaptaciniai hibridai žinomi tik iš rašytinių šaltinių, kiti yra paliudyti lietuvių kalbos tarmėse, neįžymiai gausiau – aukštaičių tarmėje, vakarų, rytų, pietų šnektose.

Daugiausiai tarmėse yra paliudyti *žyčióti, -iója, -iója, žyčioti, -ioja, -iojo, žičióti, -iója, -iójo, žičioti, -ioja, -iojo* ir *rokúoti, -úoja, -ávo* kuris iš visų kitų adaptacinių hibridų išsiskiria dar keliais aspektais: jis (kaip ir *pečėtyti, -ija, -ijo*) užrašytas ir vakariniame senųjų raštų variante ir yra paliudytas šaltiniuose, kuriems tokių hibridų vartojimas nėra būdingas – S. M. Slavočinskio giesmyne, B. Vilento „Epistolos ir Evangelijos“ bei Bretkūno Biblijoje.

Derivacinių hibridų yra daugiau nei adaptacinių – 25. Jų kilmė apibrėžiama remiantis pamatiniais žodžiais.

DERIVACINIŲ HIBRIDŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS SENUOSIUOSE RAŠTUOSE:

Hibridas	Vakarinis variantas	Vidurinis variantas	Rytinis variantas	Kilmė
<i>Kalédóti</i>			+	Iš rytų slavų
<i>Mierúoti</i>	+	+	+	
<i>Pāsnykauti, pasnykáuoti</i>		+	+	
<i>Pėntyti</i>			+	
<i>Rubežioti</i>			+	
<i>Sėbráuoti, sébrauti</i>	+	+	+	
<i>Sėbrinti</i>			+	
<i>Sūdinti</i>		+		
<i>Svodbáuoti</i>			+	
<i>Tancúoti</i>		+		
<i>Bursyti</i>		+		Iš lenkų kalbos
<i>Heretikuoti</i>		+		
<i>Latrauti</i>		+		
<i>Afėruoti</i>		+		Neaiški
<i>Atprovinėti</i>		+		
<i>Farbuoti</i>		+		
<i>Kytráuoti</i>			+	
<i>Múryti</i>		+	+	
<i>Nepakajúoti</i>	+	+		
<i>Privobinėti</i>		+		
<i>Razbajúoti</i>	+	+		
<i>Storastáuoti, stórastauti</i>		+		
<i>Válninti</i>	+	+		
<i>Válnyti</i>	+	+		
<i>Zopōstyti</i>	+	+		
Iš viso	7	19	10	

DERIVACINIŲ HIBRIDŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS TARMĖSE:

Hibridas	Vakarų žemaičiai	Šiaurės žemaičiai	Pietų žemaičiai	Vakarų aukštaičiai	Rytų aukštaičiai	Pietų aukštaičiai	Kilmė
<i>Kalėdóti</i>		+		+	+	+	Iš rytų slavų
<i>Mierúoti</i>		+		+	+	+	
<i>Pāsnykauti, pasnykáut</i>				+	+	+	
<i>Pėtnyti</i>							
<i>Rubežioti</i>							
<i>Sėbráuti, sébrauti</i>				+		+	
<i>Sėbrinti</i>							
<i>Sūdinti</i>			+	+		+	
<i>Svodbáuti</i>							
<i>Tancúoti</i>	+						
<i>Bursyti</i>							Iš lenkų kalbos
<i>Heretikuoti</i>							
<i>Latrauti</i>							
<i>Afierúoti</i>							Neaiški
<i>Atprovinėti</i>							
<i>Farbuoti</i>							
<i>Kytráuti</i>				+			
<i>Múryti</i>		+		+	+	+	
<i>Nepakajúoti</i>		+					
<i>Privoabinėti</i>							
<i>Razbajáuti</i>							
<i>Storastáuti, stórastauti</i>							
<i>Válninti</i>		+	+	+	+	+	
<i>Válnyti</i>			+	+			
<i>Zopōstyti</i>	+						
Iš viso	2	5	3	9	5	7	/
	10			21			

Daugiausiai derivacinių hibridų užrašyta viduriniajame senųjų raštų kalbos variante. Derivaciniai hibridai labiau būdingi seniesiems raštams nei lietuvių kalbos tarmėms – pastarosiose derivatų užrašyta tik 12, daugiausia – vakarų aukštaičių šnektose. Šis užrašymas yra skirtumas tarp derivacinių ir adaptacinių hibridų: derivacinių tar-

mėse paliudyta 48% visų derivacinių hibridų, adaptacinių – 54,5%. Hibridų vartojimas senuosiuose lietuvių kalbos raštuose yra panašus – abu tipai gausiai vartojami viduriniajame raštų kalbos variante. Lietuvių kalbos vedinių rytiniame raštų kalbos variante paliudyta gausiau nei adaptacinių, bet reikia nepamiršti, kad pastarųjų yra mažiau.

Galimiems skoliniams, t. y. veiksmažodžiams, kurie turi vienodai skolinių ir derivatų bruožų, yra priskiriami 22 žodžiai. Jų kilmė apibrėžiama remiantis galimais atitikmenimis slavų kalbose, jeigu šie veiksmažodžiai vis dėlto laikomi skoliniais.

GALIMŲ SKOLINIŲ ARBA DERIVATŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS SENOSIUOSE RAŠTUOSE:

Veiksmažodis	Vakarinis variantas	Vidurinis variantas	Rytinis variantas	Kilmė
<i>Abỹdyti</i>		+	+	Iš rytų slavų
<i>Gatãavyti, gãtavyti</i>	+	+	+	
<i>Koróti, karóti</i>	+	+	+	
<i>Krôsyti, krósyti</i>	+	+	+	
<i>Mieryti</i>	+	+	+	
<i>Mõnyti</i>	+	+	+	
<i>Pamstyti</i>	+	+		
<i>Põzyti</i>			+	
<i>Prisiegóti</i>		+	+	
<i>Rõdyti</i>	+	+	+	
<i>Rubẽžyti</i>		+	+	
<i>Spaviedótis, spãviedotis, spaviẽdotis, spavedótis</i>	+	+	+	Iš lenkų kalbos
<i>Hanbyti</i>	+	+		
<i>Sỹlyti</i>	+	+	+	
<i>Šẽprõnyti</i>			+	
<i>Zdrõdyti</i>	+	+		Neaiškí
<i>Bagótyti</i>		+		
<i>Gatavóti, gãtavoti</i>		+		
<i>Plãdyti</i>		+		
<i>Slovýti</i>		+		
<i>Škãdyti</i>		+	+	
<i>Večerióti, večẽrioti</i>		+		
Iš viso	11	20	14	

GALIMŲ SKOLINIŲ ARBA DERIVATŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS TARMĖSE:

Hibridas	Vakarų žemaičiai	Šiaurės žemaičiai	Pietų žemaičiai	Vakarų aukštaičiai	Rytų aukštaičiai	Pietų aukštaičiai	Kilmė
<i>Abūdyti</i>			+	+	+		Iš rytų slavų
<i>Gatāvoti, gātavyti</i>		+	+	+	+	+	
<i>Koróti, karóti</i>				+	+		
<i>Krōsyti, krōsyti</i>		+	+	+	+		
<i>Míeryti</i>				+			
<i>Mōnyti</i>		+	+	+	+	+	
<i>Pamstyti</i>							
<i>Pōzyti</i>		+	+	+	+	+	
<i>Prisiegóti</i>					+		
<i>Rōdyti</i>		+	+	+	+	+	
<i>Rubėžyti</i>							
<i>Spaviedótis, spāviedotis, spaviėdotis, spavedótis</i>		+		+	+		
<i>Hanbyti</i>							Iš lenkų kalbos
<i>Sýlyti</i>				+	+		
<i>Šėprōnyti</i>							
<i>Zdrōdyti</i>							
<i>Bagótyti</i>					+		Neaiški
<i>Gatavóti, gātavoti</i>		+		+	+		
<i>Plādyti</i>				+	+		
<i>Slovýti</i>					+		
<i>Škādyti</i>		+		+	+	+	
<i>Večerióti, večėrioti</i>		+		+	+	+	
Iš viso	0	9	6	14	16	6	/
	15			36			

Prieš tai buvo pateikti skolinių ir hibridų paplitimo bruožai. Pats ryškiausias iš jų, leidžiantis nurodyti slavizmų kilmę iš rytų slavų, yra veiksmažodžio paliudijimas visuose senųjų raštų variantuose. Remiantis juo rutenizmams arba lietuvių kalbos dari-niams buvo priskirti veiksmažodžiai: *gatāvoti, -ija, -ijo* (*gātavyti, -ija, -ijo*), *koróti, -ója, -ójo* (*karóti -ója, -ójo*), *krōsyti, -ija, -ijo* (*krōsyti, -ija, -ijo*), *míeryti, -ija, -ijo*, *mōnyti, -ija, -ijo*, *rōdyti, -ija, -ijo* ir *spaviedótis, -ójasi, -ójosi* (*spāviedotis, -ojasi, -ojosi, spaviėdotis,*

-ojasi, -ojosi, spavedótis, -ójasi, -ójosi). Pastarieji 7 veiksmažodžiai iš pradžių buvo laikomi neaiškios kilmės skoliniais arba galimais derivatais. Veiksmažodis *sýlyti, -ija, -ijo*, nors taip pat paliudytas trijuose senųjų raštų kalbų variantuose, priskirtas galimiems polonizmom arba lietuvių kalbos derivatams dėl jo reikšmių didesnio sutapimo su lenkų kalba nei su rytų slavų kalbomis. Taigi, remiantis paplitimo aspektu buvo pakoreguota 7 veiksmažodžių kilmė. Tuo tarpu iš pat pradžių šiai grupei priskirtų veiksmažodžių – *abýdyti, -ija, -ijo, pamstytis, -ijasi, -ijosi, pōzyti, -ija, -ijo, prisiegóti, -ója, -ójo, ruběžyti, -ija, -ijo* – kilmė ir darybinė interpretacija nesikeičia: šie skoliniai gali būti arba derivatai, arba skoliniai iš rytų slavų. Iš jų *pamstytis, -ijasi, -ijosi* ir *ruběžyti, -ija, -ijo* nėra paliudyti tarmėse, kas labiau būdinga derivaciniams hibridams, bet tarp skolinių iš rytų slavų taip pat pasitaiko, kad ir retai, tarmėse nepaliudytų skolinių (pvz., *droznyti, -ija, -ijo*).

Jau minėtos ir polonizmo tendencijos: jie paprastai fiksuojami viduriniojo varianto arba viduriniojo ir vakarinio / rytinio varianto šaltiniuose, rodo tendenciją būti užrašyti tarmėse arba užrašyti aukštaičių patarmėse. Iš keturių galimų polonizmų – *hanbyti, -ija, -ijo, sýlyti, -ija, -ijo, šėprōnyti, -ija, -ijo, zdrōdyti, -ija, -ijo* – tik *šėprōnyti, -ija, -ijo* nėra paliudytas viduriniame raštų kalbos variante, kas rodytų didesnę galimybę, kad šis veiksmažodis yra hibridas. Trys minėtieji galimi polonizmai arba derivatai (be *sýlyti, -ija, -ijo*) nėra paliudyti tarmėse. Bet atskirti lietuvių kalbos derivatus ir polonizmus apskritai sudėtinga, nes ir vieni, ir kiti daugiausiai pasirodo viduriniame raštų kalbos variante, rečiau užrašyti tarmėse.

Likusius 6 veiksmažodžius sunku klasifikuoti dėl to, kad neaiški jų galima kilmė. Remiantis nustatytais skolinių ir hibridų paplitimo kriterijais ir taikant juos galimiems skoliniais arba lietuvių kalbos derivatams, galima daryti atsargią prielaidą, kad *šėprōnyti, -ija, -ijo* turi daugiau hibridų bruožų; kai kurių veiksmažodžių kilmė (*gatāvoti, -ija, -ijo (gātavyti, -ija, -ijo), koróti, -ója, -ójo (karóti -ója, -ójo), krōsyti, -ija, -ijo (krósyti, -ija, -ijo), míeryti, -ija, -ijo, mōnyti, -ija, -ijo, rōdyti, -ija, -ijo* ir *spaviedótis, -ójasi, -ójosi (spāviedotis, -ojasi, -ojosi, spaviēdotis, -ojasi, -ojosi, spavedótis, -ójasi, -ójosi)*) buvo patikslinta, tačiau ne jų darybinė interpretacija.

Kiekvienas skolintas veiksmažodis yra unikalus ir norint jį tiksliai priskirti kuriai nors grupei (hibridams arba skoliniais) remiantis paplitimo aspektu, reikia itin išsamų tyrimų, apimančių visus lietuvių kalbos senuosius raštus, slavų senųjų kalbų žodynus, atskirų slavų ir lietuvių tarmių žodynus. Tačiau net nedidelis tyrimas atskleidė, kad remiantis paplitimo aspektu galima išskirti rutenizmų grupę, nes yra daug atvejų, kai skoliniai iš rytų slavų yra paliudyti visuose senųjų raštų variantuose. Iš skolinių, kurių kilmė yra neabejotina, ir tikėtinos kilmės skolinių tokių atvejų, kai skolinys paliudytas visuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose, yra aptikta 18, iš jų tik du veiksmažodžiai laikomi polonizmais dėl semantikos kriterijaus, kuris turi 18,18% paklaidą. Todėl remiantis paplitimo senuosiuose raštuose kriterijumi trylika veiksmažodžių, iš pradžių laikytų neaiškios kilmės skoliniais, po pateiktosios analizės buvo įtraukti į skyrių „Vidinės tipologijos kriterijus“ (žr. 3.1.3.).

10. HIBRIDAI IR JŲ VARIANTAI

Skyriuje „Veiksmožodžių santykis su lietuvių kalbos raštais ir tarmėmis“ buvo pateiktos adaptacinių ir derivacinių hibridų paplitimo lietuvių kalbos senuosiuose raštuose ir tarmėse lentelės. Siekiant glaustumo jos nebus dar kartą pateikiamos šiame skyriuje. Primintini abiejų rūšių hibridų bruožai: tiek adaptacinių, tiek derivacinių hibridų daugiau užrašyta viduriniajame senųjų raštų kalbos variante; derivaciniai hibridai, palyginti su adaptaciniais, lietuvių kalbos tarmėse paliudyti mažiau.

Iš 11 adaptacinių hibridų 4 šalia turi dėsningus variantus, t. y. skolinius (hibridai pateikiami pirmoje pozicijoje): *pečėtyti, -ija, -ijo* ir *pečėtavoti, -avoja, -avojo*; *rūguoti, -úoja, -āvo* ir *rūgóti, -ója, -ójo*; *rokúoti, -úoja, -āvo, rakúoti, -úoja, -āvo* ir *rokavóti, -avója, -avójo, rakavóti, -avója, -avójo*; *žyčióti, -iója, -iójo, žyčioti, -ioja, -iojo, žičióti, -iója, -iójo, žičioti, -ioja, -iojo* ir *žyčyti, -ija, -ijo, žičyti, -ija, -ijo*. Adaptaciniai hibridai, neturintys variantų, į lietuvių kalbą turėjo būti iš karto paskolinti su nedėsninga priesaga.

Reikšmės skirtumų tarp adaptacinių hibridų ir skolintų veiksmožodžių kartais nebūna: *pečėtyti, -ija, -ijo* ir *pečėtavoti, -avoja, -avojo* turi vieną reikšmę ‘dėti pečėtį, antspauduoti’; *rūguoti, -úoja, -āvo* ir *rūgóti, -ója, -ójo* taip pat turi vieną reikšmę ‘priekaištauti, pykti, barti’. *Žyčyti, -ija, -ijo, žičyti, -ija, -ijo*, jeigu atsižvelgiama į M. Daukšos katekizme paliudytą reikšmę, be 3 *žyčióti, -iója, -iójo, žyčioti, -ioja, -iojo, žičióti, -iója, -iójo, žičioti, -ioja, -iojo* reikšmių turi papildomą ‘norėti’. Tuo tarpu *rokúoti, -úoja, -āvo, rakúoti, -úoja, -āvo* ir *rokavóti, -avója, -avójo, rakavóti, -avója, -avójo* turi didesnę reikšmių skirtumą. Dėsningasis skolinys turi 2 reikšmes: ‘aritmetiškai spręsti, skaičiuoti’; ‘atsiskaityti’, o hibridas – 6. Dvi iš jų sutampa su skoliniu, likusios papildomos yra: ‘minėti, išskaičiuoti kiek ko buvus’; ‘nustatyti kainą, prašyti parduodant’; ‘laikyti kuo esant’; ‘būti kokios nuomonės, manyti’. Skolinys priskiriamas neaiškios kilmės slavizmams, tuo tarpu adaptacinio hibrido reikšmės yra labiau paveiktos lenkų kalbos veiksmožodžio *rachować* reikšmių.

Adaptacinių hibridų ir jų variantų – dėsningųjų skolinių – užrašymas lietuvių kalbos senuosiuose raštuose vartojimo tendencijų nerodo. Antai skolinys *pečėtavoti, -avoja, -avojo* užrašytas vidurinio ir vakarinio senųjų raštų kalbos variantuose ir vieną kartą užfiksuotas vakarų aukštaičių kauniškių patarmėje, adaptacinis hibridas – visuose senųjų raštų kalbos variantuose, paliudytas viename vėlesniame šaltinyje, keliose patarmėse. *Rūguoti, -úoja, -āvo* ir *rūgóti, -ója, -ójo* rodo atvirkštinį užrašymą, t. y. skolinys paliudytas gausiau: trijuose senųjų raštų variantuose, daugiau nei 10 vėlesnių raštų ir lietuvių kalbos tarmėse, o hibridas te užrašytas K. Sirvydo žodyne ir 3 vėlesniuose šaltiniuose. *Rokúoti, -úoja, -āvo, rakúoti, -úoja, -āvo* ir *rokavóti, -avója, -avójo, rakavóti, -avója, -avójo* atveju adaptacinis hibridas užrašytas daug dažniau. *Žyčióti, -iója,*

-i^ojo, žyčioti, -ioja, -iojo, žičióti, -i^oja, -i^ojo, žičioti, -ioja, -iojo ir žyčyti, -ija, -ijo, žičyti, -ija, -ijo užrašymas apytiksliai vienodas. Visais atvejais senuosiuose raštuose pasirenkamas vartoti tik vienas iš minėtų hibridų ir dėsningų skolinių, autoriai jų nevaratojo pramaišiu. Glaustai adaptacinių hibridų ir jų dėsningųjų variantų paplitimą galima pateikti lentelėje.

ADAPTACINIŲ HIBRIDŲ IR DĖSNINGŲJŲ SKOLINIŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS SENUOSIUOSE RAŠTUOSE:

Veiksmažodis	Vakarinis variantas	Vidurinis variantas	Rytinis variantas	
<i>Pečėtyti</i>	+	+	+	Hibridai
<i>Rokúoti, rakúoti</i>	+	+		
<i>Rūgúoti</i>			+	
<i>Žyčióti, žyčioti, žičióti, žičioti</i>		+		
Iš viso	2	3	2	
<i>Pečėtavoti</i>		+		Skoliniai
<i>Rokavóti, rakavóti</i>		+	+	
<i>Rūgóti</i>	+	+	+	
<i>Žyčyti, žičyti</i>	+	+	+	
Iš viso	2	4	3	

ADAPTACINIŲ HIBRIDŲ IR DĖSNINGŲJŲ SKOLINIŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS TARMĖSE:

Veiksmažodis	Vakarų žemaičiai	Šiaurės žemaičiai	Pietų žemaičiai	Vakarų aukštaičiai	Rytų aukštaičiai	Pietų aukštaičiai	
<i>Pečėtyti</i>		+		+			Hibridai
<i>Rokúoti, rakúoti</i>	+	+	+	+	+	+	
<i>Rūgúoti</i>							
<i>Žyčióti, žyčioti, žičióti, žičioti</i>	+	+	+	+	+	+	
Iš viso	2	3	2	3	2	2	
	7			7			
<i>Pečėtavoti</i>				+			Skoliniai
<i>Rokavóti, rakavóti</i>					+		
<i>Rūgóti</i>			+	+	+		
<i>Žyčyti, žičyti</i>	+	+		+	+	+	
Iš viso	1	1	1	3	3	1	
	3			7			

Tarp derivacinių hibridų yra daugiau atvejų, kai šalia yra paliudytas ir dėsningasis skolinys arba galimas skolinys. Reikšmės skirtumų tarp dėsningų slavizmų ir jau lietuvių kalbos derivatų iš pasiskolintų vardažodžių retais atvejais nėra: *latráuti, -áuja, -ávo* ir *latravóti, -avója, -avójo* turi reikšmes 1. 'valkatauti, girtuokliauti, paleistuvauti'; 2. 'vogti, plėšti, žudyti'; *rubežioti, -ioja, -iojo* ir *rubėžyti, -ija, -ijo* – 'vesti ribą'; *tancúoti, -úoja, -ávo* ir *tanciovóti, -iavója, -iavójo, tanciovóti, -iavója, -iavójo* – 'šokti'. Minėtieji hibridai *latráuti, -áuja, -ávo, rubežioti, -ioja, -iojo, tancúoti, -úoja, -ávo* priskirti derivaciniams hibridams, nes remiantis darybos kategorijomis, kirčiavimu jie gali būti siejami su atitinkamais vardažodžiais. Nesant reikšmės skirtumams, tokie veiksmažodžiai galėtų būti aiškinami kaip adaptaciniai hibridai, tačiau pirmenybė teikiama lietuvių kalbos darybai, o ne nedėsningam skolinio adaptavimui.

Keturiais atvejais dėsningi lietuvių kalbos skoliniai turi daugiau reikšmių nei lietuvių kalbos derivatai: *afierúoti, -úoja, -ávo* 'aukoti' ir *afieravóti, -avója, -avójo* 1. 'aukoti'; 2. 'atnešti'; *bursyti, -ija, -ijo* 'bendrauti; draugauti' ir *bursavóti, -avója, -avójo* 1. 'bendrauti; draugauti'; 2. 'kurstyti, kiršinti'; *múryti, -ija, -ijo* 1. 'iš akmenų ar plytų statyti'; 2. 'godžiai valgyti, kimšti' ir *múravóti, -avója, -avójo* 'iš akmenų ar plytų statyti'; *sūđinti, -ina, -ino* 'teisti' ir *sūđyti, -ija, -ijo* 1. 'nagrinėti bylą teisme, teisti'; 2. 'smerkti'; 3. 'spręsti, manyti'; 4. 'patarti'. Keliais atvejais hibridai pasižymi daugiau reikšmių: *mierúoti, -úoja, -ávo* 1. 'matuoti'; 2. 'seikėti'; 3. 'žiūrėti, ar tinka, derinti'; 4. 'taikyti' ir *míeryti, -ija, -ijo* 1. 'matuoti'; 2. 'taikyti'; *pėnnyi, -ija, -ijo* 1. 'daryti pėtnus, dėmėti'; 2. 'žymėti' ir *pėnavoti, -avoja, -avojo* 'žymėti, ženklinti'.

Keli derivaciniai hibridai turi tą pačią šaknį, bet skirtingas priesagas ir reikšmes: *sėbráuti, -áuja, -ávo, sébrauti, -auti, -avo* 1. 'bendrauti, draugauti'; 2. 'pusininkauti' ir *sėbrinti, -ina, -ino* 'daryti sėbru, dalininku' bei *válninti, -ina, -ino* 1. 'daryti laisvą, vaduoti'; 2. 'daryti palaidą, palaidesnę, laisvesnę' ir *válnyti, -ija, -ijo* 1. 'daryti laisvą, vaduoti'; 2. 'vaduoti iš naštos, nėštumo, padėti pagimdyti'. *Sėbráuti, -áuja, -ávo, sébrauti, -auti, -avo* ir *sėbrinti, -ina, -ino* pirmiausiai skiriasi darybos kategorijomis: *sėbrinti, -ina, -ino* yra faktityvas, *sėbráuti, -áuja, -ávo, sébrauti, -auti, -avo* yra būsenos atitikimo vedinys. Teigiama, kad jei *-inti, -ina, -ino* faktityvo pamatinis žodis yra daiktavardis, dažniausiai tai būna gyvos būtybės arba daiktų, medžiagų pavadinimai (DLKG 388). Kita vertus, *-inti* sekventyvinių vedinių pamatiniais žodžiais paprastai yra būdvardžiai, kaip *válninti, -ina, -ino*. Šio veiksmažodžio ir *válnyti, -ija, -ijo* pirmosios reikšmės yra vienodos. Priesagos *-yti* ir *-inti* apskritai faktityvų daryboje yra bene dažniausios. Antrosios šių veiksmažodžių reikšmės šiek tiek skiriasi, nors 'vaduoti iš naštos, nėštumo, padėti pagimdyti' galima suprasti kaip 'daryti palaidą, palaidesnę, laisvesnę' siauresne prasme.

Derivacinių hibridų ir jų kitų priesagų variantų užrašymas lietuvių kalbos seniuose raštuose beveik nesiskiria, t. y. tiek skoliniai, tiek hibridai gali būti paliudyti keliuose ar net visuose senųjų raštų kalbos variantuose. Paplitimą tarmėse galima suskirstyti į kelias grupes: tarmėse nepaliudytas nei hibridas, nei kitos priesagos

DERIVACINIŲ HIBRIDŲ IR DĖSNINGŲJŲ SKOLINIŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS SENUOSIUOSE RAŠTUOSE:

Veiksmažodis	Vakarinis variantas	Vidurinis variantas	Rytinis variantas	
<i>Afieruoti</i>		+		Hibridai
<i>Bursyti</i>		+		
<i>Latráuti</i>		+		
<i>Mieruoti</i>	+	+	+	
<i>Múryti</i>			+	
<i>Pėnnyi</i>			+	
<i>Rubežioti</i>			+	
<i>Sėbráuti, sébrauti</i>	+	+	+	
<i>Sėbrinti</i>			+	
<i>Sūdinti</i>		+		
<i>Tancúoti</i>		+		
<i>Válninti</i>	+	+		
<i>Válnyti</i>	+	+		
Iš viso	4	9	6	
<i>Afieravóti</i>	+	+	+	Skoliniai arba galimi skoliniai
<i>Bursavóti</i>	+	+		
<i>Latravóti</i>			+	
<i>Míeryti</i>	+	+	+	
<i>Mūravóti</i>			+	
<i>Pėnavoti</i>			+	
<i>Rubėžyti</i>		+	+	
<i>Sūdyti</i>	+	+	+	
<i>Tanciovóti, tanciovóti</i>			+	
Iš viso	4	5	8	

variantas (*pėnavoti*, *-avoja*, *-avojo* ir *pėnnyi*, *-ija*, *-ijo*; *rubežioti*, *-ioja*, *-iojo* ir *rubėžyti*, *-ija*, *-ijo*); tarmėse hibridas nepaliudytas, o kitos priesagos variantas – taip (*afieruoti*, *-úoja*, *-ávo* ir *afieravóti*, *-avója*, *-avójo*; *bursyti*, *-ija*, *-ijo* ir *bursavóti*, *-avója*, *-avójo*; *latráuti*, *-áuja*, *-ávo* ir *latravóti*, *-avója*, *-avójo*) ir atvirksčiai (*mieruoti*, *-úoja*, *-ávo* ir *míeryti*, *-ija*, *-ijo*); hibridas ir kitos priesagos variantas užrašyti tarmėse apytiksliai vienodai (*múryti*, *-ija*, *-ijo* ir *mūravóti*, *-avója*, *-avójo*; *sūdinti*, *-ina*, *-ino* ir *sūdyti*, *-ija*, *-ijo*; *tancúoti*, *-úoja*, *-ávo* ir *tanciovóti*, *-iavója*, *-iavójo*, *tanciovóti*, *-iavója*, *-iavójo*). Iš hibridų porų *sėbráuti*, *-áuja*, *-ávo*, *sėbrauti*, *-auti*, *-avo* ir *sėbrinti* bei *válninti* *-ina*, *-ino* ir *válnyti*, *-ija*, *-ijo* išsiskiria pirmasis derivatas, kuris yra paliudytas visuose senųjų raštų variantuose.

DERIVACINIŲ HIBRIDŲ IR DĒSNINGŪJŲ SKOLINIŲ PAPLITIMAS LIETUVIŲ KALBOS TARMĖSE:

Veiksma- žodis	Vakarų žemaičiai	Šiaurės žemaičiai	Pietų žemaičiai	Vakarų aukštaičiai	Rytų aukštaičiai	Pietų aukštaičiai	
<i>Afieruoti</i>							Hibridai
<i>Bursyti</i>							
<i>Latráuti</i>							
<i>Mieruoti</i>		+		+	+	+	
<i>Múryti</i>		+		+	+		
<i>Pėtnyti</i>							
<i>Rubežioti</i>							
<i>Sėbráuti, sėbrauti</i>				+			
<i>Sėbrinti</i>							
<i>Sūdinti</i>			+	+		+	
<i>Tancúoti</i>	+						
<i>Válninti</i>		+	+	+	+	+	
<i>Válnyti</i>			+	+			
Iš viso	1	3	3	6	3	3	
	7			12			
<i>Afieravóti</i>					+		Skoliniai arba galimi skoliniai
<i>Bursavóti</i>		+					
<i>Latravóti</i>		+		+			
<i>Míeryti</i>							
<i>Múravóti</i>				+	+	+	
<i>Pėtnavoti</i>							
<i>Rubėžyti</i>							
<i>Sūdyti</i>		+		+	+	+	
<i>Tanciavóti, tanciavóti</i>		+		+	+		
Iš viso	0	4	0	4	4	2	
	4			10			

Apibendrinant hibridų ir tos pačios šaknies slavizmų santykį galima teigti, kad adaptaciniai hibridai ir dėsningieji tos pačios šaknies skoliniai senesniuose raštuose yra paplitę panašiai, tuo tarpu tarmėse paplitimas skiriasi: hibridų žemaičių ir aukštaičių tarmėse paliudyta vienodai, o dėsningųjų skolinių daugiau užrašyta aukštaičių tarmėje. Tuo tarpu derivacinių hibridų gausiau pasitaiko viduriniajame raštų variante, dėsningųjų tos pačios šaknies skolinių daugiau paliudyta rytiniame variante. Derivacinių hibridų ir dėsningųjų skolinių paplitimas tarmėse rodo tą pačią tendenciją –

jų gausiau paliudyta aukštaičių šnektose. Derivaciniai hibridai dėl sąsajos su pamatiniais žodžiais vardažodžiais turi kitokių ar daugiau reikšmių palyginti su tos pačios šaknies dėsningais skoliniais. Be to, tarp derivacinių hibridų pasitaikė keli atvejai, kai vienas derivatas yra paliudytas visuose senųjų raštų variantuose. Tai reiškia, kad šie lietuvių kalbos vėdiniai jau XVI–XVII a. buvo paplitę, taigi ir senesni. Tarp adaptacinių hibridų tokio atvejo neužfiksuota.

IŠVADOS

1. Remiantis lietuvių kalbos darybos, kirčiavimo principais ir žodžių reikšmėmis nustatyta, kad 73,7% tirtų XVI–XVII a. LDK senųjų raštų slaviškos kilmės veiksmažodžių yra skoliniai, 16,3% – slaviškos šaknies lietuvių kalbos hibridai, 10% – galimi derivaciniai hibridai arba skoliniai. Pastarieji veiksmažodžiai šalia turi slaviškos kilmės vardažodžius, su kuriais jie gali būti siejami, žodžių darybos principai tam neprieštarauja. Tačiau tuo pat metu šie veiksmažodžiai turi visiškų atitikmenų slavų kalbose, todėl nėra argumentų, leidžiančių juos priskirti vienai ar kitai grupei. Tradiciškai tokie veiksmažodžiai laikomi skoliniais.
2. Dalies skolinių – 28,2% – kilmė, grindžiant ją fonologiniu, šaltinio buvimo, išorinės tipologijos kriterijais, buvo nustatyta. 30,7% visų skolinių sudaro tikėtinos kilmės skolinti veiksmažodžiai, jų kelias į lietuvių kalbą apibrėžtas remiantis semantikos, chronologijos, tekstologijos, vidinės tipologijos kriterijais. 41,1% skolinių kilmės visi minėtieji kriterijai nepatiksina.
3. Tarp XVI–XVII a. LDK tekstų aiškios kilmės slavizmų 83,9% identifikuojami kaip skoliniai iš rytų slavų, likę 16,1% – kaip polonizmai. Lietuviai su rytų slavais glaudžius kontaktus palaikė anksčiau nei su lenkų kalbos atstovais, todėl polonizmų XVI–XVII. a. LDK tekstuose paliudyta mažiau.
4. Patikimiausias kriterijus kilmei nustatyti – slavų priebalsių ir balsių reguliarus atliepimas lietuviškuose skoliniuose. Rutenizmai įvardinti remiantis slavų prokalbės *o, *e, *tj, *dj, redukuotųjų balsių *o, *o ir slavų *a* po minkštųjų *ž* ir *č* atliepimais, lenkų ir rytų slavų **t'*, **d'*, **s'*, **z'* refleksų pėdsakais slavizmuose. Skoliniai iš lenkų kalbos nustatyti remiantis mažiau fonetinių kriterijų: *tj, *dj, **t'*, **d'*, priebalsio *h* atliepimu.
5. Negausi grupė veiksmažodžių priskirta aiškios kilmės rutenizmais ir polonizmais dėl šaltinio buvimo kriterijaus: tik rytų slavų kalbose arba tik lenkų kalboje rasta galimų lietuvių kalbos skolinių atitikmenų.
6. Palyginus latvių kalbos ir lietuvių kalbos skolinius išskirtas išorės tipologijos kriterijus. Skoliniai latvių kalboje, kurie atitinka lietuviškuosius skolinius, mokslininkų identifikuojami kaip rutenizmai, todėl tikėtina, kad tapatūs latvių ir lietuvių kalbų slavizmai atėjo į jas iš vienos kalbos donorės. Polonizmų, remiantis šiuo kriterijumi, nustatyta nebuvo.
7. Tarp tikėtinos kilmės skolinių daugiau polonizmų – 56%, atitinkamai likusi dalis yra tikėtini skoliniai iš rytų slavų – 44%.
8. Vienas bendras kriterijus tikėtinos kilmės skoliniais iš rytų slavų ir lenkų kalbos nustatyti yra semantika. Šio metodo paklaidai apskaičiuoti buvo remiamasi aiškios kilmės skolinių reikšmių santykiu su slavų kalbomis. Iš 36 į apskaičiavimą įtrauktų skolinių 2 veiksmažodžių reikšmės prieštarauja kilmei, nustatytai remiantis garsų atitikimais. Tikėtina semantikos metodo paklaida – 18,18%.

9. Kitas metodas tik tikėtiniems rutenizmams nustatyti yra nagrinėjamų slavų kalbų vis dar minkštų priebalsių atspindys lietuvių kalbos skoliniuose. Pastarieji dažniausiai turi du variantus – su minkštaisiais priebalsiais, ankstesnės chronologijos, ir su kietaisiais, teoriškai jau vėlesnius variantus. Šio metodo patikimumo apskaičiuoti neįmanoma, tačiau paklaida galima, nes senosios rusų kalbos ir senosios lenkų kalbos minkštųjų priebalsių kietėjimas gana vėlyvas procesas.
10. Tik tikėtini polonizmai nustatyti pagal tekstologinį kriterijų. Tarp skolinių, priskirtų polonizmams dėl garsų atitikimo, pasitaikė atvejų, kai slavizmas vartojamas tik DP, jis nėra užrašytas vėlesniuose šaltiniuose ar tarmėse. Remiantis šiuo faktu ir tuo, kad ir DP tokie skoliniai paliudyti vieną ar vos kelis kartus, jie laikomi okaziniais polonizmais, tačiau netikslumo galimybė taip pat yra, nes rytų slavų kalbose paliudyti galimi skolinių atitikmenys.
11. Tarp polonizmų ir rutenizmų aptikta paplitimo lietuvių kalbos senuosiuose raštuose skirtumų. Polonizmai paprastai paliudyti viduriniajame senųjų raštų variante arba pastarajame ir rytiniame / vakariniame kartu; rutenizmų vienodai užrašyta visuose lietuvių kalbos senųjų raštų variantuose. Ryškiausias skirtumas tarp polonizmų ir rutenizmų – skolinys iš rytų slavų gali būti paliudytas visų variantų šaltiniuose, tarp polonizmų tokie atvejai itin reti. Remiantis šiuo skirtumu buvo išskirta rutenizmų grupė pagal vidinę tipologiją.
12. Slavizmų paliudijimo skirtumų lietuvių kalbos tarmėse taip pat esama: slavizmai iš rytų slavų turi tendenciją būti užrašyti visose lietuvių kalbos patarmėse (išsiskiria tik vakarų žemaičių patarmė, kurioje tokių slavizmų paliudyta mažiausiai), o polonizmai patarmėse užrašyti daug rečiau, daugiausiai – vakarų aukštaičių. Tai byloja, kad nagrinėti polonizmai yra naujesnio klando skoliniai, nespėję įsitvirtinti lietuvių kalbos tarmėse.
13. XVI–XVII a. LDK senuosiuose tekstuose vartojami hibridai pagal opoziciją *ne-skaidus* : *skaidus* skirstomi į adaptacinius ir derivacinius. Pastarųjų žymiai daugiau: jie sudaro 69,5% visų hibridų, tuo tarpu adaptaciniai – 30,5%. Tai reiškia, kad derivacinė hibridizacija, t. y. lietuviškų vedinių iš skolintų vardažodžių sudarymas, yra įprastesnis būdas slaviškos šaknies veiksmožodžiams lietuvių kalboje atsirasti nei formalaus adaptavimo perdarymas skolinantis ar jau pasi-skolinus veiksmožodį.
14. Adaptaciniai ir derivaciniai hibridai daugiausiai užrašyti viduriniajame variante, bet jų pasitaiko ir kituose senųjų raštų variantuose. Palyginti su derivaciniais, adaptacinių hibridų užrašymas lietuvių kalbos tarmėse dažnesnis. Abiejų tipų hibridai gali šalia turėti tos pačios šaknies, bet kitokios priesagos, atitinkančios slavų kalbų veiksmožodžių, skolinius. Reikšmės skirtumų tarp adaptacinių hibridų ir tokios pat šaknies skolinių paprastai nebūna, o tarp derivacinių hibridų ir jų dėsningųjų variantų reikšmės skirtumų dažniausiai yra dėl pamatinio žodžio įtakos lietuvių kalbos vediniui.

15. Dalis priesagų *-yti, -ija* ir *-(i)oti, -(i)oja* veiksmažodžių formaliai gali būti laikomi slavizmais arba lietuvių kalbos vediniais iš pasiskolintų vardažodžių. Po analizės 72,9% priesagų *-yti, -ija* ir 71,4% priesagų *-(i)oti, -(i)oja* veiksmažodžių priskirta skoliniams, nors lietuvių kalboje yra paliudyti bendrašakniai potencialūs pamatiniai žodžiai, t. y. skolinti vardažodžiai; 4,7% priesagų *-yti, -ija* ir 7,1% priesagų *-(i)oti, -(i)oja* veiksmažodžių tuo tarpu priskirtini derivaciniams hibridams. 18,8% nagrinėtų *-yti, -ija* veiksmažodžių ir 17,8% nagrinėtų *-(i)oti, -(i)oja* veiksmažodžių turi vienodai skolinių ir derivatų bruožų, jų darybinė interpretacija nėra skaidri. Galima teigti, kad jeigu lietuvių kalboje yra paliudytas skolintas vardažodis, galintis būti priesagų *-yti, -ija* ir *-(i)oti, -(i)oja* slaviškos šaknies veiksmažodžių pamatiniu žodžiu, paprastai tokie veiksmažodžiai yra skoliniai, atsiradę per reguliary ar okazinį skolinimąsi.

ŠALTINIAI

- BK – Roberto Bellarmino katekizmas. Prieiga per internetą: <<http://www.lki.lt/seniejirastai/db.php>>.
- Daukšos Postilė*. Kaunas: Lietuvos Universiteto leidinys, 1926.
- Grumadienė, Laima, Mikulėnienė, Danguolė ir kt. *Dieveniškių šnektos žodynas*, I–II. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005–2010.
- Jaknavičius, Jonas. *Ewangelie Polskie y Litewskie*. Prieiga per internetą: <<http://www.lki.lt/seniejirastai/db.php>>.
- Jakulis, Antanas. „*Knygos Nobažnystės*“ leksika, I. Klaipėda: S. Jokužio leidykla, 1995.
- Jokužytė Ž., Liutkutė, L. ir kt. *Lietuvininkų tarmių žodynas*. Vilnius: Eugrimas, 2014.
- Karulis, Konstantīns. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*, I–II. Rīga: Avots, 1992.
- „*K. Širovdo žodyno istorijos metmenys*“, *Pirmasis lietuvių kalbos žodynas*. Parengė K. Pakalka, Vilnius: Mokslas, 1979.
- Knyga nobažnystės krikščioniškos*. Parengė D. Pociūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004.
- KR – Kasakauskis, Jurgis. Rožančius švenčiausios Marijos. Prieiga per internetą: <<http://www.lki.lt/seniejirastai/db.php>>.
- KTŽ – Aleksandravičius, Juozas. *Kretingos tarmės žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2011.
- Kudzinowski, Czesław, Otrębski, Jan. *Biblia Litewska Chylińskiego. Nowy Testament*, II. Poznań: Wydawnictwo naukowe uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1958.
- Kudzinowski, Czesław. *Biblia Litewska Chylińskiego. Nowy Testament*, III. Poznań: Wydawnictwo naukowe uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1964.
- Kudzinowski, Czesław. *Indeks-słownik do „Daukšos postilė“*. Poznań: Wydawnictwo naukowe uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1977.
- Kupž – Vosyltė, Klementina. *Kupiškėnų žodynas*, I–IV. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2007–2013.
- Labutis, Vitas. *Daukšių krašto žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2002.
- LKŽe – *Lietuvių kalbos elektroninis žodynas*. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/>>.
- Mikalojaus Daukšos 1595 metų katekizmas*. Perengė. V. Jakšienė, J. Palionis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995.
- Naktinienė, Gertrūda, Paulauskienė, Aldona ir kt. *Druskininkų tarmės žodynas*. Vilnius: Mokslas, 1988.
- Petrauskas, Jonas, Vidugiris, Aloyzas. *Lazūnų tarmės žodynas*. Vilnius: Mokslas, 1985.
- PP – Pradžia pamokslo. Prieiga per internetą: <<http://www.lki.lt/seniejirastai/db.php>>.
- Punktai sakymų*, I–II. Parengė F. Specht, Göttingen: 1929.
- Pupkis, Aldonas. *Kazlų Rūdos šnektos žodynas*, I–II. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008–2009.

- Senasis Konstantino Sirvydo žodynas*. Oarengė K. Pakalka, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.
- SGP – *Słownik gwar polskich*, I–III. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: Polska Akademia Nauk, 1979–1989.
- SGPK – *Słownik gwar polskich*, I–VI. Op. J. A. L. Karłowicz, Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1900–1911.
- SJP – *Słownik języka polskiego*, I–VIII. Warszawa: 1898–1923.
- SJP XVII – *Słownik polszczyzny XVII wieku*. Prieiga per internetą: <<http://sxvii.pl>>.
- Slavočinskis, Saliamonas Mozerka. *Giesmes tikiemvy katholicam pridiarancias*. Prieiga per internetą: <<http://www.lki.lt/seniejirastai/db.php>>.
- SPol – *Słownik polszczyzny XVI wieku*, I–XXXV, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: 1966–2011.
- SPra – *Słownik prasłowiański*, I–VIII. Red. F. Sławski, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Wydawnictwo polskiej akademii nauk, 1974–2001.
- SS – *Słownik staropolski*, I–XI. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: 1953–2002.
- Vidugiris, Aloyzas. *Zietelos šnektos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.
- Vilutytė, Angelė. *Kaltanėnų šnektos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008.
- Vitkauskas, Vytautas. *Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodynas*. Vilnius: Mokslo, 1976.
- ZŠŽ – *Zanaųkų šnektos žodynas*, I–III. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003–2006.
- ГСБМ – *Гістарычны слоўнік беларускай мовы*, I–XXXIII, Мінск: 1982–2013.
- ЕСУМ – *Етимологічний словник української мови*, I–VI. Київ: Наукова думка, 1982–2012.
- МДСУМ – Тимченко Євген Костянтинович, *Матеріали до словника писемної та книжної української мови*, I–II. Київ – Нью-Йорк: Національна академія наук України, 2002–2003.
- СДЯ – *Словарь древнерусского языка*, I–III. Ред. И. И. Срезневский. Москва: Книга, 1989.
- СДЯ XI–XIV – *Словарь древнерусского языка (XI–XIV вв.)*, I–IX. Москва: 1988–2012.
- СРНГ – *Словарь русских народных говоров*, I–XLVI. Москва, Ленинград, Санкт-Петербург: Наука, 1965–2013.
- СРЯ XI–XVII – *Словарь русского языка XI–XVII вв.*, I–XXIX. Москва: Наука, 1975–2011.
- ССМ – *Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.* I–II. Ред. Л. Л. Гумецка, І. М. Керницький, Київ: Наукова думка, 1977–1978.
- ТСЖВЯ – Даль, Владимир. *Толковый словарь живого великорусского языка*, IV. Москва: Русский язык, 1982.
- ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков*, I–XXXVIII. Ред. О. Н. Трубачёв, Москва: Наука, 1974–2012.
- ЭСБМ – *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, I–XIII. Мінск: 1978–2010

LITERATŪRA

- Brückner, Alexander. *Die slavischen Fremdwörter im Litauischen*, 1877. Prieiga per internetą: <www.https://archive.org/details/dieslavischenfr01brgoog>.
- Būga, Kazys. *Rinktiniai raštai*, I–III. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1958–1961.
- Dini, Pietro Umberto. Slavismi e germanismi lessicali nel Piccolo Catechismo lituano Di Lysius. *Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia*, 1987–1989, p. 225–245.
- Dini, Pietro Umberto. Slavizmai Lizijaus ir Engelio katekizmuose: sugretinamoji analizė. *International Conference for Balto-slavistics*, 1989.
- Dini, Pietro Umberto. Sul velato influsso polacco negli aggettivi derivati del lituano antico (Ledesma 1590, Daukša 1595, Anonimo 1605). *Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia*, 1993–1994, p. 147–159.
- DLKG – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Parengė Vytautas Ambrazas. 3 leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.
- EJO – *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Op. K. Polański. Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1999.
- EWOJP – *Encyklopedia wiedzy o języku polskim*. Op. S. Urbańczyk. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1978.
- Fraenkel, Ernst. *Litauisches etymologisches wörterbuch*, Heidelberg: Winter, 1962.
- GHJP – *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Op. Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1955.
- GWJP – *Gramatyka współczesnego języka polskiego: Morfologia*. Op. R. Grzegorzczkova. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1984.
- Grzega, Joachim. Borrowings as a Word-Finding in Cognitive Historical Onomasiology. *Onomasiology Online*, 2003, p. 22–42. Prieiga per internetą: <<http://www1.ku-eichstaett.de/SLF/EngluVglSW/OnOn.htm>>.
- Hock Wolfgang, *Altlitauisches etymologisches Wörterbuch*, 2015. Prieiga per internetą: <http://www2.hu-berlin.de/indogermanistik/alew.php>
- Jablonskis, Kazimieras. *Lietuviški žodžiai senosios Lietuvos raštinių kalboje*, I, Kaunas: Lietuvos istorijos draugija, 1941.
- Jakaitienė, Evalda. *Veiksmazodžių daryba (priesagų vediniai)*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 1973.
- Jakaitienė, Evalda. *Leksikologija*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009.
- Kabelka, Jonas. *Latvių kalba*. Vilnius: Mokslas, 1997.
- Kardelis, Vytautas. *Rytų aukštaičių šnektų slavizmo fonologijos bruožai*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2003.
- Keinys, Stasys. *Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 1999.
- Keinys, Stasys. Lietuvių kalbos hibridai (sąvoka, rūšys ir normiškumas). *Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A serija*, 1984, p. 113–123.

- Koškins, Igors. Vārds prāva kā slāvisms latviešu valodā. *Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums*, 7, 2003, p. 77–81.
- Kozhanov, Kirill. Priešdēlio da- semantika lietuvių kalboje. *Baltai ir slavai: dvasinių kultūrų sankirtoje*, 2014, p. 254–274.
- Kregždys, Rolandas. Charakterystyka słownika polonizmów w języku litewskim. *LingVaria*, Nr.2 (14), 2012, p. 125–146.
- Kregždys, Rolandas. Leksiniai skoliniai – tautų kultūrinės interferencijos refleksija: lietuvių kalbos polonizmai-semitizmai. *Baltu filologija*, XXII (2), 2013, p. 55–93.
- Kregždys, Rolandas. Методика и критерии идентификации полонизмов литовского языка. *LingVaria*, Nr.2 (18), 2014, 195–217.
- Kregždys, Rolandas (2). Lietuvių kalbos polonizmų-lotynizmų atribucijos ypatumai. *Funkcjonowanie języków i literatur na Litwie*, 2014, p. 407–421.
- Lebedys, Jurgis. *Senoji lietuvių literatūra*. Vilnius: Mokslas, 1977.
- LKE – *Lietuvių kalbos enciklopedija*. 2 patikslintas ir papildytas leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008.
- LKTCh – *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija*. Sud. R. Bacevičiūtė, A. Ivanauskienė, A. Leskauskaitė, E. Trumpa, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2004.
- Otrębski, Jan. *Gramatyka języka litewskiego, II: Nauka o budowie wyrazów*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo naukowe, 1965.
- Pakerys, Antanas. *Lietuvių bendrinės kalbos fonetika*. Vilnius: Enciklopedija, 2003.
- Pakerys, Jurgis. *Naujųjų skolinių duonemų bazės veiksmažodžių morfologija. Taikomoji kalbotyra*, 2013. Prieiga per internetą: <<http://taikomojikalbotyra.lt/lt/2013/12/naujuju-skoliniu-duomenu-bazes-veiksmazodziu-morfologija>>.
- Palionis, Jonas. *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.* Vilnius: Mintis, 1967.
- Pokorny, Julius. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. Bern: Francke, 1959.
- Pupkis, Aldonas. *Kalbos kultūros pagrindai*. Vilnius: Mokslas, 1980.
- Ragauskienė, Raimonda. Kalbinė padėtis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (iki XVI a. vid.): interpretacijos istoriografijoje. *Lituanistica*, Nr. 3(93), 2013, p. 138–157.
- Sabaliauskas, Algirdas. *Lietuvių kalbos leksika*. Vilnius: Mokslas, 1990.
- Siaurukienė, Halina. „Knygos nobažnytės“ giesmyno skoliniai. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, XXVI, 1987, p. 145–150.
- Skardžius, Pranas. *Rinktiniai raštai*, I, IV. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1996, 1998.
- Smoczyński, Wojciech. *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007.
- Smoczyński, Wojciech. Uzupełnienia do „Słownika etymologicznego litewskiego“, 1 dalis. *Acta Linguistica Lithuanica*, LVIII, 2008, p. 53–151.
- Smoczyński, Wojciech. Uzupełnienia do „Słownika etymologicznego litewskiego“, 2 dalis. *Acta Linguistica Lithuanica*, LX, 2009, p. 17–127.
- Stundžia, Bonifacas. *Bendrinės lietuvių kalbos akcentologija*, Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2009.

- Stundžia, Bonifacas. The accentuation of denominal and deadjectival suffixed verbs in Lithuanian. *IWoBA VIII*, 2014, p. 349–354.
- Temčinas, Sergejus. Bažnytinės knygos rusėnų kalba ir religiniai identitetai slaviškose Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos žemėse XIV–XVIII a.: stačiatikių tradicija. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos tradicija ir paveldo „dalybos“*, 2008, p. 129–156.
- Temčinas, Sergejus. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos rusėniškoji literatūra kaip kultūrinės integracijos modelis. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos tradicija ir tautiniai naratyvai*, 2009, p. 53–86.
- Temčinas, Sergejus. Bažnytinės knygos rusėnų kalba ir religiniai identitetai slaviškose Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse XIV–XVIII amžiuje: protestantų ir unitų tradicijos, *Lietuvos istorijos studijos, XXVIII*, 2011, p. 44–59.
- Urbutis, Vincas. *Žodžių darybos teorija*, Vilnius: Mokslas, 1978.
- Urbutis, Vincas. Senosios lietuvių kalbos slavizmai. *Baltistica*, XXVII (I), 1992, p. 4–41.
- Urbutis, Vincas. Senųjų slavizmų kilmės įvairovė. *Baltistica*, XXVIII (I), 1993, p. 91–101.
- Veisbergs, Andrejs, *Borrowed Phraseology in Latvian: (17th–21st Century)*. LU Akadēmiskais apgāds, 2012.
- Widłak, Stanisław. Italianismi in lituano dovuti al tramite polacco. *Romanica Cracoviensia*, vol.11, 2012, p. 472–479.
- Wohlgemuth, Jan. *A Typology of Verbal Borrowings*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH&Co, 2009.
- Zinkevičius, Zigmąs. Apie 1605 m. katekizmo tarmę. *Baltistica*, IV, 1968, p. 109–116.
- Zinkevičius, Zigmąs. S. M. Slavočinskio giesmyno (1646 m.) kalba. *Žodžių formos ir jų vartoseną*, 1974, p. 135–170.
- Zinkevičius, Zigmąs. *Lietuvių kalbos istorinė gramatika*. Vilnius: Mokslas, 1980.
- Zinkevičius, Zigmąs. *Senųjų raštų kalba*. Vilnius: Mokslas, 1988.
- Zinkevičius, Zigmąs. Dėl balsių *a, o, e, é* kaitos slavizmuose. *Lietuvių kalbotyros klausimai XXXVII*, 1997, p. 196–200.
- Zinkevičius, Zigmąs. *Rinktiniai raštai, I*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002.
- Адомавичюте, Ирена. Э. Лексические полонизмы в литовских говорах: виды заимствований и их адаптация. *Acta Baltico-Slavica XII*, 1978, p. 91–105.
- Адомавичюте, Ирена. Механизмы семантической адаптации заимствований. *Sintaksės ir semantikos klausimai. Tezės. Šiauliai*: 1982, p. 102–103.
- Адомавичюте, Ирена. (2). Этапы польско-литовского лексического взаимодействия. *Acta Baltico-Slavica, XIV*, 1982, p. 1–48.
- Адомавичюте, Ирена. К проблеме изучения литуанизмов в периферийных польских говорах литовско-белорусского пограничья. *Kalbotyra, XXXIV (2)*, 1983, p. 78–84.
- Адомавичюте, Ирена. Проблемы изучения польских заимствований в литовских говорах. *Studia nad polszczyzną kresową*, 1984, p. 7–21.
- БМ – *Беларуская мова*, оп. Aleksander Lukasanec, Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 1998.

- БЭСЯ – *Большой энциклопедический словарь. Языкознание*, ред. В. Н. Ярцева, Москва: Большая Российская энциклопедия, 1998.
- Булыка, Аляксандр Мікалаевіч. *Лексічныя запазычанні ў беларускай мове XIV–XVIII ст.* Мінск: Навука і тэхніка, 1980.
- Завьялова, Мария Вячеславовна. Механизмы адаптации славянских заимствований в литовском языке (на современном этапе). *Исследования по типологии славянских, балтийских и балканских языков (преимущественно в свете языковых контактов)*, 2013, р. 247–265.
- Золтан, Андраш. *Interslavica*. Москва: Индрик, 2014.
- Ерусалимский, Константин Юрьевич, *Сборник Курбского*, II, Москва: Знак, 2009.
- ИГРЯ – Горшкова, К. В., Хабургаев, Г. А. *Историческая грамматика русского языка*. Москва: Высшая школа, 1981.
- Кошкин, Игорь. Древнейшие славизмы в латышском языке: некоторые проблемы исторической реконструкции. *Studia Slavica Hung.*, 59/1, 2014, р. 1–13.
- Мякишев, Владимир. *Язык литовского статута 1588 года*. Kraków: Lexis, 2008.
- РГ – *Русская грамматика*, I, ред. Н. Ю. Шведова, Москва: Наука, 1980.
- Темчинас, Сергеус. О времени и условиях становления русской мовы в качестве литературного языка. *Новае слова ў беларусістыцы*, 2012, р. 47–52.
- СУЛМ – Бодик О. П., Рудакова Т. М. *Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія*. Київ: Центр учбової літератури, 2011.
- Супрун А. Е., Калюта А. М. *Введение в славянскую филологию*. Мінск: Вышэйшая школа, 1981.
- Чекман В. Н. К проблеме литовско-белорусских лексических связей. *Baltistica*, VIII (2), 1972, р. 147–156.
- Чекман, В. *Введение в славянскую филологию*. Вильнюс: Мокслас, 1988.
- Янковяк, М. Беларускія запазычанні ў латышскай мове і латгальскіх гаворках. *Беларуская лінгвістыка*, 72, 2014, р. 10–21.
- ЯМ – *Языки мира. Славянские языки*. Москва: Academia, 2005.

PRIEDAS

1. BŪVYTI, BŪVIJA, BŪVIJO BENDRAŠAKNIAI ŽODŽIAI BŪVYTIS, BŪVIJASI, BŪVIJOSI

1. 'atkreipti dėmesį į kokią nors pramogą, žaislus, linksmintis, ramintis'; 2. 'gaišintis, trukdytis' (LKŽe)

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: MP 36; KN SE 237.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: rytų aukštaičių panevėžiškių (Ėr).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **бавитуся** 1. 'займацца'; 2. 'быць, знаходзіцца, заставацца'; 3. 'вадзіць знаёмства'; 4. 'марудзіць, затрымлівацца' (ГСБМ Т.1, 171); ukr. **бавитуся** 1. 'заниматься, упражняться; проводить время в чем'; 2. 'медлить, мешкать' (МДСУМ Т.1. 39); len. **bawić się** 1. 'zajmować się, trudnić się, poświęcać się czemu, uprawiać, interesować się, starać się'; 2. 'obcować, przestawać z kim, zadawać się z kim, otaczać się kim'; 3. 'przebywać, pozostawać, obracać się, być obecnym, ujawniać się, występować'; 4. 'tracić czas, nie spieszyć, ociągać, marudzić, zwlekać' (SPol T.2, 32); rus. **бавитуся** 'заниматься, расвлекаться чем-л' (СРЯ XI–XVII Т.1, 62).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: brus. **бавіцця** 1. 'бавіцца, марудзіць, затрымлівацца; забаўляцца'; 2. 'праводзіць час без справы'; 3. 'займацца чым-н.' (ЭСБМ Т.1, 259); len. **bawić się** 1. 'zajmować kogo czymś zabawnym, miłym, uprzyjemniać czas, zabawiać, cieszyć, radować'; 2. 'przebywać gdzie dłużej, mieszkać'; 3. 'trwać, zabierać, zajmować czas'; 4. 'zatrzymywać kogoś'; 5. 'zajmować się czym, trudnić się' (SGP T.1,3, 441); len. **bawić się** 1. 'zatrzymywać się, nie śpieszyć, marudzić itd'; 2. 'czym, z czym, nad czym = nie śpieszyć się'; 3. 'czym = zajmować się' (SJP T.1, 106); rus. **бавиться** 1. 'пробавляться'; 2. 'мешкать, медлить'; 3. 'заниматься не тем, чем нужно, тратить время'; 4. 'забавляться' (СРНГ Т.2, 31).

2. DŪVYTI, DŪVIJA, DŪVIJO BENDRAŠAKNIAI ŽODŽIAI dŷvytis, dŷvijasi, dŷvijjo 'stebėtis' (LKŽe)

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 108, ChNT 192; b) vakarinis raštų kalbos variantas: BPI 119.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; K. Donel; J; RD.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: rytų aukštaičių vilniškių (Brsł); šiaurės žemaičių telšiškių (Skd).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **дувитуся** 1. 'здзіўляцца'; 2. 'глядзецъ, пазіраць' (ГСБМ Т.8, 86); len. **dziwić się** 1. 'doznawać zdziwienia, zdumiewać się, mieć wrażenie, że ma się przed sobą coś niezwykłego'; 2. 'przyglądać się bacznie, patrzeć z uwagą (czemu)' (SPol T.6, 491); len. **dziwić (się)** 1. 'dziwić się, zdumiewać się'; 2. 'przy-

glądać się bacznie, patrzeć z uwagą'; 3. 'mieć coś za złe, obwiniać o coś' (SS T.2, 337); gys. **дивитисѣа** 'удивляться' (СДЯ Т.1,1, 663); rus. **дивитися** 'удивляться, поражаться' (СРЯ XI–XVII Т.4, 244); rus. **дивитися** 'дивиться, удивляться' (СДЯ XI–XIV Т.2, 463).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: rus. **дивиться** 1. 'удивляться'; 2. 'смотреть'; 3. 'не дивиться – не осуждать' (СРНГ Т.8, 48).

3. RŪGÓTI, RŪGÓJA, RŪGÓJO BENDRAŠAKNIAI ŽODŽIAI

parūgóti, parūgója, parūgójo 'pabarti, papriekaištauti' (LKŽe)

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: KN SE 217.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: K; V. Kudir.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių kretingiškių (Vvr); vakarų aukštaičiai kauriškių (Grk).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. **поругати** 'зганьбаваць, зняважыць, зняславіць; паляць, пасварыцца' (ГСБМ Т.27, 35); rus. **поругати** 1. 'подвергнуть поруганию, оскорбить'; 2. 'осмеять'; 3. 'обмануть' (СДЯ Т.2,2, 1216); rus. **поругати** 1. 'подвергать (подвергнуть) поруганию, оскорблению, глумлению кого-л., что-л.'; 2. 'осмеивать (осмеять) кого-л., что-л.'; 3. 'обмануть' (СРЯ XI–XVII Т.17, 137); rus. **пароугати** 'подвергать (подвергнуть) поруганию, оскорблению; унижать (унизить), позорить (опозорить)' (СДЯ XI–XIV Т.7, 225).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: rus. **пору́гать** 'надругаться над кем-л., чем-л., обесчестить' (СРНГ Т.30, 104).

4. TERIÓTI, TERIÓJA, TERIÓJO; TĒRIOTI, TĒRIOJA, TĒRIOJO BENDRAŠAKNIAI ŽODŽIAI

išterióti, išteriója, išteriójo 1. 'nusiaubti, išniokoti';

2. 'išžudyti, išnaikinti'; 3. 'sunaudoti, išleisti, išleisti' (LKŽe)

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK 141, MP 147, KN G 65, ChNT 47; b) rytinis raštų kalbos variantas: JEI 123; c) vakarinis raštų kalbos variantas: BtMt22.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; KB; JD; J; M; S. Dauk; M. Valanč; Š; NdŽ; Vaižg; Rtr; L.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Lnk, Yl), kretingiškių (Kl); vakarų aukštaičių kauriškių (Brt); rytų aukštaičių kupiškėnų (Skp), panevėžiškių (Krs), uteniškių (Vj); pietų aukštaičių (Lp).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: rus. **устеряти** 1. 'потерять, затерять'; 2. 'погубить, уничтожить'; 3. 'потратить, израсходовать' (СРЯ XI–XVII Т.6, 318); rus. **изтерати** 1. 'растратить, расхитить'; 2. 'потерять, погубить' (СДЯ XI–XIV Т.3, 100).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: rus. *истеря́ть* 1. 'лишиться чего-л. по небрежности; потерять'; 2. 'лишиться глаза'; 3. 'потерять кого-л.'; 4. 'истратить, растратить'; 5. 'испортить' (СРНГ Т.12, 254).

***nuterióti, nuteriója, nuteriójo* 1. 'nuniokoti, nusiaubti' (LKŽe);
2. 'nužudyti, užmušti' (LKŽe); 3. 'prarasti ką, netekti ko'
(LKŽe, Kudzinowski)**

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: PK87, DP 333, SG1 45; b) rytinis raštų kalbos variantas: SDIII 129, SPI 115, JEII 210.

DP *nuterióti, -iója, -iójo* vartojamas verčiant lenkų kalbos veiksmažodžius *stracić, utracić*. SD *nuterióti, -iója, -iójo* pateikiamas kaip vertimas iš lenkų *utracić, postradawać, stracić, zagubić*. Taip pat toks veiksmažodis randamas prie lenkų kalbos įrašo *kredyt stracić*. SP verčiant skolinį vartojamas veiksmažodis *utracić*.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: N; KB; JD; Sut; S. Dauk; Š; NdŽ; L; Rtr; J. Marcin.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: šiaurės žemaičių telšiškių (Brs, YI); vakarų aukštaičių šiauliškių (Bsg); rytų aukštaičių kupiškėnų (Kp); pietų aukštaičių (Drsk).

***paterióti, pateriója, pateriójo* 1. 'siausti, niokoti' (LKŽe);
2. 'pražudyti' (LKŽe); 3. 'prarasti, netekti' (LKŽe, Kudzinowski)**

FIKSAVIMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE: a) vidurinis raštų kalbos variantas: DK 92, PK119, DP 325, MP 64, SG2 42, KN SE 198, ChNT 11; b) rytinis raštų kalbos variantas: JEII 210; c) vakarinis raštų kalbos variantas: Mž 265, BtLuk4, Q 545.

FIKSAVIMAS VĖLESNIUOSE ŠALTINIUOSE: R; N; K; KB; J; MŽ; Sut; NdŽ.

FIKSAVIMAS TARMĖSE: pietų aukštaičių (Švn, Lš); rytų aukštaičių panevėžiškių (Ėr), vilniškių (Arm, Dv); vakarų aukštaičių kauniškių (Vlk, Gs), šiauliškių (Jnš); pietų žemaičių raseiniškių (Užv).

SENOSIOS SLAVŲ KALBOS: brus. *потеря́ти, потера́ти, потера́ть* 1. 'згубиць, страциць каго-н., што-н.'; 2. 'пазбавицца часткова або поўнасьцю якіх-н. уласцівасьці, якасьцей, стану'; 3. 'знішчыць, забіць' (ГСБМ Т.27, 276); len. *poterać* 'stracić, zmarnować' (SPol T.28, 356); rus. *потеря́ти* 1. 'зятрять, утратить'; 2. 'убить'; 3. 'казнить' (СДЯ Т.2,2, 1290); rus. *потеря́ти* 1. 'потерять, утратить, лишиться кого-л., чего-л.'; 2. 'убить, погубить, уничтожить' (СРЯ XI–XVII Т.17, 290); rus. *потеря́ти* 1. 'потерять, утратить'; 2. 'уничтожить, погубить'; 3. 'потерпеть ущерб на чем-л., проиграть на чем-л.' (СДЯ XI–XIV Т.7, 341).

SLAVŲ KALBŲ TARMĖS: ukr. *потеря́ти, потеря́ти* 'зіпсувати; втратити' (ЕСУМ Т.5, 560); len. *poterać* 'sponiewierać' (SGPK Т.4, 298); rus. *потеря́ть* 1. 'погубить, уничтожить, извести'; 2. 'забыть, перестать помнить'; 3. 'отогнать, прогнать, избавиться от кого-л., чего-л.'; 4. 'испортиться, сгнить, протухнуть'; 5. 'напустить порчу, попортить'; 6. 'похудеть'; 7. 'утратить частично или полностью то, что выражено существительным' (СРНГ Т.30, 277).

Anželika SMETONIENĖ

LIETUVIŲ KALBOS PRIESAGINIAI
VEIKSMAŽODŽIAI SLAVIZMAI IR HIBRIDAI
(XVI–XVII a. LDK TEKSTUOSE)

Daktaro disertacija

SL 655. 2015 05 11. Tiražas 15 egz.
Išleido Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
Spausdino UAB „Biznio mašinų kompanija“,
J. Jasinskio g. 16A, LT-01112 Vilnius
Nemokamai.